

CAFER İYANİ BEY'İN TARİH-İ
GAZİ HASAN PAŞA (Cihadname-i Hasan Paşa)
ADLI ESERİNİN TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRİLMESİ
Saltuk Seyhan ÖZTEKİN
YÜKSEK LİSANS TEZİ
Tarih Anabilim Dalı

T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

CAFER İYANI BEY'İN TARİH-İ
GAZİ HASAN PAŞA (Cihadname-i Hasan Paşa)
ADLI ESERİNİN TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRİLMESİ
Saltuk Seyhan ÖZTEKİN
YÜKSEK LİSANS TEZİ
Tarih Anabilim Dalı

OCAK-2017
BATMAN
Her Hakkı Saklıdır

TEZ KABUL VE ONAYI

Saltuk Seyhan ÖZTEKİN tarafından hazırlanan “**Cafer İyani Bey’in Tarihi Gazi Hasan Paşa(Cihadname-i Hasan Paşa) Adlı Eserinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi**” adlı tez çalışması 30/01/2017 Tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı’nda **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan

Prof.Dr.Mustafa Nuri TÜRKMEN

.....

Danışman

Prof.Dr.Mustafa Nuri TÜRKMEN

.....

Üye

Yrd.Doç.Dr.Tekin İDEM

.....

Üye

Yrd.Doç.Dr.Efe DURMUŞ

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Prof. Dr. Şule AYDİN TÜKELTÜRK
SBE Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaklardan yapılan bildirişlerin,çizelge,şekil ve fotoğrafların kaynak olarak kullanımı,5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’ndaki hükümlere tabidir.

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

İmza

Saltuk Seyhan ÖZTEKİN

Tarih: 30/01/2017

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CAFER İYANI BEY'İN TARİH-İ GAZİ HASAN PAŞA (Cihadname-i Hasan Paşa) ADLI ESERİNİN TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Saltuk Seyhan ÖZTEKİN

Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Mustafa Nuri TÜRKMEN

2017, 231 Sayfa

Jüri

Danışman: Prof. Dr. Mustafa Nuri TÜRKMEN

Üye: Yrd. Doç.Dr. Tekin İDEM

Üye: Yrd. Doç.Dr. Efe DURMUŞ

Cafer İyani Bey tarafından, Tiryaki Hasan Paşa daha hayatta iken, kaleme alınan “Tarihi Gazi Hasan Paşa” ya da “Cihadname-i Hasan Paşa” adlı yazma eser, Tiryaki Hasan Paşa’nın savaşlarını (1577-1606) sanatlı bir üslupla anlatmaktadır. Tiryaki Hasan Paşa’nın Divan Baş Defterdarı görevinde de bulunmuş olan İyani Bey, eserini sağlam bir cümle yapısı ve edebi bir üslup ile ortaya koymuştur. Tarihimizde Kaniye Savunması olarak yer edinen ve askeri savunma taktiği ile ünlenen Hasan Paşa’nın gazalarını anlatan bu eserin transkripsiyonunun yanı sıra, günümüz Türkçe’sine çevirisi yapılarak, meclisler halindeki eserin değerlendirilmesine yer verilmiş, askeri-strateji açıdan Tiryaki Hasan Paşa’nın karakter tahlili yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler:

Bazfi
Bereznice
Kaniye
Komar
Kozma
Mekomorya
Rabe
Tiryaki Hasan Paşa

ABSTRACT

Master of Art Thesis (MA Thesis)

Cafer Iyani Bey's study named Gazi Hasan Pasha (Cihadname-i Hasan Pasha) Transcription and Evaluation

Saltuk Seyhan ÖZTEKİN

**Batman University
Institute of Social Sciences
History Departments**

Advisor: Prof. Dr. Mustafa Nuri TÜRKMEN

2017, 231 Pages

Jury

**Advisor: Prof. Dr. Mustafa Nuri TÜRKMEN
Yrd. Doç. Dr. Tekin İDEM
Yrd. Doç.Dr. Efe DURMUŞ**

The handwritten manuscript "Historic Gazi Hasan Pasha" or "Cihadname-i Hasan Pasha" written out by Cafer Iyani Bey, while Tiryaki Hasan Pasha was alive, relates Hasan Pasha's wars (1577-1606) in a great artistic style. Iyani Bey, who also had a duty as the head of the Financial Department of the State and served for Tiryaki Hasan Pasha, put forward his study in a well-built sentence structure and literary style known as "Kaniye Defence" in our history. The study, which tells Hasan Pasha's wars that are well-known in terms of military defence strategies and was translated into actual Turkish, includes the content of the examined study, which is in chapters, and Tirkayi Hasan Pasha's character analysis in terms of military strategy.

Key Words:

Bazfi
Bereznice
Kaniye
Komar
Kozma
Mekomorya
Rabe
Tiryaki Hasan Pasha

ÖNSÖZ

Şanlı tarihimizde yapılan savaşlarda, gazalarda, fetihlerde veya saldırılara karşı koymada üstün gayret, çaba ve başarı göstermiş, tarihe isimleri altın harflerle yazılmış sayısız kahramanlarımız mevcuttur. Tiryaki Hasan Paşa da bu kahraman kişiliklerden biridir. Bu ünü elde etmesinde Kaniye Kalesi Savunması'nda, üstün düşman gücüne karşı gösterdiği seksen beş günlük savunması olmuştur.

Tiryaki Hasan Paşa'nın; bu bağlamda gazalarını ele almaya çalıştığımız bu metin de, gazavatname türünde olup, diğer gazavatnameler gibi tarihi ve edebi özellik taşımaktadır. Hem tarihi hemde edebi özellik taşıyan gazavatnameler, bu özellikleriyle çoğu zaman tarih ve edebiyat ile ilgilenen bilim ve araştırma insanları tarafından, hak ettikleri derecede inceleme konusu olamamış, iki bilim arasında kalmıştır. Bu durumu, başlıbaşına bu türün inceleme ve irdeleme konusu olmasına kâfi bir sebep olarak görmemizden mütevellid, böyle bir çalışmaya yöneldik. Transkripsiyonunu ve tahlilini yapmaya çalıştığımız Cafer İyani Bey tarafından el yazması olarak kaleme alınmış olan TARİH-İ GAZİ HASAN PAŞA (Cihadname-i Hasan Paşa) adlı eser; mezkûr kahramanın (1577-1606) yılları arasındaki askeri harekâtlarını, üslup olarak sanatlı bir şekilde kaleme almış, nazım ve nesir karışımı tarzında inşa edilmiştir.

Çalışmamızı üzerinde inşa etmeye çalıştığımız zemin ise esasında; eserden hareketle transkripsiyonuna bağlı kalınarak, tarihimizde önemli bir askeri şahsiyet olan Tiryaki Hasan Paşa'nın; askeri stratejik dehası, cesareti, cüreti, İslam inancına ve kitabına (Kur'an-ı Kerim) olan bağlılığı, sadakati ve Allah'ın inayetine olan sonsuz ve şüphesiz inancı ve müellifin Hasan Paşa'ya olan hayranlığını ve güvenini ortaya koymaktır.

Çalışmamızı; askeri deha Tiryaki Hasan Paşa ve eserin müellifi olan Cafer İyani Bey'in hayat hikâyesine yer verdikten sonra, orijinal metinlere sadık kalınarak; meclisler halinde metnin transkripsiyonu, günümüz Türkçe'sine çevrilmesi, ardından da sadeleştirerek değerlendirme, şeklinde sunmaya çalıştık. Ayrıca metnin tıpkıbasımını tez çalışmasının sonuna ekledik. Arapça diline, anadil ölçüsünde olan yatkınlık ve gündelik hayatta kullanabilme yetimizin de, eserin çevirisinin yapılması ve manalandırılmasında ciddi katkılar sunduğunun da altını çizmemiz gerekir. Bu çalışmamızın hatasız, eksiksiz ve mükemmelliği kesinlikle söz konusu değildir. Ancak uzun süren bir çalışmanın neticelerinin de göz ardı edilmeden görülmesi dileğimizdir.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında bilgi birikimi ve yönlendirmeleriyle her türlü desteğini esirgemeyen mümtaz insan Prof.Dr. Mustafa Nuri TÜRKMEN'e teşekkürlerimi sunarım.

Saltuk Seyhan ÖZTEKİN
BATMAN-2017

İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİMİ.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xii
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	xiii
GİRİŞ.....	1
I.BÖLÜM.....	12
A. METNİN TRANSKRİBİ,GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE ÇEVİRİSİ VE SADELEŞTİRİLMESİ.....	12
A.a. BİRİNCİ BAB	12
A.a.1.Evvelki Bab'ın Transkripsiyonu	12
A.a.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi.....	17
A.a.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme	23
1.Meclis-i Evvel Muhasara-i Bereznice.....	23
1.1. Bereznice Muhasarası Transkripsiyonu.....	23
1.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	25
1.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	27
2.Meclis-i Sani Muharebe-i Rabe	28
2.1. Rabe Muharebesi Transkripsiyonu	28
2.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi	29
2.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	30
3.Meclis-i Salis Muharebe-i Mekomorya ve Halası Duhteri Kadı	31
3.1.Mekomorya Muharebesi ve Kadı Kızının Kurtarılması Transkripsiyonu	31
3.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	33
3.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	37
4.Meclis-i Rabi' Muharebe-i Kanije.....	38
4.1.Kanije Muharebesi Transkripsiyonu.....	38
4.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi	39
4.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme	40
5. Meclis-i Hamis Muharebe-i Kozma	41
5.1.Kozma Muharebesi Transkripsiyonu	41
5.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi	46
5.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme	50
6. Meclis-i Sadis Feth-i Kal'a-i Komar	52
6.1.Komar'ın Fethi Transkripsiyonu	52
6.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi	54
6.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme	57

7. Meclis-i Sabı' Muharebe-i Bazfi ve Feth-i Kal'a-i Miçend.....	58
7.1. Bazfi Savaşı ve Miçend Kalesi'nin Fethi Transkripsiyonu.....	58
7.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	59
7.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	61
8. Meclis-i Samin Muharebe-i Kal'a-i Hedvik ve Kestel ve Çak.....	62
8.1. Hedvik,Kestel ve Çak Kalelerinin Fethi Transkripsiyonu.....	62
8.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	63
8.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	65
9.Meclis-i Tasi' Muharebe-i Kıral-ı Bed Fi'al Göle Sancağı'na Tebdil Olduğudur	66
9.1. Hasan Paşa'nın Göle Sancağı'na Tayini ve Düşmanla Savaşı Transkripsiyonu ..	66
9.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	74
9.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	83
10. Meclis-i Aşır Muharebe-i Asker-i Erdel.....	84
10.1. Erdel Savaşı Transkripsiyonu	84
10.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	86
10.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	87
11. Meclis-i Ahdi Aşar.....	88
11.1.Transkripsiyonu	88
11.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi	89
11.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme	90
12. Meclis-i İsna Aşar.....	91
12.1. Transkripsiyonu	91
12.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	91
12.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	92
13. Meclis-i Selesa Aşar Hasan Beg Pojega Sancağı'na Tebdil Olunduktan Sigetvar'da Şehsuvar Paşa'nın İnhizamı ve Tekrar Sigetvar Sancağı Hasan Bege Verildiğüdür.....	92
13.1. Hasan Paşa'nın Pojega Sancağı'na Gönderilmesi ve Sonrasında Yerine Getirilen Şehsuvar Paşa'nın Mağlubiyeti Transkripsiyonu.....	92
13.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	94
13.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	96
14. Meclis-i Erba'a Aşar Muharebe-i Kal'a-i Kanije ve Giriftarı Kış Keçi	96
14.1. Kanije Savaşı ve Kış Keçi'nin Yakalanması Transkripsiyonu.....	96
14.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	100
14.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	105
A.b.İKİNCİ BAB.....	106
A.b.1.İkinci Bab'ın Transkripsiyonu.....	106
A.b.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi	106
A.b.3 Sadeleştirme ve Değerlendirme	107
15. Meclis-i Hamis Aşar Muharebe-i Aynavar ve Katl-i Torı Kürek.....	107
15.1. Aynavar Savaşı ve Torı Kürek'in Öldürülmesi Transkripsiyonu.....	107
15.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	108
15.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	109
16. Meclis-i Sitte Aşar Muharebe-i Barbin Körek ve Hasan Paşa'nın Tamaşvar'a Tebdil Olduğudur.....	110
16.1. Barbin Körek İle Savaş ve Hasan Paşa'nın Tamaşvar'a Gönderilmesi Transkripsiyonu	110
16.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	111
16.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	112
17. Meclis-i Sab'a Aşar Muharebe-i Evraş	112
17.1. Mürted Mezled Fela Adlı Kafir İle Yapılan Savaş Transkripsiyonu.....	112

17.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	113
17.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	113
18. Meclis-i Semaniye Aşar Garet-i Kacet	113
18.1. Kacet'in Yağmalanması Transkripsiyonu	113
18.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	114
18.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	115
19. Meclis-i Tıs'a Aşar İcmal-i Ahvali Muharebe-i Vaç ve Muhasara-i Kal'a-i Budin	116
19.1. Vaç Savaşı Sonrası Budin Kalesi'nin Kuşatılması Transkripsiyonu	116
19.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	121
19.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	127
20 Meclis-i Işrin Muharebe-i Baluğ Petre ve Şemotorna	128
20.1. Baluğ Petre'nin Hasan Paşa'ya Pusu Kurması Transkripsiyonu	128
20.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	130
20.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	131
21. Meclis-i Ahdi ve Işrin Muharebe-i Kaniye ve İnhizam-ı Asker-i Kırıl-ı Bed Fial ve Amed-i Vezaret Be Hazret-i Hasan Paşa	132
21.1. Kaniye Mudafaası Transkripsiyonu	132
21.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	143
21.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	156
A.c.ÜÇÜNCÜ BAB	159
A.c.1. Üçüncü Bab'ın Transkripsiyonu	159
A.c.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	163
A.c.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	166
22. Meclis-i Isna ve Işrin Muharebe-i Depedelen ve Feth-i Üstürgon	166
22.1. Depedelen Savaşı ve Estergon'un Fethi Transkripsiyonu	166
22.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	169
22.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	171
23. Meclis-i Selasete ve Işrin Polata Kal'asının Feth u Teshirün Bildirür	171
23.1. Polata Kalesi'nin Fethi Transkripsiyonu	171
23.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	174
23.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	177
24. Meclis-i Erba'eta ve Işrin Muşiri Muşarun İleyh Hasan Paşa Engürüs Vilayetine Serdar Olduğudur	177
24.1. Hasan Paşa'nın Macar Vilayetine Serdar Olması Transkripsiyonu	177
24.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	180
24.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	183
II.BÖLÜM	184
B-METNİN GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ	184
C-SONUÇ	187
III.BÖLÜM	188
D-METNİN ORJİNALİ(TIPKIBASIM)	188
E-KAYNAKLAR	227
E.1. Yazma Eser	227
E.2. Sözlükler	227

E.3. İlâhi Kutsal Kitaplar	227
E.4. Ansiklopediler, Kitaplar, Dergiler, Makaleler.....	227
F.EKLER.....	229
F.1. Haritalar	229
F.1.1. Zigetvar Beylerbeyliği-Budin Eyaleti -Macaristan.	229
F.1.2. Macaristan Budapeşte.....	230
G.ÖZGEÇMİŞ	231

KISALTMALAR

Age	Adı Geçen Eser
Agm	Adı Geçen Makale
Ans	Ansiklopedi
Bkz	Bakınız
C	Cilt
Çev	Çeviren
DİA	Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
H.	Hicri
İA	İslam Ansiklopedisi
M.	Miladi
No	Numara
s	Sayfa
S	Sayı
TALİD	Türkiye Araştırmaları Listaretür Dergisi
TTK	Türk Tarih Kurumu
Ünv	Üniversite
v	Varak
Yay.	Yayınevi
“ ”	Alıntı
‘ ’	Anlamlandırma
()	İkinci durumdaki bilgiler
(?)	Bilgisi kesin bilinmeyen
-...-	Ara cümle

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	
Osmanlıca Harfler	Türkçe Karşılığı(Transkripsiyonu)
ا	ā-â
ا-ء	a-ê-ç-i-u-û
ب	b-p
پ	p
ت	t
ث	s
ج	c-ç
چ	ç
ح	h
خ	h
د	d
ذ	z-d
ر	r
ز	z
ژ	j
س	s
ش	ş
ص	s
ض	z-d
ط	ṭ
ظ	ẓ
ع	ʿ
غ	ğ
ف	f
ق	k
ك	k-g-n
ڭ(Nef, Sağır, Nazal)	ñ
ل	l
م	m
ن	n
و	v-u-û-o-ö
ه	h-a-e
لا	La-lā
ی	y-i-î-î
ء	o

GİRİŞ

Tanım ve Çerçeve

Türklerin İslamiyet öncesi temel, belirgin ve de başta gelen özellikleri olan savaşçı kimlikleri; İslamiyet’e fevç fevç katılışlarından sonra da devam etmiş “alp”, “alperen” savaşçı tipi; Müslüman olduktan sonra “Gazi ”ye dönüşmüş siyasi ve sosyal hayatlarında “gaza” ve “cihat” olarak temel teşkil ederek hayatlarının bütününe kapsayacak bir hal almıştır. Bu durum, kahramanlık gösteren asker ve komutanların hayatlarının savaşa ilişkin kısımlarının anlatıldığı “Gazavatname” adı verilen bir türün ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Genel anlamda, düşmana karşı yapılan savaşların ve akınların tasvir edildiği eserlere gazavâtnâme denilmektedir. Bu tür eserler belli bir döneme ait olayları ayrıntılı bir şekilde anlattıklarından tarih araştırmacıları için de önemli bir kaynaktır.¹

Anadolu’da ise bu türün ilklerine Anadolu’nun Türkleşmesi sürecinde dini kimlikleriyle öne çıkan kahramanların etrafında anlatılan destanlarda rastlanmakta olup, Osmanlı’nın tarihi de buna benzer destansı bir şekilde başlamaktadır. Bu bağlamda İlk Osmanlı Tarihi’nin de XV. yüzyılın başlarında Yahşi Fakih tarafından yazıldığını bildiğimiz, ancak mevcut olmayan Yahşi Fakih Menakıbnamesi’dir.² Tam anlamıyla devlet geleneği oluştuktan sonra menakıbnamenin yerini de kahramanların savaşlarını daha gerçekçi bir şekilde anlatan gazavatnameler almaya başlamıştır. Gazavatnamelerde esas itibarıyla savaşlar ele alınmıştır. İlk örneklerine “megazi” adıyla Arap edebiyatında rastlanılan gazavatnameler daha çok gayrimüslimlerle yapılan savaşları anlatan eserlerdir.³ Özel tarihlerin gazânâme, fetihnâme, şehir tarihi gibi alt türlerine dair örnekler verenler arasında da İyânî Cafer gelir.⁴ Çalışmamıza esas olan da bu çerçevede Cafer İyani Bey tarafından el yazması olarak kaleme alınan ve Tiryaki Hasan Paşa’nın gazalarından bahseden eserdir.

Kaynak

Transkripsiyonunu ve değerlendirmesini yapmaya çalıştığımız eserin tek nüshası İstanbul-Fatih Millet Kütüphanesi Ali Emiri Kısım 190 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Eser 3 Bab (kapı-bölüm) ve 24 meclisten (oturum) oluşmaktadır. Her

¹ Şahin,K.Ş.,*Gazavatnameler Üzerine Yapılan Çalışmalar Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi*, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/2 Spring 2012, p.997-1022 , Ankara/Turkey.

² Afyoncu,E.,*Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi*,Yeditepe Yay.,İstanbul 2014,s.29.

³ Afyoncu,E.,a.g.e.,s.3.

⁴ Özcan,A.,*Osmanlı Tarihçiliğine ve Tarih Kaynaklarına Genel Bir Bakış*, Fatih Sultan Mehmet İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi -1, İstanbul 2013-Bahar,s.279.

meclis ayrı bahislerden müteşekkildir. Metin 39 varak, 78 sahifedir. Her sahifede 23 satır vardır. Yazı ince nesih ile yazılmıştır. Bölüm başları kırmızı mürekkep ile yazılmıştır.

Araştırma ve Bulgular

Metin; ilk olarak 1949 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Saim İŞILDAK tarafından, bir mezuniyet tezine; dar çerçevede ve sadece Arap harfleriyle istinsah edilerek inceleme konusu olmuştur. Bu çalışmadan da faydalanma gayretimiz neticesiz kalmış, ilgili birimden temin edilememiştir. Ayrıca 1978 yılında Vahit ÇABUK, “Tiryaki Hasan Paşa’nın Gazaları ve Kaniye Savunması” adlı yüzeysel bir sadeleştirme çalışması ortaya koymuştur. Bu eserde de mezkûr metinlerin orijinali ve transkripti mevcut olmamakla birlikte tam anlamıyla bir sadeleştirmeden söz edilemediği gibi yanlış okumaların varlığı kesinlikle söz konusudur. Bunun dışında Osmanlı Tarihi'yle ilgili popüler olaylardan biri olması hasebiyle özellikle Tiryaki Hasan Paşa’nın Kaniye Müdafaası’nı hamasi menkıbevi bir mahiyette ve tahkiye bir şekilde nakleden eserler de ortaya konmuştur.

Çalışmanın Amacı

Biz ise bu çalışma ile tek nüsha olan metnin hassas bir transkripsiyonunu ve Türkçe tercümesinin yansıra mezkûr kumandan Tiryaki Hasan Paşa’nın Kaniye destansı savunması, keskin askeri zekâsı ve olağanüstü harp hileleri ve askeri stratejik taktikleri ile güçlü karakterinin tahlilini metindeki tüm gazalarını gözönünde tutarak ortaya koymaya çalıştık.

Yöntem

Transkripsiyonunu hassas bir şekilde yapmaya çalıştığımız eserin tüm harfleri verilmeye çalışılmış, meclisler halinde ayrıca içerik incelemesi, değerlendirilmesi yapılmış, metnin orijinali (tıpkıbasım) de çalışmanın sonuna eklenmiştir.

Sonuç

Eser tamamıyla Tiryaki Hasan Paşa’nın Rumeli’deki cihad ve gazalarından bahsetmektedir. Tiryaki Hasan Paşa’nın gazalarının kronolojik olarak dizildiği eserde, gazaların tümünde İslam dininin deruni sağlam referansı ile hareket edildiği, Kuran-ı Kerim ayetlerine sıkça yer verildiği, ciddi bir manevi güç ile harekâtlara girişildiği görülmüştür. Eserin sonunda Tiryaki Hasan Paşa’nın sağlığının daimine yapılan atıf, eserin Hasan Paşa hayatta iken kaleme alındığını göstermesi açısından önemlidir.

Nazm ve nesir karışımı olan eserde çokça tekrara düşüldüğü ve müellifin Hasan Paşa’yı övme ölçüsünün boyutları ve sürekliliği de diğer bir husus olarak dikkatimizi

ekerken, sıkla övgü ve methiyelerin müsebbibi olarak; müellif Cafer Iyani Bey'in, konu olan Gazi'nin Divan Baş Defterdarlığı'nı yapmış olmasından ileri geldiğini düşünmek yersiz olmayacaktır.

Hulasa; eserin tercümesi ile dört yüz yıl öncesinden, İşlam dininin savaş meydanlarındaki manevi gücünün bir esinti şeklinde günümüze taşınması açısından öneme haiz olduğunu söylememiz pek de yanlış olmayacaktır. Bu alışma tarih araştırmalarına olduğu kadar, edebiyat bilim insanlarına bir nebze de olsa katkı sağlayacağından eminiz. Çalışmamızı teşkil eden Osmanlı mücahidi Gazi Tiryaki Hasan Paşa'nın dışında kalan ve henüz tam anlamıyla önemi kavranamamış başta Hasan Paşa'nın gözde yardımcısı Hasan Voyvoda'nın; ayrıca Ahmet Kethüda'nın, erkes mer'in, Rıdvan Voyvoda'nın, Mehmet Voyvoda'nın, Kapoşvarlı Mehmet Ağa'nın, Yahyalı Vusli Bey'in ve de Azeri Musli Bey'in; tarihin tozlu raflarında bekleyen gazavatnameleri içeren yazma eserlerin evirilerinin daha fazla yapılarak, irdelenmesi ile hak ettikleri değeri alabileceklerine inanıyoruz. Bu türün üzerinde lisansüstü hatta doktora tezlerinin yapıılıyor ve devam ediyor olmasının Türk Tarihi açısından önemli olduğunu vurgulayarak ortaya konan sonuçların bu çerçevede sarf-ı nazar edilmeden ders kitaplarına intibaklarının ivedilikle sağlanması yerinde olacağı, kanaatimizdir.

Saltuk Seyhan ÖZTEKİN

BATMAN, 2017

TİRYAKİ HASAN PAŞA VE CAFER İYANİ BEY'İN HAYATI

Tiryaki Hasan Paşa'nın Hayatı ((?)-1611)

III. Murad (1574-1595) 21 Yıl

III. Mehmed(1595-1603) 8 Yıl

I.Ahmed (1603-1617) 8 Yıl

(Bu padişahlar zamanında görev yapmış olan Tiryaki Hasan Paşa;1609 yılında emekli olup 1611 de vefat etmiştir.)

Arnavutlukta 1530 da doğduğu⁵ bazı kaynaklarda belirtilse bile hayatının ilk yılları hakkında bilgi yoktur. II. Selim zamanında Enderun'da eğitim gördüğü belirtilir.⁶ III. Murad'ın şehzadeligi sırasında Manisa'da onun rikapdarlığı görevini yaptı. Ardından III. Murad'la birlikte İstanbul'a gitti ve bir süre sarayda kaldı. Peçuy'lu İbrahim, III. Murad'ın gelişi ve tahta cülûsu ile ilgili olayları onun ağzından anlatır. Sarayda iken mîrâhurluk görevinde bulunduğu, daha sonra taşra görevlerine çıktığı, Bosna serhaddinde İzvornik, Kilis Sancak⁷ Beylikleri yaptığı, ardından Sigetvar'a tayin edildiği (985/1577) bilinmektedir.

Yirmi yıldan fazla Sigetvar Sancak Beyliği yapan Hasan Bey burada büyük bir güç ve itibar kazandı. Bir ara Pojega Sancağı'na nakledildiyse de kısa süre sonra Sigetvar'a döndü. Osmanlı-Habsburg Savaşları esnasında İstolni-Belgrad'ın muhafazasıyla görevlendirildi. (9 Safer 1002 / 4 Kasım 1593) Bu sırada Segedin Sancak Beyi idi. Ardından kendisine beylerbeyilik verildi ve tekrar Sigetvar'a gönderildi. Sinan Paşazâde Mehmed Paşa'nın serdarlığı döneminde meydana gelen Estergon⁸ bozgununda (1 Zilhicce 1003 / 7 Ağustos 1595) Hasan Paşa da Sigetvar Beylerbeyi olarak orduda yer aldı. Serdarın ric'at halinde Belgrad'a yöneldiği ve Lala Mehmed Paşa'nın mecburen kale içerisine kapandığı sırada ordugâhın kontrol altına alınması görevini üstlendi. Daha sonra Satırcı Mehmed Paşa'nın⁹ serdar olarak bölgeye gelmesi üzerine orduya katılan Tiryâkî Hasan Paşa (23 Ekim 1597) serdar tarafından Bosna Beylerbeyiliği'ne tayin edildi.

⁵ Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi,Gelişim Yay.,İstanbul 1985,C.19,s.11555.

⁶ Kılıç,A.,*Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi Hasan Paşa(Tiryaki)*,Yapı Kredi Kültür Sanat Yay., İstanbul 1999 C.1.s.546.

⁷ Kırkıl,Emin,*Namık Kemal Kaniye Muhasarası*,Babıali Kültür Yay.,İstanbul 2010,s.28 “Günümüzdeki kaza,ilçe.”

⁸ Kâtip Çelebi, *Cihannuma*, Mardin Artuklu Üniversitesi, TTK, Ankara 2009.“Estergon, Budin'den yukarıda Bec tarafında Tuna kenarında sağlam burçları olan güzel bir kaledir. Budin'e üç günlük mesafededir.”

⁹ İbrahim, Peçevi, *Tarih-i Peçevi*, Mardin Artuklu Üniversitesi, C.2,s.213.215.224. “Kapıcı başı, Yeniçeri ağası ve Rumeli Beylerbeyidir.1597'debeşinci vezir ve Varata seferine komutan olmuştur.6 Temmuz 1599 da Belgrat'ta idam edilmiştir.”

Edirneli Mehmed'e göre bu sırada merkezden Hüdâverdi Paşa aynı göreve getirilmiş, Tiryâkî Hasan Paşa ile aralarında Banaluka yakınlarında bir kavga çıkmış, Hüdâverdi Paşa yirmi adamı ile birlikte öldürülmüştür. Ancak Hasan Paşa, Satırcı Mehmed Paşa'nın desteğiyle bu olaydan dolayı suçlanmadı. Pespirim (Wesaprim), Polata, Papa ve Tata kalelerinin elden çıktığı ve Budin'in varoşlarının kuşatıldığı muharebelerde (Eylül 1598) Bosna Beylerbeyi olarak görev yaptı. Bir ara asker takviyesiyle Budin muhafazasıyla görevlendirildi (Kasım 1597)

Üçüncü defa sadrazam olan ve serdâr-ı ekrem olarak bölgeye gelen Damad İbrahim Paşa döneminde (1599-1601) Tiryâkî Hasan Paşa siyasî gelişmelerde daha etkin biçimde yer aldı. Bu sırada Budin Beylerbeyiliği'nden mâzul olarak Peçuy'da¹⁰ oturan Hasan Paşa, Drava suyunu geçerek Ösek'te (Ezsek) orduya katıldı. Burada toplanan savaş meclisinde (11 Safer 1009 / 22 Ağustos 1600) Estergon'dan önce Budin'in emniyeti için Kanije'deki¹¹ düşman birliklerinin faaliyetini durdurmak üzere Bobofça Kalesi'nin ele geçirilmesi gerektiğini ileri sürdü. Kalenin zorlanmadan vire¹² ile teslim alınmasının (5 Eylül) ardından Bobofça'da yapılan istişarede Kanije'nin fethinin gerekli olduğunu savundu.

Aynı gün bütün beylerin ittifakıyla Budin'i muhafaza için buraya sevk edildi, oradaki Lala Mehmed Paşa da orduya davet edildi. Kanije Kalesi¹³ kırk günlük bir muhasaradan sonra vire ile teslim olunca (13 Rebûlâhir 1009 / 22 Ekim 1600) Sigetvar, Peçuy, Sikloş ve Ösek'in bağlanmasıyla bir beylerbeyilik haline getirildi ve idaresi önce Alaca-illi / Alacaetli Arnavut Hasan Paşa'ya verildi. Ancak Bosna Beylerbeyi sıfatıyla Budin muhafazasında bulunan Tiryâkî Hasan Paşa kış sonunda Belgrad'da Sadrazam İbrâhim Paşa'nın yanına gidip kendini Kanije Beylerbeyiliği'ne tayin ettirdi. Yeni görevi için Kanije'ye geldiği sırada sadrazamın Belgrad'da vefatı haberini aldı (10 Temmuz 1601). Kethüdâsı İskender Bey'i Belgrad'a göndererek yeni serdar olacak kişinin Kanije'yi ihmal etmemesini ve askerle güçlendirmesini sağlamasını istedi.

¹⁰ İbrahim, Peçevi, *Peçevi Tarihi*, Mardin Artuklu Üniversitesi Kütüphanesi, C.1.s.226. "*Buranın kurucusu Avusturyalı bir kavimdir.*"

¹¹ Naima Tarihi, Nur-ı Osmaniye Kütüphanesi, C.1,s.238. Kanije'nin özellikleri ve muhasarası bölümünde: "*Berk Nehri'nin ortasındaki düz adada varoşu toprak dolma sağlam bir kaledir. İki tarafı sazlık ve bataklıktır. Bu nehir Macaristan'dadır.*"denilmektedir. Lehçe-i Osmani'de Kanice için "*Hırvatlıkta bir kaledir.*"denilmektedir.

¹² Doğan,M.,*Büyük Türkçe Sözlük*,BaharYay.,İstanbul 1996,s.1117 "*Amana gelip üzerine savaşılan şeyi verme, teslim alma.*"

¹³ Münecimbaşı Ahmet Efendi, *Sahâfu'l-Ahbar*,1285,İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi, C.3,s.603. "*Berk Nehri, Kanije Kalesi'nin dört bir yanını kuşattığı için etrafı bataklık idi.Öyle ki köprü olmaksızın karşıya geçmek,lağım açmak ve siper almak mümkün değildi.Kalenin binası da gayet sağlam olduğundantop ve tüfek kar etmezdi.*"der.

Nitekim 9 Eylül’de Avusturya birlikleri Kanije önlerine geldi. Hasan Paşa 9000 kişilik kuvvetiyle kalabalık Habsburg ordusuna karşı büyük bir direniş gösterdi. Yapılan umumi hücumlara başarıyla karşı koydu. Ancak bir destek alamaması savunmayı giderek daha da zor hale getiriyordu. Hava şartlarının kötüleşmesi Habsburg ordusunu güç durumda bıraktı. Bunu gören Hasan Paşa bir huruç harekâtı yaptırıp Habsburg birliklerini iyice sarstı. Habsburg karargâhında bozgun havası hâkim oldu; ordularının ağır kayıplara uğramasının etkisiyle kuşatmayı kaldırıp geri çekildiler (22 Cemâziyelevvel 1010 / 18 Kasım 1601). Yetmiş gün süren bu kuşatma ve Tiryâkî Hasan Paşa’nın direnişi Osmanlı tarihlerinde türlü rivayetlerle ve hamâsî bir üslûpla nakledilir. Hersek Mathias’ın¹⁴ kumandasındaki düşman ordusu’nun Kanije’yi kuşatmasına karşın Tiryaki Hasan Paşa’nın ünlü savunması Osmanlı kaynaklarında anlatılmıştır.¹⁵ Avusturya Arşidükü Ferdinand’ın Kanije’yi geri almak amacıyla harekete geçip eylül ayı başlarında başlattığı kuşatma yaklaşık iki buçuk ay sürmüş, Kanije Beylerbeği Tiryaki Hasan Paşa’nın emrinde sadece yirmi bölük sekban¹⁶ ile üç bin civarında muhafız askerle kat be kat üstün Avusturya kuvvetleri karşısında çeşirli savaş hileleriyle mücadele etmeyi başarmıştır.¹⁷

Tiryaki Hasan Paşa bu savunma sürecinde yiyecek içecek malzemesi ve cephanesi tükenmeye başlamasına rağmen beklenmedik bir çıkışla düşman ordusunu berhava etmeyi başarmıştır.¹⁸ Hasan Paşa kuvvetlerine, düşmanı temizlemedikçe katiyen ganimete el uzatmamalarını sıkı sıkı tenbih etti. Çünkü Haçova Muharebesi’nde düşmanın galip gelmişken mağlubiyetine bu yağma sebep olduğu için bu hususta çok isabetli hareket etmişti.¹⁹ Tiryaki Hasan Paşa, Kanije Müdafaası neticesinde elde ettiği harp levazımâtını iki ayda ancak kaleye nakledebildi. Muhasara esnasında hizmeti görülen Kara Ömer Bey’e kendi dirliği olan Peçuy Sancağı’nı verdi.²⁰ Bu muzafferiyeti müteakip olan garip hadiselerden biri de askerin gerek çadırlara ve gerek Ferdinand’ın karargâhına girdikleri zaman yağmaya hakları olan ganimet mallarına katiyen el vurulmayıp kumandanın taksim etmesi için sabaha kadar beklemeleridir.²¹

¹⁴ Müneccimbaşı Ahmet Efendi, *Camiü’l-Düvel*, Umumi Kütüphane, Numara 5020/121 C.2. “Hersek Matıyaş”demektedir.

¹⁵ İnalçık,H.,*Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar II*,Kültür Yat.,İstanbul 2009,s.30.

¹⁶ Kırkıl,Emin,*Namık Kemal Kanije Muhasarası*,Babıali Kültür Yay.,İstanbul 2010,s.72. “Yeniçeri Ocağı’na bağlı bir sınıf asker.”

¹⁷ Gündüz,T.,*Osmanlı Tarihi El Kitabı*,Grafiker Yay.,Ankara 2016,s.233.

¹⁸ Gezici,A.,*Osmanlı Tarihi*,Tutku Yay.,Ankara 2013,s.257.

¹⁹ Uzunçarşılı,İsmail H.,*Osmanlı Tarihi*,Türk Tarih Kurumu Yay.,C.3.s.88.

²⁰ Şimşirgil,A.,*Kayı-V Osmanlı Tarihi Azamet Yılları*,TimaşYay.,İstanbul 2016,s.207.

²¹ Uzunçarşılı,İsmail H.a.g.e.,s.89.

Tiryâkî Hasan Paşa bunun ardından Serdar Yemişçi Hasan Paşa²² ile buluşmak üzere Sikloş'a gitti ve büyük bir coşkuyla karşılandı. Ayrıca Kaniye Müdafaası İstanbul'da da yankı uyandırdı. Hasan Paşa'ya vezâret hasları tahsis edildi; üç kıymetli hil'at, kılıç ve üç at gönderildi. Ayrıca, **“Sen ki Kaniye Beylerbeyi ihtiyar kulum ve müdebbir vezirim Hasan Paşa'sın”** hitabıyla başlayan hatt-ı hümayunla gerek paşa gerekse bütün gaziler kutlandı. Tiryâkî Hasan Paşa ve adamlarının gösterdiği cesaret ve inanca dayalı savunma başarısı bölgede her zaman canlı tutulmuş, serhad askeri için en önemli moral kaynağı olmuştur. Tiryâkî Hasan Paşa hemen Kaniye Kalesi'nin tamirine girişti. Top güllerinden tamamıyla yıkılan kale duvarları öncekinden daha kalın yapıldı, yeni bir minare ve mescidle beylerbeyi sarayı ve cephan binası inşa edildi. Ardından İstolni-Belgrad'ı istirdadı üzerine (17 Safer 1011 / 6 Ağustos 1602) karargâha giderek Serdar Yemişçi Hasan Paşa'yı tebrik etti; Kaniye'de alınan topların burada tutulmayıp Belgrad'a, mümkünse İstanbul'a götürülmesi gerektiğini, bunların Boğaz'da tören ve şenliklerde kullanılacak evsafta toplar olduğunu söyledi.

Serdarın Erdel Seferi'ne niyetlendiğinde durumu görüşmek için 22 Eylül 1602 tarihinde topladığı savaş meclisine katıldı. Burada Erdel Seferi'nin zamanlamasının uygun görülmediğini, düşmanın Komaran, Yanık ve Estergon'da bulunduğunu, böyle bir hareketi haber almasıyla Budin ve Peşte'yi zorlayabileceğini söyledi. Ancak Erdel Seferi'nde kararlı olan Yemişçi Hasan Paşa onu Budin Beylerbeyi yaptı ve Kaniye'ye Ali Paşa'yı tayin etti. Kısa bir süre sonra beliren askerî tehlike dolayısıyla Kaniye'deki askerlerin ortak mahzarları ile bu iki paşa arasında görev değişikliği yapıldı ve Hasan Paşa yine Kaniye Beylerbeyiliği'ne getirildi. Yemişçi Hasan Paşa'nın İstanbul'a gitmesi üzerine serdar olan Lala Mehmed Paşa güvenlik tedbirlerini arttırdı; çeşitli beylerbeyilik ve sancakların mevcutlarını gözden geçirirken Kaniye'de Hasan Paşa'nın hizmetine 2000 yeniçeriyle sipahi ve kuloğullarından 700 asker verdi. Ardından onun sadrazamlığı esnasında Tiryâkî Hasan Paşa, Rumeli Beylerbeyi ve dördüncü vezir oldu (17 Aralık 1604)

Hasan Paşa, Uyvar Kalesi'nin alınması harekâtına katıldı (Ekim 1605), ayrıca Pespirim ve Polata Kaleleri'nin zaptıyla görevlendirildi. Lala Mehmed Paşa gelişen İran olayları yüzünden İstanbul'a çağrılınca serdar kaymakamı oldu. (16 Mart 1606) Zitvatorok Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Tiryâkî Hasan Paşa âcil bir durum

²² Naima, *Naima Tarihi*, Nur-ı Osmaniye Kütüphanesi, Numara 3160-3161 C.1,s.249,250. “Arnavuttur.1601'de sadrazam ve serasker olarak İstolni-Belgrat'ın düşman eline geçmesine sebep olmuştur. Ertesi sene burayı geri alarak İstanbul'a dönmüş,1603 Eylülünde idam edilmiştir.”

alan, Celâlî²³ meselesi ve özellikle Halep'te isyan halindeki Ma'noğlu Fahreddin ile birlikte hareket eden Canbolatoğlu Ali Paşa konusuyla ilgilenmek üzere Anadolu'ya geçti. 11 Aralık itibarıyla sadrazam olan Kuyucu Murad Paşa²⁴ Üsküdar'dan hareket ederken (2 Temmuz 1607) yanında kuvvetleriyle o da bulunuyordu. Canbolatoğlu birlikleriyle Oruç Ovası'nda cereyan eden savaşta önemli rol oynadı ve ordunun sağ kolunun kumandasını üstlendi. Canbolatoğlu Ali Paşa'nın yaptığı saldırıyı ustaca bir taktikle püskürttü.

Meydandaki topları ovayı kapatan boğazın iki yakasındaki yamaçlara gizledi. Piyade ve süvarileri yavaşça boğaza ve top menziline çekecek şekilde bir savaş taktiği uyguladı. Top menziline girildiğinde Osmanlı askerleri sağa ve sola doğru yelpaze şeklinde açılınca bunları takip eden Celâlî birlikleri ortada kaldı. Aynı anda ateşlenen toplardan çıkan duman yüzünden Celâlîler birbirleriyle irtibatı bütünüyle kaybedip bozguna uğradı. Halep'in kontrol altına alınmasından sonra Hasan Paşa "Tekâüt ile vezir olup" İstanbul'a gitti ve Rumeli Beylerbeyliği Maryol Hüseyin Paşa'ya verildi. Bu sırada Hasan Paşa'ya yeni haslar tahsis edildiyse de bunların yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır. 1609 yılında emekli olan Tiryaki Hasan Paşa 1611 yılında üçüncü defa Budin Beylerbeyliği'ne gönderildi. Ancak buraya tayininden kısa bir süre sonra vefat etti. Muhtemelen ya keyif verici maddelere düşkünlüğünden veya işlerindeki fazla titizliğinden dolayı kendisine "Tiryaki" nisbesi verilmiştir.²⁵ Peçuylu; beylerbeyi ve vezir olmasına rağmen bu dönemdeki gelirinin Sigetvar Sancak Beyliği sırasındakinin ancak üçte biri kadar olduğundan yakındığını ifade eder. Emeklilik yılları uzun sürmedi, tecrübesi dolayısıyla Budin Beylerbeyliği'ne tayin edildi. Ancak birkaç günlük hastalıktan sonra orada vefat etti ve Budin'de defnedildi.

Tiryâkî Hasan Paşa, çağdaşı Edirneli Mehmed tarafından olumsuz sıfatlarla nitelendirilirse de dönemin diğer müellifleri; kahramanlığı, cesareti, adamlarının çokluğu ve bunlar nezdindeki saygınlığı, sabrı, dikkat ve titizliğiyle onu överler. Tiryaki Hasan Paşa yetenekleri sayesinde yaptığı savaşlarda yaptığı savaşlarda kayda değer hiç yenilgi yüzü görmemiştir. Bu yüzden tarihçiler tarafından Osmanlı Devleti'nin o devirlerdeki en önemli kumandanlarından biri olarak gösterilmektedir.²⁶ Uzunçarşılı,

²³ Şemsettin Sami, *Kamus'ul-Âlam*, Meb İA., C.11 "Yavuz Sultan Selim Han zamanında Bozoklu Celal'in Tokat yakınlarındaki Turhal kasabasında mehdilik iddiasıyla ortaya çıktığında onun etrafında toplananlara verilen isimdir."

²⁴ Naima, "Kuyucu" diye anılmasının sebebi olarak "idam ettirdiği eşkıyanın cesetlerini özel olarak açtırdığı attırmasını." sebep gösterir. Asıl adı Diyarbakır Beylerbeyi Murat Paşa'dır.

²⁵ Çabuk, V., *Tiryaki Hasan Paşa'nın Gazaları ve Kaniye Savunması*, Kervan Yay., İstanbul 1978, s.14.

²⁶ Süreyya, M., *Sicill-i Osmani, Tarih Vakfı Yurt Yay.*, İstanbul 1996, C.II, s.129-130.

Tiryaki Hasan Paşa'nın bir lakabının da "Alacaatlı" olduğunu belirtmiştir.²⁷ Gazâları için müstakil eserler yazılmış, Kaniye Müdafaası romanlaştırılmış, ayrıca muhtelif çalışmalar gerçekleştirilmiştir.²⁸ Bunlardan bazıları ise; Ahmed Bin Osman Bin Şani tarafından "Menakıb-ı Tiryaki Hasan Paşa"²⁹; Faizi³⁰ ise Tiryaki Hasan Paşa'nın Kaniye Müdafaası ve zaferi üzerine "Hasenat-ı Hasan" adlı eseri inşa etmiştir.³¹ "Hasenat-ı Hasan" adlı eser şimdiki halde elde bulunmadığı için, sadece eserin yazarını, Faizi mahlaslı başka bir şair/yazar olarak kabul etmek en doğru yol olacaktır.³²

Konuya dair yakın dönem eserlerinden biri ise; Vatan şairi Namık Kemal'in Kaniye Muhasarası adlı eseridir. Şair bu eserinde; Tiryaki Hasan Paşa'nın şahsında din, devlet ve vatan uğrunda bütün imkânsızlıklara rağmen büyük kahramanlıkların nasıl başarılabileceği anlatılmıştır.³³ Ahmet Nafiz adıyla neşredilen "Kaniye" eserinde, Tiryaki Hasan Paşa'nın Kaniye Kalesi'ni çok kalabalık Avusturya ordusuna karşı madafaa edişini ve düşmanı türlü harp oyunları ile aldatıp bozguna uğratışını hikâyeye eder.³⁴

Cafer İyani Bey'in Hayatı (Tezkireci)

Doğum ve ölüm tarihleri kesin olarak bilinmemektedir. Hakkında bilinenler, eserlerinden çıkarılan karışık bilgilere dayanır. Bunlardan anlaşıldığına göre 1587'de Budin'de daha sonra da vatani olarak kabul ettiği Peçuy'da (Pecs) kadı naibliği yaptı. 1591-1592 yıllarında burada bulundu. Ardından meşhur Kaniye kahramanı Tiryaki Hasan Paşa'nın yanında Divan Baş Defterdarı oldu. Budin Beylerbeyliği Maliye Tezkireciliği ve Tezkire Eminliği vazifelerinde iken İstanbul'a gitti. Orada kendisine Rumeli Eyaleti Defter Eminliği görevi verildi ve 16 Ramazan 1001(16 Haziran 1593) tarihinde Budin Beylerbeyi olan Koca Sinan,³⁵ Paşazade Mehmed Paşa'nın maiyetinde Bosna'ya gitti. Aynı yılın ağustos ayında Sıska Kalesi'nin keşfiyle görevlendirildi. Sonra da bu kalenin fethine şahit oldu.

1002'de (1593-1594) Rumeli Eyaleti Defter Emini olarak Sadrazam Koca Sinan Paşa'nın Yanıkkale'yi fethinde bulunan Cafer İyani'ye, seferin sonunda hizmetine

²⁷ Uzunçarşılı, İsmail H.a.g.e., s.83.

²⁸ Türkiye Diyanet Vakfı, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.41, s.205-207.

²⁹ Parmaksızoğlu, İsmet, *Manisa Genel Kütüphanesi Tarih-Coğrafya Yazmaları Kataloğu*, Ankara 1952, s.32-33.

³⁰ Atıullah Atai, Nevzade, *Hadaik'ül-Hakayık Fi Tekmileti's-Şakaik*, 1268, Devlet Matbaası Baskısı C.1, s.539. "Adı Abdulhay olup Kafzade olarak bilinir. Babası Sultan I.Ahmet Han dönemi kazaskerlerinden Feyzullah Efendidir."

³¹ Afyoncu, Erhan, a.g.e., s.54.

³² Ünlü, Osman, *Kaniye Müdafaası ve Cihadname-i Hasan Paşa*, Ofis Yay., İstanbul 2015, s.32.

³³ Kırkıl, Emin, *Namık Kemal Kaniye Muhasarası*, Babiali Kültür Yay., İstanbul 2010, s.7.

³⁴ Aydoğarlı, Derya, *Namık Kemal*, www.ege-edebiyat.org.tr.

³⁵ İbrahim Peçevi, *Peçevi Tarihi*, Devlet Matbaası Baskısı 1283, C.2, S.235. "Peçuylu Koca Sinan Paşa ve Sinan Çavuş" olarak geçer.

karşılık olmak üzere vazifesine ilaveten Divan Mütferrikalığı verildi. 1595'te bu görevini bırakarak mukaddes yerleri görmek ve hac farızasını yerine getirmek üzere önce Mısır'a, oradan da Hicaz'a gitti. Mekke'de Şeyh Ahmed Sadık'ın tesiriyle Nakşibendi Tarikatı'na girdi. Oradan Sana'ya, Yemen Beylerbeyi Hasan Paşa'nın valiliği döneminde (1586-1607) yanına giderek “Zübdetü 'n- Nesaih ve Umdetü't- Tevarih” adlı eserini ona ithaf etti. 1602-1603 yılların da tercüme ettiği Nurname adlı eserinde Tımişvar'da Hazine Defterdarı olduğunu kaydeden Cafer İyani'nin ölüm tarihi için Bağdatlı İsmail Paşa 1020 (1611) yılını, Fehmi Ethem Karatay ise Zübdetü 'n -Nesaih 'in istinsah tarihinden hareketle 1023'ten (1614) sonrasını vermektedirler. Cafer İyani Bey'in diğer eserleri ise; *Tevârîh-i Cedîd-i Vilâyet-i Üngürus*, *Zübdetü'n-Nesâih ve Umdetü't-Tevârîh*, *Nurnâme ve Nesâihu'l-Mulûk*'tür.³⁶ Allah yolunda ceng ile cihad etmeye dair şiirinde İyani şöyle der;

Fevt olan dîn uğruna sanman gam-i firkatdedir
 Enbiyâ didârına vâsıl olup izzettedir.
 Kim ki havf etse Hüdâ yolunda kurbân olmadan
 Hakk bilür rûz-ı cezâda vâdî-yi hasrettedir.
 Bezm ü rezm içre iden câm-ı şehâdetden âyâ
 Verdi uyku ana dünyâ haşre dek gaflettedir.
 Kim ulü'l-emrin tutup emrin gazâyâ azm eder
 İki âlemde anı zanneylemen mihnetdedir.
 Sanmanız müşkildir adûdan almak intikâm
 Her ne var ise cihânda Câferî himmetdedir.

Din yoluna canını vereni ayrılık gamında zannetme! O, peygamberlerin yanına göçüp, izzet ve şeref içindedir. Kim ki Allah yolunda ölmekten korkarsa, Cenab-ı Hakk bilir ki mahşer gününde o, hasret ve pişmanlık vadisindedir. Eğlence ve neşe meclisinde bulunup da şehitlik kadehini içmekten kaçana, dünya öyle bir uyku vermiştir ki, hesap gününe kadar gaflettedir. Kim din büyüklerinin emrini tutup, Allahü Teâlâ yolunda gazaya niyet ederse, bu katlandığı zahmet ona iki dünyada dert ve sıkıntı değil, bilakis

³⁶ Türkiye Diyanet Vakfı, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 6, s.551-552.

iyilik ve güzelliştir. Ey Câfer! Düşmanı mağlup etmek zor iş değildir. Zira cihanda her şey Cenâb-ı Hakk'ın ve ona gönül verenlerin yardımı ve himmetiyledir.³⁷

Cafer Bey ve Cafer İyani Bey

Cafer İyani Bey'in; Rilase-i Mimariyye adlı eserin müellifi olan Cafer Bey ile aynı kişi olup olmadığı hakkında da ihtilafların olduğu bir vaka olup bu hususlara Gül KALE, "Osmanlı Mimarlık Tarihi Yazımında Risale-i Mimariyye" adlı eserinde yer vermiştir. Bu eserde farklı görüşlerden bahsederken; Orhan Şaik Gökyay'ın; "Risale-i Mimariyye" adlı eserin müellifi olan Cafer Bey'in, Cafer İyani ile karıştırıldığını, mezkur eserin müellifinin Cafer İyani Bey olduğunun söylendiğini; ancak bunun Cafer Efendi'nin "İyani" mahlasını metnin hiçbir yerinde kullanmamasından ve İyani'nin aldığı görevlerden hiç birisini anmamasından dolayı pek mümkün olmadığını ileri sürdüğünü söyler. Gökyay'a göre; Cafer Efendi, risaledeki kaside ve gazeller göz önüne alınınca edebiyat ile ilgili görünse bile şiirsel dili çok değerli görülmemiş ve ismi tezkirelerde anılmamıştır.³⁸

Babinger ise; Cafer Efendi'yi, büyük ihtimalle Mehmet Tahir'e de dayanarak, 16. Yüzyılda Macaristan'dan geldiği düşünülen Cafer İyani ile özdeşleştirir. Ancak Babinger Cafer İyani'nin, Osmanlı tarihçisi İbrahim Peçevi'nin torunu olarak kabul edilmesine karşı çıkar. Cafer İyani, defterdar olarak Temeşvar'da görev yapmış, Tiryaki Hasan Paşa üzerine bir kitap yazmış, Gazali'nin Mişkâtü'l-Envâr adlı kitabını Nurnâme ismiyle çevirmiştir. Babinger bunların yanında Macaristan Seferi ile ilgili bir kitap yazmıştır ve Babinger'e göre Sultan Ahmet Camii mimarı Mehmet Ağa'nın yaşamı üzerine olan Risale-i Mimariyye'nin de yazarıdır. Burada kitap ile ilgili kaynağını 1918 yılında basılan Turan Dergisi olarak verir.³⁹

Fehmi Edhem KARATAY da Topkapı Müzesi Sarayı'nda bulunan yazma eserler için hazırladığı Katalogta; mimarlık başlığı altında tanıttığı Risale-i Mimariyye de, Babinger'den referansla, Cafer Bey'i; Cafer İyani Bey ile özdeşleştirir.⁴⁰ Cafer Efendi'nin Cafer İyani olma ihtimali tartışmalı olsa bile bu iddia, Cafer Efendi'nin entelektüel dünyasını anlamak açısından, Cafer İyani'nin Gazali'nin kitabını çevirdiği düşünüldünce daha da ilginç olmaktadır.

³⁷ Şimşirgil, Ahmet, *Gazilik ve Alplik*, www.ahmetsimsirgil.com.

³⁸ Kale, Gül, *Osmanlı Mimarlık Tarihi Yazımında Risale-i Mimariyye*, Türkiye Araştırmaları Litaretür Dergisi, İstanbul 2009, C.7,S.13, s.410.

³⁹ Kale, Gül,a.g.e., s.412.

⁴⁰ Karatay, Fehmi Edhem, *Türkçe Yazmalar Kataloğu*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, İstanbul 1961, C.1.

I.BÖLÜM
A.METNİN TRANSKRİBİ, GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE ÇEVİRİSİ,
SADELEŞTİRİLMESİ

A.a.BİRİNCİ BAB

Tarih-i Gazi Hasan Paşa⁴¹

A.a.1.Evvelki bâb'ın, Transkripsiyonu

Hamd-u sipās ve senā-yı bī-kıyās ol hāl-ı cinn-ü nāsa ki insānı ahsen-i takvīmde peydā vü inşā eyledi. Din-i ehl-i imānı kefare-i ehl-i nīrānuñ üzerine takdīm ü ta'zim eyledi ve salavāt-ı bi-gāye ve selām-ı bī-nihāye ol hayru'l-ıbad ve resūl-i 'ālī-nihādūn ravza-i mukaddeseleri üzerine olsun ki ümmetin rāh-ı dalāletden kurtarup *“el cihādu hırfetun”*⁴² hadīş-i şerīfın tebsīr ü ta'lim eyledi ve hazreti çehār-yār-ı guzīn (*riḍvānullāhi te'ālā 'aleyhim ecma'īnuñ üzerine olsun*) ki her biri dīn-i metīn ü āyīn-i mubīnūñ ğazā-yı mevfūr ile me'mur olmuşlardır.

Nazm:

Ashābına hem dahı yüz biñ niyāz

Kim bulupdur aşk hāḳḳıyla imtiyaz

Āl u evlādına olsun hem selām

Rabbenā aḥşarnābihim yevme'l kıyām

Neşr: Ba'de ez-hamd-ı ḥuda ve teslīh-i resūl-i Kibriyā fuḫalā-yı faẓīlet-medār ve fuşahā-i şīrīn-güftār böyle rivāyet ü iş'ār ederler ki:Ol 'ilm ü ḥikmet seyrāngāhı Eflātun –ilāhī Engürüs ve Latine kārīb metānet-i 'arib üzre olan Peçuy nām dil-cūy bünyād u icād eyleyüp ol şehir-i bī-hamtānuñ her gūşesi bir hazīre ve mesīreleri bāğ-ı cinān gibi ra'nā vü dil-gūşā ve ni'met ü 'illeti bī-hadd ü lā yuḥsā olduğundan mā'adā ol belde-i kadīmenūñ her gūşesi sarāy-ı ālī ve ḳaşr-ı cennet ḥavālisi taḳrīr ü taḥrīrden bīrūn u efrūz eyledi.

Nazm:

Niçe ta'rīf ü tavşīf ola bu şehir

Ki mişlin görmemişdür dehr

⁴¹ Eserin başlığı Tarih-i Gazi Hasan Paşa"olarak orijinal metninde geçse bile metin içinde asıl adı olan "Cihadname-i Hasan Paşa" olarak geçmektedir.

⁴² Cihad bir sanat, meslektir.

Binālar rabtludur içi kat kat
Bunuñ tafşiline olmaya tākāt

Derūnī gencile ma°mūr olmuş
Anuñçün mārdan bir sūr olmuş

Felek dērsem muḥallīd diridūr
İçindeki mülekā ya perīdūr

Yeter oldı bunuñ evşāfı ma°dūd
Diyelüm anı ki oldur aşl-ı maḫşūd

Neşr:İşbu turāb-ı aḫdām-ı °ulemā ve ḥāk-i rāh-ı fuḫahā Ca°fer-i efḫar ve bende-i aḫḫar
Ol belde-i °aẓīme ve şehri ḫadīmede muḫīm olmuşıdım ve rāh-ı ḡazāda var maḫdūrum
bezl étmişidum.

Çün ki tārīḫ-i elf ḫatmi bi'l ḫayr ve'ş-şeref dāḫil oldı,ḫazret-i server-i enbiyā
pādişāh-ı her dü serā (*ṣalavātullāhi te°ālā °aleyhi fiş-şubḫi ve'l mesā mā min °āmmīn
illā ve'llezi*) (*ba°dehu şerru*) buyurduḡı maẓmūn-i dūrer-bār ve ḫadīs-i gevher-nişār
°ıyān u āşikār olmaḡın seyr-i nucūmuñ te°şiri ve devr-i dūnuñ dıl-giri ile dünyāyı ḡubār-
ı fiten ve āşār-ı miḫen bürümüşdi ve zemīn ü āsmān ve kevn ü mekānda ḫabā'il ü ikdām
ser-cümle ayaḡ üzre gelüp biri birinūñ ḫaşdına yürümüşidi, ol zamān bu °abd-i nā-tevān
muḫāfaẓa-i ser-ḫadd-i erbāb-ı īmān ve zābiṭ-i emvāl-i sultān ve ser-defter-i divān iken
ser-ḫadd-islāmuñ ḫıtāl u cidālde ve dünya-yı dūnuñ iḫtilālinde bil bulunmaḡla vāḫi° olan
veḫāyi°u aḫbār ve şühedā vü ebrārūñ ḫüsn-i ḫālleri °ala-sebīli'l iḫtişār taḫrīr-ü iş°ar
èylemişdüm ve kilik-i benān ile silk-i beyāna getürmüşidim.

Hüşuşan işbu sene-i seniyyede Rümeli eyāleti ile vezīr-i bi-naẓir olan düstūr-ı
ālī-himem müstaḫdem-i aşḫābu's-seyfi ve'l ḫalem müsta°dü'l-aḫrār bi'l luṭfi ve'l kerem
vezīr-i dānā ve şir-i tevānā a°nī hazret-i Ḥasan Paşa (*edāmallāhu te°ālā iclālehu ve
bellaḡahu kemā yeşā*) ḫazretlerinūñ zamān-ı emāretinde ve avān-ı vezāretinde vāḫi°
olan ḡazā-yı ḡarrāsı ve cihād-ı bī-hemtāsı cümleden ḡarīb ü °acīb olmaḡın ümerā-yı
müslimīne ve ḡuzāt-ı mücāhidīne ol vezīr-i rüşen-zamīrūñ ḡazā vü cihādı ḡuzāt-ı ehl-i
ḫıtāle ḫarūb-emsāl ve feth ü nüşrata fāl olup bā°iş-i terḡīb-i ḡazā olmaḡıçun sancaḡı
ḫālinde zamān-ı vezaretine gelince vāḫi° olan ḡazāsın üç bāb ver her bābı niçe meclis-i
sa°adet enīs üzre tertīb ü intihāb èyledüm.

Tā kim ümerā-yı selef⁴³ ol hayru'l halkuñ üsrine yürüyüp şan'at-ı cihādı pīşe vü nīk ü bedi dā'imā endīşe edineler.

Nazm:

Hemān bir lafz şanma her mişālī

Ki olmaz bī-şādef hergiz leālī

Meşel ehl-i dile tezkār içündür

Hikāyet ʿibret-i ebşār içündür

Anuñçün ètdiler tārīhi inşā

Kin andan ʿibret ala merd-i dānā

Ḳamu nīk ü bedi endīşe ède

Hemīşe ʿyūlige pīşe ède

Neye vardı Cemüñ encāmı göre

Ne içün kodı elden cāmı göre

Sikender niçe ètdi zindegānī

Ki dutdı gün gibi mülk-i cihānı

O dahı kıya ol nām-ı bülendi

Ki ola bunca beglerden pesendi

Şeri'at emri ile kı'ım ola

Şalavat zıkr-i Hākla dā'im ola

Ṭuta ʿadliyle şer'-i Muştafiyi

Dilinden kıomaya hāl-i ʿAlīyi

Nesr:ve kitāb-ı merķūm “*Cihād-nāme-i Hasan Paşa*” ile mevsūm kıılındı tā-kim müṭālā'a eden ʿāşıklar ve kırā'at eden şādıklar bu bende-i sadākatkārı ya'ni Ca'fer-i

⁴³ Metinde “selef”olarak yazılmıştır. Ancak “halef”olma ihtimali vardır ki, Hasan Paşa'nın verdiği mücadele tarzından Halef'lerinin(sonradan geleceklerin) faydalanması gereği söz konusu olabilir.

hāksārı duʿa-yı hayr ile yād etmek hüsni himmet edeler ve kitāb-ı merķūmda olan
ğalat u saķımi müstaķım etmek bezl-i mürüvvet edeler.

Nazm:

Ėaraz benden eķer ķala bu nāme

Sebeb ola duʿā vü nīk-nāme

Velī nāzır olan yārlar ve ihvān

Gerek kim ʿayıbın olmaya cūyān

Kerem kıla ʿuyūbın kıla mestur

Ki anuñ Hāķ zünübın ede maĖfūr

Degül insān hālī hiç halelden

Daķı sehv ü haķā ile zelelden

Olur insān-ı kāmīl ʿayn-ı sātır

Hiç etmez kimseyi āzurde-hātır

Velīkin hāsīd ü bed-baķt u bed-hū

Taarruzlar edüp olur alib-cü

Diler izhār ede fażl u feķāķat

Velī zāhir kılrur cehl ü feżāķat

O şaķşa Hāķ vère teķhīs u inķāf

Hem ede Ėıll u Ėısdan ķalbini şāf

Nüvīsende vü hānendeyi Allāh

Belālardan ede maķfūz her Ėāh

Buña tālib olan tullābı yā Rab

Murāda Ėrgürüp Ėyle mü'eddeb

Nesr:E'uzu billāhi'ş-şamed ellezī lem yelid ve lem yūled min şerri hāsadin izā hased⁴⁴

Evvelki Bāb

Ol Müşir-i Kāmyāb A'ni Emīr Ḥasan 'Ālī-cenāb Ḥazretlerünüñ Sancağı Ḥālinde Mīr-i Mīrān-ı 'Āşīkān Olınca Vāqī'e Olan Ġazāsın ve Ḥüsn-i Fezā'ilin Bildürür

Erbāb-ı fehm ü firāset ve aşhāb-ı zihn ü kiyāset olanlara muḳaddemen veliyyehu ma'ḷūm ola ki Engürüs-i menhūs ve Beç⁴⁵ ü Alaman-ı ma'kūsūñ nighbānı ve hānı ve fırka-i naşarānuñ ḳral-ı ḍalālet- unvānı olan la'īn u bed-āyīn, 'illiyün-āşiyān ve Firdevs-mekān merhūm Sultān Süleymān Ḥān 'aleyhi'l mağfiretehü ve'l gufrānuñ zamān-ı saltanatında ilā hazā'l-ān tīg-i selāfīn-i 'Osmāniyāndan ḥavf u ḥaşyet édüp senesinde zimmetine lāzım gelen bāc u ḥarācın edā ve ḥidemāt-ı pādīşāhīyi 'alā vefḳi'l- merām tevḳīr-ü ihtirām ile ḳazā etmege farz-ı 'ayn ve ḳarz-ı deyn bilüp tīg-i ḥün-bār-ı zafer-medārdan ḥalāş bulurlardı.

Lakin ḳral-ı rū-siyāh ve merdūd-ı güm-rāh ḥazret-i pādīşāh-ı ṭab'ı ḥalīm Sultān Murād İbn-i Sultān Selīm eskenehumallāhu fī-dāri'n- na'im ḥazretlerinüñ mezīd 'ināyet-i celiyyelerine mesrūr ve ḥazret-i sultān-ı 'ālīşānuñ ri'āyet-i 'aliyyelerine mağrūr olmağıla *“felege kelek ve sīmurğ-ı 'anḳāya sinek”* demeyüp gāh şarāb-ı 'unfuvānī ile ḳan-zill ve gāh bade-i cihān-bānī ile mest-ü lā ya'ḳil olmağın maḳarr-ı pūr seferlerine ḥaşerāt-ı 'arz gibi keşret ü cem'iyyet ve sevdā-yı saltanat ḳılıp cānibi-i İslāma hevā-yı mazarrat ile ol bed-sīret şeqāvet üzre ḥareket éyledüğünden ğayrı bu sene vilāyet ser-haddine ḥuşuşan Kelis sancağı ḥaddine muttaşıl aḳınlar étdürüp ğāret ü ḥasāretten ḥālī olmaduğı ecilden firdevs-mekān sultān-ı ğarīḳ-ı biḥār-ı rahmet-i rahmān Sultān Murād Ḥān bilād-ı erbāb-ı imāni ḥıfz u ḥırāset ve düşmen-i dīne ḳahr u ḥakāret etmege bir güzīde er ve 'āḳıl u bahādur server kimesneyi emīr-i mu'teber édüp bu sene diyārına göndermek muḳarrer olıcaḳ ol ferīd-i ferzāne-i fetānat fāris-i feres-i firāset emīr-i humām nizāmu'l-İslām nūr-ı 'uyūn-ı a'yān ve server-i ḥudūd-ı erkān mazhar-ı eltāf-ı zū'l-metin İzvornīk sancağına vālī olan Ḥasan Beg ḥazretleri 'alem-i şabāvetden berü ḥurrem ü muḥterem-i pādīşāhī ve sarāy-ı āmire-i şehenşāhīden nevş ü nemā bulmuş şadāḳat-ı istikāmetle ḥidmetin mertebe-i kemāle iletmiş beyne'l ekābirīn ve'l-a'yān muşārun ileyh bi'l-inān olduğı sebebeden mīr-āḥūrbaşılığından münāsib-i celiyye-i sultānī ve 'ināyāt-ı 'aliyye-i ḥusrevānī ile mesrūr ve riḳāb-ı hümāyūn-ı ḥazret-i pādīşāhīde cümle-i mesā'i-icemīleleri meşḳūr ve ḳarīn-i taḥsīn-i mevḥūr olmağın

⁴⁴ Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Diyanet Yay.,Ankara 2012,s.604. Kur'an-ı Kerim Felak(113)/Nas(114) sürelerine atıf söz konusudur.

⁴⁵ Türkiye Diyanet Vakfı, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.5,s.289. Avusturya-Viyana

meydân-ı şecâ'atde merd-i çâpük-süvâr ve °adl u istiķâmetde ķaviyyu'l- iķtidâr olduğı ģazret-i sultân-ı °adil ve pâdişâh-ı kâmilüñ ma°lûm-ı hümâyûnları olmağın fi'l-hâl ģazret-i pâdişâh-ı deryâ-nevâl ol ģoş-mend ü ģoş-ģışâl ģuccetehu manzar u ferģunde cemâl müşeyyed-i kavâ'idü's şer° ve'l İslâm mümeħhed-i bişâtu'l-°adl ve'r re'feti bi- ģusni'l-ihtimâm şâhibu'l lutf ve'l mürüvvet emîr-i hürşid menzelet zâtı ģusn ģulkı ģasen müşârun ileyh Ĥasan Beg ģazretlerinüñ zâtı melikiyyü's-şıfâtuñ zamîr-i münîr-i °âlem- ârâsına ve râ-yı dil-pezir-i bî-hemtâsına Kelis sancağına tevcih ü taklîd buyurup ol diyâr-ı celîlü'l-aķtârüñ aģvâlin ve tağallub-ı küffâr-ı fuccâr ile muģtelli olan maģhallerin görüp şıyânet-i °ibad içün Kelis sancağına teveccüh ü °azimet etmeki ģazret-i sultân-ı cihân emr-ü fermân eylemegin ol emîr-i nâmdâr ve dilîr-i kâmkâr yarar şecâ'at -şî°âr kulları ile İzvornik sancağından ķalkup Kelis sancağına vâsıl u dâģil olduķda ol diyâr -ı celîlü'l-aķtâr âşâr-ı ma°daleti ve envâr-ı °atâfeti ile ģandân ve vazîfe-i in°âmı ve râbıta-i ikrâmı ile cümle-i enâm şâdân u senâ-ģân olduklarından ģayrı memleket-i İslâm cânibine mazarrat erişdüren düşmen-i bed-sîret vilâyetlerine °asker gönderüp ol ķavm-i ehl-i nifâķuñ zükûr- u ünâsın esîr ü istirkāk êtdürüp tamâm küffâr-ı bed encâmı mükedderü'l ģâl ve düşmen-i đalâlet-me'ali pâymâl u bî-mecâl êtdürmegin ķral-ı bed fi°âl var kuvvetin ya°ni mekr u şevketin Sigetvar ser-ģaddine gönderüp cânib-i İslâmdan ķaşd-ı intikâm içün niçe def'a Bereznice ve Boboķa ve Kapoşvar nâm ģişâr-ı üstüvârı ģâret ü ģasâret êtdürüp ehl-i İslâma ģaķâret etmekle ģazret-i pâdişâh-ı heft-ı ķişver ve şehenşâh-ı adl-ģüster ol mîr-i ģünerveri Sigetvar sancağına vâlî êdüp umûr-ı cumģur bî-ķusûr ol emîr-i bî nazîrüñ °izz u ģuzûrlarına tevfiż eyledi.

A.a.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Şükûr ve sonsuz medihler, insanları ve cinleri yaratan Allah'a olsun ki, O, insanı Ahsen-i Takvim üzere meydana getirdi ve yarattı. İman sahibi müslûmanları cehennem ehli kâfirlerin üzerine takdim etti ve yüceltti. Sayısız selam ve sonsuz salat, kulların en hayırlısı, yüce yaratılışlı Resul'ünün mukaddes ruhları üzerine olsun ki, ümmetini dalalet yolundan kurtarıp “ *Cihad benim san'atımdır.*” Hadis-i Şerif'ini tebşir etti ve öğretti. Ve yine selam ve salavat ciharyar-ı güzîn hazretlerinin (*Yüce Allah onlardan razı olsun.*) üzerine olsun ki, her birisi dininde sağlam olup pek çok gaza ile muammer olmuşlardır.

Nazm:

Ashābına hem dahı yüz biñ niyāz

Kim bulupdur ʿaşk hāḳḳıyla imtiyaz

(Hakk aşkı ile mümtaz olan ashabına yüz bin selam olsun.)

Āl u evlādına olsun hem selām

Rabbenā aḥṣarnābihim yevme'l kıyām

(Önce evladına selam olsun. Yarabbi, bizi kıyamet gününde onlarla birlikte haşr eyle.)

Allah'a hamd ve Hazret-i Resul-i Kibriya'ya salavattan sonra, fazilet- medar fazıllar ve güzel sözler söyleyen fasihler bu şekilde rivayet ve işaret etmişlerdir ki, her şeyi bilen Allah, ilahı aşk ile hikmetlerinin seyir yeri olan Engürüs ve Latin ülkesine yakın, acayip, garip sağlamlıkta Peçuy adlı gönül-arayan şehri bünyad ve icad eyledi. Aynısı olmayan bu şehrin her köşesi birer bahçedir. Mesirleri cennet bahçesi gibi, güzel ve gönül açııcıdır. İleti olmadığı gibi, nimetinin de haddi hesabı yoktur. Bundan başka bu eski beldenin her köşesi yüce bir saray ve cennet kasrı gibidir. Çevresini tavsif ve tasvir etmekten ve yazmaktan bizleri uzak eyledi.

Nazm:

Niçe taʿrīf ü tavrīf ola bu şehir

Ki mişlin görmemişdür dehr

(Nasıl tarif ve tavsif edilebilir ki, bu şehrin bir benzeri daha görülmemiştir.)

Binālar rabṭludur içi kat kat

Bunuñ tafşiline olmaya tākāt

(Binalar dıştan ve içten kat kat üzerine yüksek ve içeriden de kat kattır. Bunu anlatmaya takat yetmez.)

Derūnī gencile maʿmūr olmuş

Anuñçün mārdañ bir sūr olmuş

(İçi hazinelerle mamur olmuş. Bu yüzden etrafına yılana benzer bir duvar çekilmiş.)

Felek dërsem muḥallīd diridür

İçindeki mülekā ya perīdür

(Buraya cennet dersem doğrudur. İçindeki ya melektir veya peridir.)

Yeter oldı bunuñ evşāfı maʿdūd

Diye lüm anı ki oldur aşl-ı maḳṣūd

(Artık yetişir, bunun vasıfları çok söylendi. Biz asıl maksadımız ne ise onu söyleyelim.)

İşbu, önde gelen âlimlerin ayağının toprağı ve fakirlerin en fakiri ve hakirlerin en hakiri, kölesi, Cafer, bu büyük belde ve çok eski olan şehirde oturmuş idim.

Gaza yolunda bütün varımı harcamıştım. Çünkü tarih bin (1593) yılının sonuna hayır ve şeref ile ulaştı. Peygamberin serveri, dünya ve ahiretin padişahı'nın **(Allah sabah ve akşam selam ve salatu onun üzerine etsin)** buyurduğu **(Arkasından bir kötülük gelmeyen yıl yoktur.)**inci saçan mazmunu ve cevher dağıtan hadisi, ayan beyan ve aşikâr oldu. Yıldızların hareketlerinin tesiri ve alçak feleğin kalbe verdiği zorluk ile dünyaya fitne tozları ve hile eserleri yayılmıştı. Yeryüzü ve gökyüzü gün ve mekânda kandillerin hepsi ayağı üzere gayrete gelip birbirini helak etmek için yürümüşü.

O zaman, kimsesiz ve zayıf şahsım, serhaddin muhâfızı iman erbâbı, sultanın mallarını zabteden Tiryâki Hasan Bey'in Divân-ı Baş Derfterdârı görevlisi idim. Bu vazifede iken İslâm serhaddinin kıtâl ve cidalinde, fâni dünyanın karışıklığında beraber bulunmakla, vâki olan olayları, haberleri ve şehid olan yiğitlerin hüsn-i hallerini muhtasar bir şekilde yazmış, haber vermiş, kâmiş kalemin ucu ile izah etmeye çalışmışım.

Hususiyle bu yıl içerisinde Rumeli Eyâleti ile benzeri bulunmayan ve himmeti yüce, akıllı, kılıç sahiplerinin hâdimi, lütf ve keremi ile hürriyete karşı kabiliyetli, her şeyi bilen, güçlü, kuvvetli vezir ve müşir Tiryâki Hasan Paşa **(Allahu Teâlâ iclâlini artırsın ve onu istediği şeye ulaştırsın.)**hazretlerinin kumandanlık zamanında ve vezirliği sırasında vukua gelen büyük gazâları ve benzeri bulunmayan cihâdlarının, diğerlerin hepsinden garib ve acayip olması dolayısı ile müslüman kumandanlara ve gazi mücahidlere, savaş ehli gazilere darb-ı mesel ve fetihlere, zaferlere uğur getirmesi, gazâyâ râğbet vesilesi olması için sancak beyliğinden vezirliği zamanına kadar bütün gazâlarını üç bölüm ve her bölümü pek çok saâdet veren meclis olmak üzere seçerek tertip eyledim.

Tâ ki geçmiş⁴⁶ kumandanların, bu hayırlının izinde yürüyüp cihâd san'atına alışmış olalar. İyiliği her zaman öne alıp, zararlıyı endişe edinenler.

⁴⁶ Metinde “selef” olarak yazılmıştır. Ancak “halef”olma ihtimali vardır ki, Hasan Paşa'nın verdiği mücadele tarzından Halef'lerinin(sonradan geleceklerin) faydalanması gereği söz konusu olabilsin.

Nazm:

Hemān bir lafz şanma her mişālī

Ki olmaz bī-şadef hergiz leālī

(Her anlatılan şeyi bir söz-kelime zannetme. Çünkü sadepte her zaman bir la'l olmaz.)

Meşel ehl-i dile tezkār içündür

Hikāyet ʿibret-i ebsār içündür

(Söz gönül ehline bir uyardır. Hikâyeler ise, ikrâma ibret içindir.)

Anuñçün êtdiler târîhi inşā

Kin andan ʿibret ala merd-i dānā

(Bu nedenle, yâni bilgin insanın ibret alması için târih yazdılar.)

Ḳamu nîk ü bedi endîşe êde

Hemîşe ʿyûlige pîşe êde

(Herkes iyiyi ve kötüyü düşünsün ve daimâ san'at edinsin diye)

Neye vardı Cemûñ encāmı göre

Ne içün ḳodı elden cāmı göre

(Toplumun sonu neye vardı? Niçin kadehi elden bıraktığını görsün diye)

Sikender niçe êtdi zindegānī

Ki dutdı gün gibi mülk-i cihānı

(İskender'in nasıl yaşadığını ve dünyayı güneş gibi nasıl kapladığını bilsin diye.)

O daḥı ḳoya ol nām-ı bülendi

Ki ola bunca beglerden pesendi

(Bu kadar beylerden çok daha makbul olduğu durumda,yüksek adını bırakıp gittiğini görsün.)

Şeriʿat emri ile ḳā'im ola

Şalavat zıkr-i Ḥaḳla dā'im ola

(Şeriatın emrini yerine getirsin ve her zaman namaz ve zikirde olsun diye.)

Ṭuta ʿadliyle şerʿ-i Muştafiyi

Dilinden ḳomaya ḥall-i ʿAlīyi

(Adâletle Hz. Peygamberin şeriatini korusun. Dilinden “Sallâ alâ”yı düşürmesin diye.)

Ve bu kitap “*CİHÂD-NÂME-İ HASAN PAŞA*” olarak adlandırıldı. Tâki mütâlea eden âşıklar ve okuyan sâdıklar bu sadâkatkâr kullarını, yâni Cafer-i hâkirâhi hayır dua ile yâd etmeğe bir güzel himmet göstereler. Bu kitabta olan yalan ve yanlış doğrultmağa çok mürüvvet göstereler.

Nazm:

Ġaraz benden eşer kala bu nâme

Sebeb ola du^â vü nîk-nâme

(Bu isim ile benden eser kala, ve dua ile iyi şöhrete sebep ola.)

Velî nâzır olan yârlar ve ihvân

Gerek kim ^âayıbın olmaya cüyân

(Nâzır olan dostlar ve ahablar, aybını arayıcı olmayalar.)

Kerem kıla ^âuyübün kıla mestur

Ki anuñ Hâk zünübün éde mağfûr

(Kerem kılıp ayıplarını örten Yüce Allah, onun bütün günahlarını da affeylesin.)

Degül insân hâlî hiç halelden

Dağı sehv ü hatâ ile zeleden

(Kişi, bozukluklardan ve zilletten hali olmadığı gibi, Allah’ın yardımından da uzak değildir.)

Olur insân-ı kâmil ^âayn-ı sâtır

Hiç etmez kimseyi âzurde-hâtır

(Olgun kişilerin aybı gizlenir. Onlar hiç kimsenin hatırını kırmazlar.)

Velîkin hâsid ü bed-baht u bed-hû

Taarruzlar edüp olur alib-cü

(Velakin, kötü huylu, bedbaht ve hasetçiler, sarhoş olup baskınlar ederler.)

Diler izhâr éde fazl u feşâhat

Velî zâhir kılur cehl ü fezâhat

(Dilerse fazilet ve fesahatını gösterir. İsterse cahilliğini ve fasahatını aleni eder.)

O şahşa Hâk vère teşhîş u inşâf

Hem éde gıll u gısdan kalbini şâf

(O kişiye Allah insâf versin ve kalbini kin ile hileden paklasın.)

Nüvîsende vü hânendeyi Allāh

Belâlardan êde maḥfûz her gâh

(Yazanları ve okuyanları Cenabı Allah her zaman belalardan muhafaza etsin.)

Buña tâlîb olan tûllâbı yâ Rab

Murâda êrgürüp êyle mü’eddeb

(Yarab, bunu isteyen isteklileri isteğine erdir, onları edepli kıl.)

Nesr:

E’ûzu billâhi’ş-şamed ellezî lem yelid ve lem yûled min şerri ḥâsîdin izâ ḥased ḡınırım.

(Hased edenin hasedinin şerrinden, doğmamış ve doğrulmamış samed olan Allah’a sığınırım.)

Birinci Bölüm

Tiryaki Hasan Paşa’nın Beylerbeyi oluncaya kadar, sancakbeyliği zamanında vuku bulan savaşlarını ve faaliyetlerini bildirir.

Ferâset erbabının bildiği gibi, Üngürüs⁴⁷, Nemçe-Beç⁴⁸ ve Almanya ülkelerinin sahibi, Hristiyan milletlerinin mel’un ve sapık kralı, cennet-mekân merhum Sultan Süleyman Han hazretlerinin saltanatı zamanından bu güne kadar, Osmanlı padişahlarının korkusuyla her sene taahhüt ettikleri bac ve haracı ödeyip, pâdişâha olan hürmetlerini büyük bir hürmet ve ağırbaşlılıkla yerine getirmeyi boyunlarının borcu bilip, onların hışmından kurtulmuş olurlardı.

Ancak kara yüzlü ve yolunu şaşırmış Avusturya hükümdarı, hâlim yaratılışlı olan Sultan III. Murad’ın inâyet ve hüsn-i muamelelerinden mağrur olup **“Feleğe kelek ve ankaya sinek”** deyip gençlik ve hükümdarlık şarabıyla mest ve sızmış olup, etrafına haşarat gibi adam toplayarak, saltanat sevdâsıyla, Osmanlı ülkelerine şakavet kastiyle tecavüzlerde bulunduğu gibi, Bosna serhaddine ve hususiyle Kilis Sancağı sınırına durmadan akınlar tertip ederek, yağma ve talanlarda bulunuyordu.

Avusturya kralının yaptıklarına karşılık cenneti- mekân edinen ve rahmet deryasına gark olan sultan III. Murad Han, ülkesini korumak ve din düşmanlarını kahretmek için bir akıllı ve bahadır beyi, Bosna serhaddine göndermeye karar verip, İzvornik Sancağı Beyi bulunan Hasan Bey’i düşmanın galebesiyle bozulan Bosna

⁴⁷ Macaristan.

⁴⁸ Avusturya.

serhaddini düzeltmek ve korumak üzere Kilis Sancağı beyliğine tayin etti. Hasan Bey çok akıllı ve bahadır idi. Küçük yaşta sarayda eğitim ve terbiye görmüş, sadakat ve istikametle hizmet etmiş, devlet büyükleri arasında şöhret kazanmış; hizmetleri padişahın nazarına mazhar olmuş, mirahur-başılıktan itibaren mühim mevkilere getirilmiş, kahramanlık meydanının mahir süvarisi olmuştu.

Onun adalet ve istikameti, kudretle yürüttüğü malumu olunca, bu göreve getirilmişti. Görevi, serhad durumunu kontrol ederek Macar saldırılarını geri püskürtmek ve sancak ahalisini düşmandan korumaktı.

Hasan Bey cesur ve bahadır adamları ile İzvornik Sancağı'ndan Kilis'e gitti. Onun Kilis'teki adaleti, iyiliği, ikrâm ve in'âmı bütün halkı sevindirdiği gibi, Osmanlı ülkesine zarar veren düşman vilayetlerine kuvvetler gönderip büyük ölçüde esir aldırarak, ayaklar altında kalan düşmanı kudretsiz ve perişan ettirdi.

Bu vaziyet karşısında Avusturya kralı, Sigetvar tarafına bütün ordusunu göndererek, müslümanlardan intikam almak için Türklerin elinde bulunan Bereznice, Bobofça ve Kapoşvar adlı müstahkem kaleleri nice def'a yağma ve tahrib ettirip, müslüman halka çeşitli hakaretlerde bulundu. Bunun üzerine, yedi iklimin padişahı, Hasan Bey'i, Sigetvar Sancağı'na tayin ve sancağın bütün işlerini üzerine tevdi etti.

A.a.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

Müellif, her daim metinlerde görüleceği üzere Allah'a şükür ile başlayıp Hz.Peygambere salavat getirerek ve **“Cihad bir meslektir, sanattır”**hadisi şerifini zikrederek başlamaktadır.

Müellif bundan sonra Peçuy şehrinin güzelliklerini anlatır ve devamında, Divan Baş Deftarı iken de bütün olayları yazdığını, şimdi de Hasan Paşa'nın beylik ve vezirliği sırasında yaptığı gazaları üç bölüm ve değişik meclis sayılarında aktararak eserin adının **“Cihadname-i Hasan Paşa”** olarak adlandırıldığını aktarmaktadır.

1.Mecli-i Evvel Muḥāşara-i Bereznice

1.1.Bereznice Muharebesi Transkripsiyonu

Müşârun ileyh emîr-i zî-şân, ferman-ı ḥâzret-i sultân-ı ʿâlî-şân ile kendü yarar şecaʿat- şîʿâr biñden mütecâviz süvâr ü nîzedâr kulları ile Sigetvar ser-ḥaddine ılğar ʿyleyüp sene ḥams ve şemânîn ve tısʿa miʿe bih (985) târîhinde vâḳîʿ olan evvel rebîʿi bedîʿuñ evâʿilinde ol emîr-i ʿadil-dil Sigetvar ḳalʿasına vâşıl u dâḥîl oldığı gibi ḳânûn-ı

pādişāh-ı ve rūsūm-ı şehensāhī üzre edā-yı vezā'if ve hükümet-i tavā'ifi için dīvān-ı eyvān-ı sultānīye ol diyar-ı celilü'l-ı⁴⁹ tibāruñ tımār-güzārın ve ser-hadd-i nuşrat medāruñ yararların da'vet edüp umūr-ı ser-hadd bi'l-fi'l ma'lūmları ve ahvāl-i hükümet gün gibi mefhūmları iken mücerred hazret-i server-i kā'inātuñ ve şefi'e-i mevcūdātuñ 'aleyhi efḍalu's-şalavātuñ ve şāvirhum *fi'l-emr āyet-i şerīfesti*⁴⁹ ne telbi'yyet için ser-hadd-i nuşrat-ahvālī bābında meşveret eyliyecek müttefikü'l- kelām herbiri cevāp edüp eyitdiler ki:

Merhūmun mağfūrleh sultān Süleymān Hān Sigetvar kal'asın feth u teşhīre getürdigi zamanda ilā hazā el-ān Sigetvara vālī-i vilāyet olan aşhāb-ı devletüñ her biri Zerinoğlu ve Bekani ve Nedajdı nām boy begleri ve Hersekleri ile müdārā ve ekşer umūr-ı ser-hadde muvafakat-ārā etmeyince kendülerine feva'id ü zevā'id hāşıl ve māl-i dünyāya vāşıl olmamışlardan *“lāyık olan oldur ki ser-hadd-i zafer- āşūr da olan kraluñ ümarā-i cehennem-medārlarına şüret-medār olunup ba'dehu icāb u iktizā eyledugi üzre hareket olunmak enseb ü evlādur.”* dēyü rāy u cevāb eyledüklerinde ol 'ālī hazret ve emīr-i hürşīd- menzelet bi'l muḳābele cevāb vērüp eyitdi ki:

“Düşmen-i bed-ra ile müdārā ve a'dā-yı nāsırā ilie muvāfakat-ārā hazret-i pādişāh-ı dīn-penāhtda za'f u illet ve asker-i İslāmda gayret ve şevket olmaduğı taḳdīrcedür”.

Bi-ḥamdillāhi te'ālā pādişāh-ı zıllullāh hazretlerinüñ gayret ve ḥamiyyeti ve 'āsākır-i nuşrat-mü'essriüñ kuvvet ü şevketi derece-i kemāle iken bir bölük kilāb-ı 'aḳūr ve ehl-i fücūr ile ahvāl-i müdārā-i tiğ-i İslām-ı nuşret-encām faşl eder dēyu ol emīr-i devlet-ārā fi'l-hāl 'asker-i İslām nefir-i 'am olmaşıçün her diyara tenbīh ü i'lan edüp müheyyā vü hazır ve bir vaḳt-i mubāreke mureraḳḳib u nāzır iken kral-ı hezimet-me'alüñ Güzīde boy beglerinden Zerinoğlu ve Bekani ve Nedajdı demekle ma'rūf ve ḍalālet ü şekāvet ile mevşūf begleri kral-ı ḍalluñ bir niçe Hersekleri ile nifāḳ u ittifāḳ üzre elbir edüp ol emīr-i dil-pezi mekr ü hāzer getürmege tedbīr etdiler. Zīrā āyīn-i küffār-ı hāksārda kānūn-ı mu'ayyene ve 'adet-i ḳadīmeleri böyle idi ki; *“memālik-i İslāmiye ḥuşūşan ser-hadd-i zafer-encāme müceddeden añulan ḥükkām-ı zevi'l – ihtirāmuñ ḥali'lerin tecribe ederlerdi ki aḥter-i devletleri iktirān-ı şa'd üzre veyāḥūd iktirān-ı nahse mi muḳārin olur.”*

Eyāletleri dāḥiline ibtidā-yı vüsüllerinde her ḳaḅsına kesr ü hezīmet ve 'adem-i fursāt vāḳi'e olursa ol mağlūb u ma'cyūb olur. Pes bu niyyet ü ḍalālet ile ol bed-siretle yēdi

⁴⁹ Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Diyanet Yay., Ankara 2012, s.70. Kur'an-ı Kerim-Ali İmran 3/ 159 “...Onlar için Allah'tan bağışlanma dile.İş konusunda onlarla müşavere et. ...”

biñden ziyāde süvār u piyādelerin hāzır u āmāde ēdüp bir vaqt-i muʿayyenede Bereznice ʔalʿasınıñ ʔaşdına ʿūmum u hücūmları muʔarrer olmağın emīr-i müşārun ileyh dağı ser-hadd-i Sigetvara vāşıl u dāhıl olduğı gibi şadākatkār u iʿtimād-şīʿār cāsūslar ihzār ēyleyüp küffar-ı fuccāruñ ümerā-i dālālat- medārları ʔarafından ʔaşd-ı mażarratları ve ahvāl-i nā-hem-vārları nağīr-u ʔıtmīr hūzūr-ı ʿizzet- medārlarına taqrīr ēyledükleri gibi fi'l hāl ol emīr-i ferhunde hışāl guzāt-ı erbāb-ı ʔıtāl ile istiʿcāl üzre Bereznice ʔalʿası ʔarafına ılgar u irtihāl ēyledi.

Hikmet-i hāzret-i rabbü'l -ʿizzet ile küffar-ı bed-kīş ile Bereznice palanğasına vaqt-i temcīdde yürüşler ve enva'ı cünbüşler ēderken ol emīr-i dilīr ricālū'l -ğayb gibi yētişüb sell-i şemşīr-i düşmen **“gīr fağtulu'l- müşrikīne haysu ve cedtumūhum”**⁵⁰ nidāsın ʿasker-i zafer-encāma iʿlām ēylemeğın ʿaskerān-ı bāb-ı ʔıtāl ol cünūd-ı bed-fiʿālī pāymāl ēdüp baqiyetü's-süyūf olan düşmen-i hāksār birbirlerine baqmayup tār u mār olduğdan şöñra küffar-ı nābe -kāruñ beglerinden Nedajdı nām maṭrūhu mecrūh ve bīrūh maṭarr-ı hāksārlarına varınca firār ēylediler.

Emīr-i müşārun ileyh ve dilīr-i medārun ileyh küffār-ı maʿyūbuñ meksūr u mağlūb olduğlarına ve kendünün fırsat u nuşratına dergāh-ı Hudāya hāmd u şenā ēdüp işbu mevhibe-i hāzret-i rabbü'l -ʿizzetün şükryn tağdīm ü edā ēyledi.

1.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Şanı yüce Tiyaki Hasan Bey, padişahın fermanını alıp, binden fazla kendi yarar cesur süvari ve kargılı adamları ile Sigetvar hududuna ılgar ile gitti. 985 (1577) yılının rebiül evvel (Mayıs- Haziran) ayı başlarında şehre ulaştı. Hasan Bey kaleye girer girmez, padişahın kanunu ve usulü üzere vazife yapmak ve halkı yönetmek hususunda bir divân tertip ederek, bu serhaddin itibarlı tımar erbabı ile yararlı serhad gazilerini çağırıldı. Serhad sorunlarını hakkıyla bildiğı ve idare keyfiyetini gün gibi anladığı halde, bu meşveret meclisinde serhad ahvalini **müşâvere etti**. Meşverete katılanlar aynı görüşle;

Merhum ve mağfur Kanuni Sultan Süleyman Hazretleri kaleyi feth ve teshir etmesinden bugüne kadar Sigetvar'a vali olan devlet mensuplarının her biri, Zerinoğlu, Bekani ve Nedajdı adlı boy beyleri ve Hersekliler ile dost gibi görünüp, serhad işlerinde, muvafakat ederek, kendileri için dünya malı biriktirmişlerdir.

⁵⁰ Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Diyanet Yay.,Ankara 2012,s.186.Tevbe 9/5 “Haram aylar çıkınca bu Allah'a ortak koşanları artık bulduğunuz yerde öldürün...”

“Layıkı budur ki, serhadde kralın ümerasına suret-i medâr olunup, daha sonra icab ve iktiza eylediği gibi hareket eylemek münâşib ve evlâdır.” diyerek reylerini ve cevaplarını verdiler.

Bunun üzerine Tiryaki Hasan Bey, bil- mukabele cevap vererek:

“Kati fikirli düşmana müdârâ ve nâ-sezâ a’dâ ile muvâfakat üzere olmak, din kurtarıcı padişahın zayıflık ve hastalığı ile İslam askerinin gayret ve şevketinin olmadığı zaman mümkündür.”

Allah’a hamdolsun, Allah’ın gölgesi mesâbesinde olan padişah hazretlerinin gayreti ve güzel zaferler kazanan askerlerinin kuvvet ve şevketi son derece yüce iken, bir bölük kuduz köpek ve günâhkar ile İslam, zafer kılıcı muvaffak olup devlet donatan padişahın hemen İslam askerinin nefir-i âm olması için her diyara ilam göndererek ordusunu hazır edip, bir hayırlı vakit gözler ve beklerken, mağlup olan kralın seçkin boy beylerinden Zerinoğlu, Bekani ve Nedajdi adı ile bilinen, sapık ve haydutluk ile vasıflanmış beyleri sapık kralın nice Hersekliler ile elbirliği edip padişaha hile yapmaya zarar vermeye karar verdiler. Zira kafirler bilinen kanunları ve süregelen eski düzenleri üzere; **“İslam topraklarında, hususiyle serhad boylarına, yeni gelen itibar sahibi hakimlerin tâli’lerini tecrübe ederler ki, ikbâl yıldızları saâdet üzere mi, yahut uğursuz mudur?”**

İllerine ilk olarak, ulaştıkları zaman, kim olursa olsun hizmet ve fırsatı kaçırmış olursa, o mağlup olur ve ayıplanır. Ancak bu niyet ve sapıklık ile yedi binden ziyâde kötü yüzlü süvari ve piyadelerini hazırlayıp, muayyen bir saldırı yapmayı kararlaştırdılar.

Bunun üzerine Tiryaki Hasan Bey’de, Sigetvar serhaddine ulaşır, kaleye girdiği gibi sadık ve mutemed casuslar görevlendirdi. Bu casuslar, Macar kabilelerinin sapık emirleri tarafından Bereznice Kalesi için besledikleri kötü niyetlerini ve uygunsuz hallerini iğneden ipliğe kadar Tiryaki Hasan Bey’e anlattılar.

Hasan Bey, savaş erbabı gaziler ile acele ile Bereznice Kalesi tarafına ilgar ile hareket etti. Yüce Allah’ın hikmeti ile dinsiz kâfirler Bereznice palangasına⁵¹ sabah vaktinde, saldırılar ve çeşitli eğlenceler yaparken, Hasan Bey hızır gibi yetişip, düşmanı

⁵¹ Doğan,M.,a.g.e.,s.885 *“Halat ve makaralardan meydana gelen ve ağır yükleri kaldırmakta kullanılan cihaz.”*

tutan kılıçlarını çekti: **“Müşrikleri nerede bulursanız öldürün, onları yakalayın, onları hapsedin”**⁵² nidâsını zafer kazanan askerlere bildirince, muharebe erbabı gaziler, kötü işler işleyen askerleri çiğnediler ve savaş artığı olan düşmanlar perişan bir halde birbirlerine bakmadan darmadağın oldular.

İşe yaramaz küffar beylerinden tarh edilmiş, yaralanmış ruhsuz olan Nedajdı, perişan olmuş çadırlarına kadar firar ettiler. Yiğit Tiryaki Hasan Bey, kâfirlerin kırılmalarına ve ayıplanmalarına, kendisinin de, fırsat ve nusretine sebep olan dergâh-ı Hüdâya bu ihsânı için hamd ü senâ etti.

1.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

Bereznice'nin kuşatılması ile alakalı olup,1577 de padişahın fermanını alır almaz Hasan Paşa Sigetvar'a gelmiştir. Hasan Paşa ilk olarak ileri gelen tımar sahipleri ile yapılabilecekler hakkında istişarede bulunur.

Tımar sahipleri ve ileri gelenler, Zerinoğlu,⁵³ Bekani ve Nedajdı adlı beylerin kendilerine dost olmadıkları halde dost gibi görünüp zarar vermediklerini bu nedenle dahi olsa kendilerine zarar verilmemesi gerektiğini aktarırlar. Hasan Paşa ise bu görüşe katılmadığını ve devletin gücü yerinde iken bunlara göz yumulmaması gerektiğini dile getirir. Kesinlikle gerekli cevabın verilmesi hususunda gerekli hazırlıkların yapılmasını emreder.

Zerinoğlu, Bekani ve Nedajdı da adetleri ve gelenekleri üzere memleketlerine yeni gelen üst düzey yetkilileri denemek amacıyla güç testine girişmeye karar verdiler. Hasan Paşa'ya bir hile tertipletiler. Yedi binden fazla süvari ve asker hazırlayıp Bereznice Kalesi'ne hücum etmeyi planlamaya başladılar. Hasan Paşa olayın gerçek yüzünü öğrenmek üzere casuslar göndererek düşmanın halini ayrıntısıyla öğrenir. Sabah vakti düşman Bereznice palangasını kuşatmış iken baskın düzenleyen Hasan Paşa düşmanı dağıtır, o kadar ki Nedajdı kendi topraklarına kadar kaçır.

⁵² Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Diyanet Yay.,Ankara 2012,s.186. Tevbe Süresi 9/5 *“Haram aylar çıkınca bu Allah'a ortak koşanları artık buldunuz yerde öldürün,onları yakalayıp hapsedin ve her gözetleme yerine oturup onları gözetletin.Eğer tövbe ederler,namazı kılıp zekatı da verirlerse kendilerini serbest bırakın.Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır,çok merhamet edicidir.”*

⁵³ İbrahim Peçevi,*Peçevi Tarihi*, Devlet Matbaası Baskısı 1283,s.419'da *“Zernoski Mikloş şeklindedir. Zigetvar Kalesi Kontu Kont Zirini Mikoş'un ailesindendir.”*

Değerlendirme

Hasan Paşa'nın konu ile ilgili olarak fikri altyapısındaki askeri görüşü (Güç var iken gereğinin yapılması-ki düşmanın kati fikirli olduğu alenen belli iken-) söz konusu olduğu halde düşman unsurları ile ilgili de bilgi sahibi olmasına rağmen istişare yapması ve akabinde karar kılması askeri anlayışın bir tecellisidir.

“**Tedbirli**” olarak anılmasının bir yansıması olacak ki, genel anlamda bilgi sahibi olmasına rağmen casus gönderip yerindelik taktiği uygulaması da ayrı bir askeri stratejik nokta-i nazardır.

Yapılacak ile ilgili ileri gelenlerin fikirlerine karşı kendi fikrini ortaya koyup hayata geçirmesinin neticesinin olumluluğu, haklılığını ortaya koymuştur. Böylece Bereznice Kuşatması kırılarak düşmana korku, dosta güven salınmıştır.

2.Meclis-i Şānī Muḥārebe-i Rabe

2.1.Rabe Muharebesi Transkripsiyonu

Erbāb-ı ʿirfān ve eşḫāb-ı izʿan olan ihvāna meclis-i şānīnūn mefhūmu maʿlūm ola ki:Hālā Beç kralı olan ehl-i ḍalāluñ güzīde memālikinden Mekomorya nām ı ile meşhūr u mezkūr olan vilāyet küffār-ı ḍalālet-medāruñ batağı yatağında ve kavm-i ehli-fucūruñ beyne'n –nehreyn bir şaʿbu'l –murūr şügūrlarında vaқи olmağın vālī-i vilāyet olan aşḫāb-ı devlet meger düşmeni-bed-sīretten vilāyet-i mezbūrenūñ ğaret ü ḥasāret kaşdına gitmegi cūr'et eylemedükleri bā'ışden cānib-i ehl-i imāna ḥuşūşan ḥazret-i pādīşāh-ı devrāna niçe zamān ʿişyān u tuğyān memalik-i İslāma ḥaylī zarār u ziyān eylemegin ol emīr-i ʿālī-himmet zıkr olınan küffār-ı ehl-i ḍalālatūn memleketlerin ğaret ü ḥasāsret eylemek için kendü bi'z-zāt kılçup teveccüh ü ʿazīmete niyet eyleycek fi'l –ḥāl Peçuy ve Kōpan ve Sigetvar sancağı ʿaskerin yanına getürüp bilā-tesvīf ü te'hīr ol emīr-i dil-pezīr ṭabl u ʿalemin ve ḥadem ü ḥaşemin kaldırıp ḥazret-i ʿālī-himem nehr-i Rabe kenārına ḳadem başdı.

Nehr-i mezbūr bālāda mestūr olduğu üzre şaʿb u mūrūr meşhūr geçid olmağın maḥall-i mezkūr-ı ʿasker-i ehl-i fücūrdan ḥıfz ve şiyānet için ziyāde ṭufeng –endāz piyāde koyup kendüsi üç biñden mütecāviz ve yarar ve nīzadār şecāʿat şiʿār süvāriyle memalik-i Macar-ı bed kirdārı tār u mār eylemek için Nedajdı vilāyetinden etrāfi cevānibe ılğar eyledi ve yemīn ü yeşara ʿasker-i –bī şumārın şalup ol diyārı ḥāksārı iḥrāk-ı bi'n-nār eṭdügünden ğayrı küffār-ı hezīmet- peyāmuñ vilāyetlerin āteşe urup furşat u nuşrat ve küllī ğanīmet ile ʿavdet eḍup gelürken Ḳanija ḳalʿasında sākin olan

küffar-ı düzaḥ qarîn ve fuccâr-ı bed-âyîn guzât-ı ehl-i dînuñ yollarına seyl-i belâ ve tîr-i kazâ gibi erişüp aḥsuzın illerüye gelen erbâb-ı kıtâl ve aşḥâb-ı cidâlüñ üzerine yürüş étdiler.

Ya'ni asker-i Osmâniyâna ve leşker-i ehl-i îmâna cünbiş gösterüp iş étdiler.ve bi'l cümle terefeynden âteşi -kıtâl iştiğâl bulıcak muşârun ileyh mîr-i âlî miqdâr ve dilîr-i nâmdâr illerüde olan asker-i şîr-şikâra takvîyet için sekiz yüz yarar nâmdâr guzât-ı zafer-medâr ale'l-isti'câl irsâl étmekle niçe nâmdâr ehl-i nâruñ başları kesilüp ḥaylî melâ'in ü bed âyîn mihman-serây-ı siccîn olmağın sâ'ir küffâr-ı füccâr ḥişâr-ı nâ-hemvârları tarafına firâr éylediler.°Asker-i nuşrat-eşer ile ol emîr-î hünerver maḳarr-ı mu'teberi olan Sigetvar ḥişârına envâ-ı fırsat ve ğanîmet ile gelüp vâşıl u dâḥîl oldu.

2.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

İz'an ve irfan sahibi olan kardeşlerimize bu ikinci bölümün mefhumu ma'lum ola ki, sapık Avusturya kralının güzide bir memleketi olan Mekomorya adlı meşhur vilayeti iki nehir arasında geçilmesi çok zor olan bir hudut kalesiydi ve günahkâr kâfirler burada eğlenirlerdi.

Bu vilayetin valisi kötü huylu düşmanın adı geçen memleketin yağma ve tahribine yanaşmamaları sebebiyle, Osmanlı topraklarına girip birçok zarar ve ziyan vererek uzun zamandan beri dünya padişahına isyan halinde bulunuyorlardı. Bu yüzden Tiryaki Hasan Bey, bu sapık kâfirlerin memleketlerini yağma ve tahrip eylemek için bizzat harekete karar verdi; hemen Peçuy, Kopan ve Sigetvar Sancakları'na bağlı askerleri yanına topladı. Hiçbir gecikmeye mahal vermeden tabi ve âlemini kaldıran Tiryaki Hasan Bey, bütün maiyeti ile birlikte Rabe Nehri kenarına geldi.

Bu nehir daha önce de anlatıldığı gibi çok güç geçid vermekte idi. Hasan Bey, burada askerini düşmandan korumak için fazlaca tüfekli piyade bıraktı ve kendisi üç binden ziyâde yarar ve kargılı cesur süvârisi ile düşman memleketini dağıtmak üzere Nedajdi vilayetine doğru at sürdü.

Ülkenin sağına ve soluna sayısız asker salıp, perişan olan memleketi yakıp ateşe verdikten başka mağlup olan düşmana karşı zafere fırsat buldu ve pek çok ganimet ile döndü. Yolda gelirken Kaniye Kalesi'nde oturan günahkâr ve cehenneme giresi kâfirler, bela seli gibi topraklarından geçmekte olan din gazilerinin ansızın yollarını keserek üzerlerine saldırdılar.

İman ehli olan Osmanlı askerine cünbiş gösterip onların başına iş çıkardılar. Her iki taraf da savaşa tutuşup çarpışmaya başlayınca, Tiryaki Hasan Bey, ileride bulunan arslan avlayıcısı askerinden sekiz yüz kadar gaziye acele ile destek için gönderdi. Gaziler birçok şöhretli düşman askerinin başlarını kestiler ve hayli mela'ini cehennemlik ettiler. Hayatta kalan kâfirler kalelerine doğru kaçtılar. Muzaffer asker ile malumatlı kumandan Hasan Bey, itibarlı karargâhları olan Sigetvar Kalesi'ne sayısız fırsat ve ganimetlerle döndüler ve içeri girdiler.

2.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

Avusturya şehirlerinden biri olan Mekomorya'da yaşayan hainler, iki nehir arasında muhkem bir yerde olmalarının getirdiği avantajlarla sürekli çevre müslümanlarına zarar vermekte idiler.

Hasan Paşa bu sıkıntıya son vermek amacıyla Peçuy, Kopan ve Sigetvar Sancakları'nın askerleri ile birlikte Rabe Nehri'nin kenarına kadar gelir. Buraya tüfekli askerleri bıraktıktan sonra mızraklı süvari grubuyla Nedajdı'ya gelir ve bu vilayeti darmadağın eder. Elde edilen ganimetlerle geri dönerken daha ileride bulunan askerlerine, Kanije Kalesi kâfirleri tarafından saldırıya uğrarlar, ancak bu saldırıyı da püskürterek Sigetvar Kalesi'ne dönüş yaparlar.

Değerlendirme

Mekomorya şehrinin fethi amacıyla gerçekleştirilen bir harekât olup, bu sefer ile zikr olunan şehir halkına gözdağı verildiği gibi, Nedajdı'nın vilayeti darmadağın edilerek ganimet elde edilmiş, Kanije düşman askerlerinin belli bir kısmı da kılıçtan geçirilerek onlardan da alınan ganimetlerle Sigetvar'a geri dönmüştür.

Hasan Paşa ile ilgili olarak şunu hemen söyleyebiliriz ki, aldığı ihbarlara kayıtsız kalmayarak, bir an bile düşünmeden gerekli ön hazırlıkları ve tedbirleri alarak derhal icraata geçmektedir.

Rabe Nehri kenarına gelip tüfekçi askerleri buraya bıraktıktan sonra Nedajdı'ya doğru yol alması yine bir “**tedbirli**” özelliğini ortaya çıkarmaktadır ki; Nedajdı'ya yürürken Mekomorya'dan nehir geçilerek arkadan gelebilecek saldırıları önlemiştir. Nedajdı tahrip edilerek muhkem Mekomorya bir nevi yalnızlaştırılmaya çalışılmıştır.

3.Meclis-i Şāliḡ Muharebe-i Mekomorya ve Ḥalāş-ı Duḡter-i Kādī,

3.1.Mekomorya Muharebesi ve Kadı Kızının Kurtarılması Transkripsiyonu

Günlerden bir gün ol emīr-ī ḡurşīd- menzelet ʿulemā vü ʿuḡalā ile münāsebet ve kendü vükelā vü nudemāsı ile mulāṭafet ʿedüp āyīn-i İslām-ı hidāyet-encāmdan ḡayret ü ḡamiyyet bābında muşāḡabet ʿederken ittifāḡ fuṡalā-yı faẓīlet-medār ve nüdēmā-yı rast-ḡuftār ol emīr-ī kāmḡār ḡazretlerinüñ ḡuzūr-ı ʿizzet-medārlarına eyitdiler ki:İrādet-i sübhānī ve ḡikmet-i yezdānī ile ʿulemā-yı şāḡip-faẓīletden ve fuḡahā-yı ehl’i maʿrifetden bir ḡādīnuñ bīkr-i nāz-perver bir duḡter-i muşterī-aḡteri küffār-ı ḡāksār yedine giriftār olup mücerred pederi ʿulemā-yı dīn ve fuḡahā-yı ümmeti ḡazreti-i seyyidü’l-murselīn oldıḡı ecilden yigirmi yıldan berü ḡavm-i maʿkuse yedinde maḡbūse vü me’yūse nālān u giryān ḡūşe-i zindān içre pinhān ḡılmışdur.Dergāḡ-ı ḡazret-i Ḥudādan ḡayrı varıcāḡ ve bārgāḡ-ı kibriyādan ḡayrı yalvarıcāḡ yeri yoḡdır.

El-ān Mekamorya nām memleket-i ehli dalālet içre ḡalmışdur ve ḡasreti İslām cigerin yakmışdur dēyü ḡaber vērdükleri gibi ol emīr-ī ʿāḡıl ḡayret ü ḡamiyetden mest ü lā-yaʿḡıl oldı.Fe-emmā bu esrar-ı ḡafīyyeyi kimseye ifşā ʿetmeyüp zamān el vērince şādef-i sīnesinde mektüm u nihān ʿyledi.Daḡı hemān-dem Mekamorya vilāyetinde cāsūslar gönderüp ibrām iḡdam ʿyledi ki ol bī-ḡāre ḡaḡı ḡalʿada maḡbūs u maḡzūn ve ḡaḡı melʿūnuñ elinde baḡrı pūr-ḡūndur.ʿAle’t-taʿcīl bu emri müḡimmüñ ḡaberi kendüye vāşıl olmaḡ murād-ı küllī ʿyleyicek irsāl ʿyledüḡi cāsūslar gelip ol esīr-i miḡnet ve giriftār-ı meşāḡḡat olan faḡire-i bākirenüñ aḡvālīn iʿlam ʿylediler ve Mekomorya vilāyetinde bir metīn sarāyda rehīn-i siccīn olduḡın bildürdiler.

Fi’l-ḡāl ol ʿālī himem riḡāb-ı ḡamiyyete ḡadem başup dūşmen-i bed-kirdār ḡaberdār omadın iki biñ miḡdār ḡuzāt-ı şīr-şīḡār intihābı iḡzār ʿyledi ki Mekomorya ḡaşdına ḡuşūşān ol bī-ḡāre bākirenüñ İhtihlāşına ʿale’l-ḡāflehu ılḡar ile pes bu niyyet-i pūr-himmet ol şāḡib-i saʿādet ve Aşaf-menzelet lillāḡ fillāḡ ʿadū-yı rū-siyāḡ memleketine ʿazm-i rāḡ ʿyledi ve Mekamorya nāmı ile şuʿūr bulan memleketi-meẓkūr on iki biñ pāre varoş ve ḡurā ile maʿmūr bilād-ı ehl-i fücūrı Rabe Nehri cevānibi – erbaʿadan iḡāṡa ʿedüp erbāb-ı ehl-i nifāḡuñ bataḡı yataḡında olmaḡın iki yerden ḡayrı kuvvetde fil daḡı olsa niḡe yıl saʿy ʿylese mūrūr u ʿubūr ʿylemek ihtimāli degül idi.

Nāzm:

Uḡrarsa ol bataḡ içine pīl

ḡalur mūrḡ ḡafes niḡe yıl

Neşr:Ol şāḡib-i devlet ve kām-ı ʿadālet işbu şevket ü sürʿat ile Mekomorya ḡaretine teveccūḡ ü ʿazīmet ʿyleyicek ʿasker-i ʿadūşīḡārı ḡıfẓ u ḡırāset ve mekr-i ʿadū-yı bed-

siretten himāyet için ol hūrşīd tal'at illerüye giden asker-i İslāma takvīyet ve kalb-i kuvvet için kendüsi biñden mütecāviz yarar asker-i nizedār ile zıkr olınan batağ yatağı maḥallinde dümdār ḳalup sā'ir asker-i müslimīni ol bilād-ı ḫarāb- ābāduñ ğāretine ol esīr-i zindān ve mübtelā-i hicrān olan bi-dermān istiḫlāşı için yarar ve nāmdār ḳulları ve iş görmüş rüzgār-dīde ağaları ile isti'cāl üzre irsāl ü işāl étdükten soñra illerüye ılğar ile gönderdüğü asker-i zafer-eşere ināyet-i bārī-i yārī ve tevfiḳ-i llāhī medatkārı olmak için cenāb-ı ḳāḏīu'l- ḫacāta hezār nāliş u sūzişler ile tazarru'u niyāza āğāz éyledi ve dergāh-ı mucību'd- da'avatdan istid'ā-yı avn u ināyet édüp acz u taḳşīr ü fütūrın ve envā'ı ḳuşūrın arz éyledi.

Nazm:

Ḳoyup vech-i niyāzı rüy-ı ḫāke
Münācāt éyledi serdar-ı pāke

Ki ey dānenda-i peydā vü pinhān
Saña pinhān u peydā cümle yeksān

Şu ḫidmet kim Süleymān oldu me'mūr
Aña yetmez bilürsin ṭāḳat-ı mūr

Beni maḫrūm gönderme ṭapuñdan
Çü sa'il nā-ümīd olmaz ḳapuñdan

Bu nāmūs u bu ırz u bu sipāhī
Ḥaṭālardan nigahdār ḳıl ilāhī

Ḳılup lüṭfuñla manşūr u muzaffer
Sen éyle feth-i firūzı müyesser

Himāyet éyle tārāc u telefden
Nigehdār ol adū-yı nā-ḫalefden

Sebeb ḳılduñ beni şermende ḳılma
Ser-efrāz éyleduñ efgende ḳılma

Bu nev'e kıldı çün efgân u zârî
Yêtişdi ʿakıbet tevfiķ-i bârî

Êrişdi feth u nuşratlar Hudâdan
Mededdür rûh-ı pāk-i Muştafâdan

Neşr:Ve bi'l cümle ol emîr-i benâm canâb-ı rabbü'l enâmı çün münâcâtın tamâm eyledi, fi'l-hâl memâlik-i bed-fiʿâli pâymâl etmek için muḳaddemen illerüye irsâl eyledügi ʿasker-i ehl-i nuşrata kuvvet ü taḳviyet için tekrâr beş yüz miḳdâr guzât-ı ser-bâz ve câna ve başa ḳalmaz ṭufeng-endâz gönderüp kendü ʿizzet ü saʿâdetle sedd-i İskender ve kalʿa-i Hayber gibi ol bülend-aḫter maḳarr-ı nuşrat-eşerinde durup ḳarâr ve aḫvâl-i guzât-ı nâmdâr neye müncer ola dëyü ḫabere intizârda iken nâgâḫ guzât-ı ḫayr-ḫâḫ memâlik-i küffâr-ı rû-siyâḫ-ı tebâḫ édürek ve Mekomoryada vaḳiʿ olan varoş ve ḳurâyı ḡâret ü ḫasâret ile giderek bâlâda mezkûre olan ḳâḏî kıızı maḫbûse olduḡı maḫall-i maḫbûsa guzât-ı şîr ḫaşâ'il vâşıl u dâḫil oldular.Ol bî-çâreyi zindân-ı belâdan ve ḳafes-i bend ü cefâdan ḳurtarup ol diyârı bi'l-küllîye iḫrâķ-ı bi'n- nâr ve târ u mâr êtdiler.

Ḳıṭ'a:

Zillet ile lezzeti olmaz ḫayâtuñ dostlar
Naḳd-i cân şarf éyleyüp dünyâda kām almaḳ gerek

ʿAcz ile dönmek ʿadûdan sehldür ḫimmed dutup

Ya şehîd olmaḳ gerek ya intikâm almaḳ gerek

Neşr:El-ḫâşılı' l kelâm, guzât-ı İslâm sıḫḫat u selâmet ve enva-ı ḡanîmet ile ol ali rutbet ve emîr-i ḫûrşîd-menzelet ḫâzretlerine gelüp işbu ḫaber-i mubeşerei teblîḡ êtdiler. Ol ʿâlî-nihâduñ murâdı ve muḫaşşılı' l fu'âdı küffâr-ı ḏalâlet-nihâd elinde esîr olan bî-çâreyi âzâd édüp dil-şâd éylemek idi.Pes bu deñlü murâd u fu'âdı ḫâşıl ve bu deñlü fırsat u nuşrata vâşıl olduḡına ḫâzret-i cenâb-ı kibriyâya şükr ü şenâ éyleyüp ol emîrü'l-mü'minîn guzât-ı mücâhidîn ile şâlimen ü ḡanîmen maḫall-i selâmete ḳıḳup taḫşîl éyledükleri zî-bahâ üserâyı ve târâc u yaḡma éyledükleri ḡanâ'imi ʿalâ-nehci' l müstaḳım guzât-ı mücâhidîne tevziʿ ü taḳsîm éyledi.

3.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Günlerden bir gün, Tiryaki Hasan Bey, ulemâ ve diğerk musahipleri ile latifeler yapıp, kurtarıcı İslam dininin gayret ve hamiyyet hakkında sohbet ederken, fazıl ve nedimleri bir ağızdan huzurunda, Allah'ın hikmeti ve iradesi ile fazilet sahibi olan âlim ve marifetli fakihlerden bir kadının yıldız gibi genç ve güzel bir kızının düşman

memleketinde esir olduğunu söylediler. Babası din âlimi ve fâkihi olması dolayısıyla kızı, yirmi yıldan fazla bir müddettir, bu ma'kus kavmin elinde mahbus olup mey'us, nâlân ve zindân köşesinde saklı kalmıştır. Allah'tan başka varacak yeri ve yalvaracak kimsesi oktu.

Şimdi dahi Mekomorya adlı, sapıkların kalesinin içinde bulunmaktadır ve İslam dinine olan hasreti ciğerini yakmaktadır. Tiryaki Hasan Bey, bu haberi duyunca, kendinden geçti ve akli başından gitti. Bu gizli esrarı kimseye ifşa etmedi. Yalnız müsait bir zaman bulunca, mektup yazıp sinesinde gizledi. Sonra vakit geçirmeden Mekomorya vilayetine casuslar gönderip, bütün gayreti ile mes'elenin üzerine eğildi.

Çok acele olarak bu kızın hangi kalede hapis tutularak yıprandığını ve hangi mel'un kâfirin elinde bağı kan ile dolu olduğunu öğrenmek istedi. Bu mühim emrin çok acele ile yerine getirilmesini istediği için, casusları kısa zamanda gelip kendisine zorluk, zahmet ve eziyet içinde esir bulunan kadı kızının durumunu bildirdiler.

Kadı kızı Mekomorya vilayetinde çok müstahkem bir sarayda, idi. Himmeti yüksek olan Hasan Bey, hamiyet üzengisine ayakbastı ve düşmandan habersiz olarak iki bin miktarı gazi seçip hazırlandı. Bilhassa zavallı bakire genç kızın kurtarılması için himmet ve gayret ile kara yüzlü düşmanların memleketi olan Mekomorya üzerine ılgar ile azm etti. Mekomorya memleketinin on iki bin varoşu vardı. Burayı, Rabe Irmağı dört taraftan kuşatmıştı. Kale mamur bir belde idi. Nifak erbabının batağı ve yatağı olan kaleye iki yerinden başka, kıl inceliğinde bile olsa ve yıllarca uğraşılsa girip çıkma ihtimali yoktur.

Nazm:

Uğrarsa ol batağ içine pıl

Çalır mürğ kafes niçe yıl

(O batağ içine eğer rüzgâr uğrarsa, orada kafesteki kuş gibi çok yıllar kalır.)

Adalet ve menbâ'ı ve devlet sahibi Tiryaki Hasan Bey, şevket ve sürat ile Mekomorya'yı yağma etmek için hareket etti. Düşman avlayan askerini korumak ve kötü huylu düşmanın hilesinden himaye etmek için, ileriye giden müslüman askerlerini takviye etmek üzere kendisi de binden fazla yarar kargılı adamlarını Mekomorya yakınında artçı tayin etti. Diğer iş ve güngörmüş ağalarını yarar ve namdar askerlerini harab halde bulunan beldenin yağması ve zindanda ayrılık içinde çaresiz bir halde esir

bulunan kızın kurtarılması için acele ile ileri gönderdi. Sonra ilgar ile gönderdiği askerlerin, zafere ulaşmaları ve Allah'ın inayetine mazhar olmaları için cenab-ı Allah'a binlerce yanık inilti ile du'a ve niyâz etmeye başladı. Allah'ın, yüce Dergâhından yardım ve inâyet talep ederek, acz içinde çeşitli kusurlarını arz eyledi.

Nazm:

Qoyup vech-i niyâzı rûy-ı hâke

Münâcât eyledi serdar-ı pâke

(Yalvarıcı çehresini toprağın üzerine koydu ve pâk serdara yalvardı.)

Ki ey dānenda-i peydā vü pinhān

Saṇa pinhān u peydā cümle yeksan

(Ey gizli ve âşikâri bilen, sana gizli ve âşikar olan şeyler birdir.)

Şu hiḍmet kim Süleymān oldu me'mūr

Aña yetmez bilürsin tākāt-ı mūr

(Süleyman'ın memur olduğu şu vazifeye, bilirsın karıncaların gücü yetmez.)

Beni mahrūm gönderme tapuṇdan

Çü sa'il nā-ümīd olmaz kapuṇdan

(Bizi mahrum gönderme tapundan, çünkü dilenci kapından ümidini hiç kesmez.)

Bu nāmūs u bu ırz u bu sipāhī

Hataḷardan nigahdār kıl ilāhī

(Bu namusu, bu ırzı, bu askeri, hatalardan koruyucu kıl İlāhī.)

Kılup lüṭfuṇla manşūr u muzaffer

Sen eyle feth-i firūzı müyesser

(Lüṭfin ile mansur ve muzaffer edip, hayırlı fethi müyesser eyle.)

Himāyet eyle tārāc u telefden

Nigehdār ol 'adū-yı nā-ḥalefden

(Yağma ve teleften himaye eyle, alçak düşmanlardan koruyucu ol.)

Sebeb kılduṇ beni şermende kılma

Ser-efrāz eyleduṇ efgende kılma

(Bizi sebep kıldın mahçup kılma, başımızı yükselttin, alçaltma.).

Bu nev'ce kıldı çün efgān u zārī

Yetişdi ʿakıbet tevfiḳ-i bārī

(Böyle figan edip ağladı. Sonunda Allah'ın muvaffak kılması yetişti.)

Ėrişdi feth u nuşratlar Hudādan

Mededdür rūḥ-ı pāk-i Muştafādan

(Allah'tan fetih ve nusret erişti. Hz. Peygamber'in pak ruhundan mededdir.)

Tiryaki Hasan Bey, bütün mahlûkların yaratıcısına duâ ve münâcâtını tamamladı. Sonra, vakit geçirmeden düşman memleketini ayakları altında ezmek için, önce ileriye gönderdiği İslam aslerini takviye etmek üzere tekrar beş yüz kadar cesur tüfekdendaz gönderdi. Kendisi izzet ve saadetle, İskender seddi ve Hayber Kalesi gibi olan ve yıldız kadar yüksek karargâhında namdar gazilerinin karar ve keyfiyeti neye varır diye durup beklerken, ansızın, iyilik isteyen askerleri, yüzü kara kâfirlerin memleketini yakıp yıkarak Mekomorya'da bulunan varoşları yağma etmeye başladılar. Daha sonra, arslanca hasletleri olan gaziler yukarıda bahsedilen kadı kızının mahbus olduğu uğursuz mahalle ulaştılar ve içeri girdiler. Zavallı kadı kızını bela zindanından ve bağlı olduğu kafesinden kurtardılar. Mekomorya, diyarını da tamamen yakıp, tarumar ettiler.

Kıt'a:

Zillet ile lezzeti olmaz hayātuñ dostlar

Naḳd-i cān şarf ʿyleyüp dünyāda kām almak gerek

(Dostlar, aşağılanmakla hayatın tadı olmaz. Gerekirse can nakdini harcayıp, dünyadan kām almak gerek.)

ʿAcz ile dönmek ʿadūdan sehldür ḥimmed dutup

Ya şehīd olmak gerek ya intikām almak gerek

(Kolay bir gayrettir diyerek, düşmandan acz ile dönmek yerine ya şehid olmak, ya da intikam almak gerek.)

Sözün kısası, müslüman gaziler, sıhhat ve selamet ile çeşitli ganimetler alarak, o rütbesi yüksek ve menzili güneş gibi olan Tiryaki Hasan Bey'e varıp, bu müjdeyi tebliğ ettiler. Yüksek yaratılışlı olan Hasan Bey'in de arzusu, sapık huylu küffar elinde esir olan biçare kadı kızını azad edip gönlünü şâd eylemekti. Ancak bu yüzden muradına nail olması ve zafere ulaşması dolayısıyla Cenabı Allah'a şükür etti. Düşman

tehlikesinden emin bir yere geldikleri zaman da, mücahid gazileri ile elde ettikleri çok kıymetli esirleri ve yağma eyledikleri ganimetleri müsavi olarak taksim etti ve askerlerine dağıttı.

3.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

Bu bölümde ise Mekomorya Muharebesi ve bir mahpus kadı kızının kurtarılması ile ilgilidir. Bir hasbihal ortamında Hasan Paşa'nın **“Mekomorya’da yirmi yıldan beri bir kadı kızının tutuklu bulunduğunu”** öğrenmesi üzerine, casusları muhkem korunaklı Mekomorya’ya gönderir.

Casuslar olayın sıhhatini, doğruluğunu Hasan Paşa’ya bildirirler. Kızın çok korunaklı bir sarayda tutulduğunu aktarırlar.

İki bin kadar askeri Mekomorya’ya gönderir, artlarında da beş yüz kadar tüfekçi asker ile destekler. Hasan Paşa’da arkadan bin kadar taze gücü ile geride kalır. Cesur askerleri kızı kurtararak alıp gelirler, şehri ateşe vererek müjdeyi Hasan Paşa’ya veriler. Hasan Paşa’da elde edilen ganimetleri dosdoğru adalet üzere askerlerine pay ettirir.

Değerlendirme

Hasan Paşa'nın bir sohbet ortamında, mahpus olduğunu öğrendiği kadı kızını kurtarma girişiminde bulunmasında; cemiyet üzere değil de keyfiyet; nicelik değil de nitelik üzere hareket ettiğini görmekteyiz. Olaya sadece bir kadı kızı yani bir fert olarak bakmaktan ziyade, yirmi yıldan beri mahpus olan, muhtemeldir ki zulüm gören bir mazlumun kurtarılması gözü ile bakmaktadır.

Bu hususta sert, cesur ve kuvvetli bir kişiliğin yanı sıra duygusal bir yönünün de ortaya çıktığını söylemek yanlış olmaz.

Esasında Hasan Paşa daha önce de Rabe Nehri kenarına kadar gelmiş ve bu şehre(Mekomorya’ya) gözdağı vermişti. Bu sebeple de olsa Mekomorya'nın tamamen ele geçirilmesinin ve fethedilmesinin zamanı gelmişti. Kuşatma ve neticesindeki zabt ile müjdeyi Hasan Paşa’ya gelip vermeleri, taze bin kadar asker gücü ile Mekomorya Muharebesi’ne duhul etmesine gerek kalmadığını göstermektedir.

Harekât esnasında bin kadar askeri ile geride kalması da yine **“tedbirli”** vasfının bir alameti olarak huruç etmekte.

Elde edilen ganimetleri bizzat savaşa dâhil olan askerlere adalet üzere dağıtmış olması da İslam hukukuna verdiği önemi göstermesi açısından önemlidir.

4.Meclis-i Rābi^c Muhabere-i Kanije

4.1.Kanije Muharebesi Transkripsiyonu

Ve yine çok zamān geçmedin düşmen-i dīnūñ gözleri açılmadın küffār-ı bed-nāmūn kal^a-i benāmlarından Kanije kal^asında sākin olan küffār-ı fuccārı ve fırka-i ehl-i nārı kahr u hāksār ēylemek için kā'im-maķāmları ve merci^c-i havāşş u ^cavāmları olan merdūm-i dānā Ahmed Kethudāyı re'īs-i gūzāt-ı dil-āverān ve enīs-i gūmān-ı pūr-beyān naşb u ta'yīn édüp Genc Mehemmed Ağa nām gāzī ile ma^can ^casker-i zafer-eşerin Kanije kal^ası altına irsāl ēylediler.Muşārun ileyh kethuda-yı rūşen-dil gūzāt-ı şīr-fezā'il ile kal^a-i mezbūreye qarīb vāşıl u dāhīl olduklarından ^casker-i İslāmı cā-be-cā a^cdā-yı ehl-i fücūruñ ba'z mūrūr édicek yerlerinde puşuya koyup envā^cı tedārūkle ol kavm-i ehl-i dālālete qarşu şevket için bir kaç gāzīyī kal^aaları tarafına irsāl ēyledi ki kal^a-i ehl-i dālālete qarşu şevket üzre hareket ēyleyeler ve hīle ile ol melā^cın ü bed-āyīn puşuda olan gūzāta getüreler.

Çün ol gāzīler bī-pervā kal^a-i a^cdā tarafına segirdüp ahālī kal^aanuñ taşrada bulunan ādemiyānın katl u tebāh ēylediler.Kal^aada olan cūnūd-ı küffār-ı dālālet gāyret ü hamiyyet édüp bunlaruñ ardlarınca ılgar ile ērişdiler ve puşuda olan maḥallere yētişdiler.Ol kavm-i bātıl gāfīl iken puşuda olan gūzāt-ı ḥayr-ḥāh sadā-yı Allāh Allāh ile her taraftan yüriş ētdiler.Küffār-ı ehl-i dālāl ^casker-i ehl-i kıtālīn işbu şevket ü ālı müşāhede édicek ol kavm-i bed-āyīn darb-ı cūnūd-ı müsłimīne tākāt u kudret getürmeyüp gūşe be-gūşe ol bī-^cārlar firār ēylediler.

Naẓm:

Gördiler ^casker-i Rūm ētdi hücum

Tersine döndi hemān düşmen-i şūm

Maḥall-i mezbūrede cūnūd-ı ehl-i fücūruñ nāmdār ve meşhūr beg-zādelерinden Yerenci nām-ı la^cın ile niçe benām bed-āyīn ḥayyen alınduķdan soñra ḥaylī küffār-ı dūzah-mekīn kılıçdan geçüp mihmān-serāy-ı siccīn oldılar.

Henüz ol māl-i gānā'imi tevzi^c ü taķsīm ētmedin mücerred erbāb-ı dālāletūñ kalb-i fāsıdelerine ru^cb u dehşet düşürmek ve rāy-ı tedārūklerin şaşurmak için der-^caķab tekrār ol emīr-i kāmķār mevcūd bulınan ^casker-i şecā^cat şī^cār ile Sigetvardan ılgar édüp Kanije ḥişārına qarīb yerde üç mevzi^c-i mu^cayyenede puşular koyup envā^c-ı rāy tedārūkle aşḥab-ı ehl-i nirānı puşu maḥalline çekmek için bir miķdār gūzāt-ı dilirānı kal^aaları tarafına segirdüp göndermişidi.Ol kavm-i bed-nihād mu^ctādıları üzre gelen gūzāt-ı ehl-i īmānuñ ardlarınca segirdüp puşuda olan gāzīlere geldükleri gibi her taraftan gūzāt-ı ehl-i dīn o kavm-i müşrikīnūñ üzerine akın şalup ibram u iķdām

 yled klerinde bi-  in yetill hi’l- meliki’l g ff r ol fır a-i ehl-i n r  u f rv r t r u m r ve ek eri t me-i t  -i  uz t-ı n md r oldu dan  o ra  uz t-ı ehl-i d ne ve k m t-ı muva  hid ne  ayl  zam ndan ber   ar r u ziy n  ri  d ren bed-  m nlarından Ki  Ke i n m  ben m  ula uzların ele get r p girift r  ylediler ve yem n   yes rda v  i  olan   rların  arman ve ekinlerin i r  -ı bi’n-n r  tdiler Li-n m  ihi:

Nitekim devr  de felek devri
Her mur dın  de  ud  fevr 

  f z u n z rı olup Mevl 
Feth u nu rat m l z m ola a a

4.2.G n m z T rk esine  evirisi

Tiryaki Hasan Bey, bu seferden sonra, daha hen z d  man kendisini toparlamadan, ellerinde bulunan Kaniye Kalesi’ni almak ve i inde oturan   nah  r cehennem fırkası k firleri kahr ve hakisar eylemek i in, havas ve avam arasında mertli iyle tercih etti i kaimakamları Ahmed Keth da’yı yi it gazilerin reisi nasb ve t yin etti. Gen  Mehmet A a adında bu gazi ile birlikte muzaffer askerini, Kaniye Kalesi  zerine g nderdi. Ahmet Keth da arslanca faziletleri olan gaziler ile Kaniye Kalesi’ne yakla tılar. Kalenin  evresinde yer yer d  manın ge ebilece i m ntikalarda pusular kurdular. Gerekli ihtiya ları g r len birkaç gazi, heybet g sterisi yapmak  zere, sapık milletin kaleleri tarafına g nderildi.

Gaziler kale yakınına d  mana heybet salarak yakla tılar. Maksatları, d  manı pusuda yatmakta olan gazi arkada larının  zerine  ekmek idi. Kale tarafına giden gaziler, perva etmeden d  arda bulunan halkın  zerine ko arak saldırdılar ve katletmeye ba ladılar. Kalede buluna sapık d  man askeri, gayret ve himmet ederek gazilerin pe ine ilgar ile d  t ler ve pusuda bekleyen askerlerin bulundu u yerlere ula tılar. D  man gaflet i inde iken, pusuda bulunan hayır i leyici gaziler “*Allah Allah*” sadası ile d rt bir taraftan harekete ge tiler. D  manlar, sava  erbabı gazilerin heybetini g r nce, m sl man askerlerin saldırısına g   ve takat getiremediler ve k  e bucak firar etmeye ba ladılar.

N zm:

G rdiler  asker-i R m  tdi h c m
Tersine d ndi hem n d  men-i   m

(Anadolu askerinin hücum ettiğini görünce, uğursuz düşman hemen ters yüz döndü.)

Burada günahkâr düşman askerlerinin meşhur ve nâmdar beyzadelerinden olan Yerenci adlı lâin ile birçok şöhretli beyler alındıktan sonra, savaşla cehennemlik kâfirleri kılıçtan geçirerek zindan sarayına misafir ettiler.

Henüz ganimet malını taksim edip dağıtmadan önce, sapıklık erbabı olan düşmanın fesat dolu kalplerine korku ve dehşet düşürmek ve sâir tedbirlerini şaşırmak için hemen arkasından Tiryaki Hasan Bey, yanında bulunan şeci' askeri ile Sigetvar'dan ilgar edip, Kaniye Kalesi'ne yakın muayyen mahallerde, pusular kurdu. Yine türlü tedarikle kaledekileri pusu mahalline çekmek için bir miktar gaziye Kaniye Kalesi tarafına gönderdi. Kötü huylu düşman, mütâdları üzere, gelen gazilerin ardlarına düşüp, pusuda bekleyen askerlerin yanına geldiler. Bu sırada ansızın her taraftan müşriklere akın eden, müslümanlar, bütün güçleri ile yüklenince, Allah'ın inâyeti ile cehennemlik olan düşmanlar târumâr oldular. Birçoğu nâmdâr gazilerin kılıcından geçtiler. Müslüman gazilerin birliğine hayli zamandan beri zarar veren fena düşünceli Kiş Keçi adlı kılavuzlarını ele geçirdiler. Sağda ve solda bulunan harman ve ekinleri ateşe verdiler.

Nitekim devr êde felek devri

Her murâdın êde Hudâ fevrî

(Nitekim felek devrini devr etsin Allah, her muradını hemen yerine getirsin.)

Hâfız u nâzırı olup Mevlâ

Feth u nuşrat mülâzım ola aña

(Mevlâ koruyucu ve gözleyicisi olup, fetih ve zafer ondan ayrılmasın.)

4.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

Kaniye'nin alınması ile ilgili olan bu bölüm; Hasan Paşa'nın çok güvendiği yakınındaki Ahmed Kethüda ve Mehmet Ağa'yı, gazilerin başında kalenin yakınına göndermesini ve kalenin alınmasını anlatır.

Kale yakınına kadar gelince, belli bazı noktalara pusu kurarlar ve düşman askerini kaleden çıkarıp üstlerine gelmelerini sağlamak ve pusuya düşürmek amacıyla birkaç gaziye kale tarafına doğru bilerek gönderirler. Düşman bu oyuna gelir ve birçok kâfir kaleden çıkarak pusuya düşer ve katledilir. Bir kısmı da esir alınır ki Yerenci adında bir beyzade de esir düşer.

Ġazāsın söyle ol kişver-keşānuñ

Şecāat menbaı kân-ı sühānuñ

Günlerde bir gün kefer-i hezimet-mağarruñ vilāyetinde maldār u cebbār ve anīd u bed kirdār küffār-ı hāksārdan Kozma nāmı ile maenün bir melün zühür eyledi. Mücerred ihānet-i ehl-i dīn ve hākāret-i müslimīn için diyār-ı Sigetvar-ı güzīdetü'l aqtāra yakīn hışār-ı dalālet- medārlarında Bekanoğlu nām lainüñ vilāyetinde tavaṭṭun eylemişidi ve dīn-i İslām-ı hidayet-encāma ihānet ü hākāreti cānına minnet bilmişdi.

Bi'l-ittifāk küffār-ı ehl-i nifāk esir ü istirkāk eyledükleri ehl-i imānı ve guzāt-ı dilirānı kaṭı-ı bahā ve kahr u cefā için melün-ı mezbūra verüp teslim ederlerdi ve ekşerin māl-ı bī-me'al ile iştirā edüp cefā vü ezā eylerdi. Hattā diyār-ı küffārda ne deñlü āhen- gerān u neccār varısa getirüp azab-ı azīm ve uķāb-ı elīm için şanat-ı üstād ile ol bed nihād şāfi pūlāddan bir kiçirek şanduk bünyād u icād eyledi ve ol şandukanuñ içine pūlāddan şişler ve mıhlar étdürüp giriftār olan müslimīn ol şanduka koyup ve mancılık ile havāya kaldırıp niçe eyyām bī-nān u bī-āb işbu azab-ı uķāb ile esir olan bī-çāreleri harāp eylerdi. Bir kaç defa zül-kadr ve'l-iktidār hāzreti emīr-i nāmdār Bekanoğlına ve sār kuffar-ı bed şiāruñ beglerine bu huşuş için yazup irsāl eylediği mektüb-ı naşihat-uslūbuñ şureti bu vech ile nakl olunur.

Şureti Mektüb-ı Naşihat-ı üslub

“Siz ki güzīde-i Alaman u Macar ve zinde-i ümerā-yı kırsız. Müddet-i medīd ve zamān-ı baidden berü ser-hadd-i zafer encām nizām u intizām bulalı tarafeynden giriftār olan fuķarā kaṭı-ı bahā ecliçün ezā vü cefā olunmuş degül iken şimdi içüñüzde ba'z zaleme-i fāsidi'l- mizāc giriftār olan gāzilerümüzüñ dışleri ihrāc edüp mengene ve mancılık ile bir şanduka koyup ol zümre-i kilāb gāzilerimize azāb ederlermiş. Sizüñ dahı diyār-ı İslāmda niçe giriftār u nāmdār adamlarunuz vardır. Lakin giriftār olan bī-çāreleri azāb etmek erlük ve hünerverlük olmaduğı ecilden muḳaddemen size naşihat işbu mektubumuz irsāl olındı. Hod ma'lūmuñuzdur ki hāzret-i pādīşāh tūğ-i belīği rub-ı meskūna kārger ve ne cānibe şalarsa fetḥ u zafer muḳarredür. İmdi eger zerre kadar başuñuzda devletüñüz varısa sulṭān-ı şāhib-i serirüñ isti'ane-i sa'adetlerine gelüp izhār-ı ubūdiyyet eylersiz. Eger bed-nihādluk ile inād ederseñüz vaḳtüñüze hazır olasız. Hāzret-i sulṭān-ı İslām zullullāh salṭanatına ilā-yevmi'l kıyāmuñ kuvvet ü kudretin ve kemāl-i şevketin an-ķarīb hāzret-i Hāk naşīb ederse müşāhede érdesüñüz. Bāķī ne diñle ki bu kelāmdan ma'lūm ve bu nāmeden mefhūm olına.”

Çün nāme ol bed-nāma varup vuşul buldı,tıg-i İslāmdan havf u haşyet
 èyledükleri bâ'isden şuretā ya'ni muhabbet ve cemî'e f'āl-i dālāllerinde tevbe vü inābet
 èylediler.Lakin işbu naşihat-ı mu'teber ol āyīn kār-gū ètmeyüp vardukça dimāg-ı
 hāmları fesād üzre olmağın hazret-i emīr-i 'ālī-şān bir miqdar zamān fırsat el vèrince ve
 tedārükleri görilince şabr u ārām èdüp fe-emmā a'dā-yı bed-rānuñ mekr ü hilelerinden
 ol 'aқıl bir er-i gāfil degül idi.

Nazm:

Merd olan fitne-i bed-hāhtan olmaz gāfil

Şīr olan hīle-i rubāhdan olmaz gāfil

Neşr:Muttaşıl esbāb-ı gāzāyı hazır u müheyya ètmekde ve rüz u şeb cenāb-ı rabbü'l-
 'izzete münācāt ètmekde idi.Huşūşan zümre-i gūzāt-ı mücāhidīn ve fırka-i gümān-ı
 muvaḥḥidīnden hazret-i pādīşāh-ı dīn penāhuñ ḥayr-ḥāhı Ürgüpli 'Alī nām sipāhī taқdır-
 i ilāhī ile ol kavm-i bed-kirdār yedine esīr ü giriftār olıcak fi'l-hāl cünūd-ı bed-fi'āl
 giriftār olan bī-mecālī dīn-i İslāma rağmen icād èyledükleri işkence şandukına koyup
 қatl u helāk èylediler.

İşbu haber-i āteş-efrūz ve eser-i gayret-i ciğer-sūz hazret-i emīr-i 'adilūñ sem'ı
 şerīflerine vāşıl olıcak a'yan u eşrāf u gūzāt etrāf-ı huzūr-ı şerīflerine da'vet èdüp eyitdi
 ki :

***“Bir bölük melā'īn-i düzaḥ- mekīn ümmet-i seyyidü'l-murselīne bu deñlü ihānet ü
 ḥaқāret èyleyeler,İslāmdan miqdar zerresi ve imāndan şemmesi olanlara lāzım ve
 cümleden ehemmdür ki küffar-ı ḥāksār doñatumuzdan ḥaberdār olmadın
 vilayetlerine tekrār 'asker-i 'adū-şikār irsāl èyleyelüm ve fırsatı gānīmet
 bilelüm.Şāyet ki 'ināyet-i hazret-i rabbü'l-'izzet ve hidāyet-i resūl-i 'ālī menzelet
 erişüp Қozma ve dèdükleri bed-kirdār cünūd-ı ebrāra esīr ü giriftār veya tu'me-i tıg-i
 ābdār ola.”***

Nazm:

Fevt-i fırsat büyük muşibetdür

Müriş-i ḥasret ü nedāmetdür

Fırsatı zāyi'e ètme elde iken

Gör 'adū ḥālını maḥalde iken

Neşr:El-hāşıl ol emīr-i 'aқıl Şekeş ve Kapoşvar ve Bereznice ve Sigetvar 'askerlerin
 ale'l- gāflehu ihzār èdüp kendü kethudāları olan merd-i meydān-ı veğā Aḥmed
 Kethudāyı serdār èdüp küffar-ı fuccāruñ memālik-i nā-hemvārları қаşdına irsāl

eyledi. Müşârun ileyh Ahmed Kethüdâ biñ beş yüzden mütacâviz ehl-i gâzâ ile geceyi gündüze ve şebi rûza katup ılğar eyledi ve Bekani vilâyetinden girüp kendü enâm-ı memleket-i mahşûşalarına âteş urup tahrîb-i bilâd ederken küffâr-ı dâlâlet-şî'ârûñ ümerâsından Bekani ve Kolanı ve Bazfi nâm re'îs-i füccâr guzât-ı İslâmuñ gâret ü hasâretinden haberdâr olup üç biñden ziyâde süvâr u piyâde ile kendü otağlarında guzât-ı ehl-i dînüñ yollarını bağladılar.

Çün asker-i İslâm küffâr-ı bed- encâm-ı görüp müşâhede eylediler, her biri şîr-i jiyân ve kağan arslan gibi cûş u hurûş eylediler. Fi'l-hâl kethüdâ-yı nîk-hışâl guzât-ı ehl-i kıtâl üç bölük edüp envâ-ı istimaller ile a'dâ-yı bed-fi'âlüñ üstine irsal eyledi ve kendüsi niçe yarar ve nâmdâr gâzîler ile dümdârda yürüyüp düşmen-i bed-kîş u dâlâlet-endîşüñ şufûf-ı bî-şâflarına toğrı yürîş eylediler. İki asker birbirine muqâbil olup yakîn gelecek bir taraftan gelenüñ ehl-i dîn ve bir taraftan hü y u hây-ı müşrikîn ile âsmân u zemîn harekete gelüp güyâ ki bi-illet âlamet-i kıyâmet zâhir u bâhir olmuşıdı. Huşûşan kim kılıç şakırdısından ve tufeng u nakır şadâsından âlem serâsime olmuşıdı.

Nazm:

Kılıç darbı ve kûzıñ çâk u çâkı

Bırakdı tağ-ı ayyûka tarâkı

Neşr: Asker-i Rûm umûm ile düşmen-i şûm ve a'dâ-yı merkûmuñ üstine envâ-ı ikdâm ile hücum eyleyicek hazret-i cenâb-ı rabbü'l izzetüñ inayet-i ezeliyesi ve hazret-i sultân-ı rusul ve hâdî sübül şallallâhu te'âlâ aleyhi ve sellemüñ mücizât-ı âli-menzelerleri ile asker-i İslâm-ı tamâm gâlib u manşûr ve cünüd-ı ehl-i fücûr mağlûb u mağhûr olup ol mağalde niçe nâmdâr küffâr-ı hâksârûñ başları kesilüp târ u mâr oldılar ve giriftâr olan erbâb-ı imânı azâp eylemek için işkence şandukın peydâ vü icâd eden Kozma nâm şirk-mu'tâd guzât-ı ehl-i cihâduñ yedine giriftâr oldı ve ehl-i İslâma eyledüğü ezâ vü cefâ ol nâ-sezânüñ yolına gelüp êtdügin buldı.

Kıt'a:

Kişi gâht ne eyler kendözine

Derilip edemezdi anı biñ er

Hurûc emrini taqdim et vulûca

Mücerreb nüktedür zirâ birez er

Hülâşa-i kelâm asker-i İslâm çün ol kavm-i bed-encâmı meksûr u inhizâm eylediler, düşmen-i dînden alınan mu'allâ bayrakların ve ol kallâşlardan kelsilen başların a'dâ-yı dîne rağmen Sekü üzerine tertîb ü tezyîn eyledüğinden gayrı Kozma nâm la'ini

bir niçe benām u bed-āyīn ile getürüp ol emīr-i ṭab^c-ı selīme teslīm ēylediler.Ol kân-ı mürüvvet ya^cni emīr-i Āşaf- menzelet ḥazret-i cenāb-ı rabbü'l izzete şükr ü şenā ēyleyüp ğuzāt-ı ehl-i dīnūñ her birine zībā ḥil^catler ve envā^c-ı teşrīfāt ile ri^cāyetler ēyledükden şoñra fi'l ḥāl ğayret-i dīn ve ḥammiyet-i müslimīn içün girifhtār olan bed-kirdārı ihzār ēdüp fermān ēyledi ki:kendü diyārında ümmet-i nuşrat-ı ḥayru'l-beşer şallallāhu te^cālā ^caleyhi ve sellemūñ ^cazāb u ^ciķāb içün peydā vü icād ēyledugi şanduka-mānend āhen ü püladdan bir şanduk bünyād ēylemek bābında ol ḍalālet şicārı mi^cmār ēyledi ve ḥāh u nā-ḥāh ol rū-siyāh zıkr olınan şandukı peydā ēdüp ḥāzır u müheyyā ētdükden şoñra ol emīr-i ^cālī-şān fermān ēyledi ki ol bī-dīn ü bed-āyīn işkence şandukına koyup fırka-i kilāb ehl-i İslāma ^cazāb ēyledükleri gibi ^cazāb u ^ciķāb ēylediler.Fermān-ı emīr-i şāhibu'l- ^cunvān ile ol ehl-i sa^ciri der-zencir ēdüp kendüsiçün peydā ēyledügi ^cazāb şandukına koyup rūy-ı semāda niçe zamān hevāda ol bī-dīni rehīn-i siccīn ētdiler ve bi'l -cümle giriftār olan ğuzāta ēyledügi işkence geregince kemā tedīnū tūdān mazmūnı ol bed-gümānda numāyān oldı:

Cihān içinde mücerrebdür intikām-ı zamān

Zamāne yaḥşıya yaḥşı vērür yamana yaman

Ol zamān düşmen-i ehl-i şikākdan alınan bayrakları ve niçe bellü başlu yunaqları dil içün ḥazret-i sultān-ı ādilūñ āsitāne-i sa^cadetlerine irsāl ēyledi.Ḥazret-i pādişāh-ı heft-kişver ve şehensāh-ı ^cadl-ġüster ol servere zībā ḥil^catler ve envā^c-ı terakķiler gönderüp ^culuvv-ı ^cināyet-i sultānī ve himmet-i bī-hemtā-i ḥākānīye mazhar düşüp gündend güne ḥüsn-i iltifāt-ı pādişāhiye sezāvār oldu.Ḥuşuşan ol emīr-i dilirūñ rüz u şeb ^cadl u dādı pīşe vü inşāf u sedādı endişe ēdüp zaleme-i maziye- nūñ zulminden perākende vü perişān ve āḥer diyārda evṭān dutan re^cāyānuñ vüfur-ı ma^cdeletinden ve şümül-i mekremetinden yerlerine gelüp vilāyet-i İslāma tamām nizām u intizām vèrdi.

Çü ^cākıl olan şehriyār-ı diyār

Dutar māluñ(ı) dost nizām u qarār

5.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Nazm:

Yine ey ta'ir-i kilk-i suhanver

Ma'ânî ucına pervāza aç per

(Yine ey düzgün konuşan kalem, mânâların en yüksek noktasına uçmak için kanadını aç.)

Bülend olsun °alāda āşiyānuñ

Maḳām-ı ḳuds ola lābūd meḳānuñ

(Yükseklerde yüce olsun senin yuvan. Mukaddes makam olsun şüphesiz senin yerin.)

Lisān-ı ḡaybdan söyle kelāmı

Dēsün taḡsîn aña rūḡ-ı Nizāmī

(Gaybın dilinden söyle sözlerini ki, ona Nizam'ın ruhu aferin desin.)

Ġazāsın söyle ol kişver-keşānuñ

Şecā°at menba°ı kân-ı sūḡānuñ

(O ülkeler açan(fetheden)ve cesaret ocağı olanın gazalarını söyle.)

Günlerden bir gün, mahfolmuş olan kâfir memleketinde, gayet zengin, zorba, inatçı ve kötü yollu Kozma adında bir mel'un ortaya çıktı. Kozma müslümanlara hakaret ve ihanet etmek için ülkenin güzide diyarı olan Sigetvar Kalesi'ne yakın ve Bekanoğlu adlı bir lanetlinin vilayetine yerleşmiş idi.

Burada İslam dinini koruyan müslümanlara ihanet ve hakareti canına minnet bilmişti. Nifak ehli olan bütün kâfirler, anlaşarak esir ve köle eyledikleri, iman sahibi yiğit gazileri, az kaza ve çok cefa etmesi için, lanetli Kozma'ya teslim ederlerdi. Birçoğunu ise, ucuz fiyatla satıp cefa ve eziyet ederdi. Hatta kötü huylu Kozma, daha büyük eza ve eziyet etmek için, küffar diyarında ne kadar demirci ve marangoz var ise, hepsini çağırıp sanatkârane bir ustalıkla, sâfi çelikten bir sandık icad etti. Bu sandığın içine, yine çelikten şişler ve çiviler çaktırdı. Ele geçirilmiş olan müslümanları bu sandığın içine koyup ve mancınık ile havaya kaldırıp günlerce aç ve susuz bu şekilde âzap ve eziyet içinde esir olan zavallıları harâb ve bitap eyledi. Kadri yüce olan muktedir Tiryaki Hasan Bey, birkaç def'a Bekanoğluna ve diğer kâfir beylerine bu hususla ilgili mektup yazıp göndermişti. Nasihat olarak yazılan mektubun sureti buraya aynen alındı.

NASİHAT YOLLU MEKTUBUN SURETİ

“Sen ki Almanların ve Macarların seçkin bir kralısın! Uzun zamandan beri hudud boyları nizâm ve intizama girdi gireli, iki taraftan da ele geçirilen, fakat para sızdırmak için eza ve cefa olunmamış iken, şimdi içinizde bazı zalim ve fesat huylu kimseler, yakalanan gazilerimizin dişlerini söküp mengene ve mancınık ile bir sandık içine konulup, bu köpek sürüsü, esir gazilerimize azab ederlermiş.

Sizin dahi İslam diyarı memleketinizde esir olmuş nice şöhretli adamlarınız vardır. Lakin esir olmuş biçarelere azab etmek bir marifet olmadığı için, önceden size nasihat olarak bir mektub yazıldı. Bildiğiniz gibi, Allah’ın gölgesi ve adaletine sığınılan padişahlarımızın, dünyanın dört tarafını tutan düzgün kılıcını hangi yöne salarsa fetih ve zafer mukarrerdir. Şimdi, eğer zerre kadar başınızda devletiniz varsa, taht sahibi sultanın bahtiyar eşğine gelip kulluk izhâr eyliyesiniz.

Eğer kötü huylulukla inat ederseniz vaktinize hazır olasınız. Kıyamet gününün sultanı olan Allah’ın gölgesi padişahımızın şevket ve kuvvetini Hak Teâlâ nasib ederse, görürsünüz. Ba mektubdan anlaşılandan başka ne denebilir ki.”

Bu mektup, o kötü adlı krala hemen ulaştı. İslamın kılıcı korkusundan surete sevgi gösterip bütün sapık işlerini tevbe ve inayet eylediler. Lakin bu itibarlı nasihata o ayin-i kargir iltifat etmeyip mektup ulaşınca çiğ dimağları fesat üzere olduğu için aldırmadı. Şanı yüce Hazreti Tiryaki Hasan Bey, bir müddet sonra, fırsat elverince ve tedarikleri görülünce niyet ve istirahat ettiği gibi, düşmanın mekr ve hilelerine karşı daima uyanık idi.

Nazm:

Merd olan fitne-i bed-hâhtan olmaz gâfil

Şîr olan hîle-i rubâhdan olmaz gâfil

(Merd olan kimse fitne isteyen den gafil olmaz. Aslan olan kişi, tilki hilesinden gaflete düşmez.)

Tiryaki Hasan Bey, aralıksız, gazileri hazırlamakta ve gece gündüz cenâb-ı Rabbül-izzete dua etmekte idi. Hususiyle din uğrunda savaşıyan gazilerden ve bilhassa din ehlinin koruyucusu padişahın hayır dua okuyucusu, okçular zümresine mensup olan Ürgüplü Ali adındaki sipahi, Allah’ın takdiri ile ellerine esir düşünce, hemen biçareyi icad eyledikleri işkence sandığına koyup katl ettiler.

Ciğer yakan bu acı haber Tiryaki Hasan Bey'in kulağına erişince, ayanı, eşrafı ve etrafta bulunan gezileri huzuruna davet etti. Onlara dedi ki:

Bir bölük lanetli cehennemlik, Hz. Seyyidü'l- mürsellin'in ümmetine bu denli ihanet edip hakaret edeler. Zerre mikdarı müslümanlığı ve iman kokusu almış olanlara, lazım gelen ve hepsinden ehemmiyetli olan budur ki, kâfirler haberdar olmadan ülkelerine düşman avlamak için yeniden asker sevk edelim. Bu fırsatı ganimet bilelim. İnşallah Hz.Rabbül-izzet'in inâyeti ve Resül'ünün hidâyeti erişir. Kozma dedikleri kötü huylu, iyilik askerlerine esir olur veya kılıç altında kalır.

Nazm:

Fevt-i fırsat büyük müşîbetdür

Müriş-i hasret ü nedâmetdür

(Fırsatı kaçırmak büyük musibettir. O hasret ve nedâmeti miras bırakır.)

Furşatı zâyi' étme elde iken

Gör 'adû hâlini maḥalde iken

(Fırsat elde iken onu kaybetme, düşmanı ve halini mahallinde iken gör.)

Velhasıl, Tiryaki Hasan Bey, Şekeş, Kapoşvâr, Bereznice ve Sigetvar askerini kalabalık bir şekilde hazırlayıp kendi kethüdası olan yiğit Ahmed Kethüdayı kumandan tayin edip, kâfirlerin memleketlerine gönderdi.

Ahmed kethüda, bin beş yüzden fazla gazi ile geceyi gündüze katıp ilgar eyledi. Bekani vilayetine girib, uğursuz memleketlerini ateşe verdi ve tahrib etmeye başladı. Bu sırada sapık kâfirlerin beylerinden olan Bekani, Kolanı ve Bazfı adındaki günahkâr reisler, İslam gazilerinin yağma ve tahriplerinden haberdar olup, üç binden ziyade piyade ve süvari ile dağlık arazide Türk askerlerin yollarını kestiler.

Fakat müslüman gaziler, kâfirleri gördüler ve faaliyetlerini müşahade ettiler. Her biri, kükremiş aslan gibi coştular. Bu anda, iyi hasletli Kethüda Bey, gazileri üç bölüğe ayırdı ve çeşitli imkânsızlıklar içinde düşmanın üzerine sevketti. Kendisi birçok yarar ve namdar gaziler ile arkadan yürüyüp sapık ve dinsizlerin üzerine doğru harekete geçti. İki asker grubu karşı karşıya gelince, bir taraftan müslümanların gül bangı⁵⁵, diğer taraftan müşriklerin hay huyu ile yer gök harekete geldi. Güya bu, kıyamet alameti illeti

⁵⁵ Doğan,M.,a.g.e.,s.434 “Harpde hücum sırasında “Allah Allah”haykırmaları.”

gibi apaçık ortaya çıktı. Bilhassa kılıç şakırtısından ve tüfek seslerinden âlem serseme döndü.

Nazm:

Kılıç darbı ve kûzıñ çāk u çākı

Bırakdı taķ-ı °ayyūķa tarākı

(Kılıç, darbelerini ve silah seslerini tarrakı gökyüzüne bıraktı.)

Osmanlı askerleri hep birden düşman üzerine her türlü güçlerini sarf ederek hücum edince, Cenâb-ı Allah'ın ezeli inâyeti ve Hazreti Resulallah'ın(S.A.V)ulu mucizeleri ile müslüman gaziler tam bir galibiyet elde ettiler. Cehennem ehli kâfirler hezimete uğrayarak kahr oldular. Savaş meydanında bir çok namdar kâfirlerin başları kesildi ve tarumar edildi. Eline geçirdiği müslümanlara azab ve işkence eylemek için sandık icad eden Kozma adlı dinsiz, cihad ehli gazilere esir oldu. Böylece layık olmadıkları halde müslümanlara yapmış olduğu eza ve cefa yoluna geldi. Kendi ettiğini kendisi buldu.

Kıt'a:

Kişi gāht ne éyler kendözine

Derilip edemezdi anı biñ er

(Kişinin kendisine eylediğini, bin adam biraraya gelse edemezdi.)

Hurûc emrini takdīm et vulūca

Mücerreb nüktedür zirā birez er

(Bir veli gibi çıkış emrini takdim et, zira mücerreb nüktedir, bir ezer!)

Sözün kısası, İslam askeri, bu kötü kavmin boyunlarını kırdılar ve hezimete uğrattılar. Din düşmanlarından alınan yüksek bayraklar ile hilebazlardan kesilen başları, din düşmanlarına rağmen, tertip ve tezyin eyledikten sonra Kozma adlı haini, birçok hakaretler ederek, getirdiler ve yumuşak huylu Tiryaki Hasan Bey'e teslim eylediler. İyilik menbâ'ı ve menzili Hz. Süleyman'ın veziri mesabesinde olan Tiryaki Hasan Bey, Cenab-ı Rabbül- izzete şükür ve dua eyledikten sonra, İslam dininin yiğit gazilerine çok kıymetli hil'atler verdi; anları şereflendirdi.

Bundan sonra, bu savaşta, din gayreti ve müslümanların hamiiyeti ile ele geçirilen Kozma adlı kâfiri, huzuruna getirterek, kendisine, kendi ülkesinde, insanların en hayırlısı Hz. Peygamberin(S.A.V.) ümmetine azab ve işkence etmek için icad

eylediği sandığa benzer, demir ve çelikten acele bir sandık yapmasın emir etti. Yüzü kara Kozma, ister istemez o sandığı yapıp hazır etti. Tiryaki Hasan Bey kötü işler işleyen bu dinsizi işkence sandığına koyarak, köpekler zümresinin müslümanlara azap eyledikleri gibi azap ve işkence eylemelerini ferman buyurdu. Bu emir üzerine hemen Kozma'yı zincire vurup, kendisi için yaptığı işkence sandığına koydular ve yukarı kaldırıp asarak, havada uzun zaman tuttular. Bütün ele geçirdiği gazilere eylediği işkence aynen görüldü. Dünyada tecrübe edilmiştir;

Cihân içinde mücerrebdür intikâm-ı zamân

Zamâne yahşıya yahşı vërür yamana yaman

(Zamanının intikamı zamana, Yahşıye yahşi ve yamana yaman;

O zaman haydut düşmanlardan alınan bayrakları ve pek çok belli, başlı yunakların casus için padişahın saadetli eşiğine gönderdiler. Yedi iklimin padişahı ve adalet dağıtan şehinşah, Tiryaki Hasan Bey'e süslü hil'atler ve pek çok terakkiler gönderdi. Hasan Bey, padişahın yardımına ve benzeri bulunmayan himmetine mazhar olduktan başka, günden güne onun güzel iltifatlarına layık oldu. Tiryaki Hasan Bey gece gündüz adaleti, doğruluk mesleğini ve insafı kendisine iş edinip, kendisinden önce, gelmiş olan zalim idarecilerin zulmünden dağılıp perişan olan ve başka diyarlara yerleşen reayaya haddinden fazla adalet gösterilmesine ve ikram edilerek tekrar vilayetleri olan İslam topraklarına getirilmesine nizam ve iltizam verdi.

Çü ʿâkııl olan şehriyâr-ı diyâr

Dutar mâluñ(1) dost nizâm u qarâr

(Eğer ülkenin padişahı akıllı olursa, onun mülkünün dostları nizam ve intizamı tutar.)

5.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

Bu bölümde Kozma adındaki zalim kâfirin yaptığı zulümler ve başına getirilenler anlatılmaktadır. Bekanoğlu adlı başka bir zalimin vilayetinde yaşayan Kozma, müslümanlara türlü türlü zulümlerinin yanı sıra sadistçe işkenceler yapmakta idi.

Kozma adındaki sadist; demirci ustalarına yaptırdığı demirden kafesin içine müslümanları koyarak şişler batırmak suretiyle mancınıkla yüksek bir yere asarak günlerce orda tutup işkence etmekte idi.

Bu zalimlere birkaç defa mektup göndererek yapılan bu tür zulüm ve işkencelerin doğru ve hak olmadığını belirten Tiryaki Hasan Paşa'ya tövbe eder gibi görünüp bağlılıklarını göstermiş olsalar da; Hasan Paşa, onların huylarını çok iyi bildiğinden, her an tetikte olmanın faydasına inanarak bekler ve hazırlıkları da sürdürür.

Bardağı taşıran son damla ise Ürgüplü Ali adlı bir askerin esir alındıktan sonra işkence sandığına konulmak suretiyle şehit edilmesi olur.

Tiryaki Hasan Paşa gazileriyle yaptığı istişarede **“Gizlice asker göndererek Kozma'yı esir alıp getirmek ya da öldürmek”** kararını alır.

Bu çerçevede Ahmed Kethüda önderliğinde Şekeş,Kapoşvar,Bereznice, Sigetvar dan oluşan bin beşyüz askeri ile Bekani(Bekanoğlu)vilayetine gelir ve şehri ateşe verdirtir.

Bekani, Kolanı, Bazfi adlı düşman beyleri üçbin askerleri ile İslam askerinin karşısına çıkarlar.

Ahmed Kethüda üçe ayırdığı askeri ile çatışmaya girer. Allah'ın yardımı ve Peygamberin mucizesi ile galip gelirler. Kozma nihayet esir düşer.

Tiryaki Hasan Paşa'ya ganimetler ve Kozma getirilir. Hasan Paşa ganimetleri dağıttıktan sonra muhtemeldir ki yine Kur'an-ı Kerim deki (Bakara 2/179) ayeti referans alarak**“Ey akıl sahipleri! Kısasta sizin için hayat vardır. Umulur ki (bu hükme uyararak) korunursunuz.”**⁵⁶ Kozma'yı daha önceden yaptırdığı demir sandığın içine koydurur. Günlerce sandık havada asılı durur. Müslümanlara yaptığı işkencenin bedelini aynıyla öder.

Değerlendirme

Kâfir de olsa Tiryaki Hasan paşa, mektup ile gerekli uyarı ve hatırlatmalarda bulunduğu iç ruhlarını çok iyi tahlil ettiği zalimlerin; tabiiyetlerini bildirmelerine rağmen tedbiri-ki en önemli özelliklerindendir-elden bırakmaz ve takibini sürdürür ki akabinde Ürgüplü Ali adındaki askeri aynı usul işkence ile şehit etmeleri onu haklı çıkarır.

Sadist Kozma nihayetinde esir alınınca; Tiryaki Hasan Paşa'nın ona verdiği cezada kısas olduğunu görmekteyiz. Bu davranışını da; iç tatminiyet veya sadistlikle açıklamak mümkün olmamakla birlikte Kur'an-ı Kerim- Bakara 2/179 ayetini hayata geçirmiştir.

⁵⁶ Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Diyanet Yay.,Ankara 2012,s.26 Bakara 2/179 *“Ey akıl sahipleri! Kısasta sizin için hayat vardır. Umulur ki korunursunuz.”*

Zira Tiryaki Hasan Paşa; gazalarının tümünde İslam dininin düsturlarını, Kur'an-ı Kerim'in ayetlerini ilke olarak görmüştür.

6.Meclis-i Sâdis Feth-i Kal'a-i Kōmar

6.1.Komar'ın Fethi Transkripsiyonu

Ol emîr-i hünerver ve dilîr-i ʿadl-güster Һazretlerinüñ cümle-i ğazā-yı ğarrāsından biri oldur ki müşārun ileyh emîr-i ʿālî-şānuñ vücūd-ı şerîflerinde olan cü'reti fūrūzān ve lem'a-i şecā'ati mäh-ı münîr gibi nümāyān olup ol ʿālî-tebār bir yerde otutup karar ʿetmegi ʿār ʿylemegin Sigetvar-ı güzîdetü'l-aqtāruñ civārında olan küffār-ı nābe-kāruñ hişār-ı nā-hemvarlarından Kōmar demekle iştiҺār bulan maқarr-ı dālālet-medārları memālik-i İslāma Һaylî zarar u ziyān ve ʿāmme-i ehl-i imāna noқşān u Һüsrān vërdüği ecilden ve ol kal'a-i metînuñ feth ü teseһһüri içinde olan küffār-ı ehl-i sa'irüñ tedmîri bābında tedārükin muқarrer ʿyledi.

Қопан ve Peçuy sancаğı ʿaskerine mektûblar gönderüp *“maẓmûn-ı dūrer-bārında yat u yaraқlar ve mükemmel mühimmât ve bayraқlar ile süvār u piyāde Һāẓır u āmāde olup isti'cāl üzre mektûbumuza imtisāl ʿdüp maқām-ı ārāmgerden irtihāl ʿyleyeyüz.”* dëyü iş'ār u ihbār ʿyledüğinden ğayrı ol emîr-i ālî-miқdār Sigetvar sancаğında olan ğuzāt-ı şecā'at- şî'ārı ma'ān ihzār ʿyleyüp sene seb'е semānin ve tis'a mi'e muҺareminüñ on ikinci ğüninde ğuzāt-ı dilîrān ve kümāt-ı bir-beyān ile Һāẓır ve bir vaқt-i mubāreke muteraққıb u nāẓır olmuş ıdı.

Nazm:

SeҺer vaқtinde kim zāl-i zamāne

Ĝeyindi ve donandı Rüstemāne

Daқındı Һaңçerin mirrîh-i devrān

Қuşandı tîĝini Һürşîd-i raҺşān

Getürdi āsumān altunlu sancақ

Şafaқ çekdi ufuқdan al bayraқ

ʿAlem çekdi revan ol şāh-ı ğāzî

Yanınca Қāf-ı қudret şāh-bāzî

Қadem başdı yola ser-bāzlarla

Bu yolda cān vëren şeh-bāzlarla

Ƙızıl bayrakları ‘aksinde ol yol
Yer oldu erğuvān u lāle vü gül

Yedildi önlerince şol yedekler
Ki gerdine erişmezdi felekler

Yüyür sağ u solında fetḥ u nuşrat
Gider kollu kolınca ehl-i şevket

Ricāl-i ğayb erüp oldu ƙafadār
Gerek bu leşkere ol resme dümdār

Bu lütf u naşr u ‘izz u devletile
Bu kerr ü ferr u mecd u şevketile

Ƙomara erdiler ol ḥāş erenler
Ġazā deryāsına ğavvāş erenler

Neşr:Ḥazret-i emīr-i zī-şān ğuzāt-ı dilrānı yayan ve niçe erdvānlar nerdbānlar ile cümleten ƙal‘anuñ kenārına geldiler.Ḥişār-ı mezbūr ğāyet metānet-i ḥışānet ile meşhūr bir sūr-ı mezkūr idi ki burc u bārūsı rüy-ı hevāya ‘urūc ve ƙulel-i şevābitü’l-ƙarārı ṭāḳ-ı semāya vülūc edüp ḥandaḳ-ı ‘amīḳı başar-ı ‘ibret ve nażar-ı ḥaḳīḳat ile görülmüş degüldür.

Nazm:

Hesāb-ı tūlı anuñ bir ‘ameldür
Erişmek ‘umḳına tūl-i emeldür

Neşr:El-kışşa, ḥazret-i emīr-i ferīd ve dilr-i sedīd vaḳt-i temcīdde emr ü fermān eyledi ki ğuzāt-ı bād-ḥurūş birbirin cūş edüp ƙal‘anuñ eṭrāfına yüriş eyleyeler ve nerdbānlar şalup melā‘īn ü bed-āyīne çok iş eyleyeler.Ġuzāt-ı zafer-şi‘ār kimi piyāde ve kimi süvār şurna ve kūs-ı kıyāmet-āşār ile vaḳt-i temcīdde her taraftan ḥişāruñ üstine sa‘y-i bisyār ile yüriş etdiler.

Nazm:

Ebrāsā ğāziler etdi ḥurūş
Seyl-i bārān gibi leşler kıldı cūş

Neşr:Vaqtā kim hūy u hāy-ı haşmet-me’āb ve güft ü gūy-ı hadem-i himmet-nisāb
 hişārda olan tuğāt-ı şeytānet-pişenūñ ve bağāt-ı müfsedāt-endişenūñ gūş-ı hūşına vāşıl
 oldu,her biri ‘asker-i seyl-ḥaṣā’iluñ ‘umūm u hucūmlarinden gāfil bulunub ḥavf u
 haşyetlerinden mest ü lā-ya‘kıl oldılar.Fe-emmā gayret-i cāhiliyye ve ḥammiyet-i
 fāsıdeleri muḳtezāsınca tufeng-i ecdehā- şikār ve ālāt-ı kār-zār ile ol ḳadar muḥārebe vū
 muḳātele èylediler ki ḳābil-i ta’bīr ve mümkin-i taḳrīr degüldür.Ġuzāt-ı hayr-ḥāh her
 taraftan şadā-yı “*Allāh Allāh*” ile bedenler başına yürüdi ve dūd-ı muzlimāt āsmānı
 bürüdi.Tarafeynden niçe başlar ayağa düşüp farīḳu “*fi’l-cenneti ve farīḳu fi’n nāri*”⁵⁷
 tefsīri āşikār olduğdan sonra ‘ināyet-i ḥazret-i rabb ile ğuzāt-ı ehl-i dīn zümre-i
 müşrikine ğālib ü ḳāhir gelüp baḳiyatü’s süyūf olan küffār-ı ḥāksār iç hişārları tarafına
 firār èylediler.‘Asker-i ebrār ‘aḳablarınca èrişüp iç hişārı ḳapusına yetiştiriler, ḥarb u
 ḳahren ol fırḳa-i ehl-i nāruñ hişārları ḳapusun dahı ḳurtarup ol maḥalde ḥaylī ḳitāl u
 cidāl olduğdan sonra ḳral-i bed-fi‘ālūñ beglerinden Ḳaya Firenç nām la‘īnūñ baş kesilüp
 nār-ı caḥīme revān olmağın sā’ir ehl-i nār olan küffar guşe-be-guşe firār ve ekşeri
 tu‘me-i şemşīr-i zafer-medār olup ol hişār-ı nāmdārı bi’l-küllīye iḥrāk-ı bi’n-nār èttidiler.
 Ḥazret-i emīr-i ğazā guster ve dilīr-i hünerver niçe tuḥuf-ı mu‘teber ve esbāb-ı
 mücevher ile bī-mānend ü bī-ḳıymet üserā-yı mālā-yuḥşā ile sālīm u emīn u ğānim ol
 eimīr-i kāmīl server-i manşūr Sigetvar ḳal’asına vāşıl u dāḥil oldu.

Naẓm:

İlāhī adl u dādın dā’im èyle

Serīr-i ‘izzet üzre ḳā’im èyle

Bu çarḫuñ çemberi devr ètdüğince

Semā seyyāresi seyr ètdüğince

Vucūd-ı cūdını sabit-ḳadem ḳıl

Seḥā vū luṭfını artur kerem ḳıl

6.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Tiryaki Hasan Bey’in parlak gazalarından birisi de Komar Kalesi’nin fethidir. Hasan Bey’in vücudunda ortaya çıkan yaralar dolayısıyla, bir yerde oturup kalmaya, ar ederek; ay gibi parlayan parıltılı şecaatı ile ülkelerin seçkini olan Sigetvar civarında

⁵⁷ Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur’an-ı Kerim Meali*, Diyanet Yay.,Ankara 2012,s.482. Şura 42/7 “...Hakkında asla şüphe olmayan toplanma günüyle onları uyarasın.Bir grup cennette,bir grup ise cehennemdedir.”

bulunan işe yaramaz kâfirlerin uygunsuz kalelerinden birisi Komar adı ile şöhret kazanmıştı. Hasan Bey, sapıklık makamı olan kalenin kâfirleri İslam diyarına hayli hasar ve ziyan ile bütün müslüman halka, zarar ve noksan vermeleri dolayısıyla oldukça sağlam olan bu kalenin feth edilerek ele geçirilmesi ve içinde yaşayan kâfirlerin yok edilmesi hususunda alınması gerekli tedariki kararlaştırdı.

Kopan ve Peçuy Sancağı askerine mektuplar gönderdi. Bu mektuplarda “**Baş ve yarakları mükemmel mühimmat ve bayrakları ile, süvari ve piyade hazır olup çok acele mektubumuza ımtisal edip bulunduğunuz yerden hareket edesiniz!**” diye işaret olundu ve haber verildikten başka, kendisi de daha önce Sigetvar Sancağı’nda şeci’ gaziler ile birlikte hazırlanıp (981) 1579 yılının 6 mart günü yiğit gazileri ile hayırlı bir zaman gözlemeye başladı.

Nazm:

Seher vaktinde kim zāl-i zamāne

Geyindi ve donandı Rüstemāne

(Zamanın zal’i seher vaktinde Rüstem gibi giyindi ve donandı.)

Dağındı hançerin mirrîh-i devrân

Kuşandı tîgini hûrşîd-i raḥşân

(Feleğin Merihi kılıcını takındı ve güneş parlayan kılıcını kuşandı.)

Getürdi āsumān altunlu sancaḳ

Şafak çekdi ufukdan al bayrak

(Gökyüzü altın sancağını getirdi. Şafak ufukta al bayrak çekti.)

°Alem çekdi revan ol şāh-ı ğāzī

Yanınca Kāf-ı kudret şāh-bāzī

(Gazilerin şahı âlemini alıp yürüdü. Kaf dağının doğanı da yanında gitti.)

Kadem baḣdı yola ser-bāzlarla

Bu yolda cān veren şeh-bāzlarla

(Aslanlarla oynayan gazilerle ve bu yolda can veren şahbazlarla yola çıktı.)

Kızıl bayrakları °aksinde ol yol

Yer oldı erguvān u lāle vü gül

(Kızıl bayrakların aksiyle o yolda ergavan, lale ve gül yer aldı.)

Yédildi önlerince şol yedekler

Ki gerdine erişmezdi felekler

(Yedekler önleri sıra yola koyulduğunda, melekler onların tozuna erişemezdi.)

Yüyür sağ u solında fetih u nuşrat

Gider kollu kılınca ehl-i şevket

(Sağ ve solunda fetih ve başarı yanı sırada şan ve şevket sahibleri yürürdü.)

Ricâl-i ğayb êrüp oldu kafadâr

Gerek bu leşkere ol resme dümdâr

(Gaib ehli erişti ve onlarla kafadar oldu. Bu orduya, o adete uyanlar gerek.)

Bu lütf u naşr u izz u devletile

Bu kerr ü ferr u mecd u şevketile

(Bu lütuf, yardım, şeref ve devlet ile, bu hamle geri dönüp yeniden saldırılar, büyüklük ve şevket ile.)

Komara êrdiler ol hâş erenler

Ġazâ deryâsına ğavvâş erenler

(Gaza deryasına dalan bu has erenler Komar'a ulaştılar.)

Tiryaki Hasan Bey ve yiğit gaziler ile kalenin önüne geldiler. Komar Kalesi, gayet metin ve sağlamlığı ile meşhur surlara sahipti. Sur üzerinde bulunan burçlar gökyüzüne doğru yükseliyor ve şahit olan kuleleri semanın takına giriyordu. Derin hendeği ise ibret gözü ve hakikat bakışı ile şimdiye kadar görülmüş değildir.

Nazm:

Hesâb-ı tûlî anuñ bir  ameld r

 rişmek  umķına t l-i emeld r

(Onun uzunluğunun hesabı bir iş, derinliğine erişmek ise bir uzun emeldir.)

Kısacası, hakiki yiğit ve eşi bulunmayan emir, Tiryaki Hasan Bey, gazilere, coşkun esen r zg r yer yer hoş esip kalenin etrafına y r y ş yapmalarını ve merdivenler dayayarak surlara  ıkıp, mel'unlara ve k t  iş işleyenlere, akıllarına gelmeyen hareketleri yapmalarını emretti. Zafere alışmış olan gaziler, kimi yaya kimisi atlı sanki kıyamet gibi k s  alarak kısa zamanda her taraftan kalenin surları  zerine  ok gayret sarf ederek  ıkmaya muvaffak oldular.

Nazm:

Ebr s  ğ ziler  tdi h r ş

Seyl-i b r n gibi leşler kıldı c ş

(G ziler bulut gibi  oştu. Ordu yağmur seli gibi kaydadı.)

Her biri, sel gibi akın eden bütün askerlerin hücumlarından gafil bulunup korkularından sızdılar. Kaldı ki, cahilce gayretleri ve fesad dolu hamiyetleri gereğince, ejder avlayan tüfek ve savaş aletleriyle öyle bir muharebe ve mukatele eylediler ki, anlatmak ve tasvir etmek mümkün değildir. Hayır, işleyen gaziler her taraftan “**Allah Allah**” sedası ile surlara doğru yürüyüşe geçti. Karanlıklar gökyüzünü bürüdü. Her iki taraftan birçok baş, ayağa düşüp, **cennet veya cehenneme gark oldu**. Sonra, cenab-ı Allah’ın inayeti ile din gazileri, müşriklere galip ve kâhir gelip, kılıç artığı olan kâfirler iç kaleye kaçarlarken hayır sahibi askerler peşlerinden yetişip, iç kalenin kapısını tuttular.

Kahredici vuruşmalarla cehennemlik olan bu fırkanın kalelerinin kapısını da ele geçirdikten sonra, orada da bir hayli vuruşma ve mücadele oldu. Kötü işler işleyen kralın beylerinden olan Kaya Firenç adlı hainin başı kesilerek, cehenneme gönderildi. Diğer cehennemlik kâfirler köşe bucak firar ettiler ve birçoğu zafer kazanan kılıçları altında can verdiler. Gaziler bu meşhur hisarı baştanbaşa ateşe verdiler.

Gazâ yayan ve hünerler gösteren yiğit Tiryaki Hasan Bey, pek çok değerli hediye ve mücevher ile eşi bulunmayan, çok kıymetli esirler alarak sâlim ve emin olarak tasavvur edilemeyecek kadar sürurla Sigetvar kalesine döndü.

Naẓm:

İlâhî adl u dâdın dâ’im eyle

Serîr-i izzet üzre kâ’im eyle

(İlahi adalet ve adını daim eyle izzetli tahtı üzre kaim eyle.)

Bu çarhuñ çemberi devr êtdügince

Semâ seyyâresi seyr êtdügince

(Bu âlemin çarkı döndükçe ve gökyüzünün gezegenleri dolandıkça.)

Vucūd-ı cūdın sabit-kadem kıl

Sehâ vü luṭfını artur kerem kıl

(Cömertliğin ile devamlı ol, cömertlik ve lütufta erken davran.)

6.3.Sadeleştrime ve Değerlendirme

Elinin uzanabileceği bir yerlerde; eziyet çeken, sıkıntı içinde olan bir müslüman var ise durup oturmayı kendine utanç sayan Hasan Paşa Sigetvar civarında müslümanlara sıkıntı veren Komar Kalesi’ndeki kâfirlere hadlerini bildirmek ve kaleyi fethetmek için Kopan ve Peçuy Sancakları’na mektup gönderip asker ve silahların hazırlanmasını talep ederek kendisi de Mart-1579’da kalenin önüne gelir.

Hasan Paşa temcid⁵⁸ vakti saldırı emrini verir ve askerleri surlara çıkarlar. Ansızın yakalanan kâfirler büyük bir şaşkınlık içinde mukavemet gösterirler. Meydana gelen çarpışmada karşılıklı çok kayıp verilir. Ama Allah'ın yardımıyla galip gelinir. Kralın Kaya Firenç adındaki beyzadesinin başı kesilir. Diğer kâfirlerin de bir kısmı öldürülür bir kısmı kaçar. Hasan Paşa çokça esir ve ganimetle Sigetvar'a döner.

Değerlendirme

Hasan Paşa'nın tez canlı olduğunu gösteren gazalarından biri olup; Komar Kalesi ile alakalı haber alır almaz hazırlıklara girişmiştir. Kendisi de bizzat kalenin önüne gelerek askerinin moral gücünü takviye etmiştir.

Harekât vakti de gerçekten iyi seçilerek düşman ansızın faka bastırılmıştır. Zira temcit vakti, düşman askerlerinin ve kale halkının en deruni uykuda olduğu vakittir. Eşi görülmemiş bir çarpışma neticesinde kale feth olunur. Ciddi manada esir ve ganimet ele geçirilir.

Allah'a olan inancı ve gayreti ile askeri-strateji hüneri Hasan Paşa'yı bir kez daha muzaffer kılmıştır.

7.Meclis-i Sâbı^c Muḥārebe-i Bazfi ve Feth-i Kāl'a-i Miçend

7.1.Bazfi Savaşı ve Miçend Kalesi'nin Fethi Transkripsiyonu

Ve yine çok zamān mürūr eylemedin memālik-i küffār-ı şekāvet āşārdan Bazfi vilāyeti niçe zamān ʿiṣyān u tuḡyān ʿedüp cizye-i pādişāhī rūsūm-ı sipāhīnuñ edāsına itāʿat eylemedükleri ecilden ḥazret-i emīr-i ḥūrşīd- menzelet ruḥṣat u furşat variken tekrār memālik-i ḥāksāra müteveccih ü ʿazīmet emrin muḥarrer ʿyledi.

Peçuy sancağı begi olan ḫudūtu'l-ümerāü'l- fehām Çerkes ʿÖmer Beg ile niçe ʿuḫalāyı daʿvet ʿdüp mamālik-i düşmen-i bed-sīretüñ ḡareti ḫaşdına teklīf ü işāret ʿyleyicek ol iki emīr-i kāmran iki biñ guzāt-ı zafer-nişān memālik-i aʿdā-yı bed-gümānuñ niyyetine müteveccih ü revān oldılar ve Ḳaniye nām ḫışar-ı benāmuñ ardında düşüp leyl ü nehār niçe enhār geçüp Bazfi vilāyetine dāḫil oldukları gibi iptidā ḥazret-i emīr-i devlet-ārā iki biñ miḫdār süvār intihāb u müheyyā ʿdüp küffār-ı ḫalālet-medāruñ memālik-i ḥāksārların iḫrāk-ı bi'n-nār ve tār u mār ʿylemek içün irsāl ʿyledi ve zükūr u unāşın esīr ü ḥūr u zār ʿyleyeler dēyü fermān ʿyledi.

ʿAsākir-i nāmdār bi-ʿināyetillāhi'l- melikü'l-ḡaffār memālik-i fuccārı bi'l-küllīye iḫrāk-ı bi'n-nar ve ḫavm-i ḥāksāruñ başlarında dünyāyı teng ü tār ʿyledükden soñra bu deñlü māl-i ḡanā'im ile emīn ü sālīm ol ʿālī-himmet ʿizz u saʿadetleriyle ʿavdet ʿederken

⁵⁸ Doğan,M.,a.g.e.,s.1061 “Sabah ezanından sonra minareden okunan Allah'ı ululayıcı dua.”

Ḳapornok nām hişār-ı üstüvārda sākin olan kilāb-ı ʿaḳūr bir derbend maḥallinde zuhūr edüp ʿasker-i şīr-hiṣālī ḥaylī cidāl ü ḳıtāl èylediler.

Lakin ḥazret-i emīr-i dilīr sell-i şemşīr-i düşmen-gīr ile cenk ü cidālde olan erbāb-ı ḳıtāle taḳviyet için ilerüye kendü bi'zzāt müteveccih olduğı gibi aʿdā-yı dīn ve küffār-ı ḍalālet-āyīn ʿasker-i muvaḥḥidīnden bu mertebe şevket ü ḡayret müşāhede èyledüklerinde muḳāvemete mecālleri olmayup her biri birer ḡāre yüzler ḳara firār èylediler.

Ġuzāt-ı İslam ḡanā'im-i tāmm ile Miçend nām kāfir-i ile fācirūn palanḳaları yanından manşūr mürūr ederken ḳalʿa bedenlerden ol ḳavm-i fācir top-ı şāʿika-kirdār ile ḡuzāt-ı İslāmuñ yollarına ḥaylī ıztırāb belki niçe ḡuzātı helāk u ḥarāb èyledükleri bāʿişden ḥazret-i emīr-i dil-pezir ḡuzāt-ı ehl-i şemşīri fi'l-ḥāl yayan indürüp ve bunlara taḳviyet ve ḳalb-i ḳuvvet olmağıçün kendü daḥı piyāde ḡuzāt-ı şecāʿat-nihāda ḳarşu küşāde yürüyüp düşmen-i şūmuñ palanḳası üstine hücum èylediler ve bi'l cümle tarafeynden niçe cidāl ü ḳıtāl olduḡdan soñra ʿināyet-i bārī ve hidāyet-i şamedānī mededkārı olup bir anuñ içinde palanḳa-yı mezbūre feth u teshīre getirülüp içinde sākin olan ḳavm-i rū-siyāh ʿasker-i ḥayr-ḥāh elinden cümleten ḳatl u tebāh oldılar.

İşbu fırsat u nuşrat ve ʿizz u şevket ile ola ʿālī ḥazret maḳarr-ı saʿādeti olan Sigetvar ḳalʿasına toḡru teveccüh ü ʿazīmet èyledi.

Nazm:

Devr èdüp durduḡca bu çarḡ-ı semā
Devleti olsun ziyāde dā'imā

Bu cihān bulduḡca tā feth u küşād
Èylesün dā'imen anı ber-murād

7.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Yine çok zaman geçmeden, menzili güneş gibi yüksek olan Tiryaki Hasan Bey, kāfir memleketlerinden sayılan Bazfi vilayetinde uzun zamandan beri isyan edip taşkınlık gösterdikleri ve padişahın cizye vergisi ile sipahi vergilerini itâat ederek ödemedikleri için istirahatine ruhsat var iken, yeniden kāfirlerin ülkesine müteveccihen azimet etmeyi kararlaştırdı.

Peçuy Sancağı Beyi olan ve bütün kumandanların kendisine boyun eğdiği Çerkes Ömer Bey ile birçok akıllı kimseyi davet ederek kurduğı meşveret meclisinde kötü yüzlü düşman memleketinin yağma ve garet edilmesini teklif etti.

Bunun üzerine bahtiyar kumanda, iki bin muzaffer gazi ile, kötü niyetli düşmanların memleketlerini yağmalamak üzere yola koyuldular. Kaniye Kalesi'nin arka tarafına akın ederek gece ve gündüz hareketle birçok ırmağı geçtiler ve Bazfi vilayeti topraklarına girdiler. O gece önce devletin emiri, iki bin kadar süvari seçerek hazırladı ve sapık kâfirlerin perişan olmuş olan memleketlerini ateşe vermek ve darmadağın etmek için gönderdi. Kadın ve erkeklerini esir etmelerini emir buyurdu.

Namdar askerler, herşeyi affeden inayeti ile bu günahkârların memleketlerini ateşe verdiler. Yıkılası başlarına dünyayı dar ve karanlık ettikten sonra, pek çok ganimet alarak, emin ve salim bir şekilde mesud ve izzeti yüksek kumandanları ile birlikte dönerlerken Kapornok adlı müstahkem bir kalede oturan kuduz köpekler, bir derbend⁵⁹ mahallinde önlerine çıkıp arslan gibi hasletli olan gazilerle mücadele ve çarpışmaya başladılar.

Lakin yiğit bir kumandan olan Tiryaki Hasan Bey, kılıcını kınından sıyırıp düşmanı zaptederek, ceng ve cidalde olan savaş erbabı gazilere takviye için, bizzat kendisi ileriye atıldı. Sapık işler işleyen kâfirler ve din düşmanları, birlik içinde olan müslüman askerlerinde bu derece şevket ve gayret görünce, kendilerinde mukavemet etmeye mecal kalmadı ve her biri bir mağaraya yüzleri kara olarak kaçtılar.

Müslüman gaziler bütün ganimetleri ele geçirdiler. Miçend adlı günahkâr kâfirin palangalarını muzaffer bir şekilde geçerlerken, kalede bulunan cehennemlik kavim, kale bedenlerinden yıldırım ateşi ile İslam gazilerinin yollarında bir hayli güçlükler çıkardılar ve hatta birçok gaziye helak ve harap eylediler. Bu yüzden Tiryaki Hasan Bey kılıç erbabı gazileri hemen atlarından indirip, onlara takviye ve cesaret vermek için kendisi dahi piyade olarak uğursuz düşmanın palangası üzerine açıktan yürüyerek hücum ettiler. İki taraf arasında uzun süre mücadele ve savaş olduktan sonra Allah'ın inayeti ve hidayeti müslümanların üzerine olup kısa zamanda palanga feth ve ele geçirildi. İçinde yaşamakta olan kara yüzlü düşman askeri hayır işleyen müslümanların elinde tamamen katledilerek mahf oldular.

Bu fırsat ve zaferden sonra Tiryaki Hasan Bey izzet ve şevket ile bahtiyar durağı olan Sigetvar Kalesi'ne doğru hareket eyledi.

Nazm:

Devr édüp durdukça bu çarh-ı semā

Devleti olsun ziyāde dā'imā

⁵⁹ Doğan,M.,a.g.e.,s.268 “İki dağ arasındaki geçit,dar geçit,boğaz.Küçük kale,boğaz.”

(Bu feleğin çarkı dönüp durdukça, devleti daima ve ziyade olsun.)

Bu cihân buldukça tâ feth u küşâd

Ëylesün dâ'imen anı ber-murâd

(Bu cihan feth olub açıldıkça onun muradını daimi eylesin.)

7.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

Bazfi Savaşı ve Miçend Kalesi'nin fethini anlatan bu bölümde; Bazfi vilayetindeki kâfirlerin uzun süredir isyan halinde olduklarından bahisle Peçuy Sancak Beyi Çerkes Ömer ve birçok ileri geleni davet ederek yapacağı harekât niyetini anlatır. Aynı görüşü paylaşan iki bey, iki bin İslam askeri ile yola koyulur.Hasan Paşa da sonradan onlara katılarak mezkur vilayeti yakıp yıkarlar.Elde edilen ganimetlerle geri dönerlerken Kapornok Kalesi kafirleri bir Osmanlı karakolunu baskınlarlar.Bu duruma aşırı sinirlenen Hasan Paşa bizzat ileri atılır. Düşman güruhu dayanamaz ve kaçarken, Hasan Paşa maiyetiyle yoluna devam eder.

Derken Miçend ismindeki kâfir, kale palangasının yanından geçilirken top atışlarına tutar Hasan Paşa ve gazilerini. Birçok İslam askeri şehit olur. Hasan Paşa mevcut askerleri ile yaya olarak kaleye saldırır ve tümünü kılıçtan geçirerek kaleyi fetheder. Böylece yolu açılan Hasan Paşa askerleriyle Sigetvar'a ulaşır.

Değerlendirme

Hasan Paşa'nın bu harekâtında da gerekçe olarak görülen şey; isyan halinde olup vergilerini ödemeyen Bazfi şehrine yönelik yaptığı gazadır. Hasan Paşa'yı harekâtından önce istişare yaptığını görmekteyiz. Gerekli altyapı ve hazırlıklarını almadan sefere çıkmadığı dolayısıyla yine “**tedbirliliğinden**” bahsetmemiz yerinde olacaktır.

İstişareye çağırdığı kişi ise tüm kumandanların değer verdiği, emrine girip canlarını hiç düşünmeden verdikleri Çerkes Ömer Bey. Bu davranışın da zaman kazanma amaçlı olduğunu söyleyebiliriz.

Zira sözü dinlenen bir kumandanın varlığı onlarcası ile istişare edip sonuca varmaktan daha efdal olduğunu daha iyi olacağını öngörerek zaman israfından da kaçınmıştır.

Hasan Paşa'nın üzerinde duracağımız askeri-kişilik yapısından biri de hiç şüphesiz ki cesaretli, yürekli biri oluşudur ki; Miçend Kalesi'nden geçilirken atılan top atışlarıyla şehit edilen gazilerinin durumunu görünce atlarından indirdiği askerleri ile yaya olarak kaleye girme girişimi ve başarısı fevkaladedir.

8.Meclis-i Şāmin Muḥārebe-i Ḳal'a-i Hedvik ve Kestel ve Çak

8.1.Hedvik,Kestel ve Çak Kalelerinin Fethi Transkripsiyonu

Sekizinci meclis müddet-i enīsūn sebep-i beyānı oldur ki Sigetvar ser-ḥaddine ḳarīb ve mażarrat-ı ʿacīb ile ḡarīb olan küffār-ı fuccāruñ ḳılāʿ-ı ḍalālet-şiʿārlarından nehr-i Balatınuñ civār u kenārında olan Hedvik ve Kestel ve Setḡarut vilāyetinde olan Çak nām ḳılāʿ-ı ḥaksāruñ içinde olan küffār-ı fuccāruñ eşḳıyāsı memalik-i İslāma küllī mażarrat ve dā'imā hevā-yı ḍalālet ile şeqāvet eyledükleri baʿıḡden ol emīr-i kāmḳār yarar vev şecāʿat-şiʿār adamlarından Ḥasan Voyvoda nām ḡāzīyi baş ve buḡ édüp Sigetvar ʿasker-i ile Hedvik ḥişārı ḳaşdına irsāl eyledi ve cānib-i İslāma kesel veren Kestel ḥişārı niyyetine beşyüz fedāyi ḡāzī ile Rıdḡvān Voyvoda nām ādemīsın ser-ʿasker édüp işāl eyledükden soñra Çak nām ḳal'ānuñ kamʿu ḳal'ına daḡı üç yüz nefer ḡuzāt-ı hünerver ile ḡālīşī bir Azerī olan ḡuzāt-ı dilīrānuñ begi Muşlı Begi taʿyīn ü tebyīn eyledi.

Mezkūr olan üç nefer re'īs-i mücāhidān ve enīs-i dil-āverān her birine taʿyīn u tebyīn olanlardan ʿasker-i zafer-ʿunvān ile ḳalkup maḡallü maḡallerine müteveccih ü revān oldılar .Müşārun ileyh Rıdḡvān Voyvoda Hedvik ḥişārına yakīn gelicek envāı ḡüsni tedbīr ile el bir édüp ḥişār-ı mezbūrı cevānib-i erbaʿadan muḡāşara édüp feth ü teşḫīr étdiler ve içinde bulunan ehl-i saʿīri tedmīr ü kemīn tuʿme-i tiḡ u tīr édüp ḡuzāt-ı ehl-i şemsīr māl-ı ḡanā'im ile şīr oldılar ve mūmā-ileyh Ḥasan Voyvoda nām merd-i mūmtāz cāna başa ḳalmaz ḡāzī ḡayāt-ı mecāziden geḡüp ḡāziyān-ı dīn ve mücāhidīn-i hidāyet-āyīn ile Kestel ḥişārına érişüp gecenüñ bir vaḡtinde küffār-ı bātıl mest ü la-yaʿḳıl ḡāfil iken aḡsuzın cevānib-i erbaʿadan nerdbānlar kurulup be deñlü ʿibādullāḡ şadā-yı “*Allāḡ Allāḡ*” ile Kestel ḳal'asınuñ bedenlerine yürīş eylediler.

Küffār-ı bed-āyīn iḡerüden ve ḡuzāt-ı ehl-i dīn ḳal'a bedenlerinden bir niḡe zamān ṡarafeynden ceng-i firāvān olup ʿāḳıbetü'l emr ḡazret-i cenāb-ı rabbü'l ʿizzetüñ ʿināyeti ve sultānu'l-enbiyā Muḡammed Muşṡafā *şalavātullāḡi teʿālā ʿaleyhi fi'ş şubḡi ve'l mesā* ḡazretlerinüñ muʿcize-i şerīfeleri muḡāreneti ile ḥişār-ı mezbūr ḡuzāt-ı ehl-i manşūr yedine naşīb olup ḳral-ı bed fiʿālūñ sancaḡ begi nāmına olan mel'ūn-ı ebed ḳayd-ı bend ile ele girüp içinde bulunan melāʿīni cehennem-mekīn tuʿme-i tiḡ-ı ḡuzāt-ı müsliḡmīn oldılar ve Çak ḥişār-ḳaşdına irsāl olınan Muşlı Beg Setḡarud vilāyetine toḡru iki ḡün ve iki geḡe gereḡince ılıḡar éyleyüp Çak ḥişārına ḳarīb gelince (*izā erādullāḡu şey'en hey'en esbābeḡu*)⁶⁰ muḡteżāsınca kefere-i ehl-i nārdan biri ele girüp ḥişār-ı

⁶⁰ Allah bir şey dilediğinde, onun için sebepler hazırlar.

üstüvāruñ aḥbārın istiḥbār étdiler ve ne tarīkla fetḥ u teshīri kâbildür dēyü istifsār étdiler. Cevābında ol merd-i hidayet-nihād eyitdi ki:

“Eger beni āzād édüp ber-murād éderseñüz dīn-i sa‘ādet-āyīnūñuze girüp müselmān olayum ve ḳal‘aya duḥūl étmegi size yol bulayım dēyü” cevāb éyleyicek ḡuzāt-ı ehl-i ṣecā‘at ol merd-i ehl-i sa‘ādete istimālet vèrdiler ve ḳal‘anuñ altına ‘ināyet-i ilāhī ile girdiler.

Li-mü’ellifihi:

Br iş kim olmaya ey dil muḳadder

Niçe sa‘y éyleseñ olmaz müyesser

Ḥudā vèrdükde āsāndur her işler

Ḳıyās éyler ki insān kendü işler

Neṣr:Ve bi’l-cümle vaḳt-i temcīdde her cānibden ḡul-bang-ı Muḥammedī getürölüp nerdbānlar ile ḳal‘anuñ burç u bārūsın yüriş étdiler.Ḥikmet-i Ḥudā ile ḡuzāt-ı ehl-i ḡazā ḥiṣār mezbūruñ bir cānibinden yol bulup ḳal‘anuñ içine girdiler.Ol maḥalde Çakı Firenç nām ḳapudānlarınuñ baş kesilüp ve ḥiṣār-ı mezbūrı yakup yıkup zīr ü zebaer ve ḥākile berāber étdükden soñra bunca esbāb u eskāl ve devvāb u iḥmāl ilşe Sigetvar cānibe irtihāl éylediler.Ḥāzret-i emīr-i dil-āver ve dilīr-i ḡazā-güster cānibine üç yerden ḥaber-i beṣaret-eṣer geldugi gibi dergāh-ı ḥāzret-i Ḥudā ve bārgāh-ı kibriyāya ḥamd u ṣenā éyledi ve ṣūkrāne-i ni‘met-i bī-‘illet için gelen māl-ı ḡanā’imūñ ḥamısın çıkarup ṣuleḥā vü fuḳarāya ḥuṣūṣan vācibü’l-iḥtirām olan olan ‘ulemāya a‘ṭā éyledi.

8.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Bu sekizinci mecliste dostluk müddetinin açıklanmasına sebep budur ki Sigetvar serhaddine yakın ve acayip mazarratları ile zavallı olan günahkar kafirlerin sapık alametli kalelerinden Balatınun Nehri civarında ve kenarında bulunan Hedvik, Kestel ve Setgarut vilayeti dahilinde yer alan Çak adlı yıkılası kale içinde yaşayan cehennemlik kafirlerin eşkıyası İslam memleketine pek fazla zarar vermeleri ve her zaman sapıklık sevdasıyla haydutluk eylemleri yüzünden bahtiyar kumandan Tiryaki Hasan Bey’in yarar ve cesur adamlarından Hasan Voyvoda adlı gaziye başbuğ tayin ederek Sigetvar askeri ile Hedvik hisarını almağa göndermesidir. İslam tarafına gevşeklik veren Kestel hisarını ele geçirmek niyetiyle 500 kadar gaziye Rıdvan Voyvoda adlı adamı serdar tayin ederek gönderdikten sonra Çak adlı kalenin ezilmesine ve alınmasına da 300 maharetli gazi ile gazilerin yiğitlerinden halis bir Azeri olan Musli Bey’i tayin etti.

Mücahitlerin reisi ve yiğitlerin beyi olan bu üç kumandan her birine tayin olunan ve mahiyeti açıklanan mahallerine doğru unvanı zafer olan askerlerle yola koyuldular. Bunlardan Rıdvan Voyvoda Hedvik hisarına yaklaşınca her türlü tedbiri alarak bütün askerleriyle birlik olup kaleyi dört taraftan kuşattı ve feth ederek ele geçirdi. İçinde bulunan cehennem ehlini derdest edip ve kimisini kılıç ve ok ile yok ettiler. Kılıç erbabı gaziler ganimet malları ile geri döndüler. Yalan dünyadan vazgeçen canı başı almayan ve yiğitlerin mümtazı olan Hasan Voyvoda ise dinin gazileri ve Allah hidayetine mazhar olmuş olan mücahidler ile Kestel hisarına ulaştı. Gecenin bir vaktinde batıl küffarlar sızıp akılları başlarından gitmiş gaflet içindeyken ansızın dört taraftan surlara merdiven kurdurup Allah’a ibadet eden kullar olarak “**Allah Allah**” sedalarıyla kalenin bedenlerine hücumla geçtiler. İçeride bulunan kâfirler ile kale bedenlerine çıkmış olan gaziler arasında çok şiddetli çarpışmalar oldu.

Sonunda yüce Allah’ın yardımı ve enbiyaların sultanı Muhammed Mustafa (*Allahın selamı sabah ve akşam üzerine olsun.*) Hazretlerinin mucize-i şerifelerinin yaklaşması ile Kestel Kalesi muzaffer gazilerin eline geçti. Kötü krallarının sancak beyi namında olan mel’un kaçamayacak şekilde ele geçti. İçinde bulunan cehennem sakini mel’unlar müslüman gazilerin kılıcı altında mahf oldular. Çak hisarını alması için gönderilen Musli Bey de Setgarut vilayetine doğru iki gün iki gece at koşturup kaleye yakın gelince (*Allah bir şeyi isterse yapar.*)müktezası üzere kâfirlerin bu sağlam kalesini kendi aralarında ne şekilde feth edeceklerini birbirlerine danıştılar. Hidayet üzere yaratılmış olan bir yiğit şöyle cevap verdi:

“Bizi serbest bırakıp Ber- murad ederseniz mesut dininize girip müslüman olayım ve kaleye girebilmek için size yol bulayım.”cesur gaziler bu yiğit adamın müslüman olmasına gönülden katıldılar ve kalenin altına girmeye Allah’ın inayetiyle muvaffak oldular.

Li-mü’ellifihi:

Br iş kim olmaya ey dil mukadder

Niçe sa’y eyleseñ olmaz müyesser

(Ey gönül eğer bir işin mukadder olmamışsa, ne kadar gayret etsen o iş sana müyesser olmaz.)

Hudā vërdükde āsāndur her işler

Kıyās ēyler ki insān kendü işler

(Allah isterse her iş kolaydır. Onu kıyas eyle. Çünkü insan ne yaparsa kendisi yapar.)

Hepsi birden sabahın erken vaktinde her canibden gülbang-ı Muhammedi getirerek merdivenlerle kalenin burç ve barularına hücumla geçtiler. Hikmet-i Hüda gaziler bu hisarın bir tarafından yol bularak kalenin içine girdiler. Orada Çakı Frenç adında bir kapudanlarının başını kestiler. Kaleyi yakıp yıkarak yerle bir ettikten sonra, pek çok ganimet alarak Sigetvar canibine dödüler. Yiğit kumandan ve gazi Tiryaki Hasan Bey'e, üç yerden de beşaret haberi gelince, Hazreti Allah'ın dergâhına ve ulu divanına hamd ü sena eyledi. Bir şükran nişanesi olmak üzere de, ele geçen ganimetin beşte birini⁶¹ ayırıp sulehâ ve fukaraya, bilhassa hürmet gösterilmesi vacip olan âlimlere dağıttı.

8.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

Balatin Nehri yakınındaki Hedvik, Kestel ve Setgarut vilayetindeki Çak kalelerindeki kâfirler; Müslümanlara zarar verdiklerinden dolayı Hasan Paşa, Hasan Voyvoda adındaki gaziye Sigetvar askerinin başında Hedvik kalesine, Rıdvan Voyvoda adındaki gaziye de Kestel hisarına tayin eder. Azeri olan Musli Bey'i de Çak Kalesi'ne gönderir.

Rıdvan Voyvoda Hedvik hisarına gelinde kaleyi dört taraftan kuşatır ve fetheder. İçindeki kâfirleri öldürdükten sonra ganimetle döner.

Hasan Voyvoda Kestel hisarına gelerek kâfirler gafilken ansızın merdivenlerle kalenin burçlarına çıkarak kâfirlerle mücadele ederler. Kalenin beyi esir alınır.

Çak hisarına gönderilen Musli Bey ise iki gün iki gece yol aldıktan sonra hedefe ulaşır. Burada bir kâfir yakalarlar. Kaleyi nasıl girileceğini öğrenmeye çalışırlar. Kâfir ise şayet kendisini azat ederlerse hem müslüman olacağını hem de kaleye nasıl gireceklerini kendilerini söyleyeceğini söyler.

Gaziler ona inanırlar ve gerçekten onlara kaleye nasıl girileceğini gösterir. Gaziler gizlice kaleye sızarlar. Çakı Firenç adlı komutanlarının başı kesilir. Kale yerle bir edilerek bol ganimetle Sigetvar'a doğru yol alınır.

Hasan Paşa'ya üç yerden de müjde gelince, gelen ganimetlerin beşte birini ayırıp kalanını salih insanlara fakirlere ve ulemaya hediye eder.

⁶¹ Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Diyanet Yay.,Ankara 2012,s.181. Enfal Suresi, 8/41 “*Bilin ki ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri mutlaka Allah'a Peygamber'e,onun yakınlarına,yetimlere,yoksullara ve yolculara aittir....*”

Değerlendirme

Bu mecliste konu olan kalelerin fetihleri olaylarında dikkat çeken iki husus var ki birincisi; Çak Kalesi'nin fethi vakasında yakalanan kâfirin, serbest bırakılması karşılığında hem Müslüman olacağını hem de kaleye nasıl girileceğini göstereceğini söylemesidir.

İkincisi ise Hasan Paşa'nın elde edilen ganimetlerin 5'te 1 ile ilgili kısım hakkında Kur'an-ı Kerim-Enfal Süresi'nin 41.ayetine göre muamele etmesidir ki, bu ayette elde edilen ganimetin 5'te 1'nin Allah'a, Resulüne, onun akrabalarına, yetimlere, yoksullara ve yolculara ait olduğu belirtilmektedir.

İlk husus ile ilgili gerçek ve asıl hedefe ulaşma cihetiyle, kâfir bir ferdin azad edilebileceğini görmekteyiz. Kâfirin Müslüman olma durumu ise; iç dünyası, batını bilinemeyeceğinden zahir olanla hareket edilmesi hususu önemlidir.

İkinci hususta ise Hasan Paşa'nın Kur'an-ı Kerim'i cihat, gaza ve neticeleri hususunda da canlı bir varlık gibi içselleştirerek yaşadığını bizlere göstermektedir.

9.Maclis-i Tâsi' Muḥārebe-i Kral-ı Bed-fi'āl Göle Sancağına Tebdil Olduğudur

9.1.Hasan Paşa'nın Göle Sancağı'na Tayini ve Düşmanla Savaşı Transkripsiyonu

Ol emîr-i şecâat-nihād zâtı gibi ḥulķı ḥüsn-i pāk-i i'tiyād ve bu vechle şıyānet-i ʿibad ve ḥırāset-i bilād ederken ḥazret-i sultān-ı cihān Sultān Murād Ḥān ibni Selīm Ḥān ol emîr-i ʿālīşān riʿāyet-i envā-ı terakkī vü teşrīfāt ile Göle sancağın iḥsān buyurup Sigetvar sancağına nesl-i Yahyāludan Vuşulī Begi vālī vü ḥākim taʿyīn ü tebyīn eyledi. Çün emr-i zāt-ı ḥasene Göle sancağı iḥsān ve riʿāyet sultān-ı ʿālī-şān ile müşārun ileyh bi'l-benān oldı, biñden mütecāviz kendü yarar ve nāmdār kulları ile Sigetvar sancağından kalkup Göle sancağına mütecevcih ü ʿazimet eyledi. Göle sancağı aḳtār-ı İslāmuñ güzīde ocağı olmağın ol ḥürşīd menzelet Göleye koyup geldükde ziyāde ğāyret ü ḥamiyyet edüp aʿdā-yı dīne rağmen cümle kulların āyīne mişāl geyimler ve mücevher siperler ile müretteb ü müzeyyen eyledi.

Nazm:

Geyimlerle donandı at u ādem

Şuʿaından münevver oldı ʿālem

Neşr:ve bi'l cümle ol emîr-i kāmķār süvār-ı semend-i bād-reftār olup yemīn ü yesārında bahādırān-ı rüzgār ve ğuzāt-ı nīzedār mānend-i āftāb-ı ʿālem-tāb mücevher-fürüz siperler ve zībā geyimlerle sağ ve şol serveri yaʿni emîr-i muʿteberi kendü kulları ihāta eyleyüp bu hoş- resm ve hoş-āyīn ile sene aḥdi ve tisʿīn ve tisʿa mi'e(991) şaʿbān-ı

şerîfûñ evâyilinde Göle ƙal'asına vâşıl u dâhil olıcaƙ Gölede vâƙi° olan °ulemâ vü şulehâ ve °amme-i ehl-i ƙazâ ol mîr- livâ-i sa°adet-edâyı istikbâl êdüp envâ°-ı °izzet ü şevket üzre sarây-ı sürûrlarına getürdiler.

Fi'l-hâl zaleme-i mâziyenüñ zulm ü ta°addisinden pây-mâl olan bî-mecâlüñ aĥvâlin görmek için dîvân-ı eyvân-ı sultânî ve maĥkeme-i sedâd u reşâd-ı ĥâkânî ƙurulup re°âyâ vü fuĥarânuñ aĥvâllerin şer°-i şerîf üzre istifsâr u istiĥbâr èyledi. Anlar ki cebr u ƙahr ile maĥhûr u mazlûmdur ve şunlar ki câbir-i şûm ve zâlim-i mezmûmdur, şer°-i şerif-i ilâhî ve ƙânûn-ı pâdişâhî ĥükmince her birine sezâsı ve her fırƙaya cezâsı vèrildükden şoñra ser-ĥadd-i nuşrat-mâlik aĥbâr u aĥvâli ile taĥayyüd ètmege başladı.

Fe-emmâ ƙral-ı dâll ümerâ-yı bed-fi°âllerine mektûb gönderüp maзмün-ı nâ-mergûbında eyitdi ki:

“Ĥâlâ Göle sancağına vâlî vü ĥâkim ta°yîn olunan Ĥasan Beg nâm sancaƙ begi ümerânuñ yükrügi olduğından mâ°adâ bunca zamândur ki Belğradı ĥûn ve ümmet-i İsevîyi ĝayet zebûn èylemişdür. Mekk ü âlından tegâfûl ve dîn-i İseviye etdüğı inhizâmuñ intikâmuñ almak bâbında tekâsül èymeyeyüz dèyü ümerâ-yı bed-ğümânlarına fermân èyledükden ĝayrı ƙral-ı rû-siyâh ol emîr-i sa°adet destğâhuñ ĥayfından Göle sancağına ƙarîb olan ser-ĥadlerine ĥuşûşan Egre ĥişârına on biñden ziyâde süvâr u piyâde gönderüp ya°ni cem°iyyet ü ĥamiyyet ve ĥırâset-i memkleket ve ƙaşd-ı mażarrat-ı emîr-i âlî-menzelet èyleyeler.” dèyü ĝayret ü ĥamiyyet èyledi.

Zîrâ emîr-i âlî-şânuñ nâm-ı sa°adet encâmı Alamanî-i bed-îmâna ve cemî° memalik-i küffâr-ı dâlâlet-°ünvâna velvele salmışıdı. Ƙıral-ı dâlluñ ser-ĥadd-i hezimet-me°alinde vâƙi° olan ĥişâr-ı nâmdârlarından Egre ƙal°ası ki ĝâyet metânet ü ĥişânet ve keşret-i °asker-i ehl-i dâlâlet ile vüs°at ü ƙudreti meşhûr-ı cihân olmağın beyâna ihtiyâc degüldür ve bi'l-cümle ser-ĥadlerinde olan begleri ve Hersekleri Egre ĥişârına gelüp cem°iyyet ve nuşrat u şekâvet için meşveret èylediler ki °umûmen °asker-i ehl-i nifâƙ vifâƙ u ittifâƙ üzre ol emîr-i gerdün-tâƙuñ üstine yürüyüp bilâd-ı ehl-i îmânı vîrân èleyeler.

Naзм:

Êdüben birbiriyle °ahd u Peymân

Kelâm-ı incile ƙıldılar îmân

Ki ya°ni ètmeyüp buğz u nifâƙı

Ƙılalar her işe bir ittifâƙı

Aradan kaç° edüp ya°ni °avāmı

Alalar diri evvel mîr-i nāmı

Neşr:Ümerā-yı küffār-ı fuccār ve leşker-i bed kirdār bu minvāl süvār u piyādeleri hāzır u āmāde iken ser-hadd-i mezbūrda vāķi° olan °asker-i ehl-i fücūruñ bu maķūle keşret tuğyānından bi'l külliye ol diyāruñ re°āyāsı °işyān ēyleyüp niçe zamān cizye vü rüsūm-ı sā'irenūñ edā-yı kazāsınada °inād u muhālefet ve dālālet ü şekāvet üzre hareket ēyledükleri ecilden Şolnaķ sancağı begi olan fāhru'l-ümerā-yı °azīmü's-şan Emîr °Osmān dāma °izzehu ile Nayık sancağına vālī ūlā Yūsuf Paşaoğlı Meḥemmed Beg nām ümerā-yı benām adam ve nāme gönderüp mażmūn-ı dürer bārında küffār-ı hāksāruñ ahvāl-i dālālet-āsārların ve cem°iyyet-i şikākların i°lām edüp memalik-i küffār-ı fuccāruñ kaşdına ve şekāvet üzre cem°iyyet eden düşmen-i bed-gümānuñ üstine varılmasıçün ol iki emîr-i dil-pezîre teklîf ü işāret ēyledi.

Anlar daḥı ol ḥazret-i bā-rif°atūñ ya°ni emîr-i ḥurşîd rütbetün ḥidmetini ētmegi cānlarına minnet bildiler ve her biri kendü sancağı °askeiyle °ale'l-isti°cāl kılķup ol emîr-i devlet-me'al cānibine irtihāl ēylediler. Müşārun ileyh emîr-i ḥusn-i kāmķār kendü yarar ve nîzedār biñ beş yüz miķdārı kulları ve Göle sancağınuñ guzāt-ı şirkārları ile kılķup bir mekān-ı mu°ayyenede ol iki emîrān-ı mu°teber ve dilîrān-ı hünevver ile ḥazret-i emîr-i gāzā- güster buluşup birbirlerine °arz-ı maḥabbert edüp a°dā kişverinūñ kaḡı cānibine hareket ēyleyeceklerin meşveret ēylediler °Āķıbetü'l-merām müşārun ileyh Ḥasan Beg ḥazretlerinūñ re'y-i münîri ve kaşd-ı dil-pezîri bunuñ üzerine muķarrer oldu kim Egre kal°asınun ardında dolışup Kalav nām kal°a-i benāmuñ etrāfında °işyān u tuğyān üzre olan memālik-i küffār-ı şikāt-°unvāna amān u zamān vērilmeyüp ḥarāb u vîrān ve yerlerin nîrān edeler. Anda mevcūd olan zevi'l-°uķūl sağ ve sol ḥuşūşan emîr-i °ālî-cenāb cevāb-ı pür-şavāb ēyledi ki:

“Egreye toğru teveccüh ü °azîmet alınıcak kıral-ı bed-fi°āl tarafından gelen on biñden ziyāde süvār ve piyādeleri hāzır u āmāde olup °asker-i erbāb-ı cihāda muķābele vü muķātele kaşdına gelmekleri muķarrerdür. Aña göre emîr-i zevi'l-maķdūr re'y-i dil-pezîrlerinde kuşūr ētmeyeler” dēyicek fi'l-ḥāl ol āsmān-ķader ve derya-nevāl cevāb-ı şavablarına cevāb vērüp eyitdiler ki:

Nazm:

Er odur kim anda ġayret bulına

Cāna başa kılmaya dîn yoluna

Durışuben karşı vara düşmene
Kim hamıyyet seyfin ura düşmene

Düşmeni Efrāsiyāb ise dağı
Düşmeye karşı vara aña dağı

Kişi kurbān kılsa yegdür özini
Döndürince düşmeninden yüzini

Neşr:El-hāşıl-ı kelām işbu kelām-ı naşihat-encām ile bunları ilzām eyleyicek ol üç nefer emir-i hünerver asker-i zafer-peyker ile kalkup Egre kalasınıñ öninden bi-pervā mütevekkil-i Hüdā olup memālik-i aḍā kaşdına yürüdi.Şöyle ki düd-ı zulümāt dünyayı bürüdi.

Nazm:

Bir elde baş ve bir elde ise cān

Böyledür aşk-ı tarık-ı canan

Neşr:Üç gün üç gece asker-i ebrār ile ol alı-tebār ılgar eyledi.Çalav nām hisār-ı ehl-i nāruñ maḥmuresinde tuğyān eyleyen varoş u kura ve işyān eyleyen reāyayı darb-ı şemşir esir edüp ol diyār-ı şekāvet-āşarı hüsn-i tedbır ile teşhır eyledi.Bi-hadd ü bi-pāyān gānā'im-i firāvān ile ol emir-i kāmran gerü memālik-i ehl-i imān tarafına müteveccüh u revān olıcağ altıncı gün gūzāt-ı zafer-maḥrūn Besperman nām mekāna vāşıl u dāhil olup giderken nāgāh Çalav ve Tokay Ecdevan nām hisār-ı nühüset-medāruñ kilāb-ı akūrı ve asker-i ehl-i fücūrı Besperman şahrāsında aşikār olup asker-i İslām ve leşker-i ervām ile ceng u kıtāle cūr'et ü iḥdām eyledükleri ecilden ḥazret-i mır-i dilir Şolnağ sancağına vālī olan Osmān Begi Şolnağ askeri ile dümdāra tay'ın etdükden soñra bunlara takviyet ve hem-pā olmak için yemīn ü yesāra Yenuh askerin irsāl eyledi ve āheste āheste yürüyüp aḍā-yı dīne yakīn geldüklerinde ol kavm-i murdār ve dümdārda olan asker-i zafer-peykerūñ üstine umūm ile hücūm eylediler.

Tarafeynden ceng ü cidāl ve ḥarb ü kıtāl iştiğālinde iken ḥazret-i emir-i Ferḥunde-hişāl ceng ü kıtāl eden gūzāt-ı zafer-me'ale istiḥāl üzre muāvenet ü imdād için asker irsāl eylemekle melā'in-i düzaḥ-ḥarāruñ muḥāvemete mecālleri olmayup firār ve tār u mār ve ehl-i nāruñ ekşeri gūzāt-ı şecāat şiāra giriftār olup ḥaḳāret-i bisyār ile ḥāksār oldılar.

Li mü'ellifihi:

Qıvāmı bozılup ehl-i caḥīmūñ

Yédiler ḍarbını ceng-i elīmūñ

Neṣr:Ḥazret-i emīr-i benām ʿasker-i İslām ile memalik-i küffār-ı hezimet-şîʿār tarafına muḳaddemen ılḡar ʿyledügi aḥvāl ü aḥbāra küffar-ı nābe-kār ḥaberdār olup muṭṭaliʿ olıcaḡ ser-ḥadd-i nüḥüset-medārlarında olan küffārı ḥuşūşan ḥişārında olan cunūd-ı bed-kirdār-ı on biñden ziyāde suvār u piyāde ile yürüyüp ol ālī-nihāda zarar u gezend ʿrişdürmek ḡaşdına ılḡar ʿylediler ve Sent İvan nām mekānda ol servere kemend-i ḥīle ḡurdılar ki cevānib-i erbaʿadan añsuzın üşündi ʿdüp ʿasker-i İslāma inhizām vereler.

Pes bu deñlü aʿdā-yı bi-pāyān ve rubāh-ı bed-gümān puşuda ḥāzır ve ʿasker-i ʿOsmāniyāna muteraḡḡıb u nāzır iken ol emīr-i saʿādet- ʿunvān ʿasker-i erbāb-ı imān ile vaḡt-i zḡhrda ol mekāna gelüp ḡadem başıcaḡ ḡarāret-i şems İslāma taʿb u elem vėrmegin emr ü fermān ʿylediler ki Sent İvan ḡurbında bir nehr-i ʿazīmūñ kenārına şaḡ ve şol erbāb-ı ʿuḡūl nüzūl ʿdüp bir iki sāt istirāḡat ʿyleyeler ve ʿasker-i İslām ol maḡalde nüzūl ʿtdükde Şolnaḡ ʿaskerin ḡaravul içün taʿyīn ü tebyīn ʿylemegin Şolnaḡ ʿaskeri atlarına süvār olup yemīn ü yesāra reftār ʿderken nā-gāḡ ʿasker-i rü-siyāḡ tarafından biñ miḡdār ehl-i nār ḡarşudan ḡorinüp āşikār oldukların şıḡār u kibār ʿaynen müşāhede ʿylediler.Hemāndem ol emīr-i ʿālī himem riḡāb-ı mey-ābına ḡadem başup sell-i şemşīr-i zafer-te'sīr ile ḡul “*fīhi ḡitālun kebīrun*”⁶² dēyü ceng-i ḡarbīler ḡalındı ve cidāl ü ḡitāl içün muʿallā sancaḡların ḡaldırdı.Ve her ḡarafdan ʿasker-i ʿadū-şikār yemīn ü yesārında süvār olup meydan-ı ḡitālet şaflar ve alaylar yıḡılup durdılar.

Li-mü'ellifihi:

Emīr-i kāmrān seyf-i āl-i ʿOsmān

Çeküp şeşper eline alı ol ān

Düzetdi meymene çün sedd-i Yūnān

Daḡı hem meysere vü şaḡn-ı meydān

Öñinde ol emīrūñ cümle şeh-bāz

Ṭufengçi iki biñ er āteş-endāz

⁶² Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Diyanet Yay.,Ankara 2012,s.33. Bakara 2/217 “Sana haram ayda savaşımayı soruyorlar.Deki:O ayda savaş büyük bir günahdır. ...”

Olup çün şîr-i nerr gibi revâne

Şadā-yı kūs erişdi āsumāne

Neşr: Ve cānib-i yemîne Şolnağ sancağına vālī olan emîr-i devlet-ārā ve re'îs ehl-i ġazā ‘Osmān Begi dā’im ‘izzehu ebeden Şolnağ қоçaқları ve ol ucuñ ocaқ erlerine baş édüp ta‘yîn eyledi ve cānib-i yesāra Yenuh sancağı begi olan müşārun ileyh Yūsuf Paşa oğlu Mehemmed Begi Yenuh ġazāleri ile irsāl étdükten soñra ilerüye bir miqdār ġuzāt-ı şîr-şîkār gönderüp ılğar étdürdi ki küffār-ı fuccār ne miqdār idüğün görüp haber getürdiler ve kendüsi şāhînvār biñden mütecāviz nāmdār қulları ile tabl-hānelerin çaldurup ve tuğ u ‘alemlerin қaldırup āheste yürüdi.

Naẓm:

Birez kim gitdi ol cumhur āġāh

Göründi qarşudan küffār-ı nā-gāh

Libāsı her birinüñ gök demürden

Seçilmez sūreti қara kömürden

İşitmüş ehl-i İslāmuñ çerisin

Öñin baġladı añmadı gerisin

Revān döndürdi serverler ‘inānı

Segirdüp geldiler emîre anı

Dédiler düşmenüñ hālın ser-ā-şer

Göge atıldı külāhın ol dil-āver

Buyurdi durdi leşker bir araya

Dürildi ġāziler tedbîr ü rāya

Cihān görmüş zamān sürmüş erenler

Bu yolda diğkatile қıl yaranlar

Niçe meydāna girmiş pehlevānlar

Döne döne şinanmış cān-feşānlar

Yine söz dürrin açdı emîr-i nâmdâr
Yine biñ luţfıla oldı güher-bâr

Ki ey cānān yolında cān vèrenler
Bu ıyda kendözin kırbān vèrenler

Cihānda cān hemîn cānān içündür
Velî erkek kıızı kırbān içündür

Çün oldı mü'minüñ mevt armağanı
Niye şaqlar kışı dünyāda cānı

Neşr:çün ol şahib-i sa'âdet ve Āşaf-menzelet işbu naşîhatı tāmām ileydi, asker-i İslāmuñ her biri kağan arslan gibi meydān-ı rezimde cevelān iledüp uğur-ı dīn-i mübīne baş u cānların kırbān vèrmegi cānlarına minnet bildiler. Küffār-ı fuccār-ı bed-kirdār dahı asker-i hezimet-şî'ârların dört bölük iledüp evvel rûz-ı muşāff anlar dahı yemîn ü yesār şufûf-ı bî-şafkların düzüp asker-i İslāma karşı yürüdiler ve āyīn-i fāsîdelerince ya'ni şevket ü hamiyetlerin izhâr ilediler.

Naẓm:

Anuñ yanında dahı cümle seg-bāz
Ki dört biñ kâfir idi âteş-endāz

Yüridi bir yanā muhkem sürüp rāh
O küffār-ı dalālet-ı hūy u bed-ı hāh

Piyāde dört biñi pür-nīze-i dest
Yüzi kıara süvār iki biñi mest

Kalanınuñ şümārı ıaqla şıgmaz
Hesāb-ı hendeseyle nakle şıgmaz

Emîrūñ sancağı naşrun minallāh
Ādūnuñ bayrağına la'netullāh

Uruldı cānla bile tabl-ı harbī
Gel imdi seyr kıl gör harb u darbı

İki âteş bu vechile yürüdi
Cihānı düdile zulmet bürüdi

İki ejder muḳābil birbirine
Kılup ḥamle şarıldı birbirine

Neṣr:Huşūşan kūs u nefir ve hāy u hūy-ı dār-gir ile gūş-ı āsmāna ḡulgule ve zemīn u āsmāna velvele düşüp raʿd-āvāz ve bülend-pervāz tufeng ve zenberek şadāsı **yekādu'l-berḳu yaḥtafu ebşārahūm**⁶³ maẓmūn-ı saʿādet-maḳrūnı mūcibince şanki zemīn ü āsmān ve aḳvām-ı kevn ü mekān ser-cümle ayaḡ üzre gelüp kıyāmet ḳopmuşıdı

Li mü'ellifihi:

Dögüldi kūs uruldı tabl-ı İslām
ʿAdūnuñ ḳaddini tekbir edüp lām

Atıldı çün tufeng-i âteşin-şer

Şanasın oldı ol gün rüz-ı maḥşer

Neṣr:Gah küffār-ı bed-kīş ḡuzāt-ı ehl-i cünbişūñ bir ḳolına ḥamle edüp iḳdām u ihtimām ile yüriş ederlerdi gerü ol emir-i rüşen zamiri sell-i şemşir edüp ḡuzāt-ı müslimīn ile recūmen li'ş şeyātīn ederlerdi. Tarafeynden niçe zaman ḥamle vü ḳıtāl olduḳdan soñra aʿdā-yı şūm Şolnaḳ begi ḳolına ʿumūm ile hücūm èyledükleri ecilden kendülerinde nevʿan fırsat u nuşrat ve ʿasker-i ehl-i şalābetūñ hezīmetin müşāhede èylemekle ʿasker-i ehl-i fücūr mesrūr maḡrūr iken ḥazret-i emir-i ʿālī-şān tīg-i zafer-nişānın eline alup meydān-ı maʿrekede olan ʿasker-i ehl-i imāna ve ḡuzāt-ı dilirāna taḥrīb ü tergīb içün eyitdi ki:

Naẓm:

Ārzū-yı genç eden endīşe kılmaz mārđan

Bāl olmazmış belāsız māl olmaz rāygān

⁶³ Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Diyanet Yay., Ankara 2012, s.3. Bakara 2/20 "Şimşek neredeyse gözlerini alıverecek. ..."

Kişi haşmindan siper gibi çevirmez yüzini
Cismini sūrāḥ sūrāḥ akıdur tır u sinān

Pārelenmedin siper kana bulaşmadın kılıç

Er olanlar yāresiz çıkmaz savaşdan her zamān

Neşr:İmdi gayret-i İslam ve ḥamiyet-i seyyiüdü'l-enām °aleyhi efḍalu's-şalavāt ve's-selām her biriñüzde be def'a ma°lüm olur dēyü her taraḑdan cümle hücum ve ḥamle olunup düşmen-i ḥaksārı ortaya aldılar ve dīn-i İslām gayretine küffār-ı bed-kirdāra kılıç çaldılar.°Asker-i şīr-i nerr ḥuşūşan ol emīr-i hünerver işbu kerr ü ferr ile göz açdurmayup ol taraḑdan °umüm u hücum ēyledüklerinde ol kallāşlaruñ başları çağıl taşları gibi guzāt-ı ehl-i kıtālūñ atları ayağında pāy-māl olmağın ol vāsi° şahrā mānend-i Ceyḥūn pūr-hūn ve liva-yı devletleri ser-nigün olup şalavāt-ı şerifden ürkmüş şeytānlar gibi ol kavm-i ile ehl-i saḑar *eyne'l-ḥalāş ve eyne'l-meferr*⁶⁴ maẓmūnun ezber ēdüp münhezim ü perīşān ve gül-i beyābān gibi tağlara dağılup ekşer nihān oldılar.

Ṭabl-u °alem şāḥibi olan ehl-i nifāk ve aşḥābı şikākdan Jeneyi ve Maḑloş Diyat nām begleri ṭabl u °alemleri ile yarar ve nāmdār bellü başlu küffar-ı bed-kirdārları esīr ü giriftār ḥazret-i rūşen-zamīre zencīr ile hūr u zār getürüp teslim ētdiler.

Naẓm:

Kimūñ kim °avn-ı Ḥaḑdur dest-gīri

Olur düşmen eli bağılı esīri

Neşr:Ol server-i °ālī-rütbet mübālağa esīrler ve ḡanīmet ile maḥall-i ma°rekeden °avdet ēdüp sekizinci gün Ṭor nām varoş-ı meşḥūr civārında nüzül ve andan ḑalkup Şaroş nām ḑal°aya vūsul bulup duḡul ēyleyicek ol rüz-i pīrüzda °asker-i İslām istirahat u ārām ēylediler.Yarındası ol şāḥib-i kerem Göle ḑal°asına gelüp ḑadem başduğı dem küffār-ı ehl-i şikākdan alınan sancaḑ beglerin ṭabl u °alemleri ile ve bellü başlu adamları ile fi'l-ḥāl āsitāne-i sa°adet-i pādişāḥīye dil için irsāl ü īşāl ēyledi.

9.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Şecaat huylu, Tiryaki Hasan Paşa kendisi gibi, temiz itikadı olan güzel yaratılışlı kullarını ve beldelerini bu şekilde korur iken, Hazreti Sultan-ı Cihan, Sultan Selim Han oğlu Sultan Murad, kendisine pek çok hürmet, terakki ve teşrifat ile Göle Sancağı'na ihsan ederek Sigetvar Sancağı'na da Yahyalı neslinden Vusuli Bey'i vali ve hâkim tayin eyledi.

⁶⁴ Kurtuluş ve kaçacak yer neresi?

mesut adı imanı kötü kâfirlere ve bütün küffar memleketine korku salmıştı. Sapık kralın serhaddinde bulunan ve çok namdar hisarlarından biri olan Eğri Kalesi, gayet metin ve korunaklı idi. Ayrıca, sapık askerleri ile dünyaca meşhur olduğu beyana muhtaç değildir. Bütün serhadlerinde bulunan beyleri ve Hersekliler Eğri hisarına gelip toplanmışlar, haydutluk yapmak için aralarında meşveret tertip etmişlerdir. Nifak ehli olan bütün askerleri ile ittifak üze Tiryaki Hasan Bey'in üstüne yürüyüp müslüman beldelerini viran eylemeye kast ettiler.

Nazm:

Êdûben birbiriyle °ahd u Peymân

Kelâm-ı incile kıldılar îmân

(Birbirleri ile ahd ve yemin ederek İncil'e iman kıldılar.)

Ki ya°ni êtmeyüp buğz u nifâkı

Qılalar her işe bir ittifâkı

(Bazı nifakı çıkarmasınlar ve her işte ittifak etsinler diye.)

Aradan kaç° êdüp ya°ni °avâmı

Alalar diri evvel mîr-i nâmı

(Avamı aradan kesip çıkaralar, o şanlı kumandanı diri olarak ele geçireler.)

Cehennemlik olan küffar kumandanları bu minval üzere süvari ve piyadeleri hazır ve amade iken bu hudut boylarında vaki' olan günahkâr askerlerin bu makule kalabalık ve taşkınlığından bütün o diyarın halkı isyan ederek, uzun zaman cizye ve diğer vergilerini ödeme hususunda inad ve muhalefet ettiler. Ayrıca sapıklık ve eşkıyalık yapmaya başladılar. Bundan dolayı Solnak Sancağı Beyi olan kumandanların övüncü, şanı yüce, Osman ile Nayık Sancağı'na vali olan Yusuf Paşa-oğlu Mehmed Bey adındaki kumandana mektup göndererek inci yağdıran mazmununda, yıkılası kâfirlerin sapık hallerinin ve haydut topluluklarının öğrenilip günahkâr kâfirlerin memleketlerini ele geçirmek ve eşkıyalık için toplanan düşmanın üstüne varılması için, teklif ve emir eyledi.

Bu iki kumandan da, Tiryaki Hasan Bey'in emrini yerine getirmeyi canlarına minnet bildiler. Her birisi kendi sancağı askeri ile hemen harekete geçip, devletli kumandanın tarafına yürüdüler. Tiryaki Hasan Bey, kendi yarar ve kargılı bin beş yüz miktarı kulları ve Göle Sancağı'nın aslan gazileri ile kalkıp, belli bir mahalde, o iki marifetli ve itibarlı kumandanla buluştu. Birbirine arz-ı muhabbet ederek, düşman

askerinin hangi taraftan hareket edeceğini aralarında danıştılar. Nihayet Tiryaki Hasan Bey'in muvafık ve herkesçe takdir edilen bu kararı, Eğri Kalesi'nin arka taraflarına geçerek Kalav adlı kalenin çevresinde isyan eden ve taşkınlık gösteren haydutlukla ün salmış kâfirlerin memleketine aman ve ferman verilmeyip, harap ve viran edip cehenneme çevirelim şeklinde oldu. Orada sağ ve solunda hazır bulunan tecrübeli askerlerden bilhassa birisi çok isabetli cevap verdi:

“Eğri’ye doğru yönelip harekete geçecek olursak, kötü fiilli kralları tarafından gönderilen 10.000’den ziyade süvari ve piyadeleri hazır ve savaşa amade olup mücahid askerlerimize karşı savaşa kasd edecekleri bellidir. Ona göre muktedir kumandanın, gönüllerin hoşlandığı kararlarında kusur etmeyeler.” dedi. Tiryaki Hasan Bey, kumandanın bu haklı izahatına cevap vererek dedi ki,

Nazm:

Er odur kim anda gayret bulına

Cāna başa kalmaya dīn yoluna

(Er odur ki, onda gayret buluna ve din yolunda cana-başa kalmaya.)

Durışuben karşı vara düşmene

Kim hamiyyet seyfin ura düşmene

(Karşı karşıya gelip düşmana hücum eyleye ve hamiyyet kılıcını düşmana vura.)

Düşmeni Efrāsiyāb ise dahı

Düşmeye karşı vara aña dahı

(Onun düşmanı Efrasiyab olsa bile, karşısında düşmeye ve kılıcını vura.)

Kişi kurbān kılsa yegdūr özini

Döndürince düşmeninden yüzini

(Düşmandan yüz çeviren kişinin kendi kendini kurban etmesi daha yeğdir.)

Sonunda söz böyle bir nasihat ile bitince ve kendilerini susturunca, bu marifetli üç kumandan zafer yüzlü askerleri ile harekete geçtiler. Eğri Kalesi'nin önünden korkusuzca geçerek Allah'a tevekkül edip, düşman memleketlerini vurmaya niyet ettiler. Öyle ki gökyüzünü karanlık dumanlar bürüdü.

Nazm:

Bir elde baş ve bir elde ise cān

Böyledür ʿaşk-ı tarīk-ı canan

(Bir elde baş, bir elde can olmalı, zira sevgilinin yolunun aşkı böyledir.)

Üç gün üç gece yeminli askerler ile soyu yüce kumandan at koşturdu. Kalav adındaki içi cehennemlikle dolu hisarın maverasında taşkınlık yapan, varoş ve

köylerinde isyan eden halkı, kılıç darbeleri ile esir ettiler. Eşkîya yatağı olan bu ülkeyi güzel tedbirler ile ele geçirdiler. Haddi hesabı olmayan ganimetler ile bahtiyar kumandan, iman diyarı olan ülkelerine doğru hareket etti. Seferlerinin altıncı günü muzaffer gaziler Besperman adlı yere ulaştılar. Buradan geçip giderken, ansızın Kalav ve Tokay ve Ecdevan adındaki uğursuz kalelerin kuduz köpek gibi cehennemlik olan askerleri, Besperman ovasında ortaya çıktılar. İslam askerleri ile ceng ve kıtale cesaret ettiler. Hemen savaşa tutuştukları için, Tiryaki Hasan Bey, Solnak Sancağı'na vali olan Osman Bey'i bu vilayetin askeri ile artçı tayin ettikten sonra, bunlara takviye ve destek olmaları için sağında ve solunda bulunan askerlerini gönderdi. Kendisi de askerleri ile aheste aheste yürüyerek düşmana yaklaştı. Düşmanlar artçı tayin edilen askerler üzerine hep birden hücumla geçtiler.

Her iki tarafta birbirleri ile vuruşmakla meşgul iken, uğurlu kumandan Hasan Bey, canla başla savaşan gazilerine aceleyle yardım ve imdad için asker gönderdi. Mel'unların karşı koymaya takatleri yetmedi. Darmadağın olup kaçıştılar. Birçoğu da şeci' gazilere esir düştü ve pek çok hareketler görüp ayaklar altında kaldılar.

Li mü'ellifihi:

Қıvāmı bozılup ehl-i caḥīmūñ

Yédiler ḍarbını ceng-i elīmūñ

(Elim savaşın darbesini yeyince cehennemlik kavmin birliği bozuldu.)

Tiryaki Hasan Bey'in askerleri ile bozguna uğramış küffar memleketlerine, daha önce yürüdüğü keyfiyetini haber alan işe yaramaz kâfirler, işin mahiyetine muttali' olunca, uğursuz serhadlerinde bulunan ve bilhassa Eğri Kalesi'nde mevcut olan on binden fazla askerleri ile harekete geçip, Tiryaki Hasan Bey'e zarar ve ziyan vermek amacıyla ılgar eylediler. Sent İvan adlı mevzide Tiryaki Hasan Bey'e tuzak kurdular. Dört taraftan ansızın hücum edip İslam askerlerini bozguna uğratmayı planladılar.

Ancak bu denli tilki gibi fena düşünceli kalabalık düşman pusuda hazır olup Osmanlı askerlerinin gelmesini gözler iken, Tiryaki Hasan Bey, iman erbabı askeri ile öğle vaktine doğru, oraya yaklaşmakta idi. Bu arada güneşin aşırı hareketi müslümanlara meşakket ve elem verdiği için, Sent İvan yakınında büyük bir ırmağın kenarına, sağ ve sol tarafında bulunan askerlerinin varıp bir iki saat istirahat etmesini ferman buyurdu. İslam askeri buraya istirahat için konu ve Solnak askeri karakol vazifesi ile görevlendirildi. Solnak askeri atlarına binip sağa ve sola yürüyüş yaparken, ansızın bin kadar cehennemlik düşman askeri karşıdan görüldü. İyice seçilmeye başlanınca, küffarları besbelli izlediler. Hemen Tiryaki Hasan Bey, atına binip, zafere doymuş

kılıcını kınından sıyırdı. Cenk marşları çaldırarak *cidâl ve kıtal için* yüksek sancakları kaldırttı. Her taraftan, düşman askerini avlamak için sağ ve solunda bulunan süvariler harp meydanında saflar ve alaylar tertip ettiler.

Li-mü'ellifihi:

Emîr-i kâmrân seyf-i âl-i °Osman

Çeküp şeşper eline alı ol ân

(Osmanoğullarının kılıcı olan bahtiyar kumandan, o anda kılıcını çekip eline aldı.)

Düzetdi meymene çün sedd-i Yünân

Dağı hem meysere vü şahn-ı meydân

(Ordunun sağ kanadı İskender seddi (Yunan) gibi olan düşman ordusunu ezdi. Aynı zamanda ordunun sol kanadı da savaş meydanına çıktı.)

Öninde ol emîrûn cümle şeh-bâz

Tufengçi iki biñ er âteş-endâz

(O emirin önünde, hepsi şahbaz olan iki bin atıcı tüfek eri.)

Olup çün şîr-i nerr gibi revâne

Şadâ-yı kûs erişdi âsumâne

(Onlar erkek aslanlar gibi yürüdüler ve davulun sesi asumana erişti.)

Sağ tarafa Solnak Sancağı'na vali olan, gazilerin reisi ve devleti süsleyen kumandan Osman Bey'i *(Değeri ebedi olsun)* Solnak askerlerinin başına tayin eyledi. Sol tarafa da Yenuh Sancağı beyi olan Yusuf Paşa- oğlu Mehmed Bey'i Yenuh gazileri ile gönderdikten sonra, ileriye bin kadar aslan avcısı gazileri ılgar ettirdi ve cehennemlik kâfirlerin ne kadar olduğuna dair haber getirmelerini emretti. Kendisi şahin gibi binden fazla cesur ve namlı askerleri ile mehter çaldırdı, tuğ ve âlemlerini kaldırarak ağır ağır ilerledi.

Nazm:

Birez kim gitdi ol cumhur âgâh

Göründi karşıdan küffâr-ı nâ-gâh

(Herşeyi bilen serdar biraz gittikten sonra, kâfirler ansızın karşıdan göründü.)

Libâsı her birinûn gök demürden

Seçilmez süreti kara kömürden

(Her birisinin elbisesi gök demirden olup yüzleri kara kömürden fark edilmezdi.)

İşitmüş ehl-i İslâmuñ çerisin

Öñin bağladı añmadı gerisin

(İslam askerinin adını işitmiş ve başka söz anmadan önünü bağlamış.)

Revân döndürdi serverler ʿinānı

Segirdüp geldiler emîre anı

(Giderlerken kumandanlar dizginlerini döndürünce hemen koşup emirlerine geldiler.)

Dédiler düşmenüñ hâlin ser-â-şer

Göge atıldı külâhın ol dil-âver

(Düşmanın halini baştanbaşa anlattıklarında külâhını göge doğru itti.)

Buyurdi durdi leşker bir araya

Dürildi gâziler tedbîr ü rāya

(Buyruğu üzerine asker toplanınca gaziler bu tedbir ve fikir üzerine dirildiler.)

Cihân görmüş zamân sürmüş erenler

Bu yolda diğkatile kıl yaranlar

(Cihan görmüş ömür sürmüş erenler: bu yolda dikkatle kılı kırk yaranlar.)

Niçe meydāna girmiş pehlevānlar

Döne döne şinanmış cān-feşānlar

(Nice meydanlara girmiş pehlivanlar, döne döne sinanarak can katanlar.)

Yine söz dürrin açdı emîr-i nāmdār

Yine biñ lütfila oldı güher-bār

(Namlı kumandan inci saçarak söze başladı ve yine bir lütfile cevher yağdırdı.)

Ki ey cānān yolında cān vèrenler

Bu ʿıyda kendözin kırbān vèrenler

(Ey sevgili yolunda can verenler ve bu bayrama kendisini kurban edenler.)

Cihānda cān hemîn cānān içündür

Velî erkek kızu kırbān içündür

(Cihanda can zaten sevgili içindir. Ancak erkek kuzu da kurban içindir.)

Çün oldı mü'minüñ mevt armağanı

Niye şaklar kışı dünyāda cānı

(Ölüm mü'minin armağanı olunca, kışı dünyada canını niçin saklar.)

Mutluluk sahibi ve menzili Tiryaki Hasan Bey, bu nasihatını tamamladı. Müslüman askerlerin her birisi ceng meydanında arslan gibi cevelan edip İslam dini uğruna başlarını kurban vermeyi kendileri için bir minnet bildiler. Günahkâr kâfirler dahi, hezimetini şîâr edinen askerlerini dört bölük ederek İslâm askerlerine karşı yürüdüler ve sapık âyinlerini, yani şevket ve hamiyetlerini gösterdiler.

Nazm:

Anuñ yanında dahı cümle seg-bāz

Ki dört biñ kâfir idi âteş-endāz

(Onun yanında da, hepsi köpekle oynayan dört bin kadar ateş edici kâfir askeri vardı.)

Yüridi bir yanā muhkem sürüp rāh

O küffār-ı dalālet-ḥūy u bed-ḥāh

(O bedbaht ve sapık huylu kâfirler bir tarafa doğru sağlamca yürüdüler.)

Piyāde dört biñi pūr-nīze-i dest

Yüzi kara süvār iki biñi mest

(İki bin mest olmuş yüzü kara süvâri ile eli kargılı dört bin piyāde.)

Qalanınuñ şümārı  aqla şıgmaz

Ḥesāb-ı hendeseyle nakle şıgmaz

(Geride kalanların sayısı akla sığmaz ve hendese hasabı ile anlatılamaz.)

Emīrūñ sancağı naşrun minallāh

Ādūnuñ bayrağına la netullāh

(Kumandanın sancağına başarı Allah'tan olsun. Düşmanın bayrağına Allah lanet etsin.)

Uruldı cānla bile  abl-ı ḥarbī

Gel imdi seyr kıl gör ḥarb u  arbı

(Savaş davulu can beline vuruldu. Gel şimdi vuruşmayı seyret.)

İki âteş bu vechile yürüdi

Cihānı dūdile zulmet bürüdi

(İki ateş bu şekilde yürüdü, dünyayı duman ve zulmet bürüdü.)

İki ejder mu ābil birbirine

Qılup ḥamle şarıldı birbirine

(İki ejderha birbirine hasım oldu. Hamle edip birbirine sarıldı.)

Kös, nekir ve hay huy ile yeryüzüve gökyüzüne korku düştü. Yüksekten gök gürlemesi ve tüfek ile zemberek sadası **(O şimşek hemen hemen gözlerini kapıp alıverecek. Kuran-Bakara 2/20)** sanki yer ve gök de bütün kavimler günü mekân ayağa kalkıp kıyamet kopmuştu.

Li mü'ellifihi:

Dögüldi kūs uruldu tabl-ı İslām

°Adūnuñ kıddini tekbīr édüp lām

(Kös döğüldü ve İslamın davulu çalındı. Tekbirler düşmanın boyunu lam gibi büktü.)

Atıldı çün tufeng-i âteşin-şer

Şanasın oldı ol gün rüz-ı mahşer

(Başı ateşli tüfekler atılınca zannedersin o gün mahşer günü oldu.)

Bazan dinsiz, kâfirler, gazilerin bir koluna hamle kılıp, gayret ve itina ile yürüyüş yaparlardı. Tekrar Tiryaki Hasan Bey, kılıcını kınından sıyrıp müslüman gaziler ile şeytan taşlar gibi saldırırlardı. Her iki taraftan nice zaman saldırı ve vuruşma olduktan sonra, uğursuz düşman Solnak Sancağı beyi kanadına hep birlik hücum eyleyince zafere nusret buldular. Dayanıklı İslam askerinde, bozgunu gören günahkâr düşman sevinçli ve mağrur iken, Tiryaki Hasan Bey zafer kazanan kılıcını ele alıp, savaş meydanında olan imanlı askerleri ve yiğit gazileri coşturmak için:

Nazm:

Ārzū-yı genç eden endişe kılmaz mārđan

Bāl olmazmıñ belāsız māl olmaz rāygān

(Hazine arzu eden kişi yilandan endişe etmez. Belasız bal olmadığı gibi, bedava mal da olmaz.)

Kişi haşmından siper gibi çevirmez yüzini

Cismini sūrāh sūrāh akıdur tīr u sinān

(Kişi cismi ok ve süngü ile delik deşik olsa bile siper gibi düşmanından yüzünü çevirmez.)

Pārelenmedin siper kana bulaşmadın kılıç

Er olanlar yāresiz çıkmaz savaşdan her zamān

(Er olanlar, her zaman siper yaralanmadan ve kılıç kana bulanmadan savaştan yarasız çıkmazlar.)

Şiirini söyledi. Şimdi İslam gayreti ve peygamber hamiyeti (S.A.V) her yerinizde bu defa bilinir diye her taraftan bütün askerler hamle ederek, düşmanı ortaya aldılar. Arslan askerler ve bilhassa maharetli kumandan Tiryaki Hasan Bey, savaş alanında biraz gerileyip tekrar saldırarak düşmana göz açtırmayıp, bir taraftan hepsi birden hücum ettiklerinde, hilebazların başları çakıl taşları gibi gazilerin atlarının ayakları altında mahf oldu. Bu geniş ova, Ceyhun Irmağı gibi kan ile doldu ve

devletlerinin bayrakları baş aşağı oldu. Bu cehennemlik kavim, selavat-ı şeriften ürkmüş şeytan gibi “ *Ayn’al-halaş ve ‘ayn’al-mafarr*” mazmununu ezber edip mağlup ve perişan olarak gul-i beyaban gibi dağlara dağıldılar ve pek çoğu kayboldular.

Tabl u âlem sahibi olan ve bu fitne ehli ve bozgunculardan, Jeneyi ve Makloş Diyat adlı beyleri kendi tabl ve âlemleri ile yan damda bulunan belli başlı yarar ve haşmetli kâfirleri esir edip yakalayarak zincirlerle bağlı bir halde Tiryaki Hasan Bey’in huzuruna getirip teslim ettiler.

Nazm:

Kimûñ kim ʿavn-ı Hâkdur dest-gîri

Olur düşmen eli bağlı esîri

(Elinden tutanı Allah olan kişinin, düşman, eli bağlı esiri olur.)

Tiryaki Hasan Bey, sayısız esirler ve ganimet ile muharebe yerinden avdet ederek sekizinci gün Tor adlı meşhur varoş civarında mola verdi. Oradan da hareket edip Şaroş adlı kaleye ulaştı. İçeri giren askerler bu uğurlu günde istirahat ettiler ve dinlendiler. Ertesi gün cömertlik sahibi Tiryaki Hasan, Göle Sancağı’na gelip ayak bastığı zaman, uygunsuzluk ehli olan beylerinden bazılarını tabl ve âlemleri ile ve belli başlı adamları vasıtasıyla hemen padişahın mutlu eşiğine dil için gönderdi.

9.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

Hasan Paşa’nın Göle Sancağı’na atanmasını ve düşmanla savaşını anlatan meclistir. Bu arada Sigetvar’a da Yahyalı nesebinden Vusuli Bey atanır. Hasan Paşa 1583 (991)’de Göle’ye girer. Buradaki kâfirler derdest edilir. Kral ise Hasan Paşa’dan ciddi bir biçimden çekindiğinden o mevkiye yakın Eğri Kalesi’ne on binden fazla askerini gönderir. Bütün kâfir diyarına korku salmış olan Hasan Paşa’ya karşı tüm kâfir beyleri Eğri’de toplanarak istişare ederler ve Müslüman ülkesine saldırma kararı alırlar.

Bu kâfirlerin isyan ve tuğyanlarını, Solnak Sancağı ve Nayık Sancağı beylerine bildirilir. Bu iki sancağın beyi de Hasan Paşa’yla bir araya gelmek üzere kararlaştırdıkları bir yere gelirler. Hasan Paşa’da Göle’den kalkıp maiyetiyle aynı bölgeye gelir. İstişare yapılır. İstişarenin neticesi olarak; **“Eğri Kalesi’nden dolaşp Kalav Kalesi’nin etrafındaki düşmana saldırma”** kararı alınır.

Üç gün üç gece yol mesabesindeki Kalav Kalesi’ne gelinir ve düşman mahf edilir. Avdet edilirken, Besperman adlı mevkiye gelinir. Kalav, Tokay ve Ecdevan kalelerinden gelen kâfirlerle karşılaşılır.

Hasan Paşa Solnak Beyi artçı tayin ederek sağa ve sola da Yenuh askerini refakat ettirir. Düşman ma’lum olduğu üzere darmadağın olur. Eğri deki kâfirler bunun

üzerine harekete geçerler ve Sent İvan denen bölgeye gelirler. Hasan Paşa askeri ile dinlenmede iken saldırıya uğrar. Çok büyük bir çarpışma olur, bir ara üstünlüğü sağlayan düşman nihayetinde düşman bertaraf edilir. Jeneyi ve Makloş Diyat Beyleri esir edilir.

Seferin sekizinci gününde Tor adlı bölgeye oradan da Saroş adındaki kaleye gelirler. Hasan Paşa esir alınan beyleri zafer müjdesi babında padişaha gönderir.

Değerlendirme

Hasan Paşa'nın Göle Sancağı'na atanmasıyla mevcut korku ve endişe kâfirlerde en üst dereceye varmış, daha fazla önlem alma cihetine gitme gereği duymuşlardır. O kadar ki kâfirler, Göle Sancağı mıntikasına yakın Eğri Kalesi'nde toplanarak Hasan Paşa'ya karşı alınabilecek daha büyük ölçekli önlemleri görüşmüş ve güçlü kâfir beylerin tümüyle toptan bir saldırıya karar vermişlerdir.

Hasan Paşa da hemen gerekli önlemleri almak babında hazırlıklarını istişare neticesinde yapmıştır. Askeri stratejik açıdan önemli bir yer olan Eğri Kalesi'nin alınması için öncelikle Kalav Kalesi'nin alınmasının gerekliliğini gören Hasan Paşa bu askeri taktiğiyle düşmanı bertaraf eder. Esir edilen kâfir beyler padişaha müjde olarak gönderilir.

Hasan Paşa, Sent İvan denen yere yorulmuş askeri ile dinlenmek üzere geldiğinde, düşmanın ani saldırısıyla karşılaşmasına rağmen; gerekli mukavemet ve püskürtmeyi yorgun askeri ile yapabilmesi de; muhtemeldir ki dinlenme esnasında bile o önemli ve özelliği olan “**Tedbirlilik**” vasfı gereği çok ciddi önlemler almış olmasındandır.

10.Meclis-i ʿĀşir Muḥārebe-i ʿAsker-i Erdel

10.1.Erdel Savaşı Transkripsiyonu

Ol emîr-i muʿteber ve dilîr-i hünerver ḥazretlerinüñ cümle-i ġazā vü cihādından bir dahı oldur ki mezkûr olan küffâr-ı maʿyûb bu minvâl meksûr u maġlûb olduġdan soñra Erdel-i erzel kıralı olan Jaġman nām ehl-i ḍalālet millet-i ʿİsānuñ bu mertebe ḥaķaret ü ihānet ve ʿasker-i ehl-i nuşrat fırsat buldıġına nedāmet ve teb-i ḥarāret ve kaşāvet çeküp ol sitemkār-ı bed-kirdār aʿyān-ı devletin ve erkān-ı ḥaşmetin dīvān-ı nekbet-ʿunvānına cemʿ edüp eyitdi ki:

“Bi- ḥamdillāhi teʿālā ḥazret-i ʿİsānuñ himmeti ile ümmet-i vāḥide ile beyne'l-edyān mümtāz u aʿyān olavuz.Bir avuç Türk tāʿifesi civar u cidārumuzda dīn u āyīnümüzü zebûn be baġrımızı pürḥûn edüp livā-yı devletümüzü ser-nigûn eylemek

neden lâzım geldi.Beher-hâl ol tâ'ife-i ehl-i kıtâli semm-i semend-i 'İsevîlere pây-mâl êtdürmek üzerümüze vâcip olmuştur."düyü.

Fi'l hâl ol bed-fi'âl asker-i ehl-i dalâlin cem'ê edüp Göle sancağına vâlî muşârun ileyh emîr Hasan-ı âlî-şānuñ kaşdına ve Göle hisârınuñ kal'u kam'ına isti'câl ile irtihâl eyledügin mûmâ- ileyh hâzretlerine i'lam êtdileri ve ol bed-nihâduñ fitne vü fesâdları def'ine ibrâm u ikdâm êtdiler. Hâzret-i emîr-i kâmkâr kendü yarar ve nâmdâr kulları ve Göle sancağı asker-i ile Göle hisârından kalkup kral-ı bed-fi'âli cidâl u kıtâl ile istikbâl eylemek için isti'câl u irtihâl eyledi.

Lakin kendüden muḳaddem bir niçe yarar ve nâmdâr adamları ile kendü aḳrıbâlarından Meḥemmed Voyvoda İle Ḳapoşvarlı Meḥemmed Ağa ve 'Ömer Beg nâm gâzîleri ta'yîn edüp asker-i ehl-i dalâle ve cünd-i kral-ı bed fi'âle karşı irsâl eyledi. Zıkr olınan gâzîler ılgâr edüp giderken nâ-gâh asker-i rû-siyâh ve leşker-i bed hâhuñ üzerine râst gelüp niçe ceng ü kıtâlden soñra muşârun ileyh Ḳara 'Ömer Beg irâdet-i perverdîgâr ile küffâr-ı hâksâr yedine esîr u giriftâr olup fi'l-hâl dil için kral-ı bed-fi'âlüñ önüne getürdüler Kral-ı dâll hâzret-i emîr-i ferḥunde-hişâlüñ ahvâlin su'âl eyleyicek ol gâzî hayât-ı mecâziden el yuyup eyitdi ki:

"Muşârun ileyh Ḳasan Beg on biñden ziyâde suvâr u piyâde ile hâzır u âmâde olup şimdi sizüñ kaşdıñuza gelüp erişdi" düyü.

Ehl-i İslâmuñ taḡallub u keşretinden haber vërdügi gibi kral-ı bâṭıl ol emîr-i 'âdil-dili gâfil kıyâs êderken giriftâr olan gâzî ol server-i hünerver ya'ni emîr-i gâzâ-güster haberin vëricek ḥikmet-i hâzret-i rabbü'l-'izzet ile asker-i ehl-i dalâletüñ mâ-beynlerine ru'eb dehşet ve havf u haşyet düşüp birbirleri ile gavgâya başlayup bi'z-zarure vü nâçâr emîr-i dilîrüñ nâm-ı nuşrat-encâmı havfından asker-i ehl-i dalâlet hür u haclet ile gerü avdet ü ric'at eylediler.

Nazm:

Nâmdur raḡbet vëren bil şehlere

Sikkedür hâlet vëren sîm u zere

Neşr:Çün küffâr-ı hâksâr bi-'inâyetillâhi'l-melikü'l gaffâr firâr eyledüklerin emîr-i 'âlî miḳdâra haber eylediler, yanında olan asker-i zafer-peyker ile ardlarınca ılgâr eyleyüp erişdi.ve bir der-bend maḥallinde asker-i küffâr-ı fuccâra girişdi.Ol maḥalde niçe benâm küffâr-ı bed-fi'âlüñ başları kesilüp ve niçesi hayyen alındıḳdan soñra cünüd-ı kral-ı bed-fi'âlüñ esbâb u yâd-gârları ve hıyam-ı nüḥüset-medârları alınup fırsat-ı tamm ile muḥaşşılı'l merâm oldılar.

Nazm:

Yine ol gün dönüp mîr-i gazāya

Gêce olmadın êrdiler Göleye

10.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

İtibarlı kumandan ve marifetli yiğit Tiryaki Hasan Bey hazretlerinin gazalarından birisi de budur. Ayıplanıp ve veçhile kırıldıktan sonra Erdel kralı olan Jagman, İsa milletinin sapık ehli bu derece hakaret ve ihanet gördüğüne, İslam askerinin ise bu derece fırsat bulduğuna kasavet çekip ayan ve devlet erkânını haşmetli divanına topladı.

*“Allah’a hamd olsun, Hz. İsa’nın himmeti ve birlik içinde olan ümmeti, dinler arasında seçkin ve ayan ola. Üç Türk taifesinin civarımızda din ve törenimizi zebun ve bağrımızı pür hun edip devletimizin bayrağını baş aşağı eylemeleri neden lazım geldi. Beherhal bu yüksek taifeyi İsevilerin kula atının zehri ile payimal eylemek üzere vacib olmuştur.”*dedi.

Bundan snra hemen kötü işler işleyen kral, sapık askerlerini toplayıp Göle Sancağı’na vali olan Tiryaki Hasan Bey’in kasdına ve Göle hisarına zapt etmeye ve yerinden sökmeye acele ile hareket etti. Adamları Tiryaki Hasan Bey hazretlerine hemen haber verdiler. Bu kötü huylu kralın fitne ve fesatlarının defi için gayret ve ısrar ettiler. Bahtiyar kumandan Tiryaki Hasan Bey, kendi yarar ve namdar kulları ve Göle Sancağı askerleri ile hisardan hareket edip, bu kötü fiilli kralı ceng ve savaş ile karşılamak için acele ederek yürüyüşe başladı.

Lakin kendisinden önce akrabasından Mehmed Voyvada’yı birçok yarar ve namdar adamları ile Kapoşvarlı Mehmed Ağa ve Ömer Bey adlı gazileri tayin edip sapık ve kötü işler işleyen kralın askerlerine karşı gönderdi. Bu gaziler at koşturup giderken, ansızın kara yüzlü ve bedbaht askerler üzerlerine rast geldiler. Vuku’ bulan birçok kıtâl ve cengden sonra, Kara Ömer Bey, Allah’ın irâdesi ile hali perişan kâfirlerin eline esir oldu ve yakalandı. Hemen dil için kötü kralın önüne götürdüler.

Kral, tâlihi uğurlu kumandanın ahvâlini sorunca, gazi Kara Ömer Bey, dünya hayatından el yuyup;

“Hasan Bey on binden fazla süvari ve piyade ile hazır ve amade olup, şimdi sizin üzerinize erişmesi yakındır.” Diye cevap verdi.

Sonra müslümanların üstünlüğünden ve kalabalıklığından haber verdi. Kral adaletli yiğit kumandanı gafil kıyas ederken, tutmuş oldukları mahir gazilerin reisi, yani gaza dağıtan kumandan bu haberi verince, Allah'ın hikmeti ile, dalâlet ehli askerlerin aralarında korku ve dehşet hâkim oldu. Birbirleri ile kavgaya başladılar. Mecburen ve çaresiz olarak yiğit kumandanın korkusundan mahcub ve itibarsız olarak geri dönüp gittiler.

Nazm:

Nâmdur rağbet vèren bil şehlere

Sikkedür hâlet vèren sîm u zere

(Padişahlara itibar kazandıran nam, altın ve gümüşe ise sikke değer kazandırır.)

Günahların affedicisi yüce Allah'ın inâyeti ile kâfirler firâr eyleyince, hemen Tiryaki Hasan Bey'e haber verdiler. O yanında bulunan zafer yüzlü askeri ile ardları sıra at koşturarak onlara yetiştii. Bir derbent mahallinde günahkâr kâfir askerlerine giriştii. Burada pek çok kötü sanlı kâfirin başı kesildi. Birçoğu yakalandıktan sonra, kötü işler işleyen kralın askerlerinin eşyaları ile uğursuz çadırları ele geçirildi. Gaziler bu güzel fırsat ile meramlarına nail oldular.

Nazm:

Yine ol gün dönüp mîr-i gazâyâ

Géce olmadın êrdiler Göleye

(Yine o gün devlet için gaza yolunu tuttular ve gece olmadan Göle'ye vardılar.)

10.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

Hasan Paşa'nın yaydığı korku ve aldığı kaleler karşısında Erdel ordusu ve komutanı Jağman bunun hesabını ağır bir şekilde sormak amacıyla divanının toplar ve Göle Sancağı'na doğru harekete geçer. Hasan Paşa güvendiği beylerinden Mehmet Voyvoda, Kapoşvarlı Mehmet Ağa ve Ömer Bey'i Jağman'ın askerine karşı gönderir. Bu ön çarpışmada Ömer Bey esir düşer.

Ömer Bey öldürülmeyi ve dünya hayatından göçmeyi göze alarak Jağman'a Hasan paşa'nın on bin askeri ile yola çıktığını söyler. Bunun üzerine Erdel ordusunda huzursuzluk, korku, endişe başlar, geri dönmeye karar veriler. Bunun haberi üzerine Hasan Paşa daha hızlı yürüyerek düşmana ulaşmış ve Erdel ordusunu darmadağın ederek birçoğunu esir alır.

Değerlendirme

Hasan Paşa korkusunun iliklere kadar hissedildiği ve kâfir ordu kumandanlarının da iyice köşeye sıkışmaya başladığı bir dönemde, Erdel ordusuna indirilen darbe Engürüs, Beç diyarlarında Hasan Paşa'nın mevcut namını iyice arttırır.

Hasan Paşa'nın bu savaşta izlediği askeri stratejik taktik olarak şunu görmekteyiz. Çok güçlü beylerini maiyetleriyle beraber bir dalgakıran olarak önden göndererek hem düşman askerini kırma hem de gerçek İslam askeri ordusunun gücünü bir taktik olarak geride hazır kıta bulundurma stratejisini izlemiştir. Bu taktik beylerine duyduğu güveni ortaya koyması açısından da önemlidir. Bu beyler ki hiç düşünmeden ölüme giden şehit olmaktan bir an bile endişe duymayan beylerdi. Esir alınan Ömer Bey'in kâfir askerlerin komutanı Jağman'ın karşısında şehit edileceğini bile bile geri adım atmamış, düşman sinesine korku salmaktan geri durmamıştır. İslam askerine bu gücü veren de inandığı din ve kitabı olan Kur'an-ı Kerim'in olduğunu söylemek kesinlikle doğru olacaktır.

11.Meclis-i Ahdî-^cAşar

11.1.Transkripsiyonu

Ve ol cümle-i gâzâ-yı mağfiret-sezâsından gâzâ-yı garrâsı oldur li Sigetvardan ol emîr-i âkıl Göle sancağına tebdîl olunduğdan sonra küffâr-ı ehl-i dâlelet bir miqdâr ruḥṣat u furṣat bulup Sigetvar ser-haddine ḥaylî zarar u ziyan êrüşdürmegin tekrâr ḥazret-i pâdişâh-ı gerdün-vaḳâr ve şehenşâh-ı âzmü'l-iktidâr ol emîr-i nâmdâra Sigetvar sancağın iḥsân êdüp zîbâ vu zî-bahâ ḥil'atler gönderüp merâm u fu'âdı ile muḥaṣṣulu'l-merâm èyledi.

Muşârun-ileyh emîr-i zî-şân ferman-ı ḥazret-i sultân-ı âlî-şân ile Göle'den kalkup envâ-ı şevketü şalâbet ile Sigetvar kal'asına gelüp vâşıl u dâhil olduğu gibi küffâr-ı füccâr-ı tâlî-ı nühüset-medârların tecrîbe èylemek için asker-i ebrâr ḥaberdâr olmadın aṇsuzın Şekeş ḥişârı kaşdına Kaniye kal'asından toplar çıkarup bir gece nâ-gehân ol asker-i hezîmet-unvân Şekeş cānibine müteveccih ü revân oldılar.Ol hînde dil içün ḥazret-i emîr-i âdil Kaniye kal'asınıñ altına beş yüz nefer guzât-ı şîr-ḥaşâ'il gönderüp Kaniyeye toğru giderken ḥikmet-i rabbü'l-izzet ile birbirlerinin ḥareketinden ḥaberdâr degül iken aṇsuzın gecenün bir vaḳtinde iki asker birbirine buluşup cenge âheng êtdüklerinde Ḥaḳ subhānehu ve te'âlâ ḥazretlerinin uluvv-ı ināyeti ve ḥazret-i server-i enbiyâ aleyhi's selāmuñ mu'cizâtı muḳāreneti ile guzât-ı İslāmuñ ḥareket e cür'etlerin cünüd-ı nâ-sezâ istimâc èyledikleri birle kalb-i fâsîdelerine ru'b u dehşet ârız

olmağın cümle topların ve yat u yarakların bırağup hişârlarına varınca firâr
 èylediler. Ğuzât-ı nâmdâr bisyâr küffar-ı hâksârı esîr ü giriftâr èylediler.

Nazm:

Devletü şem'î kıldı nûrânî

Ĥânedân-ı 'azîm-i 'Osmânî

Ol Sigetvara varıcâk tekrâr

Dédiler aña Ĥaydar-ı kerrâr

Zü'l-feķâr oldu elinde şemşîrî

Êrdi her yaña tîğ-i teşhîrî

Ĥaķ dêrûp şimdi baĥt-ı pîrûzı

Oldı iķbâl-i zâtına rûzı

11.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi

Tiryaki Hasan Bey'in övülmeye layık, parlak gazalarından birisi de budur ki; kendisi Sigetvar'dan Göle Sancağı'na tayin olunduktan sonra, dalâlet ehli kafirler bir derece ruhsat ve fırsat bularak Sigetvar hududuna bir hayli zarar ve ziyan erişirmeye başladılar. İktidarı çok olan şahlar şahı hazreti padişah, Tiryaki Hasan Bey'e yeniden Sigetvar Sancağı'nı ihsan etti ve çok güzel pahalı hil'atler göndererek, gönlünün meramını muhassal kıldı.

Tiryaki Hasan Bey, şanı yüce padişah hazretlerinin fermanı ile kalkıp şevket ve haybet ile Sigetvar Kalesi'ne geldi. Kaleye girdiği sırada, günahkâr kâfirler uğursuz tali'lerini tecrübe etmek için, dindar gaziler haberdar olmadan, ansızın Şekeş hisarını vurmak gayesiyle Kaniye Kalesi'nde bulunan toplarını çıkardılar. Bir gece ünvanı hezimet olan askerler, ansızın Şekeş tarafına doğru yola koyuldular. O vakitte casus yakalamak için adil kumandan Tiryaki Hasan Bey, Kaniye Kalesi'nin altına beş yüz arslan hasletli gazi asker gönderdi. Bu askerler Kaniye'ye doğru giderlerken, Allah'ın hikmeti ile birbirlerinin hareketinden haberdar olmayan iki tarafın askeri, gecenin bir vaktinde ansızın birbirleri ile karşı karşıya geldiler ve cenge başladılar. Hak sübhanehu ve Teâla hazretlerinin yüksek inayeti ve enbiyanın serveri Hz. Muhammed'in mucizesi ile İslam gazilerinin hareket ve cür'etlerini işitir işitmez liyakatsız düşman askerlerinin

fesat dolu kalplerine korku ve dehşet düştü. Hepsi toplarını, sancak ve bayraklarını bırakıp hisarlarına kadar kaçtılar. Namdar gaziler pek çok kâfiri esir aldı.

Nazm:

Devletü şem'î kıldı nūrānī

Ḥānedān-ı ʿazīm-i ʿOsmānī

(Onun ışığı, büyük hanedan olan Osmanlı Devletini aydınlattı.)

Ol Sigetvara varıcāk tekrār

Dédiler aña Ḥaydar-ı Kerrār⁶⁵

(Sigetvar'a tekrar gelince, kendisine Haydar-ı Kerrar, dediler.)

Ẓü'l-feḵār oldu elinde şemşīrī

Ērdi her yaña tīg-i teşhīrī

(Elindeki kılıcı Zülfikar oldu ve ram edici kılıcı bir yana ayırdı.)

Ḥaḵ dērüp şimdi baḥt-ı pīrūzı

Oldı iḵbāl-i zātına rūzı

(Allah şimdi ona başarı talihini verince, zatının ikbaline azık oldu.)

11.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

Bu meclis Hasan Paşa'nın bir gece ansızın düşmanla karşılaşmasını ve savaşımını anlatmaktadır.

Sigetvar'da iken sinmiş çevredeki düşman askerlerinin, Hasan Paşa Göle'ye atanınca tekrar azmaya başlamaları üzerine, Hasan Paşa padişahın emri ile tekrar Sigetvar'a tayin edilir.

Şekeş hisarına gitmek üzere Kaniye Kalesi'nden toplarını gizlice çıkaran kâfirlerin; gerçek durumunu ve niyetini öğrenmek üzere Hasan Paşa beş yüz kadar askeri, öncü olarak gönderir. Bu birlikler bir gece ansızın düşman askeri ile karşılaşır, düşman mağlup edilir. Birçoğu da esir edilir.

Değerlendirme

Hasan Paşa'nın tekrar Sigetvar'a tayinini gerektiren husus, kâfirlerin azgınlığı olup; Hasan Paşa'dan duydukları korku ve sinmişliğin; Göle Sancağı'na atandıktan sonra tekrar düşmanca tavırlar ve saldırılar şeklinde su yüzüne çıkmasıdır.

Bu durum karşısında ciddi kalkışmalarının olabileceği haberleri üzerine haklarından ancak Hasan Paşa'nın gelebileceği fikri ile Hasan Paşa'nın tekrar

⁶⁵ Doğan,M.,a.g.e.,s.636 “Savaşta çekilip tekrar tekrar hücum eden(Hz.Ali'nin Lakabı)”

Sigetvar'a atanması, onun ne ölçüde cesur, korkusuz, sinelere korku salıcı, sindirici bir İslam kumandanı olduğunu göstermektedir.

Hasan Paşa bu çarpışmasında da öncü birlik olarak bir miktar askeri göndermiş, önlemi elden bırakmamış; gerçek gücü ile kâfirleri kılıçtan geçirmiştir.

12.Meclis-i İsnâ-ı Aşer

12.1.Transkripsiyonu

Bu cihād-ı âlî-nihādından sonra cüz'i zamân geçmedin tekrâr ol âlî-tebâr kendü kullarından Rıdvan Voyvoda nâm gâzîyi bir miqdâr şecâat-şîâr ademîleri ile dil için Kaniye kal'asınıñ altına irsâl eyledi. Hikmet-i Hüdâ ve irâdet-i kibriyâ ile ol zamân kral-ı bed-gümân tarafından kapudan olan Temud Ferik nâm la'in-i sağar-mekîn âyîn-i dâlâlet-şarînlerinde haylî yarar ve nâmdâr ümerâ-yı 'âlî-miqdâr-larından olmağın memâlik-i İslâmiyye cânibine şekâvet ü dâlâlet üzre dâ'imâ hareketler ve zu'mlarınca dilirâne cür'etler göstermiş bî-dîn ü bed-âyîn idi. Kapudan-ı mezkûr ol rûz-ı mezbûrda mu'tâd-ı dâlâlet-nihâdları üzere asker-i hezimet-eşerlerin yanına alup Sigetvar hisârına toğru ılgar ederken gecenün bir vaktinde ahsuzın dil kaşdına müteveccih olan Rıdvan Voyvoda nâm gâzîye râst gelüp mülâkî olduklarında guzât-ı mücâhidînün şevketinden ve İslâm-ı hidayet-encâmuñ heybetinden düşmen-i bed-âyînün mâ-beynlerinde ürkündi ve gavğa peydâ olmağın Sigetvarda re'is-i ehl-i gâzâ olan mîr-livâ gelüp erişdi ve asker-i İslâm ile yetişdi deyü kaçarken ve niçe tilâl u cibâl geçerken kapudan nâmında olan bed-gümânün başı kesilüp cânib-i nîrâna revân ve sâ'ir asker-i hezimet-unvânları münhezim ü perîşân oldılar. Ol mahalde alınan nâmdâr küffâr-ı bed-kirdârdan niçe diller intihâb olup rikâb-ı kâm-yâb-ı şulţânîye irsâl ü işâl eyledi.

12.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Tiryaki Hasan Bey, bu gazasından sonra, çok zaman geçmeden tekrar kendi kullarından olan Rıdvan Voyvoda adındaki gaziye bir miktar cesur adamlar ile dil ele geçirmek için Kaniye Kalesi'nin altına gönderdi. Allah'ın hikmeti ve iradesi ile o zamanlar kötü zanlı kral tarafından, kapudan tayin edilen Temud Ferik adındaki cehennemlik la'in dalalette bulunan yarar ve şöhretli kumandanlardan olup İslam memleketi tarafına haydutluk ve sapıklık yapmak üzere devamlı saldırılarda bulunarak kendü batıl zanlarınca dilirane cesaret gösteren dinsiz kötü filli bir kumandan idi. Bu kapudan o günlerde sapıklık ile sıfatlanmış, huyları gereğince daima hezimete uğrayan askerlerini yanına alıp Sigetvar hisarına doğru ılgar ederken, gecenin bir vaktinde ansızın dil ele geçirmek üzere hareket eden Rıdvan Voyvoda'ya rast geldi. Birbirlerine kavuştuklarında, mücahid gazilerin şevketinden ve hidayete erişmiş müslümanların

heybetinden kötü düşmanın kendi aralarında ürküntü ve kavga peyda oldu. Sigetvar'da gazilerin reisi olan mirliva gelip yetişti. İslam askeri ulaştı diye kaçan düşman askerleri, bir çok tepe ve dağları geçerken, kapudan Temud Ferik'in başı kesildi ve cehenneme havale olundu. Hezimet, ünvanı olan diğer askerler münhezim ve perişan oldular. Burada ele geçirilen tanınmış kâfirlerden birçoğu seçilerek padişahın eşiğine gönderildi.

12.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

Rıdvan Voyvoda'nın bir seferinin anlatıldığı meclis olup, Hasan Paşa'nın adamlarındandır. Temud Ferik adlı bir kâfir, askerleriyle Sigetvar'a doğru giderken, Kaniye'ye yol almakta olan Rıdvan Voyvoda'ya rast gelir. Bu karşılaşma kâfir askerlerin arasında korku ve endişe oluşturur. Sigetvar Beyi'nin yetişmesiyle düşman iyice bozulur, kaçır. Temüd Ferik öldürülür.

Değerlendirme

Avrupa'da özellikle Macaristan ve Avusturya mıntıkasında zulmeden kâfirleri titreten Hasan Paşa'nın ve adamlarının, saldığı korkunun bir örneğinin anlatıldığı meclistir.

13.Meclis-i Şelâse-ı Aser Muşârun İleyh Hasan Beg Pojeğa Sancağına Tebdil Olınuğdan Sigetvarda Şehsüvâr Paşanın İnhizâmı ve Tekrâr Sigetvar Sancağı Hasan Bege Vêrildügidür

13.1.Hasan Paşa'nın Pojega Sancağı'na Gönderilmesi ve Sonrasında Yerine GetirilenŞehsuvar Paşa'nın Mağlubiyeti Transkripsiyonu

Ve ol sene-i seniyyede gâh birer serdâr-ı nâmdârların seriyye ile ve gâh kendü bi'z zât asker-i zafer-peyker ile kâlkup bi'd-defat ve't-tekrâr memalik-i küffâr-ı bed-kirdâra ılgâr edüp düşmen-i bed-sirete niçe hâkâret ü hâşâretler êtdükten soñra hıfz u hırâset-i bilâd ve zabt u şıyânet-i ibâd ile ol âlî-nihâd adl u dâd üzre iken hâzret-i emîr-i mükerrrem a'nî emîr Hasan-ı âlî-himem hâzretlerine Pojeğa sancağı inâbet ü ihsân olup Sigetvar sancağı sâbıkan Bosna Beglerbegisi olan Şehsüvâr Paşaya vêrilmegin ol emîr-i nâmdâr Pojeğa sancağı ser-hâddine varup karar ve a'dâ-yı bed-kirdâr ile muhâşame vü kâr-güzâra başladı.

Bu eşnâda müşârun ileyh Şehsüvâr Paşa Mekomorya nâm mahalle "**Hasan Beg varup bi'd-defat gâret ü hâşâret eylemeye,baña dahı ar u gayret ve mücebb-i haimyyet degül midür ki ben dahı varup ber-nâm ve ol kavm-i bed-encâmı inhizâm etmeyem.**" dëyü Peçuy ve Sigetvar ve Mohaç askerinin yanına alup doyumluk hevâsı ve nîk nâmluk sevdâsı ile sene hams ve tis'ine ve tis'a mi'e ve ramazân-ı şerîfûñ on beşinci güninde niçe biñ küffâra gârîm olan sipâh u za'im ile kâlkup Mekomorya vilâyetine

akın  yledi ve ol diy rda bir mi d r varo  ve  ura   ret  d p  anımet ile d ru'l  sl m c nibine  avdet  derken meger k ff r-ı fucc r mu addemen ol m r-i m r n-ı k mk ru n  areketinden  aberd r olmanın Berk n m nehr ile Pele ke m -beyninde bir   b derbend-i  ed dde  asker-i  sl ma mekr   zarar  ylemek i  n yer yerin pu ular ve c -be-c   op ve  arb-zenler  urup ol  avm-i bed-kird r le ker-i ebr ru n ol ma alle gelmesine m terak  b u intiz rda iken n -g h m r-i m r n-ı k mk ru n ve  asker-i cerr r  an 'im-i bisy r ile  aflet    ur r  zre m r r iken ol  avm-i bed  y n  asker-i muva  id n n  stine a suzın y riy p cenge  heng  tdiler ve  op u  ufeng u t r   zenberek ile  az m ceng  tdiler.

Ol ma recede  mer -y   az m '    n ve  ad m 'l a r n Pe uy Begi Ma m d Beg ile Moha  sanca ına v l  olan M  ırl  Sin n Beg n m  mer -y    hib 'l-  unv na  erbet-i  eh det na  b olup ehl-i cin n olduklarından m  ad  K pan sanca ına beg olan  asan Beg c n d-ı k ff r-ı bed-kird r yedine es r   girift r olma ıla  asker-i  sl ma bi't-tam m  ikest   inhiz m va i  olup Pe uy ve Sigetvasr ve K pan ve Moha  sanca klarında va i  olan  o a  ve oca  erleri kim  eh d ve kimisi girift r u n -bed d olup  asker-i erb b-ı k t l le ker-i bed-fi  l elinde bu minv l p y-m l oldu dan  o ra pa a-y  mezb r c n d-ı ehl-i f c r elinden  al   olup Sigetvar c nibine ma z n u ma b n gel p d  il oldu.

Na m:

Budur  adet ezel s   -i devr n

 unar vu lat demi c m-ı fir k 

Mur d   ehdine yol bulmu  iken

Ba ına dar  der   m u  Ir  ı

Ne r: Asker-i ehl-i f c r i bu  ur r u s r r ile zaman-ı  al lde Bosna beglerbegisi olan m r-i m r n-ı ki ver-     ve pa a-y  ehl-i  az  s b  an  a rı ı ba lı dan  ı an  asan Pa anu   stine y riy p ol   l -rutbet ni e  mera-y  ehl-i sa  det ile  erbet-i  eh det n    d p d ny y  fer m    yled klerinden  ayrı Bosna  askerine  ikest   inhiz m v  i  olma ın k ff r-ı ehli  ek vet c -be-c   areket   cem iyyet  d p ma arrat hev s  ve riy set sevd s  ile bil d-ı  sl mu   stine ol  avm-i   m  um m ile h c mları mu arrer olup c n d-ı merd du  fes d u  en  atları mumetted   m  etted olma ın  azret-i  ehry r-ı cih n-ke  anu  ve k mk r-ı meserret-efz anu  sem -i  er flerine i bu  aber-i h 'il v   l u d  il olı a   azret-i s lt n-ı a zam ve     n-ı ekrem v ri -i m lk-i Keyk b d   ri -i i l m-i  adl u d d  azret-i   lt n Mur d z dall hu saltanatuhu bi-

‘izzeti’l-evtād ḥazretlerinin āyine-i zāmīr-i münīrlisinde ḥahre-i ‘arūs-ı cihād u gāzā cilveger ve küffār-ı füccārūn ḳam‘u ḳal‘ına bir güzīde er naşb u tay‘ın olinup göndermek ‘uhde-i sa‘adetlerine farz-ı ‘ayn ve farz-ı dīn idüğü mülāḥaza-i ‘ālīleri olmağın fi’l-ḥāl dīvān-ı eyvānına vüzerā-yi ‘izāmın ver vükelā-yi vācibü’l-ihtirāmın cem‘ édüp ve emr-i muhimmūn tedārūki görülmek bābında fermān ēyledüğinden mā‘adā vezīr-i a‘zamı ve müşīr-i efhemi olan muḳarrebü’l-ḥazret-i ‘aliyyetü’l-ḥākāniyye emīnū’d-devletü’s-seniyetü’s-sultāniyye vezīr-i dānā vü dilīr-i tevānā Sīnān Paşa ḥazretlerinin ‘asākīr-i İslāmiyesi dār ve vekīl-i muhtār édüp ol zamān emr ü fermān ēyledi ki: Ser-ḥadd-i zafer-medārda şecā‘atde nādir ve def‘-i fesāda ḳādir ümerā-yı vācibü’l-ihtirāmdan kimler vardur dēyü su’āl ēyleyicek cemī‘ vüzerā-yı ‘izām ve mevālī-i kirām müttefikü’l kelām cevāb vērüp eyitdi ki:

“Ḥarem-i muḥterem-i sultānīde neşv ü nemā bulan meḥḥaru’l-ümerā-yı devlet-ārā Pojeğada mīr-livā olan Ḥasan Beg ḳulları yarar ve nāmdār ve ḳılıcdan ḳan tamlar bahādur u server kimesnedür.” dēyü ol şāhib-sa‘adet ve Āsaf-menzerlet ḥaḳkında a‘yān-ı devlet ve erkān-ı sa‘adet ḥüsn-i şehādet ēyledükleri ecilden ḥazret-i pādīşāh-ı gerdün- iktidār e‘azallāhu te‘ālā enşārahu ilā yevmi’l-ḳarār ol emīr-i nāmdāra tekrār Sigetvar sancağın iḥsān ētdiler.

13.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi

Bu yüce yılda, bazan yiğit kumandanları ile ve bazan da bizzat kendisi zafer yüzlü asker ile hareket edip, defalarca ve tekrar tekrar küffar memleketlerine at sürüp kötü yüzlü düşmana nice hakaret ve hisaret ettikten sonra, beldelerini muhafaza ve halkı zaptu siyanet ile adalet üzere iken kendisine Pojega Sancağı inayet ve ihsan olundu. Sigetvar Sancağı daha önce Bosna Beylerbeyisi olan Şehsüvar Paşa’ya verildi. Bu Şehsüvar Paşa: **“ Tiryaki Hasan Bey, Pojega Sancağı serhaddine varıp oralarda defalarca yağma ve hisarete bulunan, banada ar, gayret ve hamiyet gereği değil midir, ben de varıp namsız ve kötü işler işleyen bu kavmi hezimete uğratayım ”**diyerek Peçuy, Sigetvar ve Mohaç askerini yanına alıp doyumluk hevesi ve meşhur olma sevdası ile 995 (1587) Ramazan’ının on beşinci gününde, nice bin kâfire rakip olan sipahi ve zaim ile hareket edip Mekomorya vilayetine akın etti. Bu diyarda bulunan bir mikdar varoşu ve köyleri yağma etti. Aldığı ganimetleriyle İslam diyarına dönmeye başladılar. Meğer günahkâr ve kötü iş tutan kâfirler daha önce, Şehsüvar Paşa’nın bu hareketinden haberdar oldukları için, Berk Nehri ile Peleşke arasında geçilmesi çok güç bir derbendde İslam askerlerine hile yaparak zarar vermek kasdıyla, yer yer pusular kurdular ve çeşitli mevkilere top ve darp-zenler yerleştirerek, hayır işleyen askerlerin

gelmesini beklemeye başladılar. Bahtiyar kumandanın kalabalık askeri ve pek çok ganimet ile dalgın, fakat gururlu, habersizce geçerken, kötü huylu kavmin askerleri, Allah'ın birliğine inanan gazilerin üzerine birdenbire saldırdılar ve cenge başladılar. Top ve tüfenk ile hayli savaştılar.

Bu savaşta şanı yüce ve benzeri bulunmayan kumandanlardan Peçuylu Mahmud Bey ile Mohaç Sancağı'na vali olan Mısırlı Sinan Bey'e şehidlik şerbeti nasib oldu. Bu iki kumandan cennet ehli olduktan başka, Kopan Sancağı Beyi Hasan Bey, düşmana esir düştü. Hasan Bey'in yakalanması ile İslam askerlerine tamamen bozgun ve inhizam vaki oldu. Peçuy, Sigetvar, Kopan ve Mohaç Sancakları'nda bulunan Kopak ocak askerlerinin kimisi şehid ve kimisi de düşmana esir oldu. Savaş erbabı askerlerimiz, bu şekilde kötü işler sahibi düşman elinde payimal olduktan sonra Şehsüvar Paşa cehennemlik kâfirlerin elinden kurtulup Sigetvar hisarına mahzun ve şaşkın bir halde döndü.

Nazm:

Budur ʿadet ezel sâkî-i devrân

Şunar vuşlat demi cām-ı firākı

(Eskiden beri adet budur. Âlemin sâkisi kavuşma zamanı ayrılık şerbeti sunar.)

Murâdı şehdine yol bulmuş iken

Başına dar éder Şām u ʿIrākı

(Arzunun balına yol bulmuş iken Şam'ı ve Irak'ı başına dar eder.)

Günahkâr kâfirler bu sevinç ve gurur ile az zaman içinde Bosna Beylerbeyi'si ve daha önce çakıcı-başlıktan çıkan gaza ehlinin paşası ve ülkeler açan beylerbeyi, Hasan Paşa'nın üstüne yürüdüler. Makamı yüce nice kumandanları ile Hasan Paşa, şehadet şerbetini nuş ederek dünyayı unuttu. Bunun üzerine Bosna askeri de bozuldu ve hezimete uğradı. Haydutluk sahibi uğursuz kâfirler yer yer hareket ve cemiyet edip hepsi birden zarar vermek ve üstünlük kazanma sevdası ile İslam memleketlerine hücumu karar verdiler. Kovulmuş askerlerin fesat ve alçaklıklarının bütün şiddetiyle uzun zaman devam etmesi haberi, cihanı fetheden ve meserret dağıtan bahtiyar kumandan ve cihan açan padişah hazretlerinin kulağına vasıl oldu. İmparatorluğun varisi, saltanatın direği ve adalet ikliminin koruyucusu olan Sultan-ı Azam ve Hakan-ı Ekrem Sultan Murad Han hazretlerinin nurlu gönüllerinin aynasında, gaza ve cihadın cilve yapan güzel çehresine, günahkâr kâfirlerin ezilmesi ve yerlerinden sökülüp atılması için, yiğit bir kumandan nasb ve tayin ederek göndermek, mes'ud uhdelerine farz-ı ayn ve farz-ı din olduğunu mülâhaza ve kabul etti. Hemen yüce divanına,

vezirlerini ve diğer yüksek rütbeli devlet görevlilerini toplayarak bu mühim görevin gereğini yapmak için emir verdi. Ayrıca devletin ve saltanatın emini, güçlü, cesur, bilen ve anlayışlı sadrazamı olan Sinan Paşa hazretlerini İslam askerinin başına serdar ve her türlü selahiyet ile kendi vekili tayin ettikten sonra serhadde, kumandanlar arasında cesaretle nadir ve fesatın def'ine kadir, saygıdeğer kimler vardır diye hazır bulunanlara sordu. Vezirler ve diğer hazır bulunanlar ittifakla;

“Muhterem padişahımızın haremünde yetişen devleti donatan kumandanların övüncü olan Pojega Mirlivası Hasan Bey kulları, yarar ve namdar kılıcından kan damlayan yiğitlerin başı bir kimsedir.” Diye cevap verdiler. Devlet ayanı ve mutlu erkan, Hasan Bey hakkında iyi şهادetde bulundular. Bunun üzerine dünyaya hâkim ve kıyamete kadar Allah'ın yardımına nail olan padişah hazretleri bu yiğit kumandanı yeniden Sigetvar Sancağı'na tayin eyledi.

13.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

Hasan Paşa Pojega'da görevini ifa ederken; Şehsüvar Paşa da 1587'de Mekomorya vilayetine akın başlatır. Varoşları yağmalayıp geri avdet ederken haberi alan kâfirler; Berk Nehri ile Peleşke arasında pusu kurarlar. Pusuya ansızın yakalanan İslam askerlerinden Peçuy Beyi Mahmud Bey ile Mohaç Valisi Mısırlı Sinan Bey şehit düşer. Kopan Beyi Hasan Bey, esir düşer. Şehsüvar Paşa perişan halde Sigetvar'a geri döner.

Kâfirler bu heyecanla Bosna'ya doğru yürür. Bosna Beylerbeği Hasan Paşa da şehit olur. Bosna askeri de dağılır. Haberi alan Murad Han, Vezir Sinan Paşa'yı görevlendirir. Ancak divan hep bir ağızdan Pojega Sancak Beyi Hasan Paşa'nın ismini öne çıkarırlar. Bunun üzerine Hasan Paşa tekrar Sigetvar Sancağı'na tayin edilir.

Değerlendirme

Tiryaki Hasan Paşa'nın üzerinde ittifakla tekrar Sigetvar'a tayini bile, padişahın ve İslam ordusunun vazgeçilmezlerinden biri olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca padişahın Vezir Sinan Paşa'yı görevlendirmesine rağmen, divan üyelerinin ittifak ile Hasan Paşa'yı önermeleri ve bu önerinin kabul görmesi de ayrıca dikkate şayandır. Şehsuvar Paşa ve maiyetindeki beylerin şهادetleri ise üzüntü kaynağı olmuştur.

14.Meclis-i Erba'a-^cAşer Muḥarebe-i Ḳal'a-i Ḳanije ve Giriftar-ı Kiş Keçi

14.1. Kanije Savaşı ve Kiş Keçi'nin Yakalanması Transkripsiyonu

Muşārun ileyh emīr-i ḥürşīd-vaḫār kendü nīzadār kulları ve şecā'at-şi'ār adamları ile Pojega sancağından Sigetvar ser-ḥaddine gelüp ḳadem başdı.Ol ḥinde Sigetvar ser-

haddinden ba'z gāzīler şehādet sa'ādetine tālīp ü rāğıplar Bazfī vilāyetine gāzā vü cihād niyetine çıkup gıtdiler.Müddet-i eyyām ile ol gūzāt-ı ehl-i dīn memalik-i şeyātīn- dūzah kurbına girüp dāhıl olduklarında

Nazm:

Ne deñlü cehd kılsan bir murāda

Naşīb olmaz mıkadderden ziyāde

Neşr:maẓmūnınca ellerine bir ā'ide vü fā'ide girmedüğinden ğayrı

Nazm:

Zamāne kim kişiden döndüre yüz

Ziyānına dürişür gece gündüz

Neşr:medlülünce ol gūzāt-ı şīr-şikār küffār-ı hāksār yedine esīr ü giriftār oldılar.Bazfī nām la'īn ihānet-i dīn ve hākāret-i seyyidü'l mürselīn için ol bī-çāreleri kazığa urup katl u helāk eyledi ve ol gūzāt-ı dīne bu deñlü hākāret ve kīn eyledüklerin hāzret-i emīr-i dil-pezirūñ ma'lūm-ı sa'ādetleri olıcağ ğayret ü hamiyyetlerinden niçe édecegin bilmeyüp kaşd eyledi kim zīr-i destinde ve kendü habsinde olan hārbī dutsağlara anlar eyledükleri minvāl ihānet ü hākāret éyleye.

Lakin müddet-i medid **ālāt-ı hadīd niçe giriftār olan bī-çārelerüñ ihāneti er olanlara ār gelmegin** diledi kim kendü bi'z-zat kalkup Kaniye kal'asınıñ altına ılğar éyleye dağı her ne maķūle nāmdār hāksār ele girüp giriftār olursa 'ahd eyledi kim melā'īnūñ kal'aları kaposında kazığa urup ihānet ü edüp hākāret éyleye.

Bu niyyet ile ol şāhib-i sa'ādet ańsuzın Kaniye kal'āsına toğru teveccüh ü 'azīmet édüp kal'anunñ etrāfında cā-be-cā puşular va'ē eyledi ve bir kaç şeci' ü bahādır yigitler sekr-i dem için ayırup kal'aları tarafına irsāl eyledi ve kendüleri puşu konulan mahallerde durup karār ve sekr-i dem için irsāl olınan gāzīlere intizār éderken Miçend kapudanı olan Kiş Keçi nām la'īn biñden mütecāviz bed-āyīn ile ol gāzīlerüñ ardlarına düşüp puşu olan mahalle doğru érişdi. Ya'ni āyīnlerince ğayret édüp ol gāzīlere girişdi.

Emīr-i kāmķār puşuda olan gūzāt-ı düşmen şikār ile her taraftan āşikār olup a'dā-yı dīnūñ üstine iķdām u ihtimām ile yürüyicek ol kavm-i bed-fi'āl gūzāt-ı zafer-melik işbu hareket ü şevketin gördükleri gibi niçe benām-ı bed-nāmları tīğ-i gūzāt-ı zafer-medār ile tār u mār olduğdan soñra mezkūr olan Kiş Keçi nām kapudanlı gūzāt-ı ehl-i imāna esīr ü giriftār olup keşān-ber-keşān hāzret-i emīr-i 'ālī-şāna getürüp teslim éylediler.Emīr-i 'ālī-rütbet bundan evvel giriftār olan bī-çārelerüñ ihānet ü hākāretine bedel fermān eyledi ki giriftār olan bed-fi'ālī yine hişārları kaposında kazığa urup katl u helāk édeler.

Mel'un-ı mezbûr māl-ı mevfûr ile meşhûr u mezkûr olmağın ol dâlâlet nihâd âzâd olinmak için muşârun ileyh hâzret-i zât-ı Hasana on biñ hasene ikrâr u ihzâr eylemişiken kabûl etmeyüp mücerred gayret-i İslâm ve hamiyyet-i seyyidü'l-enâm 'aleyhi's-salavātu ve's-selâm için ol pelîdi ve merdûd-ı 'anîdi Kaniye kal'ası kapusunda kazığa urup katl u helâk eyledi.Çün hâzret-i sultân-ı cihân ebedallâhu saltanatuhu ilâ-yevmi'l-mîzân vezîr-i a'zam ve müşîr-i ekrem Sinân Paşayı Engürüs seferine serdâr ve vekil-i mümtâz eyledi.Ba'z aşhâb-ı ğaraž "*ellezî fi kulûbihim marazan*"⁶⁶ ol emîr-i sa'âdet-ebed hâzretlerine buğž hased eylediler.

Nazm:

Karındaşuñ dahı eyler 'adâvet
Görürse sende ikrâma liyâkat

Kişinüñ olsa gün gibi kemâli
Olur her gün hasûduñ pâymâlî

Neşr:Ve ol şâhib-i devleti ya'ni emîr-i 'âlî-rütbeti dūrûğ-ı bî-fürûğ ile Segedin sancağına tebdîl eylediler.

Nazm:

Felek mir'at-ı kalb-i 'arîfi geh bî-şafâ eyler
Döner gâhî olur âyine-i 'âlem-nümâ eyler

Ṭarîk-ı Hâkda aşhâb-ı resûle öykünen kimse
Ne ğam yer aña mevlâ evliyâyı reh-nümâ eyler

Sitâruñ zîr-i ebr-i dūna mahfî olsa incinme
Erenler himmeti bir gün anı şems-i duḥâ eyler

Kemend-i kizb ile düşmen 'urûc eýlerse eflâke
Döner bir gün ki çarḥ anuñ yerin taḥte's-şerâ eyler

Bu ref'i bâi's-i rif'at kılup emirine ol şâh
Ümîdüm bu yakînde mîr-i mîrân-ı zamân eyler

⁶⁶ Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Diyanet Yay.,Ankara 2012,s.116 Maide 5/52
"İşte kalplerinde bir hastalık bulunanların..."

Neşr:hażret-i serdar-ı kāmkar ve müşîr-i ekrem-i nāmdār Bespirim ve Polata kal'arın feth' edüp vaqt-i şitâ ve zamân-ı sermâ erişmegin müşîr-i muşârun ileyh 'asâkir-i İslâm ile kışlağa 'avdet etdügi zaman 'asker-i kral-ı dalâlet-mu'tâd ve leşker-i küffar-ı ehl-i 'inâd ile İstolni Belğrad kal'asın mihâşara èylediler. Vilayet-i Budin muhâfazasından olan vezir-i dānâ ve müşîr-i devlet-ārâ Mehemmed Paşa oğlu vezir Hasan Paşa İstolni Belğrad şahrâsında dilîrâne cihâd edüp küllî bed-nihâdlar semm-i semend-i guzât-ı ehl-i kıtâle pây-mâl olmuşken hikmet-i Hudâ ve irâdet-i Hudâ ile

Nazm:

Her kaçan gökden kazâ peydâ olur

Dîde-i ehl-i nazar a'mâ olur

Neşr:mefhûmınca ol vezîr-i vâcibü'l-ihtirâma 'asker-i İslâm ile şikest ü inhizâm vâki' olmağın muşârun ileyh Hasan Paşa ve Budin muhâfazasından olan Sinân Paşa oğlu vezîr Mehemmed Paşa ve sâ'ir mîr-i mîrân-ı milket-ārâ bir yere gelüp meşveret için cem'iyet edüp re'y ü ittifağ' èylediler ki Segedin sancağına vâlî olan emîr-i muhretem Hasan Beg bu ser-hadde kadem başmayınca işümüz illerü gitmez ve anuñ tabl-ı zalîl-i sa'âdet-i 'adîlleri bu diyâra sâye şalmayınca iş bitmez dëyü ol emîr-i dil-pezirî ve dilîr-i şahip-şemşîri Segedin sancağından da'vet edüp İstolni Belğrad muhâfazasına ta'yîn ü tebyîn ètdiler.

Bu eşnâda 'asker-i kral ve cünüd-ı ehl-i dalâl emîr-i sa'âdet me'alûñ geleceğinden haberdâr oldukları ecilden İstolni Belgrad kal'asın birağup Üstürğon kal'asınıñ üstine ejderd mişâl toplar çeküp muhâşara èylediler.Ol ümerâ-yı nāmdârûñ yükrügi Segedin sancağı begi muşârun ileyh Hasan Beg kendü kulları ve Segedin sancağı 'askeri ile kalğup imdâd için İstolni Belgrad kal'asına müteveccih ü revân oldukdan soñra ol 'âdil-dil mahall-i mezbûra vâşıl u dâhil olduğı gün Üstürğon şahrâsında olan 'asker-i kral-ı bed-fi'âlûñ üstine yürüyip niçe benâm ve yarar küffar-ı hâksârûñ başları kesilüp ve niçe nāmdâr diller getirüp 'asker-i ehl-i fücûrî haylî meksûr u mağhûr èylemekle melâ'in-i hezîmet-rehîn havflarından yedişer biñ bî-dîn ile tabur-ı nuhûset- zuhûrların bekledüp bu minvâl 'asker-i bed-fi'âl havf u hîrâs üzre iken gerü ol şahib-i sa'âdet ve lâyıķ-ı şadâret gayret ü hamîyyet edüp gâh gece ve gâh gündüz darb-ı harb ile karavulların başup cünüd-ı bed-gümânı tamân zebûn u mağbûn èylemekle kemal-i vus'at ü ruşşat ile Üstürğon kal'asın muhâsaraya amân u imkânları olmayup hażreti serdar-ı benâm ve vezîr-i a'zam-ı 'âlî-makâm 'asker-i İslâm ile gelüp erişince ol hürşîd-menzelet dîn-i İslâma hîdmet èyledüğün 'amme-i 'asâkir-i müslimîn ve kâffe-i

leşker-i muvaḥḥidīn taḥsīn ü āferīnler édüp her biri ol mīr-livā ve dilīr-i saʿādet-ārāya medḥ u ṣenā ḥayr duʿā èylediler.

Bu deñlü ʿibādullāh ve ümmet-i resūlullāh ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellemüñ ḥüsn-i himmet-i bī-hemtāları muḳāreneti ile muṣārun ileyh emīr-i nāmdār ve dilīr-i kāmkāra ferīd-i ʿināyet-i sulṭānī ve ʿuluvv-ı himmet-i ḥākānīden tekrar Sigetvar sancağı beglerbegilik lik şadāreti ile ʿināyet ü iḥsān ve mīr-i mīrān-ı zī-şān nāmı ile şāḥibü'l-ünvān èylediler.

Қыт'a:

Ne cevherde kim ola ḳābiliyyet
Èder ḥakkāk-ı devrān anı ıṣlāḥ

Zulām-ı perde-i ḥaṣyetde ḳalmaz
Èder kendözini gün gibi izāḥ

Neṣr:Çün ol şāḥib-i saʿādet ve ʿālī-himmet ḥazretlerine bilād-ı Sigetvarı mīr-i mīrānlık sadāreti ile iḥsān ètdiler, günden güne fırsat u nuṣratı ziyade ve şevket ü devleti küşāde olup avāz-i heybeti düşmen-i dīne velvele ve bilād-ı ehl-i ʿināda zelzele vèrmişidi.İrādetullāh ile çün ḥazret-i pādīşāḥ mazḥar-ı ilāḥ ve shehşāḥ-ı dīn-penāḥ serīr-i şaltanatından el çeküp ve “*Sāriū ilā maḡfiretin min rabbikum*”⁶⁷ emrine itāʿat ve serīr-i dünyadan saray-ı cennete mūrācaʿat buyurdılar.

Naẓm:

Ḥaḳ anı hem-dem-i ḡufrān ètsün
Raḥmeti ḥānına mihmān ètsün.

14.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Güneş gibi vakar sahibi olan Tiryaki Hasan Bey, kargılı kulları ve cesur askerleri ile Pojega Sancağı'ndan Sigetvar serhaddine geçti. O sıralarda, Sigetvar serhaddinde bulunan bir kısım gaziler şehitlik mertebesine talip ve istekli olup Bazfi vilayetine gaza ve cihad niyetiyle çıkıp gittiler. Din gazileri bir gün giderek cehenneme yakın şeytanlar ülkesine girdikleri sırada:

⁶⁷ Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Diyanet Yay.,Ankara 2012,s.66. Ali-İmran 3/133 “Rabbimizin başışına,genişliği göklerle yer arası olan ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için hazırlanmış bulunan cennete koşun.”

Nazm:

Ne deñlü cehd kılsan bir murāda

Naşīb olmaz mıķadderden ziyāde

(Bir arzuya kavuşmak için ne kadar gayret etsen, mukadder olandan ziyadesi nasib olmaz.)

Neşr:maẓmūnınca ellerine bir ā'ide vü fā'ide girmedüğinden ğayrı

(Mefhumu üzere ellerine hiçbir şey geçmediğinden ve bir fayda görmediklerinden başka)

Nazm:

Zamāne kim kişiden döndüre yüz

Ziyānına dürişür gēce gündüz

(Eğer zaman bir kişiden yüz çevirirse, gece gündüz onu zarara sokar.)

Medlülünce, arslan avlayan gaziler, yıkılası kâfirlerin eline esir düştüler ve yakalandılar. Bazfî adlı lanetli, dine ihanet ve Hazreti Muhammed'e hakaret için bu zavallıları kazıklara vurdu, katlederek hepsini öldürdü. Bu din gazilerine, bu şekilde kin ve hakaret eylediklerini, gönlü yüce kumandan Tiryaki Hasan Bey duyunca, vatanseverlik gayretlerinden ne yapacağını bilemedi. Elinin altında ve kendi hapsinde bulunan tutsakların her birine kâfirlerin yaptıkları gibi hakaret ve kötülük yapmak kast eyledi.

Ancak uzun müddet **“âlât-ı hadid nice giriftar olan bi-çarelerin ihaneti az olanlara âr gelmeğın”** kendi bizzat harekete geçerek Kaniye Kalesi'nin altına ılgar eyledi. Kadın, erkek, yaşlı, genç ne olursa, ne kadar düşman ele geçirir, yakalarsa, mel'unları kalelerinin kapısında kazığa vurarak, kötülük ve hakaret etmeye aht etti.

Tiryaki Hasan Bey, bu niyyet ile ansızın Kaniye Kalesi'ne doğru teveccüh ve azimet etti. Kalenin etrafında yer yer pusular kurdu. Birkaç cesur ve bahadır yiğitleri seğirdim için ayırıp kaleleri tarafına gönderdi. Kendileri pusu kurulan yerlerde durup karar ve seğirdim için gönderilen gazileri beklerken Miçend kapudanı olan Kiş Keçi adlı lâin, binden fazla kötü işler işleyen âdemleri ile bu gazilerin ardına düşüp pusu kurulan bölgeye doğru yaklaştı. Onlar gibi gayret edip bu gaziler de savaşa tutuştu.

Bahtiyar kumandan ve pusuda bulunan, düşman avlayıcı gaziler, her taraftan ortaya çıkıp din düşmanlarının üstüne ikdâm ve iktihâm ile harekete geçtiler. Kötü işler işleyen o kavim, zafer kazanan gazilerin bu hareket ve şevketini gördükleri gibi, birçok namdar kumandanları İslamın kılıcı altında mahf olduktan sonra, Kiş Keçi adındaki kapudanları imanlı gazilere esir ve griftar oldu.Çeke çeke şanı yüce kumandan Tiryaki

Hasan Bey'in yanına getirip teslim eylediler. Rütbesi yüce olan kumandan, kendisini kalelerinin kapısında kazığa oturtarak katl ve helâk eylemelerini, dolayısıyla eline esir düşen zavallı Türklere yaptığı kötülük ve hakaretlerin intikamının alınmasını emretti.

Sapıklık üzere yaratılmış mel'un kumandan çok zengin ve varlıklı olduğu için esir olunca, kurtulmak gayesiyle Tiryaki Hasan Bey'e on bin altın vermeyi kabul etti. Parayı hazırladı. Ancak zatı güzel kumandan bu teklifi kabul etmedi ve İslamın gayreti, hazreti Peygamberin şerefi için, atılmış inatçı laini Kanije Kalesi'nin kapısında kazığa vurarak katl ve helâk eyledi. Diğer taraftan cihan padişahı, Sultan Murad Han, vezir-i azamı ve müşiri ekremi Sinan Paşa'yı Macaristan seferine serdâr ve kendisine mümtâz vekil tayin etmişti. Ancak bazı kimselerin bu tayine itirazları oldu ve **kalpleri kötülükle dolu olanlar** haset eylediler.

Nazm:

Çarındaşuñ dahı eyler ʿadâvet

Görürse sende ikrâma liyâkat

(Sende ikrâma liyâkat görürse, kardeşin dahi sana düşmanlık eyler.)

Kişinüñ olsa gün gibi kemâli

Olur her gün hasûduñ pâymâli

(Kişinin olgunluğu güneş gibi olsa bile, yine de hasetçiler onu ayakaltına alırlar.)

Neşr:Ve ol şâhib-i devleti ya'ni emîr-i ʿâlî-rütbeti dürûğ-ı bî-fürûğ ile Segedin sancağına tebdîl eylediler.

(Devlet sahibi ve rütbesi güneş gibi yüce bir kumandan olan (Sinan) Paşa'yı aslı olmayan yalanlar ile Segedin Sancağı'na tayin ettirdiler.)

Nazm:

Felek mirʿat-ı kalb-i ʿârifi geh bî-şafâ eyler

Döner gâhî olur âyine-i ʿâlem-nümâ eyler

(Felek bazan ârifin kalbinin aynasını safâ üzere kılar, bâzan da döner dünyayı gösteren ayna eyler.)

Ṭarîk-ı Hâkda aşhâb-ı resûle öykünen kimse

Ne gam yer aña mevlâ evliyâyı reh-nümâ eyler

(Allah yolunda Hazreti Muhammed'in ashâbına öykünen kimse gam yemez; çünkü Allah ona evliyâyı gösterici kılar.)

Sitâruñ zîr-i ebr-i dūna mahfî olsa incinme

Erenler himmeti bir gün anı şems-i duḥâ eyler

(Eğer yıldızın bir gün alçağa saklanırsa, sakın incinme, çünkü bir gün erenlerin himmeti onu sabah güneşi gibi yapar.)

Kemend-i kızıl ile düşmen ʿurûc ʿeylerse eflâke

Döner bir gün ki çarh anuñ yerin tahte's-serâ ʿeyler

(Yalan kemendi ile eğer düşmanlar göklere yükselse bile bir gün çark döner ve onun yerini toprak altı eyler.)

Bu ref'i bâi's-i rif'at kılup emirine ol şâh

Ümîdüm bu yakînde mîr-i mîrân-ı zamân ʿeyler

(Ümidim budur ki, o şah, yükselmesine engel olan bu belâyı def' eder ve onu yakında zamanın emirler emiri eyler.)

Bahtiyar ve ikrama layık yiğit serdar hazretleri Bespirim ve Polata kalelerini feth ettikten sonra, kış mevsimi yaklaşıp soğuklar başlayınca İslam askerleri ile kışlağına döndüğü sırada, sapıklığı mutad edinen kral, inât ehli olan kafir askerleri ile İstolni-Belgrad Kalesi'ni muhasara eyledi. Budin vilayetinin muhafazasına me'mur olan devlet süsleyici müşir ve bilgili vezir Mehmed Paşa-oğlu Vezir Hasan Paşa, İstolni-Belgrad Ovası'nda kahramanca cihâd ederek pek çok kâfiri gazilerin zehirli kılıcı ile pâyimâl eylemişken, Allah'ın hikmeti ve irâdesi ile:

Nâzm:

Her kaçan gökden kazâ peydâ olur

Dîde-i ehl-i nazar a'câ olur

(Her ne zaman gökden bir kaza erişse, nazar ehlinin gözleri kör olur.)

Mefhumunca saygıdeğer islâm askeri ile vezir, kırılıp mağlub oldular. Hasan Paşa ve Budin muhafazasında bulunan Sinan Paşaoğlu vezir Mehmed Paşa ile diğer ülkenin şerefi sayılan kumandanlar bir yere toplanarak müşavere tertiplemek üzere hazırlandılar. Segedin Sancağı'na vali olan muhterem kumandan Hasan Bey bu taraflara ayak basmayınca işimiz ileri gitmez ve onun tablının gölgesinin saadet veren adaleti bu diyara saye salmayınca iş bitmez diyerek gönül okşayan, kılıç sahibi yiğidi Segedin Sancağı'ndan davet etmeye ittifakan karar verdiler. Böylece kendisin İstolni- Belgrad muhafazasına tayin ettiler.

Bu esnada dalalet ehli olan kıralın askerleri, Tiryaki Hasan Bey'in geleceğinden haberdar oldukları için, İstlone-Belgrad Kalesi'ni bırakıp Estergon Kalesi'nin üzerine ejderha misali toplar çekip muhasaraya başladılar. Orada bulunan kumandanların birincisi olan Segedin Sancağı beyi Tiryaki Hasan Bey, kendi kulları ve Segedin Sancağı askerleri ile harekete geçerek yardım için İstolni- Belgrad Kalesi'ne doğru yola

koyuldu. Gönlü adaletle dolu Tiryaki Hasan Bey, İstolni- Belgrad'a ulaşır şehre gittikten hemen sonra, Estergon Ovası'nda bulunan kötü fiilli kralın askerleri üzerine yürüdü ve pek çok namlıperişan olmuş kâfirlerin başlarını kesti; birçok meşhur casus ele geçirdi. Günah sahibi askerleri bir hayli kırdı. Onları mahkur eyledi. Mağlub olan mel'unlardan ve rehin olarak ele geçirilen korkaklardan yedişer bin dinsiz ile uğursuzluk yaratan taburlarını bekletip bu şekilde düşman askerlerini korku ve endişe içinde bıraktı. Bahtiyar ve sadarete layık olan Tiryaki Hasan Bey, gayret ve hamiyet edip gâh gece ve gâh gündüz, savaş ve uğraş ile düşmanın karakollarını basıp kötü huylu askerlerini zebun eyledi. Onları şaşkına çevirmeye büyük fırsat ve ruhsat buldu.

Düşmanın Estergon Kalesi'ni muhasaraya aman ve imkânları kâfi gelmedi. Makamı yüce veziriazam ve serdâr-ı benâm hazretleri İslam askeri ile gelip erişince, menzili güneş gibi ulu olan Hasan Bey'in İslam dinine yaptığı hizmeti, bütün müslüman askerleri ve hak yolunda birleşen mücâhidler medh ü senâ ettiler.

Güzel sözler söylediler. Bahtiyarlık dolu yiğit mirlivâ Hasan Bey'e pek çok hayır dua eylediler. Bu derece Allah'a ibadet edenlere ve onun resulü olan Muhammed (S.A.V)'e ümmetlik vazifesi yapanlara hayırlı yardım ve hizmetler ile yakınlık kazanan yiğit kumandan ve mutlu kahraman Tiryaki Hasan Bey'e padişahının yegâne inayeti ve hakanlığının yüce himmeti neticesinde tekrar Sigetvar Sancağı sadaret ve beylerbeyilik ünvanı ile inayet ve ihsan olundu. Ayrıca şanı yüce beylerbeyi ünvanı ile şereflelendirildiler.

Kıt'a:

Ne cevherde kim ola kâbiliyyet

Éder hakkâk-ı devrân anı ıslâh

(Eğer cevherde kabiliyet varsa, zamanın üstai (Allah) onu ıslah eder.)

Zulâm-ı perde-i haşyetde kalmaz

Éder kendözini gün gibi izâh

(Kapalı sözleri korku içinde olamaz, zirâ o onu gün gibi ortaya çıkarır.)

Mutluluk sahibi ve gayreti yüce Tiryaki Hasan Paşa hazretlerine Sigetvar Beldesi'ni beylerbeyilik ile ihsan eylediler. Tiryaki Hasan Paşa'nın günden güne düşmana olan fırsatı ve üstünlüğü arttı. Şevket ve devleti açıldı. Arâze-i heybeti din düşmanlarının ülkelerine velvele ve inâd ehlinin beldelerine zelzele vermişti. Allah'ın iradesi ile dinin sığınağı ve Allah'ın nazarına nâil olan padişah hazretleri saltanat tahtından el çekip “ **Rabbimizin mağrifetine koşusun**”. (Kur'an-Ali-İmran 3/133) emrine itâat edip, dünya hayatından ahiret sarayına göçtüler.

Nazm:

Hak anı hem-dem-i gufrân etsün

Rahmeti hânına mihmân etsün.

(Allah onu affına yoldaş ve rahmetinin cömertliğine misafir etsin.)

14.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

Hasan Paşa Sigetvar'a gelince bundan güç alan bazı İslam askeri gaziler Bazfi'ye akın düzenlerler ve orada esir düşerler. Esir düşen bu beyleri, Bazfi adlı kâfir kazığa oturtarak öldürür.

Bunun üzerine elindeki esirlere aynı muameleyi yapmaya niyetlenmişken vazgeçer ve bizzat Kanije etrafına giderek orada kimi yakalarsa aynı şekilde öldürmeği aht eder. Harekete geçen Hasan Paşa'ya Kış Keçi adlı kâfirin pusu kurduğu yere gelinir. Büyük bir kıtal-ı ceng başlar. Kış Keçi esir alınır. Hasan Paşa bunu kazığa oturtarak öldürme niyetini ifaya geçerken, zengin olan Kış Keçi on bin altın vermeği teklif eder. Hasan Paşa ise onu Kanije Kalesi'nin kapısına kazığa oturtarak öldürür.

Sultan Murad Han, büyük vezir Sinan Paşa'yı Macaristan Seferi'ne görevlendirdiğinde, Hasan Paşa da Segedin Sancağı'na gönderilir.

Sinan Paşa Bespirim ve Polata Kaleleri'ni alır. Bunun üzerine Kâfir kral İstolni-Belgrad Kalesi'ni kuşatır. Budin vilayetini koruyan Vezir Mehmet Paşaoğlu Vezir Hasan Paşa kahramanca çarpışır ama mağlup olur.

Mezkûr beyler istişarede bulunarak, Hasan Paşa'yı İstolni-Belgrad Kalesi'ni koruması için görevlendirirler. Bunu duyan düşman İstolni-Belgrad Kalesi'nden vazgeçip, Estergon Kalesi'ne yönelir.

Hasan Paşa İstolni-Belgrad'a doğru gelirken düşman ile Estergon'da karşılaşır. Onlara ağır kayıplar verdirterek bu sevdalarından da vazgeçirtir. Bu başarılar padişaha intikal ettirilince, padişah Hasan Paşa'ya Sigetvar Sancağı Beylerbeyliği'ni verir.

Değerlendirme

İslam askeri ve beylerine reva görülen şehadet şekli (Kazığa oturtarak şehit etme) karşısında bir an insani hasletince hiddetlenen Hasan Paşa, ivedilikle sakinleşerek esas olanın bataklığı yerinde kurutmanın olduğunu anlar.

Can bağışlaması için kendisine sunulan on bin altını da red ederek daha önce Kozma'ya uyguladığı “**Kısasa kısas**” yöntemini Kış Keçi'ye de uygulayarak cezasını verir.

Tabiri caiz ise zora düşülen bölgelere bir an önce Hasan Paşa'nın intikal etmesi sağlanmaya çalışılmaktadır. Düşmanın korkulu rüyası haline gelmiş olan Hasan Paşa

gücü yettiğince her yere ulaşmaya çalışmakta bunun karşılığını da padişahтан rütbesi yükseltilerek almaktadır. Nihayetinde Sigetvar Sancağı Beylerbeyliği'ne kadar yükselir.

A.b.İKİNCİ BAB

A.b.1.İkinci Bâb'ın,Transkripsiyonu

Ol Emîr-i Âlî cenâbuñ Beglerbegiligi Zamânında Zamân-ı Vezâretine Gelince Vâkı° Olan Cihād-ı Zafer-Nihādın Bildürür

Nevbet-i mülk-i verâşet ü hilâfet ü saltânat hâzret-i pâdişâh-ı hûrşîd-menzelet şehenshâh-ı âlî-rûtbet sultân-ı selâtin-i cihan Sultân Mehemmed Hân ibni Sultân Murad Hân hâzretlerine müyesser olup sene şelâse ve elf cemâziye'l-evvelinüñ on beşinci gününde cülûs-ı hümâyûn-ı saâdet-maqrûnları vâkı° olduğda fi'l-hâl hâzret-i pâdişâh-ı ferhunde hışâl ser-hadde vâkı° olan kullarına beş yüz akçe çıkarup âsitâne-i saâdet ağalarından ve der-i devlet-me°abları kapucı başlarından Veli Ağa (*zîd meclehu*) ile irsâl ü isâl eyledi. Mümâ ileyh ser-bevvân Evsek nâm mahalle hâzîne-i sultânî ile gelüp dâhil olduğu zamân Budin yoları gâyet muhavvef ü haşarnâk olmağın südde-i saâdet-medâr ve bargâh-ı gerdün-vaqâr tarafından Sigetvar beglerbegisi olan emîrî'l-ümerâ muşârun ileyh Hasan Paşa (*yesserellâhu teâlâ mâyurid ve mâ yeşâ*) hâzretlerine ferman-ı şerîf-i pâdişâhî vârid olmuşıdı ki maзмünü beyan u ıyân kılınur:

“Sen ki sipâh-ı nuşrat-penâhuñ re’îsi ve ecnâd-ı zafer-mu°tadumuñ enîsi Sigetvar beglerbegisi Hasan Paşasın. Hâlâ bi-°inâyetillâhi teâlâ mülk-i verâşet ve taht u zalâfeti hâzret-i cenâb-ı rabbü'l-°izzet benüm zât-ı şerîfüme ve unşûr-ı laţîfüme lâıyık u erzânî eyleyicek ben dahı mezîd °inâyet-i pâdişâhânemden ser-hadde vâkı° olan kullaruma dergâh-ı mu°allâm kapucı başlarından Veli Ağa nâm kulum ile beş yüz yük akçe hâzîne irsâl eyledüm. Zîkr olunan hâzînemüñ yanınca Budine varınca kendüñ bi’z-zat varup Budin muhâfazasında olan vüzera-yı °izâmuma ve vûkelâ-yı vâcibü'l ihtiramuma varup edâ vü teslîm eyleyesin.” deyü ferman olunmuşıdı.

A.b.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Bu bölüm şerefi yüce kumandanın Beylerbeyliği zamanından Vezirlik zamanına kadar yaptığı gazâlardan ve muzaffer olduğu cihadlardan bahseder.

Sultanlık, halifelik ve devlet mülkünün varislik nöbeti menzili güneş gibi ulu ve padişahlık rütbesi yüce olan cihan padişahlarının sultanı, Sultan Murad Han oğlu Sultan Mehmed Han hâzretlerine müyesser olmuştu. Bin üç yılının cemaziyel âhirinin on beşinci günü (25 Şubat 1595) cülûs-ı hümâyûn vâkı° oldu. Ahlakı güzel padişah hâzretleri, serhadde cihâd ile meşgul olan kullarına hemen beş yüz yük akçe çıkararak Astane-i Saâdet ağalarından ve Der-i Devlet Kapucubaşları'ndan olan Veli Ağa

(*yüceliği artsın*) ile irsâl etti ve ulaştırdı. Veli Ağa, padişahın hazinesi ile Össek adlı yere çadırını dikip şehre girdi. Bu sırada Budin yolları gayet tehlikeli ve korkulu olduğu için, mutluluğa lâyık bârgâh-ı gerdun-vakâr tarafından Sigetvar Beylerbeyisi olan mir-miran Hasan Paşa hazretlerine (*Allahü Teala istediğine ve arzu ettiğine işi kolaylaştırır.*) padişahın bir ferman-ı şerifi gelmiş idi. Bu ferman Hasan Paşa tarafından açıldı ve manası beyan olundu.

“Sen ki sipâh-ı nusret-penâhın reisi ve ecnâd-ı zafer mutâdın enisi Sigetvar beylerbeyisi Hasan Paşa’sın. Hala biinâyettullahı Teâlâ mülk-i verâset ve taht ve hilafeti, hazreti Cenab-ı Rabbü’l-izzet, benim zât-ı şerîfime ve unsur-ı latîfime layık ve erzânı eyleyicek, ben dahi mezîd-i inâyet-i padişahanemden serhadde vaki’ olan kullarıma dergâh-ı muallam kapıcıbaşlarından Veli Ağa nâm kulum ile beş yüz yük akçe hazine irsal eyledim. Zikr olunan hazinenin yanınca Budin’e varınca kendin varıp Budin muhafazasında olan vüzera-yı izama ve vükela-yı vacibü’l-ihtirama varup eda ve teslim eylesin” diye ferman etmiştir.

A.b.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

Bu bölüm şerefi yüce kumandanın Beylerbeyliği zamanından Vezirlik zamanına kadar yaptığı gazâlardan ve muzaffer olduğu cihadlardan bahseder.

III. Mehmed’in cülustan sonra sınırda duran askerler için intikal ettirilmesi için hazırlanan beş yüz akçenin korunması için o sırada Sigetvar Beylerbeği olan Hasan Paşa’nın görevlendirilmesi ile başlar.

15.Meclis-i Hams-^eAşer Muḥârebe-i Aynavar ve Ḳatl-i Torı Kürek

15.1.Aynavar Savaşı ve Torı Kürek’in Öldürülmesi Transkripsiyonu

Muşârun ileyh mîr-i mîrân-ı ‘âlî-şân kendü kulları ve Sigetvar ‘askeri ile Sigetvardan ḳalkup ḥazîne-i mezbûreyi emîn ü sâlim maḥall-i ma’mûreye edâ vü teslîm êtdükden şoñra tekrâr ‘avdet êdüp Seksar nâm hisar-ı üstüvâra geldügi sâ‘at ol şâhib-i sa‘âdet ve âlî-himmet ḥazretlerine feryâdcılar gelüp erişdi kim Torı Kürek nâm la‘în beş yüz bed-âyîn-i cehennem- mekîn ile Şarviz nâm nehrüñ kenârında ebnâ-yı sebîlün yolların başup bir alay ehl-i îmânı perîşân êtdi dëyü ḥaber ëyledükleri gibi ol Āşaf-mertebet ya‘ni mîr-i mîrân-ı ḥurşîd-menzelet kemâl-i ḡayret ü ḥamiyyetinden şâhînvâr esb-i tîz-reftârına süvâr olup küffâr-ı bed-kirdârüñ ardınca maḥall-i ma‘rekeye varınca ılgar ëyledi ve kendüden muḳaddem nehr-i Şarvizün öte yaḳasına melâ‘în-i mezbûrenün mürûr u ‘ubûr êdicek maḥallerine Ḥasan Voyvoda nâm benâm âdemîsin iki yüz nefer-i dil-âver ile irsâl ëyledi ki eşkıyâ-yı ehl-i fücûr ḡuzât-ı ehl-i manşûrdan ḳaçup öte yaḳaya mürûr u ‘ubûr êderse ṭarafeynden el bir êdüp ele getürmege ḥüsn-i tedbir êdeler.

Ḥazret-i mîr-i mîrân nâmdâr ğuzât-ı nîzedâr ile ılġar êdûp Aynavar nâm maḥalle geldükde küffâr-ı bed-kirdârûn izin sürerek ve ılġar ile giderek Aynavar kırbında iki şa°bu°l-mürûr geçüd mâ-beyninde zıkr olınan eşkıyâya rast gelüp cenge âheng êtdiler.Ḥazret-i mîr-i mîrân-ı °âlî-mikdâr ğuzât-ı şecâ°at-şî°âr ile ol kıvm-i murdârûn gözin açdurmayup yürüdi ve öte yakaya irsâl olınan iki yüz fedâyî ğâzîler öte yakadan yürüyüp tarafeynden °azîm cidal ü kıtâl olup tufeng ve âlât-ı ceng şadâsın ve ğuzât-ı mücâhidînüñ nidasından °âlem serâsime olup dünyâyı kırañu dutmuşıdı.

Ol maḥalde niçe yarar ve nâmdâr ğuzât-ı dilîrânüñ âftâb-ı hayâtlarına küsûf-ı memât erişüp şehâdet sa°âdetlerine yetişdüklerin ḥazret-i paşa-yı kâmkâr re°aynen müşâhade eyleyicek sell-i seyf êdûp kendü bi°z-zât illerüye yürüyüp ziyâde ikdâm u ihtimâm eylemegin fi°l-ḥâl iki yüzden ziyâde ve tufeng-endâz piyâdeleri kılıçdan geçüp maġlûb u meksûr bir kilisanüñ içine girüp mütemaşşıl oldılar.Lakin ğuzât-ı İslâm ol kıvm-i bed-encâmı inhizâm ve bed-nâm etmekle ilâ-yevmi°l-kıyâm nîk nâmlar ile berdevâm oldılar.

Nâzm:

Kıvâmı bozılup kıvm-i cahîmüñ

Yêdiler kırbını ceng-i elîmüñ

15.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Şanı yüce beylerbeyi Tiryaki Hasan Paşa, kendi kulları ve Sigetvar askerleri ile Sigetvar'dan harekete geçti. Padişahın hazinesini emin ve salimen Budin'e getirip teslim etti. Himmeti güzel, mutluluk sahibi paşa hazretleri oradan tekrar hareketle Seksar adlı müstahkem kalenin önüne geldiği sırada, feryatçılar yetişip, Torı Körük adlı lainin beş yüz kadar cehennemlik kötü işler işleyen adamları ile Şarviz adındaki nehrin kenarında ema an ahalinin yollarını basıp bir alay din ehlini perişan ettiğini haber verdiler. Çok tedbirli ve menzili güneş gibi olan Hasan Paşa bütün gayret ve hamiyyeti ile şahin gibi uçan atına binerek kötü yaradılışlı kâfirlerin ardı sıra savaş mahalline varıncaya kadar at koşturdu. Kendi hareketinden önce Şarviz Nehri'nin öte yakasına, mel'un kâfirlerin nehri geçecekleri mahallere, Hasan Voyvoda adındaki kumandanını iki yüz kadar yiğit dilaver ile gönderdi. Günah sahibi haydutlar Allah'ın yardımına mazhar gazilerin önünden kaçıp öte yakaya geçecek olurlarsa iki taraftan elbir edip yakalamak ve hezimete uğratmak için tedbir aldılar.

Yiğit beylerbeyi Tiryaki Hasan Paşa hazretleri kargılı gaziler ile at koşturup Aynvar adlı yere geldiler. Kötü yaratılışlı kâfirlerin izini sürerek ılgar ile gidip Aynavar yakınında iki tarafa geçişi zor bir derbend içinde mel'un haydutlarla karşılaştılar.

Hemen savaşa başlayan kudretli mir-miran hazretleri şecaat-şi'ar gazileri ile, o murdar kavmin gözümü açmaya fırsat vermeden üzerine yürüdü. Öte yakaya gönderilen iki yüz fedai gazi, oradan yürüdüler ve iki taraf arasında çok büyük cidal ve kıtal oldu. Savaş aletleri ve tüfenk seslerinden, mücahid gazilerin narasından âlem serseme döndü; dünyaları karardı.

Bu meydanda pek çok yarar ve namdar yiğit gazilerin hayatlarının parlak güneşleri sönüp şehadet mertebesine eriştiklerini bahtiyar paşa hazretleri gözleri ile görünce, hemen kılıcını sıyırıp bizzat savaş meydanına yürüdü. Herkesten ziyade gayret ve himmet eyledi. Hemen iki yüzden fazla tüfenk-endaz piyadeleri kılıçtan geçirdi. Kâfirler mağlub ve maksur olarak bir kilisenin içine sığındılar ve darmadağın oldular. İslam gazileri ise, bu encamı kötü kâfirleri hezimete uğratarak, namplarını daha da kötü eylediler ve kıyamete kadar güzel şöhretlerini devam ettirdiler.

Nazm:

Qıvāmı bozılup qavm-i cahīmūñ

Yédiler dārbını ceng-i elīmūñ

(Cehennemlik kavmin birliğı bozuldu ve elim savaşın darbesini yediler.)

15.3.Sadeleştrime ve Değerlendirme

Hasan Paşa kendisine emanet edilen akçeleri ferman buyurulduğu gibi Budin'e teslim eder. Dönüş yolunda Seksar adlı kaleye vardığında, eman ile gelen yardım arayıcılar; Torı Kürek adındaki kâfirin Şarviz Nehri kenarında Müslümanlara eziyet ettiğini haber verirler.

Hasan Voyvoda'yı kâfirlerin geçecekleri yola gönderir. İslam askeri yolda revan iken Aynavar denen dar bir bölgede kâfirlerle karşılaşır. Hasan Voyvoda ile düşman çarpışır çokça şehit verilir. Hasan Paşa vardığında ise düşman askeri kaçar ve bir kiliseye sığınarak kurtulur.

Değerlendirme

Kendisine verilen görevi tastamam ifa eden cengâver Hasan Paşa; yardım talebi geldiği anda anında hareket etmeği düstur edinmiş olan inayet sever; burda da aynı tavırla hareket etmiş, biçarelere elini uzatmıştır.

Hasan Paşa'nın cevvalliğini bilmelerinin yanı sıra, ibadet evlerine duyduğu saygıyı da bilmekte olan düşman, stratejik bir hamle ile kiliseye sığınarak kurtuluvermiştir.

16.Meclis-i Sitte-^cAşer Muḥārebe-i Barbin Körek, Ḥasan Paşa Ṭamaşvara Tebdil Olduğudur

16.1.Barbin Kürek ile Savaş ve Hasan Paşa'nın Tamaşvar'a Gönderilmesi Transkripsiyonu

Ḥazret-i mīr-i mīrān-ı kāmran işbu fırsat u gānīmet ile Sigetvara müteveccih ü revān olduğdan soñra eyyām-ı şitā ve hengām-ı sermā erişüp ol kış Sigetvarda karar edüp otururken Erdel halkı bi'l-küllīye ^cişyān u hareket ve ^cumūmen re^cāyā tā'ifesiyle ittifāk u cem^ciyyet ve memālik-i İslāma mazarrat eyledükleri ecilden ḥazret-i sultān-ı ^cālī-şān ol mīr-i mīrān-ı zī-şān ḥazretlerine Ṭamaşvar beglerbegliğini ihsān edüp ^cale'l-isti^ccāl kılķup Ṭamaşvar diyārına irtihāl eylemek için emr ü fermān eyledi.Müşārun ileyh mīr-i mīrān-ı sa^cadet-ḥışāl ihmāl etmeyüp mükemmel kapısı kulları ve şecā^cat-şī^cār adamları ile kılķup Ṭamaşvar beglerbegliğine teveccüh ü ^caẓīmet eyledi.

Ol hinde Erdel ^caskeri Çenad ḥışārın muḥāşara eylemiş iken ḥazret-i paşa-yı kişverkeşānuñ geldüğün istimā^c eyledükleri gibi cünūd-ı dālālet- mu^ctād Çenad kal^casın birağup tekrār Felnaķ ḥışārın muḥāşara eylediler ve mīr-i mīrān-ı ^cādil- dil Ṭamaşvar kal^casına vāşıl u dāḥil olduğu zamān bir gün bir sā^cat ārām u karar etmeyüp Ṭamaşvar ^caskeri ile Felnaķ ḥışārı istihlāşına ılğar eyledi. Kuffār-ı füccār ol mīr-i mīrān-ı kāmkaruñ ılğar u tedārükünden ḥaberdār oldukları birle kal^ca birağup her biri tār u mār olup Lepoh nām ḥışār-ı dālālet-medārlarına varınca bir yerde karar etmeyüp firār eylediler.

Ol zamān cemi^c re^cāyā ^cişyān u tuğyān edüp Kemeş Ayak nām ehl-i nifāk bi'l ittifāk niçe biñ ehl-i şikāķa baş ve buğ olup Ṭamaşvar vilāyetine ḥaylī zarar u ziyānları olmuşıdi.Pes işbu intikām için ol mīr-i mirān benām ^caskeri İslām ile kendü kullarından Ḥasan Voyvoda nām gāzīyi re'īs-i guzāt ve enīs-i gumān edüp ^cişyān u tuğyān eyleyen re^cāyānuñ üstine ve memālik-i ḥüsrevānīye zarar u ziyān eyleyen bed-gümānlaruñ kaşdına irsāl eyledi.Mezkūr olan gāzīler daḥı gānīm ü sālīm varup gelürken mezkūr olan Kemeş Ayak ki nām dālālet-encāmı Berbir Körek ile meşhūrdur,bir iki biñ bī-dīn ü bed-āyīn Ṭamaşvara karīb yerde Ordı köprisi kurbında puşuya girüp añsuzın guzāt-ı ehl-i dīnūñ üstine hücum eyledüklerinde ^casker-i mücāhidīne leşker-i müşrikīn bir miķdar gālīb u kāḥir gelüp Ṭamaşvarda olan kişver-güşā ceng-azmā Ḥasan Paşa ḥazretlerine guzātuñ fi'l-cümle şikest ü inhizām oldukları ḥaberin i^clām eyledükleri birle ol serv-i bülend-aḥter yalıñuz yüz nefer guzāt-ı hünerver ile süvār olup ^casker-i küffār-ı şekāvat-āşāruñ ardlarınca ılğar eyledi.Fi'l-ḥāl ol nīk-ḥışāl küffār-ı ehl-i dālālī yetişüp daḥı aşla göz açdurmayup ḍarb-ı ḥarb ile ol server-i benām bi-^cināyetillahi'l-meliki'l- ^callām

küffar-ı bed-kirdāra kesr ü inhizām vérdükden şoñra haylî melâ'in-i rû-siyâh katl u tebâh olup bu fırsat u nuşrat ile ol gün yine Tamaşvar hisârına °azîmet eyledi. Dahı a°dâ-yı dîne rağmen serv-nümün bir niçe sütûna hâdden bîrûn niçe mel°ünlarıñ başların tertîb ü tezyîn eyledi.

16.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Bahtiyar beylerbeyi hazretleri bu başarıları kazandıktan ve pek çok ganimet aldıktan sonra, Sigetvar'a doğru yola koyuldu. Kış mevsimi yaklaştığı ve soğuklar başladığı için Sigetvar'da kışlamaya karar verdi. Tiryaki Hasan Paşa, Sigetvar'da kışın geçmesini beklerken bütün Erdel halkı isyan ederek harekete geçtiler. Bütün reâyâ taifesi birleşerek meydana getirdikleri ordu ile İslam memleketlerine zarar vermeye kasd ettiler. Bunun üzerine şanı yüce padişah hazretleri çok şerefli beylerbeyisine Tamaşvar Beylerbeyiliği'ni ihsan etti ve kendisinin acele olarak Tamaşvar diyarına gitmesini emr ü ferman eyledi. Güzel huylu beylerbeyi Tiryaki Hasan Paşa ihmal etmeden, mükemmel kapısı kulları ve şeci yaradılışlı âdemleri ile kalkarak Tamaşvar Beylerbeyiliği'ne müteveccihen azimet eyledi.

O vakitte Erdel askeri Çenad hisarını muhara eylemiş bulunuyordu. Ülkeler açan paşa hazretlerinin geldiğini duydukları gibi sapıklığa alışık askerleri Çenad Kalesi'ni bırakıp tekrar Felnak Kalesi'ni kuşattılar. Gönlü adaletle dolu olan beylerbeyi Hasan Paşa, Tamaşvar Kalesi'ne ulaşip şehre dâhil olduğu zaman bir gün ve bir saat bile dinlenmeyip Tamaşvar askeri ile Felnak Kalesi'nin kurtarılması için at koşturdu. Günahkâr kâfirler, mutlu beylerbeyinin ılgar ederek tedarikli bir şekilde geldiğinden haberdar olur olmaz kaleyi bırakarak, her biri tarumar olup Lepoh adlı sapıkların durağı hisarlarına ulaşınca kadar bir yerde dinlenmeden kaçtılar.

O zaman bütün reaya isyan ve tuğyan ederek Kemeş Ayak adlı nifak ehlini başbuğ seçtiler. Binlerce haydut ile ittifak eden Kemeş Ayak, Tamaşvar vilayetine bir hayli zarar ve ziyanlar vermişti. Ancak, bunun intikamını almak için ünlü beylerbeyi İslam askeri ile kendi kullarından Hasan Voyvoda adındaki gaziye, gazilerin reisi ve dostu tayin edip isyan ve tuğyan eyleyen reayanın üstüne gönderdi. Padişaha ait memlekete zarar ve ziyan veren kötü sanlı kâfirlerin def° edilmesini emretti. Bu gaziler ganimetle ve salim olarak dönerlerken adı geçen Kemeş Ayak-ki sapıklığı Barbin Körek ile meşhurdur-iki bin kadar kötü işler işleyen dinsiz ile Tamaşvar'a yakın bir yerde, ordu köprüsü civarında pusuya girdiler. Bu pusudan din gazilerinin üzerine ansızın hücum eyleyen Allah'a ortaklık koşucu kâfirler, bir parça üstünlük sağlar gibi oldularsa da, kısa süre sonra hemen mağlup olup kırıldılar. Bu durumu ülkeler açıcı ve büyük

savaşçı Tiryaki Hasan Paşa hazretlerine haber verdiler. Beylerbeyi Tiryaki Hasan Paşa yüz nefer marifetli gazileri ile atına süvar olup haydut kâfir askerlerinin ardı sıra ılgar eyledi. İyi huylu kumandan hemen sapık kâfirlere yetişerek, hiç göz açtırmadan harp u darp ederek o ünlü sunucu, âlemlerin maliki Allah'ın inayeti ile kötü yaradılışlı kâfirleri kırdı ve hezimete uğrattı. Sonra kara yüzlü kâfirlerden pek çoğunu katl etti. Bu zafer ve başarıdan sonra aynı gün zaferle Tamaşvar'a hareket etti. Aynı zamanda din düşmanlarına rağmen birçok mel'unun başını direklerle dikerek tertip ve tezyin eyledi.

16.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

İsyan eden Erdel halkının tuğyanına karşı Hasan Paşa, Tamaşvar Beylerbeyliği'ne atanır. Hasan Paşa ivedilikle Tamaşvar'a gider. Çenad Kalesi'ni kuşatmış olan kâfirler bu bilgi üzerine bu kuşatmadan vazgeçerek Felnak Kalesi'ne saldırırlar. Hasan Paşa, Felnak'a hareket eder. Haberi duyan düşman buradan da Lepah Kalesi'ne varıncaya kadar kaçır. Böylece düşman bertaraf edilir.

Reaya Kemeş Ayak(Barbin Körek adıyla meşhurdur) adındaki kâfirin önderliğinde isyan halinde iken de, Hasan Paşa, Hasan Voyvoda'yı bu kâfirlerin üstüne gönderir. Bu kâfir üzerine gönderilen İslam askerini Ordu Köprüsü civarında pusuya düşürür. Öyle ki İslam askeri yenilmek üzere iken, Hasan Paşa yetişerek düşmanı burda da bozguna uğratar.

Değerlendirme

Burada Hasan Paşa'nın isyan eden Erdel halkının isyanının bastırılmasında da imdat kolu gibi, atamasının yapıldığını görmekteyiz ki ismini duyan kâfir güruh kuşatma altındaki kaleleri bırakıp kaçmaktadır. Buna mebni Kemeş Ayak adıyla meşhur isyancının da kurduğu pusuya düşen Hasan Voyvoda'ya yetişerek düşmanı yerle bir ettiğini görmekteyiz. Cesaret timsali Hasan Paşa'nın vazgeçilmezliğini görmekle birlikte düşmanın ondan çekince düzeyi de manidar.

17.Meclis-i Seb'a-ı Aşer Muḥārebe-i Evraş

17.1.Mürted Mezled Fela Adlı Kafir ile Yapılan Savaş Transkripsiyonu

Bu mā-beynde henüz bir kaç eyyām geçmedin şābıkan ehl-i imān ü müselmān iken Mezled Fela nām(mla) kallāş altı yüz miqdār eşkıya-yı ehl-i nār ile zuhūr edüp Tamaşvar kal'asınıñ kapusın açdurmaz ve ebnā-yı sebīli geçürtmez olmuşıdı.Ḥazret-i Paşa-yı ʿālī rütbet ol ehl-i dālāleti ele getürmek içün bālāda mezkūr olan Hasan Voyvoda nām gāzīyi serdār edüp beş yüz süvār-ı nāmdār ile ol qavm-i füccāruñ yatağı maḥalline irsāl eyledi.Ġuzāt-ı şīr-ḥaṣā'il ol qavm-i bātıluñ mekân-ı nekbet-āşiyānına vāşıl olduklarında tarafeynden ʿazīm ceng ü kıtāl olduğdan soñra bi ʿināyetillahi'l-

melikü'l-müte'âl kavm-i bed-fi'âl münhezim ü pây-mâl olup envâ'-ı nuşrat ve şevket ile gerü ol gün Tamaşvar kal'asına irtihâl eylediler ve bu fırsat u nuşrata hazret-i cenâb-ı 'izzete şükr ü senâ eylediler.

17.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Bu arada henüz birkaç gün geçmeden, daha önce ema an ve iman ehli iken Mezled Fela adlı bir kafir, (mla) altı yüz kadar cehennemlik eşkıya ile ortaya çıktı. Tamaşvar Kalesi'nin kapısını açtırmaz ve yolcuları geçirtmez olmuştu. Derecesi yüce paşa hazretleri bu sapıkları ele geçirmek üzere, yukarıda adından bahsedilen Hasan Voyvoda adındaki gaziye kumandan tayin ederek beş yüz kadar süvari ile bunların yaşadıkları yer olan memlekete gönderdi. Arslan hasletli gaziler, uğursuz kâfirlerin, talihsiz memleketlerine ulaştıkları zaman, iki taraf arasında çok fazla ceng ve kıtal oldu. Sonunda yücelik sahibi Allah'ın inayeti ile kötü işler işleyen kâfirler hezimete uğrayarak mahf oldular. Gaziler çeşitli başarı ve zaferler kazanarak tekrar Tamaşvar Kalesi'ne döndüler. Zafer ve başarılarından dolayı cenabı Allah'a şükür ve sena eylediler.

17.3.Sadeleştirme ve Değerlendirilmesi

Evvelden Müslüman iken, birkaç gün içinde dinden dönen Mezled Fela adlı kâfirin, o kadar ki Tamaşvar Kalesi'nin kapısını açtırmaz olmuştu. Hasan Paşa, Hasan Voyvoda'yı beş yüz süvari le bu kâfirin derdesti için gönderir. Hasan Voyvoda konu kâfirleri bertaraf ederek Tamaşvar'a döner.

Değerlendirme

Dinden dönmüş Mezled Fela'nın dinden dönmesinden ziyade, Tamaşvar Kalesi'ne uyguladığı baskı ve kötü hareketleri nedeniyle Hasan Voyvoda tarafından devre dışı bırakıldığını görmekteyiz. Belli bir süredir bazı harekâtlara Hasan Voyvoda'nın gönderildiğini görmekteyiz.

Bu da bize Hasan Voyvoda'nın, Hasan Paşa'nın gözdesi olduğunu ve güvendiği en yakını olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

18.Meclis-i Şemâniye-^cAşar Ğaret-i Kacet

18.1.Kacet'in Yağmalanması Transkripsiyonu

Nazm:

İşbu hâle geçmedin çok rûzigâr

Gitdi kış âşârı geldi nev-bahâr

Ḳuvvet-ihevâ-yırebî-ibedî nihâyet kemâlet

Ve te'sîr-i kuvvâ-yı tab'-ı nihâd gâyet

İtidâlde ilen Kacet nâm harbî kal'anuñ kaşdına ve işyân u tuğyân eyleyen bed-gümânlaruñ üstine ol hazret-i âlî-menzelet kaşd u niyyet eyledi ve Tamaşvar askerî ile kalkup Kacet vilâyetine azîmet eyledi. Ol bilâd-ı ehl-i inâdı gâret ü hasâret eyleyüp küllî ganâ'im ile gelürken Kemeş Ayak asker-i erbâb-ı şikâk ile hazret-i mîr-i mîrân-ı gerdün-tâkuñ yolına gelüp tufeng-i ejderhâ-şikâr ve âlât-ı kârzâr ile ol kadar muhârabe vü kıtâl eylediler ki kâbil-i ta'bîr ve mümkün-i tahrîr degüldür.

Haq sübhânehu ve te'âlânuñ uluvv-ı inâyeti ve hazret-i server-i kâ'inât aleyhi efđalu's-salavatuñ mu'cizâtı berakâtı ile hazret-i paşa-yı pürçünbiş-i ihtirâm ol kavm-i bed-fercâmı inhizâm u bed-nâm edüp küllî asker-i ehl-i hezîmet nâr-ı cahîme rihlet edüp izz u rıfat ile ol âkıl u kâmil Tamaşvara gelüp vâsıl u dâhil oldu ve bi'l-cümle Tamaşvar diyârı bi-emrillâhî'l-meliki'l-mennân harâb u vîrân ve re'âyâsı tağlar başında evtân tutup bi'l-küllîye işyân u tuğyân eylemişken darb-ı tîğ u harb-i belîğ ile ol şahib-sa'âdet ya'ni paşa-yı Âsaf-menzelet ekşerin itâat eddürüp ra'îyyet eyledi ve sâ'ir erbâb-ı imânı ri'âyet ü ihşanı ile şādân u handân edüp ol diyâr-ı celilü'l aqtâra tamâm nizâm u intizâm vermişidi Lakin hikmet-i rabbânî ve meşîyyet-i sübhânî ile Bosna vilâyetinde dahı yer yerin re'âyâ işyân u tuğyâna başlayup fitne vü fesadları vardukça izdiyâd bulmağın hazret-i pâdişâh-ı haşmet-penâh ol mîr-i mîrân-ı sa'âdet-destgâh hazretlerine Bosna beglerbegligin ihsân edüp enva'-ı ri'âyet-i celiyye-i sulţânî ve eşnâf-ı inâyât-ı aliyye-i hâkânî ile ser-firâz u mümtaz eyleyicek ol şahib-i şadâret ve müşir-menzelet sene semânî ve elf târîhinde vâki' olan mâh-ı cemâziye'l-evvelinüñ evâ'ilinde Bosna vilâyetine azîmet ü rihlet eyledi.

18.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Nazm:

İşbu hâle geçmedin çok rûzigâr

Gitdi kış âsârı geldi nev-bahâr

(Bu hal üzere çok zaman geçmeden, kışın izleri çekildi ve ilkbahar geldi.)

Kuvvet-ihevâ-yirebî-ibedî ema an kemâlet

Ve te'sîr-i kuvvâ-yı tab'-ı nihâd gâyet

(Hava kuvvetlendi, baharın güzelliği çok arttı, günlerin tabii kuvveti tesirini göstermeye başladı.)

Menzili yüce olan Tiryaki Hasan Paşa hazretleri bir müddet itidal üzere olduktan sonra, Kaçet adlı kaleyi feth etmeye ve buralarda isyan edip taşkınlık gösteren kâfirlerin üzerine sefere çıkmaya niyet eyledi. Tamaşvar askerini yanına alıp Kacet vilâyetine doğru azimet etti. Bu ülkede kâfirlerin kalelerini garet ederek korku saldıktan sonra, pek

çok ganimet ile dönerken Kemeş Ayak, eşkıyası ile dönen feleğin mirimiranı olan Tiryaki Hasan Paşa'nın yolunu kesti. Ejderha avlayan tüfenk ve savaş aletleri ile o derece savaş ve vuruşma oldu ki, tarif edilmesi ve yazılması mümkün değildir.

Yüce Allah'ın inayeti ve bereketi ile yiğitliği takdire değer, akıllı ve olgun paşa hazretleri, sonu iyi olmayan kâfirleri hezimete uğratıp, namlarını kötü ederek pek çok mağlup olmuş düşmanı cehennem ateşine havale eyledi. Sonra gurur ve rif'at ile Tamaşvar'a döndü. Çok ihsan sahibi olan Allah'ın emri ile Tamaşvar divarı baştan başa harap ve viran olmuş reayası dağ başlarında vatan tutmuşlardı. Hepsı isyan ve tuğyan eylemiş iken kılıç darbesi ve savaş ile mutluluk sahibi tedbirli Tiryaki Hasan Paşa hazretleri pek çoğuna itaat ettirip raiyyet kıldı. Diğer iman sahiblerine de raiyyetler ve ihsanlar vererek şadan ve handan eyledi. Allah'ın bu diyarına tamamen nizam ve intizam verdi. Lakin Allah'ın irade ve hikmeti ile Bosna vilayetinde de yer yer reaya isyan ve tuğyana başlamış, fitne ve fesatları gittikçe ziyadeleşmişti. Haşmetine sığınılan padişah hazretleri, beylerbeyi Tiryaki Hasan Paşa'nın uğurlu ellerine Bosna Beylerbeyliği'ni ihsan ederek, pek çok inayet ve hakanlığının ikramları ile derecesini yükseltip mümtaz eyledi. Mutlu ve menzili yüce Tiryaki Hasan Paşa, 1008 yılının cemaziyel evvel ayının başlarında (Ekim 1599) Bosna vileyetine doğru yola koyuldu.

18.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

Hasan Paşa Kacet adındaki kaleyi almak üzere baharla birlikte Tamaşvar askeri refaketli ordusuyla yola çıkar. Kemeş Ayak adındaki kâfir, Hasan Paşa'nın yolunu keser. Burada cereyan eden ceng, anlatılmayacak kadar büyük olmuştur. Ama Hasan Paşa düşmanı mağlup ederek Tamaşvar'a döner. Tamaşvar'da bir miktar asi isyan ederek dağlara çıkmış iken Hasan Paşa bu asileri de itaat ettirir.

Bosna taraflarındaki isyan ve karışıklık üzerine, padişah Hasan Paşa'yı Bosna Beğlerbeyliği'ne gönderir. 1599 da Hasan Paşa Bosna'ya gider.

Değerlendirme

Hasan Paşa'nın, Kacet adındaki kaleyi almaya gittiğinde Kemeş Ayak adındaki kâfirce yolunun kesildiğinin belirtilmesi, on altıncı mecliste anlatılan olayda öldürülmediğini göstermektedir.

Müellif burada cereyan eden savaşın, anlatılamayacak derecede büyük ve şiddetli olduğundan bahisle, Hasan Paşa'nın galibiyetini anlatmaktadır. Hasan Paşa buradaki asayişsizlikleri de bastırdıktan sonra, Bosna'daki isyanın daha önemli olduğundan hareketle padişah tarafından 1599 da Bosna Beylerbeyliği 'ne gönderilir.

19.Meclis-i Tıṣṣa-ḥAsar İcmāl-i Ahvāl-i Muḥārebe-i Vaç ve Muḥāşara-i Ḳalʿa-i Budin

19.1.Vaç Savaşı Sonrası Budin Kalesi'nin Kuşatılması Transkripsiyonu

El-ḥāşılı'l-keḷām ve sene-i seniyye-i saʿādet-encāmda Vaç seferi vāḳiʿ olup ṭabur-ı maḳhūr Vaç nām maḥalde zuḥūr ʿylemegin serdār-ı kām̄kār Saṭırcı Meḥemmed Paşa-yı nām̄dār ḥazretleri ile maʿan müşārun ileyh mīr-i mīrān-ı saʿādet ʿunvān Bosna ʿaskeri ve ol diyāruñ serverleri ile Vaç ḡazāsına müteveccih ü revān oldı.Mīr-i mīrān müşārun ileyh Ḥasan Paşa ḥazretlerinüñ Vaç seferinde vāḳiʿ olan ḡazā vü cihādı cemīʿ ecnād-ı zafer-muʿtāduñ maʿlūmı olmağın bu ʿabd-i şadāḳatkār ihtişār üzre işʿār ʿyledüm.Ol sefer-i maḡfıret-eşeri tamām ʿdüp ʿasker-i bī-pāyān ile kışlağa müteveccih ü revān oldı.Ol kış Bosna diyārında ʿadālet ve nehc-i istikāmet üzere bilād-ı İslāmı ḥıfz u ḥırāset ʿyledi.Çün eyyām-ı şitā ve hengām-ı sermā gidüp evvel bahar-ı ḥuceste-āşār gelüp āşikār oldı.

Nazm:

Meḡer bir gün nesīm-i rūḥ perver

Cihāna vērmişidi zīb ü zīver

Ėrişüp iʿtidāl-ı faşl-ı ezhār

Gelüp şevḳıla cūsa cümle enhār

Cihānda şādıluk şaçılmışıdı

Gül ü lāle gelüp açılmışıdı

Neşr:İş bu mevsim-i rebīʿ ve maḳdem-i bedīʿde ḥazret-i mīr-i mīrān-ı raʿiyyet-i server cihād-ı ekber için ʿasker-i rehber ve esbāb-ı sefer-zafer tedārük olunmasıçün her diyāra nāmeler ve muʿtemedün ʿaleyh çavuşlar gönderüp müheyyā vü ḥāzır ve aʿdānuñ ḥareket-i bī- bereketlerine müterakḳıb u nāzır iken Pojeğa ser-ḥaddinde ʿazīm idlāl vāḳiʿ olmağın ʿasker-i ehl-i şevket ile Pojeğa şahrāsında cemʿiyyet ve ḥıfz u ḥırāset-i memleket için teveccüh ü ʿazīmet ʿyledi.ʿAsker-i ḥarrār ve leşker-i ʿadū-şikār ile ḳanğı taraftan ḥavādiş-i rüzgār-ı bedkār bedīd ü āşikār ola dēyü intizāmda iken ḳral-ı bed-fiʿālūñ ṭabur-ı maḳhūrı gelüp Bespirim ve Polata ḳalʿaların alup zabṭ ʿyledüklerinden maʿadā bu deñlü ṭabur-ı meksūr ve ʿasākir-i ehl-i fücūr Budin kalʿasınıñ ḳaşdına gelmekleri muḳarrerdür deyü Budin muḥāfazasında olan vüzerā-yı ʿizām̄dan vükelā-yı ʿālī-maḳām̄dam feryādçılar gelüp ḥazret-i mīr-i mīrān-ı ʿālī-şān Bedun ḳalʿası muḥāfazasına daʿvet ʿyledükleri ecilden ol sāḥib-i saʿādet ve keşirü'l-mürüvvat bir sāt

istirāhat yüzin görmeyüp başda olan ʿasākīr-i benām ve leşker-i İslām ile kılķup Budin cāniblerine teveccüh ü ʿazīmet ʿyledi.

Ol ʿaķıl u kāmīl Budin ķalʿasına gelüp dāhīl olduķı ğibi yüz biñden ziyāde süvār u piyāde ile ķral-ı dālluñ ķarındaşı olan Matyas Hersek nām kallāş u seg Budin ķalʿasın muķāşara ʿdüp kırķ iki ʿaded ķalʿa-küp topar ķurup dōğmege başladukları ğibi ol server-i ʿālī-tebār Budin hişārında oda ķapısı ķurbında tabur-ı maķhūruñ muķābelesinde sancağın ķaldırup ve bedenler başında tabl-hānelerin ķaldırup Bosna dil-āverleri ve kendü ķulları ile kırķ beş ğün ʿaleʿd-devām top ve tufeng ve ālāt-ı cenge ķarşu sīnesin siper ʿdüp ķazāya ve seng-i cefāya muķābil oldu. Rūz u şeb düşmen-i dīn ile ğāh taşra ķıķup ceng ü cidāl ve ğāh burc u bedenden ķıtāl ʿdüp niçe biñ bed-fiʿālī pāy-māl ʿyledi.  alışup cānıla ğāzīler bedende durdılar.

Niçe defʿa düşmeni burc u bedenden sürdiler. Kırķ beş ğün ʿaleʿd-devām ol ālī-maķām tīğ u siperin elinden bırakmayup ğece ve ğündüz ğuzāt-ı İslāma niʿmetler bişürüp ve māmalekin vērüp hasbeten lillāh fedā ʿyledüğinden māʿadā küffār-ı dālālet-endişüñ yürişlerinde ve hareket ü revişlerinde ʿyledüği hīdmet bu ʿabd-i bīʿilletüñ ķalem-i bī-ķarārı ile Engürüs tevārīhinde işʿār olunmağın tatvīl-i kelām ve bāʿiş-i şudāʿ-enām olmamak ecliçün ol şāhib-saʿādet ve keşīrūʿl mürüvvet hāzretlerinin cihād-ı zafer-muʿtādından zerrevār iħtişār üzre intihāb u işʿār olınmasın iħtiyār olındı.

El-ķışsa düşmen-i hezimet-maķrūn kırķ beş ğün tamām leyl ü eyyām top u tufeng ve ālāt-ı ceng ve tīr ü hadeng ile iķdām u ihtimām ʿylediler ve ķalʿanuñ eṯrāfın zīr ü zeber ve hāke beraber ʿdüp hāzreti paşa-yı dil-āver ve mīr-i mīrān-ı ʿadl-ğüster ķulına envāʿ-ı hareket ü revişler ve eşnāf u cūrʿet ve yürişler ʿylediler. Fe-emmā hāzret-i ḥabīb-i Hudā ve resul-i kibriyā *ʿaleyhi efḍaluʿt-tahiyye fiʿş-şubḥi veʿl-mesāğuñ* āb-rūyı hūrmetine mīr-i mīrān-ı ʿālī şānuñ ķolına ʿasker-i bed-sīret fırsat u nuşrat bulmayup her yürişlerinde yüzleri ķara ʿavdet ü haclet ʿtdükleri ecilden sāʿir maķşūr olan ğuzāt-ı ehl-i mansūruñ ğözleri açılıp her  arafdan leşker-i ehl-i fücūrı maķhūr u meksūr ʿyledükleri bāʿişden niçe biñ ʿasker-i rū-siyāh ve merdūd-ı ğüm-rāh ķatl u tebāh olmağın Budin ķalʿasın cünūd-ı bed-hāh elinden ḥalāş ʿtdiler. Mūmā- ileyh mīr-i mīrān-ı şāhib-i saʿādet hıfz u hīrāset-i memleketi ve dīn-i saʿādet-āyīne bu minvāl hīzmet ʿderken Bosna beglerbegliği Toğalı Aḥmed Paşaya vērīlup ol server-i hūnerveri maʿzūl ʿtdiler kendü bünyād-ı devletlerine ḥalel vērüp ser-ḥadd-i İslāmı vīrān ʿtdiler.

Nitekim emr-i hāzret-i rabbūʿl ʿizzet ile bir şāhib-i ʿadālet ve kān-ı seḥāvet zuhūr bulup ğün ğibi nīk-nām ile şöhret-i tām mulsā zamānede erbāb-ı devlet ve aşḥāb-ı

saʿādet olanlar şecāʿat ü şehāvetine ruḥṣat vèrmeyüp rezīl ü zelīl éyledükleri ʿāqıl u kāmīl olanlara niçe vüçūh le rüşen ve delīldür.

Nazm:

Yıkıldı mülk ü millet ḥikmet-i taqdīr imiş bildüm

Bu nikbet kāʾināta hep zuḥal-teʿsir imiş bildüm

Ḥıyānet istiḳāmet faẓl u cehl u nīk ü bed şimdi

Tefāvūt lafzan ancak maʿnide hep bir imiş bildüm

Niçe saʿy ile ey dil Kaʿbe-i maḳsūda varılmaz

Ümīd-i kām eden ʿālemde bī-tedbīr imiş bildüm

Muḥaṣṣıl faẓl u dāniş mūcib-i tākdīm imiş evvel

Bu devr-i āḫir içre bāʿiṣ teʿḫīr imüş bildüm

Elüñ çek cāmdan götür ayağı bezmden cānā

Dēsünler āferin bir rind-i ʿārif pīr imiş bildüm

Neṣr:ve biʾl-cümle niçe zamān ol zāt-ı ʿālī-şān maʿzūl u maḥzūn ḥālīk-ı kevn ü mekān ve rāzık-ı ins ü cān ḥāzretlerine tevekkül ü tevessül üzre iken ol sene-i mubārekede Uyvar seferi vāqıʿ olup ol şīr-pīşe-i heycā ḥāzreti Ḥasan Paşa sefer-i mezbūrda serdar-ı ʿālī-miḳdār İbrāhim Paşa ḥāzretlerinüñ ḥuzūr-ı saʿādet-mevfūrlarında éyledüğü ḥidmet ve diḳḳatler ve aʿdā-yı dīne éyledüğü ihānet ü ḥāḳāretleri taḥrīr ü taṣṭīr olsa niçe kitāb-ı faşluʾl- ḫitāb ile beyān u ʿayān olınmak ḳābil ü imkān degül idi.Ol sefer-i maḡfīret-eşerden ʿavdet ve ʿasākir-i nuṣrat ile Belḡrada ricʿat olınup evvel bahār-ı behişt-āṣāra dek ḥāzret-i cenāb-ı rabbüʾl-izzetden ḡayrı yere recā vü ilticā eylemedi Çün kış āsarı gidüp zīnet-i bahār ile cümle diyār ārāste ve şöhret-i rüzḡār ile cemāl-i mürḡ-zār pīrāste olup rüy-ı ʿālem mānend-i bāḡ-ı İrem oldu.

Nazm:

Olupdur rüy-ı ʿālem tāze vü ter

Şabā kılmış çemen ṣāhnın muʿaṭṭar

Gülābile ter étmiş jāle rāhı

Ola tā kim ḡuzātuñ seyr(an)ḡāhı

Dem-ā dem hem şabā yiler yüpürür
Aķup şular yeri siler süpürür

Çemenler döşemiş sündüs sebātı
Çekerler yer yerin ʿālī simātı

Çenār el kavşurup tırmuş kıyāma
Ağaçlar şaf şaf olmuşlar selāma

Çağırur dem-be-dem bülbül ki durma
Gözün aç dem be demdür az görme

Dolup mürğile her şahrā vü vādī
Ġazāya gel dēyü olmuş münādī

Neşr:Ve bi'l-cümle işbu faşl-ı bedīʿul-āşār ve mevsim-i ezhārda Kaniye seferi vāķiʿ olmağın hıfz u hırāset-i Budin ve zabt rabt-ı ġuzāt-ı mücāhidīn için ol server-i saʿādet-ķarīne merāħim-i celiyye-i sultānī ve meķārim-i ʿaliyye-i hāķānīden Budin beylerbegligi ʿināyet ü iħsān olunup ol diyār-ı celīlū'l-aķtār-ġüşā umūr-ı cumhūrı ol zāt-ı melikiyy muşaffāt ħazretlerinün rāy-ı ʿālem-ārālarına ve zamīr-i münīr-i zamā'ir-ġüşālarına taʿvīz u taʿyīn olunup,

Nazm:

Felek anuñ ki ķaddin dest-i zūr ile kemān ēyler
Ķatı ġam çekmesün Ħaķ anı bir şāħib-nişān ēyler

Ķılup ġāhī ħalīlin āteş-i hicrāna pervāne
Maķāmın ġül gibi vaşl ile yine ġülsitān ēyler

Şalup bir niçe ġün zindān-ı ķahra māh-ı Kenʿānı⁶⁸
Yine Mışr-ı saʿādetde ʿazīz-i kāmran ēyler

Süleymānı ķılup āvāre taħtında niçe ġünler
Yine iʿzāz u ikrām ile şāh-ı ins ü cān ēyler

⁶⁸ Hz. Yusuf kastedilmektedir.

Dil-i meksūra bāb-ı luṭf-ı Hāḡ meftūhdur ḡünki
Muḡarrer refʻ olan ʻazl ile naşbı imtiḡān ʻeyler

Neşr:ḡün ol mīr-i mīrān-ı saʻādet-ʻunvān ḡazretlerine Budin vilāyeti iḡsān olındı,biḡ beş yüz mikḡār şecāʻat-şiʻār tīr-keşbār ḡulları at şıḡradup meydān-ı ḡazāda eḡ ednāsına muḡābil ḡahramān-ı ḡātil ḡarīm olmazdı.

Naẓm:

Hadeng-efgen dil-āverler ki eḡ ednāsınuḡ tīri
Geḡer almazdı biḡ ḡat olsa ḡarḡuḡ daḡı ḡalḡanı

Ṭufeng-endāz ḡāzīler kim atḡuḡḡa ḡaṭā ʻetmez

Feleklerde nişāna atsalar Behrām u Keyvāna⁶⁹

Neşr:El-ḡāşıl mūmā ileyh mīr-i mīrān-ı ʻādil-dil Belḡrad civārından ḡalḡup menzil-be-menzil ṭayy-ı merāḡil ʻeyleyüp Budin şahrāsına vāşıl olıcaḡ aʻdā-yı dīne raḡmen ḡayret-i İslām ve şevket-i seyyidü'l-enām ʻaleyhi's salavatu ve's- selām ḡaşdına zīnet ü şevket ve düşmen-i dīne dehşet ü heybet ḡöstermek iḡün kendü ḡulların sāfi āyīne gibi mücellā ve mücevher geyimler ile donadup kemān-keş Rüstemveş ḡullarınıḡ reng-ā-reng bayraḡları ile ol şahrā lālezāra dönmüşidi.

Naẓm:

Gülistāna şebīḡ olmuşdı şahrā
ḡiḡekler idi gündüzler ser-ā-pā

Tevekkül etdiler ʻavn-ı ḡudāya

Revāne oldılar şavb-ı ḡazāya

Neşr:ḡuşuşan Budin ḡāzīleri ve ol ucuḡ serveri alay alay bölük bölük fevḡ fevḡ baḡr-i bī- pāyān gibi mevc urup yollu yolınca envaʻ-ı zīnet ü şevket ile ḡelüp ol server-i nīk-ḡişāli istikḡbāl ʻylediler.Ol zamān ki ḡazret-i mīr-i mīrān işbu şevket ü ʻunvān ve ʻasker-i bī-pāyān ile Budin şahrāsına revān oldu,ḡral-ı bed-fiʻāl ve küffār-ı ḡalālet-meʻāl cāsūslar irsāl ʻylemişdi ki ḡazret-i paşa-yı kāmḡaruḡ ḡareket ü eṭvārın ve heybet ü āşārın ḡörüp iḡbārın bilüp işitmeḡe murād ʻylediler.Pes Budin şehrinde bu deḡlü ʻasker-i müsliḡmīn ve ḡuzāt-ı mücāḡidīn ḡarşu ḡıḡup ol ḡazret-i ḡūrşīd menzeletüḡ ve ʻasākīr-i pūr-

⁶⁹ Doḡan,M.a.g.e.,642 “Zuhal Satürn gezegeni.”

şalābetüñ esbāb-ı şevketin seyr ü temāşā ederlerdi. Hāzret-i paşa-yı devlet-rehīn geregi gibi tezyīn ile sene semāni ve elf muhārrem-i muhtereminüñ evārihinde sarāy-ı saʿādetlerine vüsul bulup nüzul buyurdular. Ol diyārda daḥı ol ʿālī-nihād reʿāyā-yı bī-dād olanlara ʿadl u dādın icra vü ʿāmme-i fuḫarāya şalāḥ u sedādın nidā etdürüp şerʿ-i resül-i şāhib-i uşūli ihyā ʿeyledi ve ser-ḥadd-i küffār-ı fuccāruñ kılaʿ-ı hezimet-maḫrūnlarından Üstürğon ve sâ'ir huşūn-ı nāmdār- larına gün olmadı ki kendü bi'z-zāt ḳalkup ılḡar ʿtmeye ve gāḥ ḡuzāt-ı nīzadārların irsāl ʿdüp ehl-i nārı ḥāksār ʿtmeye. Hāzret-i paşa-yı saʿādetgāḥ niçe eyyam u māḥ Budin ḥıfzında var maḫdūrın bezl ʿtmişken ol eṣnāda bi-ināyetillāhi melikü'l ḳadīr Ḳanije ḳalʿası fetḥ u teşḥire gelüp ḡüzīde-i ser-ḥadd-i cihān ve zübde-i aḳtār-ı ehl-i īmān olmaḡın zabt-ı bilād ve şiyānet-i ʿibād iḫūn ol ʿālī-nihāda Ḳanije beglerbegligi Bereznice sancak ilḥāḳı ile ināyet u iḥsān ʿdüp fermān-ı pādīşāḥi ve emr-i şehenşāḥi vārid oldı kim Budin eyāletinden ber-vech-i istiʿcāl irtihāl ʿyleyüp Kanije beglerbegligine gitmesiḫūn fermān olınmaḡın ol derya-nevāl u nīk-ḥiṣāl fermān-ı pādīşāḥiye imtişāl ʿdüp Kanije vilāyetine istiʿcāl ile irtihāl ʿeyledi.

19.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi

Sözün kıyası, Tiryaki Hasan Paşa'nın bu sene içerisinde üç seferi vaki oldu. Bu seferlerden birincisi Vaç mahallinde zuhura geldi. Mutlu kumandan, satırcı Mehmed Paşa hazretleri ile birlikte, Bosna askeri ve Vaç taraflarının yiğitleri, Vaç gazasına müteveccih yola revan oldular. Beylerbeyi Hasan Paşa'nın Vaç Seferi'nde vuku'a gelen gaza ve cihadı bütün zafere alışık askerlerin malumu olduğu için, bu sadakatkar fakir, çok kısa yazmaya gayret ettim. Tiryaki Hasan Paşa bu seferini tamamladıktan sonra, sayısız askeri ile kışlağına doğru yola çıktı. O kışı Bosna'da, adalet ve doğruluk üzere, İslam diyarını korumakla geçirdi. Kış günleri ve soğuklar geçtikten sonra ilkbahar geldi.

Nazm:

Meğer bir gün ema -i rūḥ perver

Cihāna vermişidi zīb ü zīver

(Ruh besleyen rüzgâr, meğer bir gün dünyaya güzellik ve tazelik vermişti.)

Êrişüp iʿtidāl-ı faşl-ı ezhār

Gelüp şevḳıla cūsa cümle enhār

(Çiçek mevsiminin tatlı ve yumuşak havası erişti. Bütün nehirler şevk ile coştı.)

Cihānda şādıluk saçılmışıdı

Gül ü lāle gelüp açılmışıdı

(Dünyaya sevinçlik saçılmış, güller ve laleler açılmış idi.)

Bu ilkbahar mevsiminde, halkın önderi olan Tiryaki Hasan Paşa hazretleri, cihad-ı ekber için, asker, rehber ve sefer levazımının tedarik olunması hususunda bir çok yerlere mektuplar ve herkesin güvenini kazanmış çavuşlar gönderip hazırlanmalarını emretti. Düşmanın bereketi olmayan hareketlerini yakından takip edip gözler iken, Pojega serhaddinde, büyük karışıklıklar ortaya çıktı. Paşa hazretleri memleketin korunması ve beklenmesi için İslam askerini şevket ile Pojega Ovası'nda topladı ve sonra düşman üzerine hareket eyledi. Arsız kâfirler ile düşman avlayan askerler, hangi taraftan haber gelecek diye beklemekte idiler. Bu sırada yaptığı işler kötü olan kralın kahrolmuş taburu gelip Bespirim vilayetinin kalelerini ele geçirip zaptetmişlerdi. Bunun üzerine, bu kadar kalabalık ve günah sahibi asker, Budin'i almaya gelmişlerdir, diyerek Budin muhafazasında bulunan büyük vezir ve makamı yüce valilerden Tiryaki Hasan Paşa'ya feryatçılar ulaştı. Bunlar, şanı yüce paşa hazretlerini Budin Kalesi muhafazasına devet ettiler. İyiliği pek çok olan bahtiyar paşa hazretleri bir saat bile istirahat etmeden, yanında bulunan ünlü askerleri ve İslam gazileri ile harekete geçti. Budin'e doğru harekete etti.

Akıllı ve tedbirli Paşa, Budin Kalesi'ne gelip dâhil oldu. 100.000'den fazla piyade ve süvariye maiyetine alan ve sapık kralın kardeşi olan Matyas Hersek'in köpekleri, Budin Kalesi'ni muhasara ettiler ve 42 adet kale-küp top kurarak surları dövmeye başladılar. Yüce soylu kumandan Budin Kalesi'nin ova kapısı yakınlarında kralın taburu karşısında sancağını dikti. Burçlarda da mehter çaldırdı.

Bosna yiğitleri ve kendi kulları ile kırk beş gün devamlı, top tüfenk ve diğer savaş aletlerine karşı, sinelerini gererek kaza topuna ve cefa ateşine karşı durdu. Gece ve gündüz din düşmanları ile bazan dışarıya çıkıp savaş ve bazan da burç bedenlerinde kıtal ederek nice bin bed-fialı payimal eyledi. Gaziler surların üzerinde canla başla çalışıp gayret ettiler. Düşmanı kaç kere burç bedenlerinden geri attılar. Makamı yüce kumandan kırk beş gün devamlı kılıcı elinden bırakmadı. Gece ve gündüz İslam gazilerine yemekler pişirtti. Elde nesi var nesi yok, hepsini verip Allah yolunda hibe eyledi. Ayrıca sapık kâfirlerin hareketlerinde, gidiş ve gelişlerinde yaptığı hizmet benim naçiz kalemim, kararım ve Macaristan tarihlerinde geniş tafsilatla işaret olunmamaktadır. Bundan maksat insanların rahatsız olmalarına sebebiyet verir endişesiyle, o mutluluk sahibi ve iyiliği çok paşa hazretlerinin, alışılmış zaferlerinden çok kısa bir şekilde, seçilerek kaydedilmesi ciheti idi.

Kısaca hezimete akraba olan düşman, kırk beş gün gece ve gündüz top, tüfenk ve savaş aletleri vs.ile ihtimam ve gayret eylediler. Kalenin çevresini toprakla bir

seviyeye getirerek adalet gösteren dilaver beylerbeyi Hasan Paşa hazretlerinin askerlerine karşı türlü hareket ve manevralar ile bölük bölük yürüyüşler gösterdiler.

Lakin Allah'ın sevgilisi ve Resul-ı kibriyası (*Akşam ve sabah ona pek çok selam olsun.*)'nın yüzü suyu hürmetine şanı yüce beylerbeyinin kullarına kötü yüzlü düşman fırsat ve ruhsat bulamadı. Her hücumlarında yüzleri kara olarak geri döndüler. Şaşkınlıkları dolayısıyla diğer mahsur kalmış olup Allah'ın yardımına kavuşan gazilerin gözleri açılınca, hep birlikte bu günahkâr kâfirleri mağlub ettiler ve kılıçtan geçirdiler. Böylelikle nice bin kara yüzlü ve doğru yoldan sapmış kâfiri katl ve mahv eylediler. Budin Kalesi'ni, fenalık isteyen askerlerden kurtardılar. Dine mutluluk veren ve memleketi koruyup gözetken, bahtiyar beylerbeyi Tiryaki Hasan Paşa yukarıda anlatıldığı gibi hizmet ederken, Bosna Beylerbeyliği Togalı Ahmed Paşa'ya verildi. Hüner ehlinin serveri olan paşa hazretleri azledilmiş oldu. Böylece kendileri devletlerinin binasını bozarak serhad emaları kalbini viran eylediler.

Nitekim Cenab-ı Allah hazretlerinin emri ile bir adalet sahibi ve cömertlik menba'ı ortaya çıkıp gün gibi iyi adı ile tam şöhrat bulsa, o zamanın devlet erbabı ve ashabı olanlar onun şeca'at ve cesaretine ruhsat vermeyerek rezil ve zelil eylerler. Ancak akıllı ve kâmil kişiler nice çehrelerde açık ve delildir.

Nazm:

Yıkıldı mülk ü millet hikmet-i takdîr imiş bildüm

Bu nikbet kâ'inâta hep zuhal-te'sir imiş bildüm

(Mülk ve milletin yıkılışının Allah'ın takdiri, kâinatın felaketininse Zühal yıldızının tesiri olduğunu bildim.)

Hıyânet istikâmet fażl u cehl u nîk ü bed şimdi

Tefâvüt lafzan ancak ma'nide hep bir imiş bildüm

(Korumak, doğruluk, faziletlik, cahillik, iyilik ve kötülüğün farkı sadece sözde imiş, manada hepsinin aynı olduğunu şimdi bildim.)

Niçe sa'y ile ey dil Ka'be-i maksûda varılmaz

Ümîd-i kâim eden âlemde bî-tedbîr imiş bildüm

(Ey gönül, ne kadar gayret etsen, maksat kabesine varamazsın. İnsanı, âlemde ümid-i kam eden bu tedbir imiş bildim.)

Muhaşşıl fażl u dâniş mücib-i tâkdîm imiş evvel

Bu devr-i âhîr içre bâ'is te'hîr imüş bildüm

(Fazilet ve bilgelik elde etme, önceleri öne geçmeye sebep imiş. Ancak bu ahir zaman içinde geride kalmaya sebep oluyormuş, bildim.)

Elüñ çek cāmdan götür ema bezmden cānā

Dēsünler āferin bir rind-i ʿārif pīr imiş bildüm

(Ey sevgili, içkiden elini çek, kadehi meclisten uzak tut, bildim ki, ariflerin dostu pir imiş aferin desinler.)

Şanı yüce olan Tiryaki Hasan Paşa uzun müddet mazul ve mahzun olarak yeri ve göğü yaratan insanlara ve cinlere rızık veren Cenab-ı Allah hazretlerine tevekkül üzere idi. Bu halde iken, aynı yıl içinde Uyvar Seferi vaki' oldu. Arslan gibi savaşa en önde giden Tiryaki Hasan'ın bu Uyvar Seferi'nde kadri yüce kumandan İbrahim Paşa hazretlerinin mutluluk dolu huzurlarında yaptığı hizmetler ve din düşmanlarına karşı eylediği ihanet ve hakaretler pek çok kitaba satır satır yazılsa sığmaz ve sözle de beyan ve ayanına çalışılsa kabil-i imkân olmaz idi. Mağrifet eseri olan bu seferden, Allah'ın yardımına mazhar olmuş askerlerle Belgrad'a döndükten sonra, cennet bahçelerine benzeyen ilkbahara kadar, izzeti çok olan Cenab-ı Allah'tan başka hiçbir kimseye rica ve hiçbir yere iltica etmedi. Kışın soğukları çekildi. Baharın güzelliği ile her taraf süslendi ve güzel günler, güneşin parlaklığı ile donandı. Yer- yüzü İrem Bağı gibi oldu.

Nazm:

Olupdur rûy-ı ʿālem tâze vü ter

Şabā kılmış çemen şahının muʿattar

(Yeryüzü terütaze oldu. Saba rüzgârı çimenliği güzel kokularla donattı.)

Gülâbile ter étmiş jâle râhı

Ola tâ kim ğuzātuñ seyr(an)gâhı

(Çiçekler gül kokan terlerini yollara serpiştirmiş ki gazilere seyrangah olsun.)

Dem-â dem hem şabâ yiler yüpürür

Aküp şular yeri siler süpürür

(Âşıklar telaşla oraya buraya durmadan koşarlar. Sular akar yeri siler süpürür.)

Çemenler döşemiş sündüs sebâtı

Çekerler yer ema ʿālî simâtı

(Kıpkırmızı ciğer alameti gibi ipek işlemeli çimenler döşenmiş)

Çınar el kavuşup durmuş kıyama

Ağaçlar saf saf olmuşlar selama

(Çınar elini bağlamış, ayağa kalkmış, ağaçlar saf selama durmuş.)

Çağırur dem-be-dem bülbül ki durma

Gözün aç dem be demdür az görme

(Zaman zaman bülbül öter ve durma, gözünü aç, utanma, dem bu demdir der, az görme.)

Dolup mürgile her şahrâ vü vādī
Gazāya gel dēyü olmuş ema a

(Her ova ve vadilere kuşlar doluşmuş, “gazaya gel” diye çağırmaktadırlar.)

Bu güzel baharda ve çiçek mevsiminde Kanije Seferi vuku’ buldu. Budin’i muhafaza etmek ve mücahidleri zapt u rapt altında tutmak için bahtiyar kumandan Tiryaki Hasan Paşa hazretlerine, hakanlığının yüce ikram ve saltanatının yakışır merhameti ile Budin Beylerbeyliği yeniden inayet ve ihsan olundu. Bu diyarın bütün işleri melek sıfatlı Tiryaki Hasan Paşa hazretlerinin yüceliklerle süslenmiş iradelerine ve kendilerinin açık ve nurlu vicdanlarına havale ve tayin olundu.

Naẓm:

Felek anuñ ki ẓaddin dest-i zūr ile ema ēyler
Kātı ğam çekmesün Hāk anı bir şāhib-nişān ēyler

(Melik, birinin boyunu kudret eli ile yay gibi bükerse, çok üzülmesin; zira Allah onu nişan sahibi kılar.)

Kılup gāhī ḥalīlin āteş-i ema an ema an
Maḳāmın gül gibi vaşl ile yine gülsitān ēyler

(Sonunda Hz İbrahim’in hicran ateşine pervane kılar ve makamını gül bahçesine döndürür.)

Şalup bir niçe gün ema a-ı ẓahra māh-ı Ken⁷⁰ānı

Yine Mısr-ı sa⁷⁰adetde ⁷⁰azīz-i kāmran ēyler

(Nice zaman Ken’an ülkesinin kahr zindanına salar, fakat yine Mısır ülkesinin bahtiyar Aziz’i eyler.)

Süleymānı kılup āvāre tahtında niçe günler

Yine i⁷⁰zāz u ema ile şāh-ı ins ü cān ēyler

(Süleyman’ı nice günler tahtında avare kıldıktan sonra yine izzet ve ikram ile insanların ve cinlerin şahı eyler.)

Dil-i meksūra bāb-ı luṭf-ı Hāk meftūhdur çünkü

Muḳarrer ref⁷⁰ olan ⁷⁰azl ile naşbı imtiḥān ēyler

(Gönlü kırık olanlara Allah’ın lütuf kapısı açıktır. Çünkü bilinir ki, yüceltir, sonra azl eder, böylece nasbı imtihan eyler.)

⁷⁰ Hz. Yusuf kastedilmektedir.

Beylerbeyi Tiryaki Hasan Paşa hazretlerine Budin vilayeti ihsan olunduktan sonra hemen atlarına bindirdiği bin beş yüz kadar şecaat-şiar okçu kullarının en kötüsüne karşı gaza meydanlarında, kâfirlerin en büyük kahramanları rakib olamaz idi.

Nazm:

Hadeng-efgen dil-âverler ki eñ ednâsınıñ tîri

Geçer almazdı biñ kat olsa çarhuñ dahı kalkanı

(Ok atıcı dilaverlerinin en kötüsünün oku, bin kat bile olsa, feleğin kalkanını deler geri dönmezdi.)

Ṭufeng-endâz ğâzîler kim atdukça haṭâ etmez

Feleklerde ema a atsalar Behrâm u Keyvâna⁷¹

(Tüfenk atıcı gaziler attıklarında hata etmezler ve gökyüzünde Behram ve Keyvan yıldızlarına nişan alsalar, vururlardı.)

Velhasıl gönlü adaletle dolu beylerbeyi Tiryaki Hasan Paşa hazretleri, Belgrad civarından kalkıp, menzilleri merhale merhale geçerek Budin Ovası'na ulaştı. Burada din düşmanlarına rağmen, İslamın gayretini ve cümlelerin efendisi Hz.Muhammed'in şevketini artırmak gayesiyle, din düşmanlarına dehşet ve heybet vermek üzere kendi askerlerini süslü ve tantanalı göstermeye çalışarak onları safir ayna gibi parlak ve mücevherli elbiseler ile donattı. Rüstem'i andıran kemankeş kullarının renkli güzel bayrakları ile sahra, lale bahçesine döndü.

Nazm:

Gülistâna şebîh olmuşdı şahrâ

Çiçekler idi gündüzler ser-â-pâ

(Ova, gülbahçesine dönmüş, gönderler baştan başa çiçeklerle donanmıştı.)

Tevekkül etdiler ʿavn-ı Hudāya

Revâne oldılar şavb-ı ğazāya

(Allah'ın yardımına tevekkül ederek gaza cihetine doğru yola çıktılar.)

Hususiyle Budin gazileri ve bu ucun komutanları alay alay, bölük bölük, dalga dalga sonu olmayan deniz gibi dalgalanıp yol boyunca türlü ziynet ve şevket ile gelip, hasletleri güzel olan serdar Tiryaki Hasan Paşa hazretlerini karşıladılar. Beylerbeyi hazretleri bu şekilde şatafatlı halde, şevket ve sayısız asker ile Budin ovasına geldi. Kötü işler işleyen kral ve sapık kâfirler, bahtiyar paşa hazretlerinin tavırlarını, hareketlerini, heybet ve asarını görüp anlamaya çalışmaları ve haber getirmeleri için

⁷¹ DOĞAN,M.,a.g.e.,s.642. "Zuhal Satürn gezegeni."

casuslar göndermişti. Ancak Budin şehrinde bu kadar İslam askeri ve mücahid gaziler, karşılamaya çıkarak menzili güneş gibi yüce olan paşa hazretlerinin şevketini ve diğer tarafta bulunan sapık askerleri seyr ü temaşa ederlerdi. Devlet koruyucusu olan paşa hazretleri, şatafatlı bir merasim ile bin sekiz senesi muharrem ayının ortalarında (Temmuz Ortası, 1599) güzel saraylarına vasıl oldular. İstirahate başladılar. Yaratılışı güzel olan paşa hazretleri bu diyarda da, reayadan gadre uğrayanlara adaletini gösterip bütün fukaraya sulh ve doğruluğu nida ettirerek, hazreti resulün şeriatini ve güzel usulini yeniden diriltti. Macar kafirlerinin serhad kalelerinden hezimetini yakınlaştırmış Estergon ve diğer şöhretli hisarlarına, gün olmadı ki, bizzat kendisi kalkıp ılgar etmeye ve bazan da kargılı gazilerini gönderip cehennem ehlini hakisar kılmaya. Mutluluk sığınağı olan paşa hazretleri nice gün ve ay Budin'in muhafazasında var gücünü sarf etmiş iken, bu esnada kudret sahibi Allah'ın inayeti ile cihan serhaddinin güzide ve iman ehli ema anların topraklarının özü olan Kanije Kalesi'ni feth ve teshire gelerek, beldeyi zabt edip kâfirlerin saldırılarından korumak için, uhdelere Kanije Beylerbeyliği, Bereznice Sancağı ile birlikte inayet ve ihsan olundu. Gönü derya gibi engin ve güzel huylu olan Tiryaki Hasan Paşa hazretleri mutadı olduğu gibi yine acele hareket ederek, Kanije Beylerbeyliği'ne gitmek için padişahın fermanına imtisal edip vilayetine doğru hızla yola çıktı.

19.3.Sadeleştirme ve Değerlendirilmesi

Bosna Beylerbeyliği ve Satırcı Mehmet Paşa o sene Vaç Seferi'ne beraber giderler. Döndüklerinde kış mevsimi gelmiş olup, bu mevsimde de Bosna'yı kâfirlere karşı korurlar. Bahar geldiğinde Hasan Paşa her tarafa mektup gönderir. Asker hazırlanır, düşman takibine çıkılır.

Bu esnada Pojega sınırında karışıklar çıkar. Hasan Paşa önce o bölgeye gider. Burada düşmanı beklerken, kralın Bepirim ve Polata Kaleleri'ni aldığı ve Budin'e doğru ilerleyişte olduğu haberi ulaşır.

Hasan Paşa direk Budin'e gider. Kralın kardeşi Matyas Hersek yüz bin asker ve kırk iki adet büyük topla hücum eder. Hasan Paşa ve askerleri Budin Kalesi'ni kırk beş gün korurlar. Düşman Budin'i alamaz. Hasan Paşa Budin'de bu mücadeleyi verirken, Bosna Beylerbeyliği Toga Ahmed Paşa'ya verilir.

Hasan Paşa azledilip bir köşede beklerken o yıl Uyvar Seferi olur. O seferde Hasan Paşa'nın yaptığı hizmetler kelimelere sığmayacak kadar çoktur. Hasan Paşa kışı Belgrad'da geçirir. Baharda Kanije Seferi olur. Hasan Paşa Budin Beylerbeyliği'ne getirilir. Kanije'nin alınması üzerine Kanije Beylerbeyliği'ne getirilir.

Değerlendirme

Hasan Paşa'nın Bosna Beylerbeyliği görevi sırasında ordularını hazırlatıp düşmanı takibe başladığı sırada Pojega sınırındaki karışıklıkları önlemek amacıyla yönelmesi esnasında; Bespirim, Polata Kaleleri'nin kaybedilmesinin yanı sıra düşman askerinin Budin'e doğru ilerlemesine mebni; az daha Budin'in düşecek olması hadiseleri kanaatimizce Hasan Paşa'nın Bosna Beylerbeyliği'nden alınmasına sebep olmuştur.

Şunu da burada belirtmek gerekir ki; bu kaleler (Bespirim ve Polata) stratejik öneme sahip olduğundan dolayı on dördüncü mecliste anlatıldığı üzere Hasan Paşa'nın feth ettiği kalelerdir.

III. Mehmed'in tahta cülusundan sonra on dokuz kardeşinin ölüm fermanını verebilecek yapıda oluşunun, tahammülsüz bir kişiliğe sahip olduğu da düşünülebilir.

Düşman askerinin aldığı da göz ardı edilmemesi gerektiğini de belirtmek gerekir.

Ancak Hasan Paşa tamamen bir kenara itilmemiştir. Uyvar Seferi'nde gösterdiği yararlılıkları gözönünde bulundurularak önce Budin, akabinde Kanije Beylerbeyliği'ne getirilmiştir.

20.Meclis-i 'İşrîn Muḥarebe-i Baluğ Petre ve Şemotorna

20.1.Baluğ Petre'nin Hasan Paşa'ya Pusu Kurması Transkripsiyonu

Zübde-i merām ve netīce-i kelām ol server-i benām Kaniye kal'asına teveccüh ü 'azîmet ederken Şemotorna hisârına gelecegi gün ne deñlü kulları ve ademîleri var ise kendüden muḳaddem kaçâr ve ağırlıkları ile illerüye irsâl êtdükden şoñra kendüleri yetmiş seksan nefer kulları ile dümdârda ḳalup giderken meger kral-ı bed-fi'âlün begleri cümle Hersekleri ile ittifāk u tedbîr êylediler ki iki yüz fedāyi-i serden geçdi eşkıyâyı ol mîr-i mîrân-ı âlî-şānuñ yolına gönderüp añsuzın şekāvet ü şikest êdüp bir hālet ile mazarrat êyleyeler. Pes ol ḳavm-i melā'in ü bed-āyîn ikiyüz fedāyi-i bî-dîne Baluğ Petre nām hezîmet-ḳarîni baş ve buğ êyleyüp işbu fesāduñ niyyetine ve ol şāhib-i sa'âdetün ḳaşdına irsâl êylediler. Melā'in-i mezbûrîn daḥı Şemotorna hisârına ḳarib yerde iki cebel ve ḳullenün mā-beyninde kendülerin pinhān êtdiler ve ol zāt-ı 'alinün yolına kemend-i hîle ḳurdılar Çün ḥazret-i mîr-i mîrân-ı zîşān guzāt-ı bîr-beyān ile şahrāda giderek ve şayd u şikār êderek añsuzın puşudan iki yüz ehl-i nār u fuccār-ı ḥāksār ol 'ālî-tebāra toğrı ılğar êyleyüp duruşdılar ve göz açdurmayup birbirine girişdiler. Hemān-dem ol 'ālî-himem yerinde sâbit-ḳadem olup ṭablḥānesinin çaldırup ve tuğ u 'alemlerin ḳaldırup a'cā-yı dîne ḳarşu yürüdi. Lakin bunca zamāndan berü kendü uğurına cān ve başların

fedā èylemek cānlarına minnet bilen kulları ol hāzret-i bārīfatūñ yanında bulunmaduğı ğāyet elem ü kaşāvet çekdi. Fe-emmā kişiyе şöñ nedāmet aşşı ètmez ve te’essüf ü kaşāvet fā’ide vèrmez. Fi’l-hāl hāzret-i cenāb-ı ‘izzete tevekkül-i tām̄m èyleyüp yanında bulunan birkaç ğāzīler ile sell-i şemşīr-i düşmen-gīr èyleyüp tarafeynden āteş-i kıtāl ü cidāl tamām iştiğāl bulup şīrāne cūr’etler ve dilīrāne hareketler ètdiler.

Hamle-i ūlāda melā’in-i hāsīrīn fi’l cümle cānib-i İslāma galebe-i şūrīnlerin göstericek hāzret-i paşa-yı şāhib ‘unvān ol zamān cümle kullarından illerüye hamle èyleyüp cidāl u kıtāl èyledüĝin sâ’ir kulları ‘aynen muşāhade ètdüklerinde her biri hayātlarından ümīdīn kaṭṭ èdüp ğayret ü hāmmiyet ile kurd koyun sürisine girer gibi şamīmü’l-fu’ād ğazā vü cihād eclīçün ol bed-nihādlaruñ üstine yürüş ètdiler.

İki taraftan birbirbirne çok iş ètdiler. Āķībetü’l-merām ol server-i benām bu mertebe iķdām u ihtimām ètdüĝi gibi melā’in-i mezbūrīn bi-‘ināyetillāhi’l melikü’l-mu‘īn yat u yaraķların u mu‘allā bayraķların bıraĝup firār ve her biri bir kenār ihtiyār èdüp tār u mār oldılar. Yarar ve nāmdār diller alınup ve haylī kallāşlaruñ başları kesilüp işbu fırsat u nuşrat ile ol şīr-ṭal‘at ya’ni Hāsan Paşa-yı ‘Uṭārid-fiṭnat⁷² Şemoṭorna kal‘asına karīb gelicek aḍā-yı dīne raĝmen ve cānib-i İslāma tergīben ol kallāşlardan kesilen başların şimşīr üzerine dizüp giriftār olan hāksāruñ ellerine vaṣṣ èylediler ki keşān-berkeşān alınan bayraķ ve sancaķları ile nigūn-ser ve hāke berāber ol server-i ğazā-güster hāzretlerinüñ öñince müteveccih ü revān olalar. İşbu şalābet ü şevket üzre Şemoṭorna kal‘asına gelüp vāşıl u dāhīl olup andan Kāniye cāniblerine toĝru ṭayy-ı merāhīl ve kaṭṭ-ı menāzil èyledi.

Nāzm:

‘Adü cündi ne deñlü olsa bisyār

Yüzin döndürmedi hergiz ‘Ālīvār

Hāsan Paşa ki èylerdi cihādı

Ki söylenür kāmı dillerde adı

⁷² Doĝan, Mehmet., a.g.e., s.1098 Utarid: Merkür. s.378. “*Fitnat: Zihin açıklıĝı anlayış ve kavrayış çabukluĝu.*”

20.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Sözün neticesi ve maksadın özü, ünlü kumandan Kaniye Kalesi'ne doğru giderken Şemotorna hisarına varacağı gün, ne kadar kulları ve adamları var ise, hepsini kendisinden önce katar ve ağırlıkları ile ileriye irsal etti. Sonra yetmiş seksen kadar asker kullarını yanına alarak arkada kaldı. Yürüyüşe devam ederken, meğer kötü işler işleyen kralın beyleri bütün Hersekliler ile birleşerek iki yüz kadar fedai haydudu, şanı yüce beylerbeyinin yoluna gönderdiler. Ansızın eşkıyalıkla kırıp geçirmek düşüncesiyle ema an gazilere zarar vermeyi kararlaştırdılar. Ancak mel'unlar ve kötü iş sahipleri iki yüz kadar dinsiz serdengeçtiye Baluğ Petre adlı hezimete yakın kişiyi başbuğ tayin eylediler ve tertip ettikleri fesat niyeti ile o mutluluk sahibi kumandanın öldürülmesi kasdına gönderdiler. Bu mel'unlar kendilerini Şemotorna hisarına yakın yerde iki dağ ve bir kalenin arasına gizlediler. Zatı yüce Hasan Paşa'nın yoluna kemendçiler koydular. Çünkü beylerbeyi hazretleri gaziler ile ovada giderlerken ve saydu şikâr ederlerken ansızın pusudan iki yüz cehennemlik ve yerle bir olası Macar kâfirleri, asıl serdara doğru ilgar eyleyip karşı karşıya durdular. Göz açtırmadan birbirlerininie giriştiler. Hemen gayreti çok olan paşa hazretleri yerinde sabit-kadem oldu ve tablhanesini çaldırmaya başladı. Tuğ ve âlemlerini de kaldırarak din düşmanlarının üzerine yürüdü. Fakat bu kadar zamandan beri kendi uğruna can ve başlarını feda eylemeği canına minnet sayan kulları o kadri yüce kumandanın yanında bulunmadı. Kendisi gayet elem ve sıkıntı çekti. Ancak kişiye son pişmanlık fayda vermez. Esef ve sıkıntı fayda etmez. Hemen cenab-ı izzet hazretlerine bütün kalbi ile tevekkül eyledi. Yanında bulunan kılıç sahibi gaziler ile düşman tutan kılıcını sıyırdı. Her iki tarafta da ceng ateşi ve vuruşma isteği ortalığı iyice sardı. Arslan gibi cür'etkar ve yiğitçe hareketlerde bulundular. İlk hamlede mel'unlar ve zarar ve ziyana uğramış olan kâfirler bütün ema an cephelerine karşı üstünlük kazandılar. Unvan sahibi paşa hazretleri o zaman bütün kullarından ileriye hamle kıldı. Kumandanlarının savaş ve kıtalde en önde bulunduğunu gözleri ile gören diyer gazilerin herbirisi hayatlarından ümidini keserek gayret ve hamiyet ile koyun sürüsüne dalan kurt gibi gaza ve cihad sevabı kazanmak için o kötü yaratılışlıların üzerine yürüyüşe geçtiler.

İki taraftan birbirlerine çok iş ettiler. Nihayetinde o ünlü kumandan bu derece gayret ve ihtimam ettiği gibi adı geçen mel'unlar Yüce Allah'ın inayeti ile yat ve yaraklarını yüksek bayraklarını bırakarak her birisi bir kenara kaçmaya başladılar. Tamamıyla tar u mar oldular. İşe yarar ve ünlü esirler alındı. Birçok kallaşların başları

kesildi. Bu fırsat ve zafer ile yüzü arslan gibi olan Utarid fitnatlı⁷³ Tiryaki Hasan Paşa hazretleri Şemotorna Kalesi'ne yaklaşınca, din düşmanlarına rağmen ve İslam tarafını savaşa karşı coşturmak için, kâfirlerden kesilen başları sırtlar üzerine dizdirdi. Yakalanmış olan kallaşların ellerini bağlattı. Bunlar ile birlikte tersine dönmüş ve toza bulanmış bayrak ve sancakları, gaza dağıtan paşa hazretlerinin önü sıra yürütmeye başladılar. Bu heybet ve şevket üzere Şemotorna Kalesi'ne gelip vasıl ve dâhil oldular. Oradan Kaniye taraflarına doğru, merhaleleri aşarak ve menzilleri geçerek yürüdüler.

Naẓm:

°Adü cündi ne deñlü olsa bisyâr

Yüzin döndürmedi hergiz °Âlīvār

(Düşman askeri ne kadar çok olsa da, yüce kumandan yüzünü döndürmedi.)

Hasan Paşa ki ëylerdi ema a

Ki söylenür kamu dillerde adı

(Hasan Paşa cihadı yaptığı için, onun adı bütün dillerde dolaşır.)

20.3.Sadeleştirme ve Değerlendirilmesi

Hasan Paşa askeriyle Kaniye Kalesi'ne giderken Şemotorna hisarına geleceği gün asker ve ağırlıkları önceden gönderir ve kendisi geride kalır. Bunu haber alan kral, Petre adındaki kâfire pusu kurdurtur. Düşman ile karşılaşan Hasan Paşa az sayıdaki gazi ile çarpışır ancak hayatlarından da pek ümitli değildir. Buna rağmen Allah'ın inayeti ile gözlerini karartarak düşmana dalarlar birçoğunu öldürürler geri kalanları da kaçarlar. Hasan Paşa öldürülen kâfirlerin başlarını mızraklara geçirerek Şemotorna hisarına asar.

Değerlendirme

“**Tedbirli**” olarak ün salan ve düşmanların korkulu rüyası olan ve bolca hasım sahibi Hasan Paşa'nın; ağırlıklarını önden göndererek az gazi ile geride kalarak gelmesi düşündürücü bir tavır olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak yine de Allah'ın inayeti ile başarılı olarak çarpışmadan çıkmıştır. Hiddetini kâfirlerin başlarını mızraklara takıp Şemotorna Kalesi'ne asarak dost düşmana göstermiştir.

⁷³ Doğan, a.g.e., s.1098 Utarid: Merkür s.378. “Fitnat: Zihin açıklığı anlayış ve kavrayış çabukluğu.”

21.Meclis-i Ahdî ve ‘İşrîn Muḥāşara-i Kaniye ve İnhizām-ı ‘Asker-i Kıral-ı Bed-fi‘āl ve Amed-i Vezāret Be Ḥazret-i Ḥasan Paşa

21.1.Kaniye Mudafaası Transkripsiyonu

El-ḥāşıl ḥazret-i paşa-yı ‘ākıl u ‘ādil sene tıs‘a ve elf şaferinüñ on yêdinci güninde Kaniye kal‘asına vāşıl u dāḥil olup umūr-ı mühimme-i dīniyye ve ḥidemāt ve levāzımāt-ı sulṭāniyyeye mübāşeret èyledi ve ālāt-ı kār-zāra ve cānib-i küffār-ı ḥāksāra göz kulaḳ dutup müheyyā vü ḥāzır iken kıral-ı bed-fi‘āl memālik-i hezimet-maḳrūnında Pojun nām maḥalde rimpapanuñ uluların ve āyīn-i fāsıdlerince fetvā vèrür reh-nümāların cem‘ èdüp meşveret ü tedvīn èylediler ki:

“Ehl-i İslāma muttaşıl inhizām vèrüp ḳaşd-ı intikām èylediler ki ehl-i Kaniye gibi ḥışn-ı nāmdār ve ḥışār-ı üstüvārumızı ḳarb u ḳahren elümüzden aldıkları cümlemüze ‘ār ve ümmet-i İsevīye ḡayret-i bisyār degül midür cümlemüz el bir ve ḥüsn-i tedbīr èdüp gerü Kaniye kal‘asın feth u teşḫīr èylemek gerekdür.” deyü Fireng-i bī-ferhengüñ kıralarına ve Portuḳal-ı ehl-i ḳalāluñ banlarına elçiler ile nāmları varup mu‘āvenet ü muzāheret recā vü ‘asker-i ehl-i ḳalālet ile dīn-i fāsıdelerine taḳviyet èylemeleri bābında istid‘ā vü ilticā eyledüklerin bā‘isden cem‘ Firengüñ banları ve Portuḳal-ı bed-fi‘ālüñ fanları olan kıralları ḡayret ü hamıyyet èdüp kimi otuz biñ ve kimisi yigirmi biñ ‘asker mu‘āvenet ve dīn-i İsevīye taḳviyet içün gönderüp bunca asākir ü ḥazā’in Beç kıralı olan bed-āyīn cānibine irsāl èylediler ve rimpapa la‘īn kendü ḳarındaşı olan bed-ma‘āşı altmış biñ ‘asker-i şeyṭānet-rehber ile gönderüp cüz‘ī zamānuñ içinde kıral-ı bed-fi‘āl yüz atlmış biñden ziyāde suvār u piyāde ḥāzır u āmāde èyleyüp altmış biñ ‘asker-i hezimet-eşer ile bir serdār-ı nā-hemvārun gönderüp İstolni Belḡrad kal‘asın muḥāşara èylediler ve Kaniye kal‘asınuñ ḳam‘u kal‘ına ve Ḥasan Paşa-yı kāmḳāruñ ḳaşdına yüz biñ Nemçe⁷⁴ ve Macar ve Hırvat ‘askeri ta‘yīn ü irsāl èyledi ve āsker-i bed-aḡterine kendü ḳarındaşı olan Hersek-i bed-ma‘āşı leh ve Çek banları ve ‘umūmen boy begleri ile ḳalkup kırḳ sekiz ‘aded ḳal‘a-küp topların vèrüp Kaniye kal‘asınuñ üstine ve ol dilāverüñ ḳaşdına irsāl èyledi.

Ḥazret-i Ḥasan Paşa-yı nāmdār küffār-ı ba-inkāruñ işbu ḥareket ü mazarratlarından ḥaberdār olıcaḳ fi’l ḥāl ol şīr-ḥışāl ḳal‘a bedenlerine ‘azīm toplar ve cā-be-cā ejderīn ḳarb-zenler çıkarup ve cānib-i erba‘ade toraḳdan ḳulleler peydā vü icād èyledi ki Kaniye şahrāsın ḥıfz u ḥırāset ve a‘dā-yı dīne ḳahr u hezīmet vère ve Peçuy ve Sigetvar ‘askerin yanına getürüp muḥkem müheyyā vü ḥāzır ve a‘dā-yı dīnūñ

⁷⁴ Doḡan,M.,a.g.e.,s.839. “Osmanlılar’ın Avusturya’ya verdikleri ad.”

gelmeklerine müterak্কıb u nāzır iken müddet-i eyyām ile ʿasker-i kral-ı hezīmet meʿāl serdār-ı bed-fiʿālleri ile sene tisʿa ve elf rebīʿü'l-evvelinüñ on ikinci günü işneyn gecesı vilāyeti yıka yıka Kaniye şahrāsına çıka gelüp hıyām-ı nüḥüset-kıyāmların kurup tabur-ı maḥḥūrların bağladuḥları gibi dilīr-i ʿarşa-i veḡā ḥazret-i Ḥasan Paşa guzāt-ı ehl-i ḡazā ile ḡalʿadan taşra çıkup aḥşama degin muttaşıl ceng ü kıtāl ve ḥarb ü cidāl èylediler.Ol rüz-ı pīrüz ki ḥazret-i sultān-ı dīn yaʿni resul-i rabbü'l-ʿālemīn şallallāhu ʿaleyhi ve sellemüñ ḡudūm-ı saʿadet-rüsūmları dünyāyı rüşen ü münevver èyledüḡi gece tabur-ı maḥḥūrlarınüñ zuhūrı vāḡiʿ olduḡına cemīʿ guzāt-ı ehl-i dīn şādān u ḥāndān olup envāʿ-ı furşat u nuşrata dāl ve eşnāf-ı ḡanā'im ü şevkete fāl èdindiler ve bi'l-cümle üç gün ʿale'd-devām ol server-i benām küffār-ı ḡalālet-penāhuñ metrislerin kurdurmayup ve ḡalʿanuñ etṛāfına ugratmayup ḥaylī küffār-ı nāpāk top u tufeng ḡarbından helāk olıcak ʿaḡıbetü'l-emr küffār-ı bed-kirdāruñ serdār-ı nābe-kārı kırk biñden ziyāde tufeng-endāz piyādelerin önüne ḡatup ol cünūd-ı ehl-i fücūr mānend-i ḡubūr metrislerin ḡazup girdiler ve metrislerin ḡalʿanuñ muḡābelesine vaḡʿ ètdiler.Bir seher nā-gehān kırk sekiz ʿaded şāʿika-kirdār ve kıyāmet-āşār balyemez⁷⁵ toplara āteş verilüp niçe yüz biñ tufeng ve ālāt-ı cenge āheng ètdüklerinde ḡavḡā-yı ceng-āşüb ve feryād-ı ḡırīv-i ḡarb-zen top zemīn ü āsmānı ve kevn ü mekānı harekete getürüp ḡüyā ki bī-illet ʿalāmet-i kıyāmet zuhūr èylemişidi.

Nāzm:

Şanasın kim ḡopdı ḥaşr uruldı şūr

Zulmet-i maḥşer olur dūr oldı nūr

Neşr: Ḥuşūşan kim ḡalʿa-i mezbūre bedenlerinde şıyt u şādā-yı ḡabl u kūs çarḥ-ı berīne velvele ve ḥāy u ḥüy-ı nüfūs rüy-ı zemīne zelzele şalup dūd-ı duḥān cihānı bürümüşidi. Ḥazret-i mīr-i mīrān-ı ʿālī-şān ol zamān emr ü fermān èyledi ki yeñiçeri Yūsuf Aḡa ile Arslan Aḡa nām ḡāzīler üç yüzden ziyāde tufeng-endāz piyāde ile ḡalʿadan taşra vāḡiʿ olan toprak ḡullenüñ hıfzına gideler ve guzāt-ı dilīrānuñ duraḡı Peçuy sancaḡı ʿaskeri ile ümerā-yı ʿālī-miḡdārdan Fetüs Muşlı Begi cānib-i şarkīye ve dil-āverān-ı şecāʿat-āşārdan Komar Begi olan Ḥüseyin Begi dört yüz nefer-i bahādurān-ı kārgüzār ile cānib-i yesāra taʿyīn èyledi ve cānib-i şimāle yeñiçeri kethūdāsı olan ser-cezīre-i küberā Sefer Kethūdā ile yeñiçeriyān-ı beden-nişānı ve Bektaşiyān-ı zafer-ʿunvānı gönderüp kendüleri ʿizz u saʿadetile gece meşʿaleler ile beden başında ve gündüz ḡalʿanuñ etṛāfında olan guzāt-ı müslümīne baḡşışler ve envāʿ-ı istimāletler vèrmekde idi.Küffār-ı

⁷⁵ Meydan Larousse, C.5,S.305. “İtalyanca menzil topu”

dalâlet-şi'ârûn süvâr u piyâdeleri leyl ü eyyâm niçe sa'y u ikdâm ile ol hişâr-ı üstüvârûn etrâfında olan batağına ve şu yatağına envâ-ı şan'at-ı üstâd ve bünyâd-ı Şeddâd ile köprüler peydâ vü icâd eylediler.

Bu köprünün her iki zira° miqdârı mahallerine siper ve toprak ile metrisler eyleyüp dahı her metrislerine bir niçe tufeng-endâz piyâdelerin koyup ol kavm-i ehl-i dalâl güzât-ı erbâb-ı kıtâl ile otuz toktuz gün tamâm muhârebe vü cidâl eylediler ve burc u bârûların ol kavm-i ehl-i nîrân vîrân eyleyicek kırkıncı gün asker-i hezîmet-makrûn niçe hareket ü revîş ile yürîş kaşdın eyledükleri gibi hikmet-i Hudâ-yı yezdân ile iki nefer Fireng kâfiri müselmân ve ehl-i îmân olmak kaşdına ol zamân kal'aya gelip dâhil olmuşidi ve yarınki gün vaqt-i temcîdde asker-i şüm umûm üzre hücum edüp kal'aya yürîş edeceklerin haber-i haqîkat ile bildürmüşler idi. Ol gece gâzîler şerbet-i şehâdete tâlib ü râğıblar birbirleri ile esenleşüp **“acaba ale's-seher nuşrat güneşi kangî cānibūn askerine toğar”** dēyü şabāha dek kādīu'l-hācāt kabline münācāt ētdiler. Dahı her biri yerlū yerince ve kollu kolunca hāzır ve a'dā-yı dīnūn hareketlerine müteraqqīb u nāzır olduklarından gayrı ol kişver-güşā-yı ālem-ārā a'nī Hasan Paşa hazretleri livā-yı nuşrat-āsāların kal'anuñ burc u bedenlerine diküp tuğ u alemli ve tabl-hāneleri ile hāzır u āmāde olup şabāha dek burc u bārūda olan güzāt-ı mücāhidīnūn kollı kolına varup her birine istimāletler ve ri'āyet ü bahşîşler eyleyüp kelām-ı gevher-nişarların îşār kıilup eyitdi ki:

“Bunca müddet-i medīd ve zamān-ı ba'iddē berū dīn-i mefīn gayretine huşūşan hazret-i pādīşāh-ı sa'ādet-āyīn hamiyetine cān u başuñuz fedā eylemiş gāzīlersiz. Asker-i küffār-ı bed-rā ve leşker-i fūccār-ı nā-sezā aqzā-yı āsmāni ve belā-yı nā-gehānī gibi üzerümüze nāzil olmuşdur. Çün taqdīr-i Hudā ve tedbīr-i kibriyādan şabr u taḥammül edelüm. Dahı tīr-i kazāya siper sīnemüz dutalum.”

Nazm:

Çün kader tīrin ata kavs-i kazā

Siper olmaz aña illā ki rızā

Neşr: İmdi sizūñle burc u bedende çalışup duruşalum ve düşmen-i dīn ile dilīrāne dögüşelüm. Ya küllümüzi dīn-i İslām gayretine galṭān ve yāhūd hulle-i şehādetle kendümüzi miyān-ı ravza-i rıdvān edelüm.

Nazm:

Emr-i sulţān-ı cihāndur edelüm ‘azm-i gazā

Kereminden umaruz feth u zafer vère Hudā

Neşr: dèyü her birine niçe pend ü naşihat ve gereğince istimālet vèrdüğinden şoñra kendü sancağı olduğı maħalle varup karar ve küffār-ı nābe-kāruñ etvār-i dālālet-āşārları neye münce ola dèyü intizārda iken nāgāh Leh ü Çek hānları nāmında olan banları ve kavm-i naşarānuñ begleri ve Fireng-i bī-ferhengüñ Hersekleri leşker-i düşmen-i bedgümānuñ öñince yayan olup yat u yaraqları ve mükemmel bayrakları ile yürüş ètdiler. Anlaruñ ‘akabınca on biñden ziyāde hārbe-perdāz u tufeng-endāz Fireng ‘askeri şāfi āhen ü pülāda müstağrak olup alay alay fevc fevc baħr-i zulümāt gibi mevc urup temcīd vaktinde

Nazm:

Kerem ser-çeşmesi ehl-i ‘ināyet

Mürüvvet ma‘deni sāhib-sa‘ādet

hazretlerinüñ koline togru togru yürüşler èylediler. Hafeze-i havza-i İslām u dīn olan paşa-yı devlet-karīn guzāt-ı mücāhidīn ile kaţarāt-ı emtārdan ziyāde düşmen-i dīnüñ piyādelerine karşı karşı turup top u tufeng ve tır u hadeng-i seng ile ceng èderken kılıç kılıca nacağ nacağa söyleyüp yağa yakaya olunca niçe zamān duħānuñ içinde müstağrak olup tufeng ‘askeri birbirinden fark olınmazdı.

Nazm:

Çekildi rü‘yet-i naşrun minallāh

Dēnildi her taraftan Allāh Allāh

Yürüdi burc u bārū üzre küffār

Yaraqlandı şavaşa çār u nā-çār

Atıldı kal‘adan toplar tufengler

Ciğerler yakdı ve doldı yürekler

Neşr: ve bi’l-cümle dil-āverlerüñ sīne-geri siper gibi pāre pāre ve tenleri cevşen-mişāl yāre yāre olup niçe başlar ayağa düşmüşidi.

Nazm:

Niçeler oldu ol demde kırbân

Kelleler oldu hâkile yeksân

Vardı şol mertebeye harb u kıtâl

Felegün hâtırına êrdi melâl

Neşr: Ol Erdşîr-şalâbet a'nî sâhib-i sa'âdet gûzât-ı şecâ'ate gâyet ü hamiyyet için kendü bi'z-zât kalkanın kolına ve kendü kulların sağ ve solına alup illerüye yürüyicek tufeng-endâz şecâ'at-karîn kal'a bedenlerinden **“yevme te'fî's-semâu bi-duhânın mubîn”**⁷⁶ mazmûnın ol asker-i bed-âyîne gösterüp ol dem iki biñden ziyâde piyâdeleri helâk olup melâ'in ve ehl-i dâlâlet ol şâhib-i sa'âdet kulına fırsat u ruşsat bulmayıcak gerü avdet êdüp dilâverân-ı Bektâşîyân ve dilîrân-ı yeñiçeriyân kolına umûm üzre hücum eyleyüp yürüş eylediler.

Asker-i bed-sîretün bu deñlü kuvvet ü keşretinden hazret-i paşa-yı âlî rütbet yeñiçeri gâzîlerinde nev'an za'f u illet müşâhede eylemegin fi'l-hâl kendü kolında olan gûzât-ı nîzedâr ve kümât-ı şeca'ât-şî'ârdan üç yüz mikdârı dil-âverleri yeñiçeri gâzîlerine kalb-i kuvvet ü takvîyet için irsâl eylemekle üç sâ'at mikdârı zamân mâ-beynlerinde ceng ü cidâl ve muhârebe vü kıtâl olup ol kolda dahı biñden mütecâviz ehl-i dâlâl katl u pây-mâl olmağla ol kola dahı dermân u imkân edemedükleri ecilden ol kavm-i rezil hor u hacîl dönüp kal'adan taşra vâki' olan toprak kullenün üstine yürüş êdüp envâ'-ı ikdâm u ihtimâm eylediler. Lakin kulle-i mezbûre muhâfazasıçün konılan gûzât-ı ehl-i dîn karşı gelüp bî-pervâ a'dâ-yı bed-râ ile mukâbele vü mukâtele eylediler ve her yañadan şâ'ika kirdâr ve berķ-âşâr toplar ile ve **“ce'alnâhâ rucûmen li's-şeyâfîn”**⁷⁷ medlûlınca ol kavm-i füccârı sengsâr u hâksâr eyledükleri bâ'isden ol kolda dahı bî-hadd ü bî-pâyân küffâr-ı bed-ünvân nâr-ı cahîme revân olduğdan soñra hor u haķâretle asker-i ehl-i şekâvet metrisleri tarafına avdet eylediler. Tekrâr ol kavm-i bed-kirdâr cevânib-i erba'adan balyemez toplar ile hişâr-ı nâmdâr-ı döğmege başlayup evvelki şekâvet ü dâlâletlerinden ziyâde cür'et ve şekâvet eylediler ve kal'a-i mezbûra muhâşara olduğ zamân hazret-i mîr-i mîrân-ı şeca'ât-ünvân südde-i süded-mişâle ve hazret-i sa'âdet-me'âle ulaķlar irsâl êdüp asker-i hezîmet-ünvânun hareketlerin ve

⁷⁶ Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Diyanet Yay., Ankara 2012, s.495. Duhan 44/10 “Göğün açık bir duman getireceği günü bekle.”

⁷⁷ Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Diyanet Yay., Ankara 2012, s.561. Mülk 67/5 “...Onları şeytana atılan taşlar yaptık ve (ahirette de) onlara alevli ateş azabını hazırladık.”

Ƙanije ƙal'asınıñ muħāsara-sın bildürmişidi ve ecnād-ı zafer-mu'tād ile imdād olunmasıçün murād èylemişdi.Lakin küffār-ı bed-nihād İstolni Belğrad ƙal'asın daħı muħāsara èylemegin Ƙanije ƙal'asınıñ kemāl-i şu'ümetine i'ikād u metānet ü hışānetine i'timād olınmağıla serdār-ı ekrem ve vezīr-i a'zam Yemişçi Hasan Paşa hāzretleri 'asākır-i 'Osmāniyān ve leşker-i erbāb-ı imān ile İstolni Belğrad ƙal'asınıñ istihlāsına müteveccih u revān olmağın Ƙanije ƙal'asında maħşūr olan guzāt-ı ğayūra hāzret-i Hudādan ğayrı kimseden çāre olmaduğı sebebeden sürmez⁷⁸ bu yerde maħşūr olan guzāt-ı manşürenüñ her biri nā-çār av olmayın ihtiyār édüp cān u başları ile çalışıp ceng-i bisyār ederlerdi.Huşuşan serdār-ı 'ālī-miğdār ve vezīr-i 'azam-ı kāmkar ol mīr-i mīrān-ı nāmdāra irsāl etdüğü mektüb-ı dürer-bārında taħrīr ü iş'ār èylemişidi ki:

“Şimdiki hālde ‘asker-i küffār-i şekāvet-mu’tād İstolni Belğrad ƙal'asın muħāsara èylemegle ‘asker-i İslām naşsarahumullāhu te’ālā ilā-yevmi’l-ķiyām ile ol ƙal'a-i āsmān-ķiyāmuñ istihlāsına teveccüh ü ‘azīmet olunmuşdur.Zikr olunan hışār-ı üstüvāruñ aħvālī mādām ki ber-ṭaraf olmayup ṭabur-ı maħhūr meksūr olmayınca size imdāda dermān u imkān yokdur.Hemān kemer-i ğayreti miyānuñuza muħkem bend édüp Ƙanije gibi hışār-ı gerdūn-vaķārı küffār-ı hāksār yedine vèrmeyesiz.” deyü cevāb vèrmegin hāzret-i paşa-yı ķışver-ğüşā ‘asker-i İslāmdan kaç-ı recā édüp dergāh-ı Hudādan mu‘āvenet ü istikāmet taleb èylediler.

El-hāsıl-ı kelām hāzret-i serdār-ı benām ‘asker-i İslām ile varup yetişmedin leşker-i dālālet-nihād İstolni Belğrad ƙal'asına fırsat bulup alup zabt u aħz èyledüklerinden mā'adā ƙal'a-i mezbūrede maħşūr olan guzāt-ı ehl-i dīni ol kavm-i hezīmet-encām bi't-tamām katl-i ‘amm èyledükleri haberi serdār-ı mu'teber ve vezīr-i hünerver hāzretlerine vāşıl olduğı gibi Ƙanije hışārına bakmayup sür'at u iķdām üzre ‘asker-i İslām ile İstolni Belğrad şahrāsına gelüp vāşıl u dāħil olduklarında hışār-ı mezbūr ‘asker-i ehl-i fücūr elinde bulunmağıla ƙral-ı bed-fi'ālūñ ṭabur-ı maħhūrı ile bir niçe eyyām ceng-i tām ve iķdām u ihtimām èylediler.Ol maħalde Bedun beglerbegisi olan vāşıl-ı rahmet-i rabb-i Hudā Meħammed Paşa ile serdār-ı şābık ve vezīr-i a'zam-ı 'atık İbrāhim Paşanıñ kethudāsı olan Meħammed Kethudāya niçe guzāt-ı ehl-i şeca'āt ile şehādet sa'ādeti müyesser olmağın kilīd-i feth u nuşrat yed-i hāzret-i rabbü'l-'izzet olduğı bā'ışden ol sefer-i mağrifet-eşerde hāzret-i serdār-ı benām ‘asker-i İslām ile 'avdet édüp Ƙanije ƙal'asınıñ istihlāsı niyyetine giderken hikmet-i Hudā ile bürüdet-i

⁷⁸ Cümle bütünlüğünde bir eksik sözkonusu gibi görünüyor.

hevā ve şiddet-i şitā zāhir olmağınan şiddet-i berd ʿasker-i ehl-i neberdüñ yolların sedd etmekle Kaniye kalʿasınun istiḥlāsı kaşdına ḥazret-i serdār-ı celīlū'l-ʿunvān ʿasker-i bī-pāyān ile gitmege dermān u imkânları olmamağın Kaniye kalʿasında maḥşūr olan erbāb-ı imānuñ aḥvāl-i pūr-melālleri ḥazret-i rabbū'l-ʿizzetūñ ʿināyetine kalmışdı.

El-kışsa, küffār-ı ehl-i hezīmetūñ Kaniye kalʿasınun yürüşine ruḥşat u furşat bulmayıcağ gayret-i cāhiliyye ve ḥamiyyet-i bātılları üzre günden güne yaʿni şevketlerin ziyāde édüp evvelki şekāvet ü dālāletlerinden bisyār tekrār altmış sekiz gün tamām top ve tufeng ve ālāt-ı ceng ile melāʿin-i hezīmet-peyām işbu ikdām-ı tām ile uğraşa ve yürüş ihtimām éyledüklerinden gayrı ʿasker-i melāʿin şalābet qarīn guzāt-ı mücāhidīnūñ muḳābelesinde kalʿa-i mezbūrenūñ muḥāşarasında kışlayup mekīn olmağıçün zīr-i zemīnler ve mükemmel ḥāneler peydā édüp zaḥīrelerin dahı ihzār éylemekle bā-vücūd Kaniye ḥişārında maḥşūr guzāt-ı mücāhidīnūñ kıllat-i zaḥīre ve zarūret-i sāʿirelerinden māʿadā yigirmi vaḳıyye miḳdārı barutdan gayrı barutları kalmayup ḥāl-i pūr-melālleri diger gün ve her biri yolda zebūn kalmışlardı. ʿAle'l ḥuşuş ʿasker-i merdūd ve leşker-i mertūduñ ol ḥişār-ı üstüvāruñ etrāfından kışlaruz dēyü ḥamiyyet-ı bātılları ile nevʿan gayret ve şevketlerin izdiyād üzre gösterdikleri sebebden guzāt-ı mücāhidīnūñ kalblerine ḥaylī fütūr zuhūr éyledüğinden kaç-ı nazar İstolni Belğrad saḥrāsında ʿasker-i ehl-i imān ile ceng ü kıtāl éyleyen leşker-i bed-gümāndan otuz biñ ʿasker-i hezimet-eşerlerin tekrār Nedajdı nām begleri ile Kaniye muḥāşarasında olan leşker-i ehl-i dālālete takviyet içün irsāl éylemişler idi.

Melāʿin-i mezbūrenūñ işbu vefret ü keşretinden ve der-ʿaḳab tekrār otuz biñ ehl-i nār ol ḳavm-i murdāra imdād içün geldüklerinden herkes ümīd ü recāları kaç-ı édüp birbirler ile ḥelālleşüp esenleşmek üzre oldukların ḥazret-i paşa-yı kāmkar ḥaberdār olduğı gibi mücerred erbāb-ı imāna ḳuvvet ve cānib-i aʿdāya ḳahr u ḥakāret içün beş yüz miḳdārı bahādur serden geçdi gāzīler intihāb édüp maḥfice kalʿadan taşra çıkarup ve bunlara kendü yarar ve nāmdār adamlarından Kara ʿÖmer Begi baş ve buğ édüp irsāl éyledi ki düşmen-i dīnūñ ve aʿdā-yı müşrikīnūñ metrislerin başup ḥakāret ve ḳahr u hezīmet éyleyeler. Çün ol bahādur gāzīler aḥsuzun ʿasker-i bed-āyīnūñ metrislerine yürüş étdiler, beş altı biñ ehl-i nār-ı dālālet-medār birbirlerine bakmayup firār éderken biñden ziyāde piyādeleri kılıçdan geçüp ve niçe benām ḳapudanları ve güzīde begleri guzāt-ı ebrāra esīr ü giriftār oldu. Tabur-ı maḳhūrlarından ʿasker-i ehl-i fücūr gelüp erişince guzāt-ı ehl-i başiret envāʿ-ı şevket ü nuşrat ile gerü Kaniye kalʿasına ʿavdet étdiler ve alınan bayrakların nigūn-ser ve ḥāke berāber édüp ol bed-maʿāşlardan kesilen

başları ile maʿan burc u bedende aʿdā-yı dīne karşı vazʿ etdiler. Ol mīr-i mīrān-ı devletkarīn ve serdār-ı muvaḥḥidīn aʿdā-yı bed-āyīne bu deñlü ḥaḳāret ve ihānet etdüricek ğuzāt-ı müslimīnün tamām gözleri açılıp her birine ḳalb-ı kuvvet vāşıl feth-i fütūḥa yakīnler ḥāşıl olmağın cān u dilden birbirine ğazā vü cihādı taḥrīş ü taḥrik ederlerdi.

Ḳıṭʿa:

Mer-d-i meydān-ı ğazā anlara dēr ʿāḳıl kim

Gireler kāfir ele dest-i giribān olalar

Ya ğazā eyleyeler ʿavn ola Ḥakdan yāḥūd

Vereleler cānı Ḥudā yolına ḳurban olalar

Nesr: Ḥazret-i paşa-yı ʿālī-tāḳ mūmā ileyh Ḳara ʿÖmer Bege Peçuy eyāletin sancak vērüp zümre-i ümerā-yı vācibü'l-iḥtirāma kayd u ilḥāk etdi ve bu yolda dil-āverlik ve serverlik eyleyen dilīrāna envāʿ-ı baḥşışler ve teraḳḳīler ile riʿāyet ve iḥsān etdi. ʿAsker-i ehl-i ḍalālet bu minvāl kuvvet ü keşret ve tamām şevketde ve maḥşūr olan ğuzāt-ı ehl-i şalābet zaʿf u kılletde ḥāl-i pūr-melālümüz niçe ola dēyü ḥayretde iken ʿasker-i füccār dahı seksan beşinci gün olıcak tekrār ol ḥişār-ı üstüvāruñ üstine yüriş etmege ḳaşd u niyyet eylediler ve cümlesi helāk olınca çalışup ḥişār-ı mezbūrı ḳabẓa-i teseḥḥüre getürmege el bir ve tedbīr eyledükleri gibi ğazā meydānlarında nīzedār-ı Ḥudāvend mücāhidler ve ğazī yaʿni rüşen-zamīr-i aşḫāb-ı ğazā ḥazret-i Ḥasan Paşa (**ḥaffaẓallāhu teʿālā mimmā necātu ve yahşā**) bildi kim sūr-ı mezkūrda maḥşūr olan ğuzāt-ı ehl-i manşūra dermān u çäre gerü ḥāl-ı kevn ü mekān ve rāzıḳ-ı ins ü cāndan olur. Fi'l-ḥāl ḥazret-i paşa-yı nīk-ḥışāl hezār ʿacz u niyāz ve sūz u güdāz ile bārgāh-ı kār-sāza elin duʿā vü niyāza dutup istilāb-ı ḥūn-āb ile eyitdi:

“İlāhī cemīʿ ibāduñ muʿīn u dest-geri sensin ve mübtelā-yı derd ü belā olanlaruñ aʿraẓ-peẓīri sensin. Senüñ raḥmetüñ ziyāde ve ḥān-ı niʿmetüñ küşādedür. Ḥazret-i server-i enbiyā salavatullāhi ʿaleyhi fi’ş-şubḥi ve’l-mesā ʿizzetine ve cenāb-ı ḥazretüñe yüz dutan muḥlişīnün tāb-ı sīneleri ve āb-ı dīdeleri ḥurmetine bir bölük erbāb-ı fücūr ve aşḫāb-ı ğurūr elinde maḥşūr olan ümmet-i Muḥammed ʿaleyhi’s-selāmu maḥḥūr u meksūr eyleme. Ḥān-ı lutfuñ ile anları şādān ve dil-i vīrānelerin nesīm-i nuşrat ile ḥandān eyle.” dēyü münācāt eyledüğinden ğayrı sūr-ı mezbūrda maḥşūr olan ecnād-ı

ehl-i cihāduñ saġīr ü kebīri daġı yüzlerin yere sürüp cenāb-ı ħazret-i rabbü'l izzetden nuşrat u imdād ve furşat u istimdād eylediler.

Nazm:

Sürdi herkes yerlere rūy-ı niyāz

Dédiler ey ʿacizīne çāre-sāz

Ey kamu müşkilleri āsān eden

Ey kamu derd ehline dermān eden

Bir alay bī-dīnleri bir arada

Niçe bir sanā şerīk isnād éde

Ol ħabībūñ ħürmetiçün yā ilāh

Ĥālını aʿda-yı dīnūñ kıl tebāh

Raĥm édüp kullarına ol müsteʿan

Buldılar kuvvet olanlar nā-tevān

Neşr: ħazret-i ĥürşīd-ĥaşlet paşa-yı Müşterī-rütbet ħazret-i kâdiu'l-ĥacāt dergāhına münācāt éyleyicek ĥikmet-i Ĥudā-yı müteʿāl ve irādet-i İzed-i bī-zevāl ile fi'l-ĥāl duʿaları tīr-i āh-ı şādīkān gibi maġbūl ve recāları nişāne-i ĥuşūle mevşūl bulup merāĥim-i raĥmānī ve mekārīm-i subĥānīden ʿināyet-i ħazret-i rabbül-ʿizzet ile Ĥaĥ celle ve ʿalā ceyš-i şitā ve cünd-i berf-i belāyı ol ħavm-i nā-sezāya musallaṭ édüp hevā ic̣tidāl üzre iken nā-gehān bir tūfān-ı ʿaṭabe vāķiʿ oldı ki zemīn ü āsmān ve kevn ü mekān durıldan berü ne bu deñlü şiddet-i şitāyı kimse görmüşdür ve ne bu mertebe bürüdet-i hevāyı bir kes işitmişdür.

Nazm:

Duʿā ile olur naşr-ı ilāhī

Duʿādur şehlerüñ cünd ü sipāhı

Anuñla érdi maġşūda érenler

Demişler bu sözi rezme girenler

Duʿādur bedreĥa ehl-i cihāda

Duʿāyı kıl vesīle ic̣tihāda

Nesr: Meselen ol kavm-i bed-kirdār tekrār yürüş étmege kaçd u niyyet éyledükleri gece yedi sekiz biñ pelīd ü °anīd gayet-i şiddet-i şitādan doñup kadīd oldukların melā°ın-i hezīmet-kārīn °aynen müşāhede éyledükleri ecilden Hāk celle ve °alā hazretlerinūñ °uluvv-ı °ināyeti ve hazret-i resūl-i Ekrem şallallāhu °aleyhi ve sellemūñ mu°cizātı feyzü'l-berekātı ile °asker-i vesvās ve leşker-i hannāsa havf u hīrās ve ru°b-ı bī-kıyās düşüp bir gecenūñ içinde serdār-ı bī-°arları ve °asker-i hezīmet-şī°arları birbirlerine bakmayup firār éylediler. Rāviyān-ı aḥbār ve nākılān-ı rāst-güftār böyle rivāyet ve ḥikāyet éderler ki: °Asker-i küffār-ı ḥāksār ol dem ki firār étmege başladıkları hazret-i Hudānuñ °uluvv-ı °ināyeti ile ḥātīf-i gaybdan bir şadā ve cānīb-i semādan bir nidā gelür kim:

“Ey gūzāt-ı ehl-i dīn ve ey kūmāt-ı muvaḥḥidīn” °asker-i müşrikīn firār éylediler dēyü şavt-ı a°lāyı ednā vü a°lā istimā° éylemüşleridi.Çün bu nidāyı ve şavt-ı a°lāyı hazret-i paşa istimā° éyledi, bildi kim °ināyet-i Hāk ve refīk-i mu°cize-i hazret-i resūl muṭlak günehkār-ı bī-mikdār ümmet-i Muḥammed °aleyhi's-selāmuñ ḥaḳḳında zuḥūr u şudūr éylemiş. Hemān ol gece vaḳti-i temcīdde ḳal°a ḳapusun açup daḥı °asker-i müslimīn ve gūzāt-ı ehl-i dīn ile leşker-i bed-āyīnūñ ardınca taşra çıkup ılḡar éyledi ve °asker-i hezīmet kārīni Ḳaniye şahrāsında yētişüp erişicek °asker-i küffār-ı füccār ḥişārdan ılḡar éyleyen gūzāt-ı şacā°at-şī°arı ve paşa-yı düşmen-şīkārı gördükleri birle Türkūñ °askeri gelüp erişdi dēyü birbirlerine bakmayup cemī° topların ve ḥıyām-ı nūḥūset-kıyāmların biraḡup firār éylediler. Hazret-i paşa-yı sa°adet-destgāḥ tīḡ-i zafer-belīḡin eline alup ol cünūd-ı bed-ḥāhuñ üstine yürüyüp erbāb-ı kerāmete ve gūzāt-ı ehl-i dīne eyitdi:

“Lā ḥayra fi'l-ıyş ba°de ḥā°ulāi.”⁷⁹ **“Ya°ni bunlardan soñra ki sağ u şālim gideler, biza ḥayātdan lezzet görmek olmaz ve bunları ḳatl u tebāḥ étmeyince gāzīler merātibine vuşūl bulunmaz.”** dēyü ol sa°adet-encām bu ibrām u iḳdām ile kavm-i ḳalālet peyāmuñ üstine at şalup yürüyicek gūzāt-ı müslimīn göz açdurmayup yēr yēr in yürüş éylediler. Fi'l-ḥāl yēdi biñ bed-fi°āl bir anuñ içinde yēre düşirüp pāy-māl étdiler. Ma°reke-i mezbūrede bile bulunan şīḳāt-ı müslimīn ve a°yān-ı muvaḥḥidīn rivāyet ve ḥikāyet éderler ki:

“Meydān-ı gāzā ve maḥall-i heycāda bir nefer müselmān yüz kāfir-i bed-gümānı ḳatl perīşān éyledüḡin ve bir nefer müselmān-ı hidāyet-°unvān ḳırḳ elli

⁷⁹ “Onlardan sonra yaşamak hayır getirmez.”

küffâr-ı dâlâlet-nişânı keşân-ber-keşân dutup getürdüklerin ‘aynen görüp müşâhede ‘yledük.” dëyü rivâyet ve şehâdet ‘ylediler ve bi’l cümle küffâr-ı hâksâruñ yüz biñ ‘asker-i şekâvet-eşerinden iki üç biñ miqdâr süvâr-ı bed-kirdâr ile serdâr-ı bî-‘arları Mekomorya vilâyetine firâr ‘düp hezâr zür-ı bisyâr ile halâş bulmuşdur. Sâ’ir ‘asker-i bed-âyîn mihmân-sarây-ı siccîn olup kimi berd-i şedîdin kadîd ve kimi tîğ-i İslâm ile katl u nâ-bedîd olduğdan soñra Eşpanya kralı ve Portuğal-ı bed-fi‘âlün hânı nāmında olan ehl-i dâlâli dîn-i fâsidelerine takvîyet ü mu‘âvenet içün gördükleri kırk sekiz zîbâ vü zî-bahâ kal‘a-küp toplanı ile bî-hadd ü bî-pâyân mücevher eşbâb u eşkâlleri ve bi’t-tamâm cebe-hânelerinden gayrı tabur-ı maḫhûrlarında vaḫi‘ olan cümle hıyâm u oḫakları alınup sâlimîn ü gânimîn ‘amme-i guzât-ı mücâhidîn ile ol ‘âlî-himmet a’nî hâzret-i paşa-yı şîr-pençe-i şeca‘ât Kaniye kal‘asına gelüp dâhil oldukları gibi işbu fırsat u nuşrat haberi ile tabur-ı meksûruñ maḫhûr olduğın hâzret-i paşa-yı Cem-câh ve şehensâh-ı zıll-i ilâh hâzretlerinin âsitâne-i sa‘âdet destgâhlarına ulaḫ gönderüp i‘lâm ‘yledi.

Nazm:

Yazıldı nâmeler zıll-i Hudâya

‘İyân oldu fetih bay u gedâya

Neşr: hâzret-i pâdişâh-ı şâhib-kırân ve şehensâh-ı cihân Sultân Mehemmed Hân-ı Gâzî ol mîr-i mîrân-ı kişver-güşâ ve paşa-yı ceng-âzmâ hâzretlerinin ‘dtdüğü cihâd u gâzâsın istimâ‘ ‘düp iz‘an-ı şerîfleri olduğundan mâ‘adâ kifâyet-i ‘aḫl-ı yakînleri girîh-güşâ-yı bend-i mühimmât ve mümâsil-i rây-ı rûşen bînişleri engüşt-nümâ-yı hall-i müşkilât idüğü ma‘lûm-ı hümayunları olduğü sebebdan ḫaḫḫında mezîd ‘inâyet-i şâhâne ve vefûr merḫamet-i pâdişâhânesin zuhûra getürüp ve **rafa‘nâlehum mülken aẓîme**⁸⁰ ni‘meti ile muḫallâ ve vezâret hil‘atıyla âyine-i ḫalbin mücellâ ‘düp mesned-nişîn-i şadr-ı mu‘allâ kılup maḫâm-ı vezâreti kendüye teslîm ve Kaniye ve Sigetvar ve Peçuy eyâletleri ile ta‘zîm ü tekrîm ‘dtdükden soñra iki kat hil‘at ve bir muraşsa‘ ḫançer ve şemşîr ol vezîr-i mu‘teber-i ‘adl-güster hâzretlerinin ‘izz-i ḫuzûrlarına irsâl ‘yledi. Hâzret-i sultân-ı selâṫîn-i cihân ve ḫâḫân-ı devrân ol müşîr-i ‘âlî-şâna tergîben ve tekrîmen gönderdüğü ḫükm-i vezâret ve emr-i şadâretün şüretidür ki şerḫ u beyân ve naḫl ü ‘ıyân kılınur.

⁸⁰ Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur’an-ı Kerim Meali*, Diyanet Yay., Ankara 2012, s.86. Nisa 4/54 “Onlara büyük bir hükümlerlik da verdik.” Ayetin orjinalinde -ve ateynehum-dur.

Sûret-i Hükm-i Şerîf-i ‘Alî-şân

Düstûr-ı mükerrerem müşîr-i müfahham nizâmü’l-âlem müdebbiru umûru’l-cumbûr bi’l-fikri’s şâkıbu’l-müşeyyed erkânü’s sa‘âdet ve’l-iclâlu’l mahfûf bi-sunûfi ‘avâtıfı’l-melikü’l-fa‘âlün lemmâ yeşâ’ Kaniye eyâleti ile vezîrüm olan Hasan Paşa edânullâhi te‘âlâ iclâlehu ve bellağa kemâ yeşâ’u tevķî-i refî‘-i hümayûn vâsıl olıcak ma‘lûm ola ki bundan aķdem merhûm babam Hudâvendigâr rahmetullâhi ‘aleyhi ilâ yevmi’l-karârûñ zamân-ı salţanatından berü ol diyâr-ı celîlü’l-aķtârda küffâr-ı fuccâr ile ğazâ-yı bisyâr ve cihâd-ı bi-şümâr èyledüğünden mâ‘adâ melâ‘în düzah-karârûñ niçe memâlik-i dâlâlet-medâr-ların dârb-ı şemşîr-i ‘âlem-gîrüm ile târ u mâr èdüp ve bu def‘a Kaniye nâm hisâr-ı üstüvârum kaşdına ve bilâd-ı ma‘mûr âbâdum üstine gelen yüz otuz biñ bîdîn ü bed-âyîne muķâbele durup seksen beş gün ‘ale’d-devâm ceng-i tâmm ile şabur-ı maķhûrların inhizâm u bed-nâm èyledüğün serîr-i sa‘âdetüme ‘arz u i‘lâm olundu. İmdi iki cihânda ni‘metüm saña helâl olup yüzün aķ ve kılucun keskin ve berrâķ olsun. Senün râ-yı dil-pezîrüne ve tedbîr-i rûşen-zamîrüne hüsni-i i‘tikâd-ı şerîfüm ve i‘timâd-ı laţîfüm olmağın ben dahı senün hakkında mezîd ‘inâyet-i pâdişâhânem zuhûra getürüp işbu sene tis‘a ve elf cemâziye’l evvelinün on üçüncü gününde seni kendü zât-ı şerîfûme ve ‘unşur-ı laţîfûme müşîr-i rûşen-zamîr ve vezîr-i şâhib-tedbîr èyledüm. Kendü şemşîr-i hâşşadumdan bir muraşşac şemşîr ve şesşer ve iki kât hil‘at-ı mu‘teber saña lâyıķ görüp irsâl èyledüm ve yine Kaniye eyâletin Sigetvar ve Peçuy ve Pojeğa sancaķları ile vezâretüne ilhâķ èyleyüp vèrdüm ve bu yurdum ki: Hükm-i şerîf-i ‘âlî-şânım varduķda bundan böyle kendüni vüzera-yı izâmum ve vükela-yı vâcibü’l ihtirâmumdan bilüp gönderdiğüm hil‘at-i hâşî beyne’n-nâs giyüp libâs èdinesin ve şemşîr ü şesşerüm daķınup dîn ü devletüme lâyıķ olduğı üzre dilîrâne hareket-i şîrâne cür’etler èyleyesün ve ol diyârûñ umûr-ı cumhûrın saña tevķîz u tevķîh èyledüm. Re‘ayâ fuķarâsı ki bir bölük zu‘afâdan dâ‘imâ zalemeden şıyânet ü himâyet ve serhadde olan kullaruma ri‘âyet èylemeğı kendüne ‘âdet èyleyesin ve işbu naşîhat-ı şerîfüm ile ‘ibret-pezîr oldup devlet-i dünyâyâ mesrur u mağrûr olmayup tevekkül ve tevessülün dâ‘imâ hâzret-i kibriyâyâ olsun ve her ne cânibe ‘azm u cezm èdersin, hâzret-i Hâķ mu‘în u zahîrûñ olup du‘â-yı hayrum senünle biledür. Şöyle ma‘lûmun ola.

21.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Velhasıl adalet sahibi akıllı Hasan Paşa hazretleri 1007 yılının safer ayının onbirinci gününde (22 Ağustos 1600) Kaniye Kalesi’ne ulaştı ve dâhil oldu. Burada

hemen dinin önemli işlerini, padişaha ait hizmet ve levazımı yerine getirmeye başladı. Ceng aletlerine ve hali perişan kâfirlerin mıntıkasına göz kulak olduğu gibi hazır bir şekilde de beklemeye başladı. Diğer taraftan yaptığı işler kötü olan kral, hezimete yaklaşmış ülkesinin Pojun adlı mahalinde Roma papalarının büyüklerini ve işleri fesat çıkarmak olan fetva sahibi ruhbanları biraraya toplayarak meşveret tertip eylediler. Meşverette;

“ Müslümanlar devamlı bizi hezimete uğratıp intikamlarını alıyorlar. Kanije gibi ünlü ve sağlam kalemizi, harp ile bizi kahrederek elimizden almaları, hepimize bir utanç vesilesi ve İsa milletine pek çok gayret ve hamiiyete sebep değil midir? Hepimizin el birliği ederek ve iyi tedbir düşünerek, tekrar Kanije Kalesi’ni feth ve teshir eylememiz gerektir.” Diye karar aldılar. Frenk⁸¹ krallarına ve sapık Portekiz ban⁸²larına elçiler ile mektuplar gönderip yardım ve destek rice ettiler. Sapıklık ehli askerleri ile fesatlık dolu dinlerini takviye etmeleri hususunda yalvararak sığındıkları için, bütün Frenk beyleri ve yaptığı işler kötü olan Portekiz banları, gayret ve hamiiyet ederek, Hristiyanlığı kuvvetlendirmek gayesiyle, kimisi otuz bin ve kimisi yirmi bin yardımcı asker hazırladılar. Asker ve hazinelerini kötü işler işleyen Avusturya (Beç) kralının ülkesine göndermeye başladılar. Roma’daki papa da, şeytana rehberlik eden kardeşini altmış bin asker ile gönderdi. Az zaman içinde yaptığı işler kötü olan kral yüz altmış binden fazla süvari ve piyade hazır ve amade eyleyerek, altmış bin hezimete uğramış askeri ile sapık bir kumandan irsal eyledi. Bütün bu askerler İstolni-Belgrad Kalesi’ni muhasara eylediler. Ayrıca Kanije Kalesi’nin yakılarak yıkılması ve bahtiyar Hasan Paşa’nın öldürülmesi için yüz bin Avusturya-Macar askeri tayin edip gönderdi. Yıldızı uğursuz olan askerler kendisi ve kardeşi kötü işler işleyen Hersek, Leh ve Çek banları ile bütün boy beyleri, kalkıp 48 adet kale-küp topu vererek Kanije Kalesi üzerine ve Tiryaki Hasan Paşa’nın katledilmesi emrine gönderildiler.

Arslana yakışır hasletleri olan ünlü Tiryaki Hasan Paşa hazretleri işe yaramaz kâfirlerin bu şekilde hareket ve mazarratlarından haberdar olunca, hemen kale bedenlerine büyük toplar ve yer yer ejderha misali kale döven savaş aletleri çıkardı. Kanije Ovası’nı korumak ve din düşmanlarını kahr ve hezimete uğratmak için, kalenin dört yanına da toprak kazdırarak yığma kuleler yaptırdı. Peçuy ve Sigetvar askerlerini

⁸¹ Kırkıl,Emin,Namık Kemal Kanije Muhasarası,Babıali Kültür Yay.,İstanbul 2010,s.58. “Doğu dillerinde,Haçlı Seferleri’nden beri Hristiyan Avrupalı anlamında kullanılmıştır.”

⁸² Doğan,M.,a.g.e.,s.109. “Osmanlı Devleti’nde Macaristan taraflarındaki beylere bu unvan verilmiştir.”

yanına çağırıldı. Çok sağlam şekilde hazır ve amade olarak din düşmanlarının gelmelerini bekler ve gözler iken, birçok gün geçtikten sonra hezimete alışık kralın askerleri, kötü işler yapan kumandanları ile 1009 rebiül evvelinin on ikinci pazartesi (21 Eylül 1600) gecesi ülkeyi baştanbaşa yaka yaka Kanije Ovası'na çıkıp geldiler; hemen uğursuz çadırlarını diktiler. Kahredilmiş taburlarını saf saf bağladılar. Bunun üzerine savaş meydanlarının yiğidi Tiryaki Hasan Paşa hazretleri gaza ehli gaziler ile Kanije Kalesi'nden dışarı çıkarak kâfirlerle akşama kadar ceng ve kıtal eyledi. Bu uğurlu günü, dinimizin sultanı, yani âlemlerin rabbi olan hazreti Allah'ın resulünün dünyanı ema ve münevver eyledikleri mes'ud doğum gecesi olması dolayısıyla perişan olmuş kâfir taburlarının ortaya çıkışı ve savaşa cesaret etmelerini bütün ema an lar neş'yle sevinerek türlü zafer ve nusrete işaret saydılar. Pek çok ganimet ve şevkete vesile bildiler. Üç gün müddetince devamlı o ünlü kumandan, sapıklığa sığınmış kâfirlerin metrislerini kurdarmayarak onları kalenin çevresine yaklaştırmadı. Birçok murdar kâfir top ve tüfenk darbesinden murdar olduğu gibi, işin sonunda kötü huylu kâfirlerin işe yaramaz kumandanları kırk binden fazla tüfenkçi piyade askerlerini önüne kattı. Bu cehennem ehli askerler, kendi kabirlerini kazar gibi, metrislerini kazıp içine girdiler. Bu metrisleri kalenin tam karşısına yerleştirdiler. Bir seher vakti ansızın, kırk sekiz adet yıldırıma benzer ve kıyamet encamını andıran balyemez⁸³ toplarına ateş verdiler. Nice yüz bin tüfenk ve savaş aletleri cenge başlayınca cengi ve mücadeleyi kızıştırıp, top darbelerinden ve kâfirlerin feryadından yer ve gök, herşeyi harekete getirdi. Sanki bir kıyamet alameti ortaya çıktı.

Nazm:

Şanasın kim kopdı haşr uruldu şūr

Zulmet-i mahşer olur dūr oldı nūr

(Sanasın ki, sur üfürüldü ve kıyamet koptu. Tur, mahşer karanlığı haline gelip uzaklaştı.)

Bilhassa Kanije Kalesi'nin bedenlerinde, mehterin davul ve kös⁸⁴ sadası, gökyüzüne velvele ve çarpışan kalabalığın hay u huyundan yeryüzüne zelzele saldı. Çıkan toz duman dünyayı bürüdü. Şanı yüce beylerbeyi hazretleri ozaman yeniçeri ağası olan Yusuf Aga ile Arslan Ağa adındaki gazileri üç yüzden fazla tüfenk-endaz piyade ile kalenin dışında bulunan toprak kulenin muhafazalarına gitmelerini emr u

⁸³ Doğan,M.,a.g.e.,s.108. "Ekseriye kale dövmekte kullanılan orta çaplı uzun menzillibir top çeşidi."

⁸⁴ Doğan,M.,a.g.e.,s.682. "Büyük,tek taraflı deve veya araba üzerinde taşınan nöbet vurmakta ve işaret vermekte kullanılan büyük davul,küs."

ferman eyledi. Kahraman gazilerin durağı olan Peçuy Sancağı askeri ile kadri yüce komutanlarından Fetuş Muşlı Bey'i doğu tarafına, cesareti ile tanınmış yiğitlerden Komar Bey'i olan Hüseyin Bey'i dört yüz kadar becerikli bahadır asker ile sol tarafa tayin eyledi. Kuzey tarafına yeniçeri kethüdası olan Büyük Odabaşı Sefer Kethüda ile yeniçerileri ve zafer sahibi Bektaşileri gönderdi. Kendileri de izzet ve saadetle geceleyin meşaleler ile burçların başında, gündüz ise kalenin çevresinde bulunan ema an gazilere bahşişler ve türlü istimaletler vermekte idi. Şiarı sapıklık olan kâfirlerin süvari ve piyadeleri, gece gündüz pek çok gayret ve ihtimam ile müstahkem Kanije Kalesi'nin çevresinde bulunan bataklık ve sazlıklara doğru türlü hüner sahibi ustaların san'atları ve Şedda⁸⁵ gibi köprüler bina ve icad eylediler.

Bu köprülerin her iki zira'ı kadarı yerlerinde seped ve toprakla metris yapıldı ve her metrise de birçok tüfenk-endaz piyadeler konuldu. Sapık kâfirler savaş erbabı gaziler ile tam otuz dokuz gün muharebe ve mücadele eylediler. Kalenin burç ve barularını, cehennemlik kâfirler, harabe haline getirdikten sonra, kırkıncı gün, hezimete yakınlaşmış askerleri ile pek çok hareketler yaparak yürüyüşe kast ettiler. Tam bu sırada Yüce Allah'ın hikmeti ile iki Frenk kâfiri, iman sahibi ema an lar arasına katılmak niyetiyle, kaleye gelip içeri girmiş idi. Ertesi gün sabah namazından önce, uğursuz askerler, umumi hücumu geçip ve kalenin üzerine yürüyüş yapacakları haberini, hakikat olarak bildirdiler. O gece gaziler şehitlik şerbetine talip olup isteklendiler. Birbirleri ile şakalaşarak **“Acaba sabahleyin zafer güneşi hangi tarafın askerine doğar.”** Diye sabaha kadar münacaat ettiler. Sonra her biri kendi yerinde kaim ve din düşmanlarının hareketlerine nazır oldular. Diğer taraftan ülkeler açarak âlemi süsleyen Tiryaki Hasan Paşa hazretleri zafer-eseri olan bayraklarını kalenin burçlarına ve bedenlerine dikip tuğ ve âlemleri ile mehter hanelerini hazır ve amade eyledi. Sabaha kadar burç ve surların üzerinde duran mücahid gazilerin bölüklerine varıp, her birine istimaletler riayetler ve bahşişler verdi. Cevher saçan sözleri ile ikramda bulundu ve dedi ki:

“ Bu kadar uzun müddetten beri, muhkem dininizin gayretine ve bilhassa, merasimleri saadet üzere olan padişah hazretlerinin hamiyyeti uğruna can ve başımızı feda eylemiş gazilersiniz. Gittiği yol kötü olan kâfir askerleri ve liyakatsız Macar leşkeri, semavi bir kaza ve ansızın gelen bir bela gibi üzerimize gelmiştir.

⁸⁵ Türkiye Diyanet Vakfı, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.20,s.443. “Kur’nda sözü edilen bir kabilenin veya yerleşim yerinin adı olan İrem’i; Hadramut ile Sana arasında inşa ettirdiği rivayet edilen kişi.”

Çünkü Allah'ın takdiri ve büyüklerin tedbiri ile sabır ve tahammül edelim kaza okuna sinemizi karşı tutalım.

Nazm:

Çün kader tîrin ata kavs-i kazâ

Siper olmaz aña ema ki rızâ

(Kaza yayı kader okunu atınca Allah'ın rızası olmaz ise ona siper dayanmaz.)

Şimdi sizinle surların burçlarında çalışalım ve döğüşelim. Din düşmanları ile yiğitçe kapışalım. Ya başlarımızı İslam dini gayreti için yuvarlayalım veyahut da şehadet elbisesi ile kendimizi cennet bahçesinin ortasına koyalım.

Nazm:

Emr-i sulţân-ı cihāndur edelüm ʿazm-i ema

Kereminden umaruz feth u zafer ema Hudā

(Cihan sultanının emridir, gazaya azm edelim. Allah'ın kereminden fetih ve zafer vermesini umarız.)

Diye her birine öğüt ve nasihat, hatta gereğince istimalet verdikten sonra, kendi sancağının bulunduğu mahalle vardı. İşe yaramaz kâfirlerin kararları ve tavr u hareketleri neye müncer olacak diye beklemekte iken, ansızın Leh ve Çek banları ve hanları ile Hristiyan milletin beyleri, akılsız Frenkler, Hersekliler ve kötü fikirli düşman askerleri, o gece gizlice, yat ve yaraları ve mükemmel bayrakları ile yürüyüş ettiler. Onların ardı sıra, on binden ziyade mızrak atan ve tüfenk-endaz Frenk askeri tamamen demir ve çeliğe bürünmüş alay alay, dalga dalga, karanlıklar denizi gibi dalgalanıp sabah namazından evvel:

Nazm:

Kerem ser-çeşmesi ehl-i ʿināyet

Mürüvvet maʿdeni sāhib-saʿādet

(İnayet ehillerinin cömertlik çeşmesi ve saadet sahiplerinin iyilik madeni.)

Hazretlerinin üzerine doğru yürüyüşe başladılar. Müslümanların ve dinin koruyucusu olan devlete yakın paşa hazretleri, mücahid gaziler ile yağmur damlalarından ziyade olan din düşmanlarının piyadelerine karşı durup top, tüfenk, ok ve taş ile ceng ederken, kılıç kılıca, bıçak bıçağa sürdüler. Yaka yakaya gelerek uzun müddet dumanların içinde garg oldular. İki tarafın askerleri birbirinden fark edilmez oldu.

Nazm:

Çekildi rü'yet-i naşrun minallāh

Dênildi her taraftan Allāh Allāh

(Nasr'un min Allah bayrağı çekildi. Her taraftan Allah Allah denildi.)

Yürüdi ema u bārū üzre ema a

Yaraklandı şavaşa çār u nā-çār

(Kâfirler burç ve baru üzerine yığıldı. Çar-naçar savaşa hazırlandı.)

Atıldı kal'adan toplar tufengler

Ciğerler yakdı ve doldı yürekler

(Kaleden toplar ve tüfenkler atıldı. Ateşleri ciğerleri yakdı ve yürekleri kanla doldurdu.)

Neşr: ve bi'l-cümle dil-āverlerüñ sîne-geri siper gibi ema ema ve tenleri cevşen-mişāl ema ema olup niçe başlar ema düşmüşidi.

(Bütün dilaverlerin sineleri, siper gibi parça parça oldu ve derileri zırh gibi parçalandı, birçok başlar ayağa düştü.)

Nazm:

Niçeler oldu ol demde kurbān

Kelleler oldu hākile ema a

(O sırada pek çoğu kurban oldu. Kafalar yerle bir oldu.)

Vardı şol mertebeye harb u kıtāl

Felegüñ hâtırına êrdi ema

(O derece savaş ve kıtal vardı ki, feleklerin hatırına usanç geldi.)

Mutluluk sahibi sapıklığın üzerine kükremiş ceng arslanı olan Tiryaki Hasan Paşa hazretleri, şecaat sahibi gazilere gayret ve hamiyet vermek için, bizzat kendisi, kalkanını koluna takarak, askerlerini sağına ve soluna alıp ileriye yürüdü. Şecaat sahibi tüfenk- endazlar kalenin bedenlerinden **“Semanın apaşık bir duman getireceği günü gözetle” (Kur'an-Duhan 44/10)** mazmununu düşmana gösterdi. O sırada düşmanın iki binden ziyade piyadeleri helak oldu. Mel'unlar ve sapıklar, bahtiyar Tiryaki Hasan Paşa'nın askerlerine fırsat ve ruhsat bulamayıp, geri döndüler. Bektaşî yiğitleri ve yeniçeri dilaverleri üzerine umumi bir hücum yaptılar. Ani yürüyüşe geçtiler.

İşleri kötü düşman askerlerinin bu denli çok olmasından ve fazlalığından rütbesi yüce paşa hazretleri, gazi yeniçerilerde zaaf ve gevşeklik gördüğü için, hemen kendi tarafında olan mızraklı gazilerden ve yiğit askerlerden üç yüz kadar dilaveri, yeniçerilerin kalbine kuvvet ve takviye olmak üzere gönderdi.

Üç saate yakın bir zaman, aralarında ceng ve cidal, muharebe ve kıtal oldu. Bu tarafta da binden fazla sapık kâfir katl edildi ve payimal oldu. Kâfirler bu tarafta da zaman bulup yardım edemediklerinden dolayı, rezilce, horlanmış ve utançla kaleden dışarı çıkarak, orada yaptıkları toprak kulenin üzerine hücumla geçtiler. Çeşitli saldırı gayretlerinde bulundular. Lakin bu toprak kulenin muhafazası için din gazileri karşı durup, korkusuzca, reyleri kötü olan din düşmanları ile mukabele ve mukatele eylediler. Her taraftan, yıldırım gibi ve şimşek çaktıran toplarıyla **“Bunları şeytanlara atış daneleri yaptık.”**(Kur'an-Mülk-67/5) medlulünce, bu günahkâr kavmi taşladılar ve hakisar eylediler. Bundan dolayı o cephe de hadsiz hesapsız ünvanı kötü olan kâfirler cehennem ateşine revan olduktan sonra, horlanarak ve hakarete uğrayarak, haydutluk yapan askerlerin metrislerine döndüler. Kötü işler yapan kâfirler, yeniden dört taraftan balyemez topları ile ünlü Kanije Kalesi'ni döğmeye başladılar. Önceki haydutluk ve sapıklıklarından daha ziyade cür'et ve taşkınlık yaptılar. Kanije Kalesi'nin kuşatılması üzerine yiğit ünvanlı beylerbeyi Tiryaki Hasan Paşa hazretleri, bahtiyar padişah hazretlerine haberciler gönderip, mağlup olmaya alışık düşman askerinin hareketlerini ve Kanije Kalesi'ni muhasara eylediklerini bildirmişti. Zaferi mutad edinen askerleri ile yardım edilmesini rica etmişti. Lakin kötü yaratılışlı olan kâfirler İstolni-Belgrad Kalesi'ni aynı şekilde muhasara eyleyince, Kanije Kalesi'nin güç zapt olunacağına inandığı, metanet ve sağlamlığına güvendiği için, serdar-ı ekrem vezir-i azam Yemişçi Hasan Paşa hazretleri Osmanlı askeri ve iman erbabı leşkari ile İstolni-Belgrad Kalesi'nin kurtarılması gayesiyle oraya müteveccihen revan oldu. Kanije Kalesi'nde kurtarılmış bulunan gayret sahibi gazilere, Hazreti Allah'tan başka kimseden çare olmadı. Dolayısıyla surlar içinde mahsur kalan, Allah'ın yardım ettiği gazilerin her birisi naçar ölmeyi isteyerek can ve başları ile çalışıp çok ceng ederler idi. Hususiyle, kadri yüce serdar ve mes'ud veziriazam, ünlü beylerbeyi Tiryaki Hasan Paşa'ya gönderdiği inci saçan mektubunda;

“Şimdiki halde haydutluğu mutad edinmiş küffar askeri, İstolni-Belgrad Kalesi'ni muhasara eylediği için, Allah'ın yardımı ile kıyamet gününe kadar muzaffer olan İslam askeri, göğe yükselmiş olan o kalenin kurtarılmasına müteveccih olarak hareket etmiş bulunmaktadır. Zikr olunan müstahkem İstolni-Belgrad Kalesi'nin durumu madem ki bertaraf olmayınca ve kahrolacak olan taburları kurulamayınca size yardıma, derman ve imkân yoktur. Hemen gayret kemerini belinize sıkıca bağlayınız. Kanije gibi gerdun-vakar hisarı hakisar kafirlerin eline vermiyesiniz.” Diye tahrir ve işaret olunmuştu. Veziriazam ve serdar-ı ekrem Yemişçi

Hasan Paşa'nın bu mektubu üzerine, ülkeler açan paşa hazretleri, İslam askerinden ümidini kesip, dergâh-ı Huda'dan yardım ve doğru yol talep ve niyaz eyledi.

Sözün kısası, ünlü serdar (Yemişçi Hasan Paşa hazretleri), İslam askerleri ile yetişmeden sapıklık üzerine yaratılmış olan kâfirler İstolni-Belgrad Kalesi'ni ele geçirmeye muvaffak oldular ve içeri girdiler. Bundan başka bu kalede mahsur olan din gazilerini, sonu hezimet olan bu millet, tamamiyle kılıçtan geçirdiler. Bu haber itibarı çok olan serdar ve maharetli veziriazam hazretlerine vasıl olduğu gibi Kaniye Kalesi'ne bakmayıp sürat ve gayret üzere ema an askerleri ile İstolni-Belgrad ovasına geldi. Ovaya girdikleri sırada adı geçen İstolni- Belgrad Kalesi, cehennemlik askerlerin elinde bulunması dolayısıyla, yaptığı kötü olan kralın kahrolacak taburları ile bir nice gün cenge gayret ve ihtimam eylediler. Bu savaşta Budin Beylerbeyi'si olan ve Allah'ın rahmetine kavumuş bulunan Mehmed Paşa ile serdar ve veziriazam İbrahim Paşa'nın kethüdası olan Mehmet Kethüda'ya ayrıca diğer pek çok cesur gaziye şehidlik müyesser oldu. Yüce Allah'ın inayeti ile kale feth olduğu için onun yer aldığı bu seferde ünlü serdar hazretleri İslam askeri ile dönmeye başladı. Kaniye Kalesi'nin kurtarılması niyyeti ile hareket edilirken hikmet-i hüda havalar soğudu ve kış şiddetini arttırdı. Şiddetli soğuklar, savaş ehli askerlerin yolları kapadığı için Kaniye Kalesi'nin kurtarılması kasdına, ünvanı yüce serdar hazretlerinin sayısız askerleri ile gitmeye derman ve imkânları olmadı. Kaniye Kalesi'nde kuşatılmış bulunan imam erbabının melal dolu ahvalleri Cenab-ı Allah'ın inayetine kalmış idi.

Nihayet hezimet ehli kâfirlerin Kaniye Kalesi'ne yürüyüş fırsat ve ruhsatları olmadı. Cahilce gayretleri ve batıl hamiyetleri üzere günden güne, yani şanlarını arttırıp evvelki haydutluk ve sapıklıklarından çok, tekrar altmış sekiz gün boyunca top, tüfek ve savaş aletleri ile hezimetten haberdar olan mel'unlar, bu şekilde tam bir gayretle savaşa ve yürüyüşe devam ettiler. Bundan gayri, sapıklığa yakın mel'un askerler, mücahid gazilerin karşısında yani Kaniye Kalesi'nin muhasarasında kışlamak ve ikamet etmek için, yer altlarında mükemmel evler yaptıkları gibi, zahirelerininide hazırladılar. Yalnız vücutları ile Kaniye Kalesi'nde mahsur kalan mücahid gazilerin zahirelerinin azlığı ve sair zaruri ihtiyaçlarının yanı sıra ancak yirmi okka⁸⁶ kadar baruttan başka barutları kalmamıştı. Keder dolu halleri zikrolunan gazirlerin her biri, bu yolda zebun kalmışlardı. Hususiyetle kovulmuş ve atılmış askerlerin bu müstahkem kalenin etrafında kışladıklarından dolayı batıl hamiyetleri ile adeta gayret ve

⁸⁶ Doğan,M.,a.g.e.,s.857. "Dört yüz dirhemlik (1285 gram)ağırlık ölçüsü"

şevketlerini fazla göstermeye çalışmalarından dolayı, mücahid gazilerin kalplerinde bir hayli fütur zuhura geldi. İstolni- Belgrad Ovası'nda iman sahibi askerler ile ceng ve kıtal eyleyen kötü zanlı düşmandan hazimete uğramış otuz bin asker, tekrar Nedajdi adlı beyleri ile Kanije kuşatmasında olan sapık kâfirlere takviye için irsal olunmuşlardı.

Bu mel'un kâfirlerin bu derece çokluğundan ve hemen akabinde tekrar otuz bin cehennemlik askerlerin, bu murdarlara yardım için geldikleri zaman herkes ümid ve ricalarını kesip birbirleri helalleşerek esenleşmekte idiler. Bu keyfiyetten bahtiyar Tiryaki Hasan Paşa hazretleri haberdar olduğu gibi, sadece iman erbabı askerlerine kuvvet ve düşman tarafına kahr u hakaret eylemek için beş-yüz kadar bahadır serdengeçti gazileri seçerek, gizlice kaleden dışarı çıkardı. Bunlara kendi yararlı ve namlı adamlarından Kara Ömer Bey'i başbuğ tayin etti ve din düşmanı müşriklerin metrislerini basıp onlara hakaret ederek, hezimete uğratmalarını, kahretmelerini emr ve irsal eyledi. Bu Bahadır gaziler ansızın töreleri kötü olan düşmanın metrislerine saldırıya geçtiler. Beş altı bin kadr cehenneme layık sapık, birbirlerine bakmadan firar ederken, binden fazlası kılıçtan geçirildi. Pek çok ünlü kapudanları ve seçkin beyleri, hayır işleyen gazilere esir oldular ve yakalandılar. Bozguna uğratılmış olan taburlarından günah ehli askerler, firar edince bütün gaziler, hesapsız zafer ve şevket kazandıklarını sezerek, yeniden Kanije Kalesi'ne avdet ettiler. Ele geçirilen Alman bayraklarını baş- aşağı edip yerle bir tuttular. Bu bayrakları bed-maaşlardan kesilen başlarla birlikte, kale bedenlerindeki burçların üzerine, din düşmanlarına karşı yerleştirdiler. Devlet ikbaline yakın ve din yolunda birleşenlerin serdarı olan beylerbeyi Tiryaki Hasan Paşa'nın tuttukları yol kötü olan din düşmanlarına, bu kadar hakaret ve kötülük yaptırması, bütün ema an gazilerin gözlerini açtı ve her birinin kalbine kuvvet geldi. Fütuhata bu kadar yakınlık hâsıl ettikleri için, can ü gönülden gaza ve cihadı tahrik edip hırslandırıldılar.

Қытқа:

Merd-i ema a-ı gāzā anlara dēr āqıl kim

Gireler kâfir ele dest-i giribān olalar

(Gaza beylerbeyi der ki, akıllı olan kimse kâfir içine girip onlarla savaşsın.)

Ya gāzā eyleyeler ʿavn ola Hâkdan yâhūd

Vêreler cānı Hudā yolına kurban olalar

(Onlar, Allah'ın yardımı ile ya gaza eyleyeler veyahut Allah yolunda canlarını verip kurban olalar.)

Kadri yüce Tiryaki Hasan Paşa hazretleri Kara Ömer Bey'e Peçuy vilayetini sancak olarak verdi ve onu, diğer bütün saygıdeğer kumandanlar arasına yükseltti. Bu yolda dilaverlik ve serverlik eyleyen yiğitlere türlü bahşişler ve terakkiler ile riayet ve ihsanlar etti. Sapıklık üzere olan düşman askerleri bu şekilde kuvvet, kalabalık ve muazzam heybet ile mahsur, buna mukabil manevi kuvvetle dolu olan gaziler, azlık ve yokluk içinde melal dolu halimiz nasıl olacak diye hayrette idi. Diğer taraftan günahkâr askerler de, seksen beşinci gün olunca, yeniden müstahkem Kaniye Kalesi'nin üzerine hücum etmeye karar verdiler. Hepsi birlik olarak bütün güçleriyle çalışıp bu kaleyi feth edip almaya çare aradılar. Buna mukabil gaza meydanlarında, mızrak sahibi mücahidler ve gaziler gaza hakikatlerini bilen Hasan Paşa hazretleri **(Allahü Teâla korkulan ve kendisinden hayret duyulan şeylerden korusun!)** Kaniye Kalesi'nin surları içinde mahsur olan galib gelmiş gazilere derman ve çarenin ancak kâinatı yaratan insanlara ve cinlere rızık veren Allah'tan geleceğine inandı ve kani oldular. Yaratılışı ve huyları güzel olan Tiryaki Hasan Paşa hazretleri, binlerce acz ve ihtiram dolu sözlerle, herşeyi yarata Allah'a karşı dua ve niyaz için elini açıp kanlı gözyaşları ile yalvardı:

“İlahi bütün kullarının yardımcısı ve elinden tutucusu sensin. Derd ve belalara tutulanlara deva veren sensin. Rahmetin çok, nimetlerinin sofrası açıktır. Enbiyaların serveri Hz. Muhammed (Sabah ve akşam Allah'ın selamı üzerine olsun) izzetine ve cenab-ı hazretine yüz tutan, birliğine inanan, kullarının yanan sinelerinin ateşine ve göz yaşlarının hürmetine, bir bölük günahkâr ve gurur sahibi düşmanın elinde mahsur olan Muhammed Aleyhisselamın ümmetini, makhur ve meksur eyleme. Lütf ve ikramın ile onları şadan, virane olmuş gönüllerini zafer rüzgarı ile handan eyle” diye dua ve münacaat eyledikten başka, Kaniye Kalesi surları arasında mahsur olan mücahid gazilerin küçük ve büyükleri dahi yüzlerini yere sürüp, izzet sahibi Cenab-ı Allah hazretlerinden imdat, zafer ve fırsat dileğinde bulundular.

Nazm:

Sürdi herkes ema an rûy-ı ema

Dédiler ey ʿacizîne ema-sâz

(Herkes yüzünü niyaz için yerlere sürdü ve ey acizlerin derdlerine çare-saz olan dediler.)

Ey kamu müşkilleri âsân eden

Ey kamu derd ehline ema a eden

(Ey bütün müşkilleri kolaylaştıran, ey bütün derd sahiplerine derman olan...)

Bir alay bî-dînleri bir arada

Niçe bir sanâ ema isnâd êde

(Bir alay dinsizler bir arada, nasıl sana ortaklık isnad ederler.)

Ol habîbüñ hürmetiçün yâ ilâh

Hâlini a°da-yı dînüñ kıl tebâh

(Ya ilahi, o sevgilin Muhammed'in hürmeti için, din düşmanlarının halini harap eyle.)

Rahm êdüp kullarına ol müste°an

Buldılar kuvvet olanlar nâ-tevân

(O yardım edici Allah, kullarına merhamet etti ve takatsız olanlar kuvvet buldu.)

Müşteri rütbeli ve güneş gibi yüce hasletli paşa hazretleri, herkesin dilediklerini ve isteklerini yerine getiren Allah'ın dergâhına münacaat eyleyince, yüce Allah'ın hikmeti ve onun zevali olmayan onun iradesi ile hemen duaları hakiki tiryak gibi makbul ve ricaları ulaşacağı nişana vardı. Rahman olan Cenab-ı Allah'ın hazretlerinin merhamet, ikram ve inayeti ile kış ve kar belasını liyakatsız bu kavmin askerlerinin üzerine musallat olup, havalar ılımlı geçmekte iken, ansızın büyük bir tufan vaki oldu ki, yer, gök ve kâinat devrildi. Şimdiye kadar kimse bu denli şiddetli kış görmemiş ve bu derece havayı bir kimse işitmemişti.

Naẓm:

Du°a ile olur naşr-ı ilâhî

Du°adur şehlerüñ cünd ü sipâhı

(Allah'ın yardımı dua ile olur. Şehlerin askerleri ve ordusu duadır.)

Anuñla êrdi maķşûda êrenler

Demişler bu sözi rezme girenler

(Onunla, yani dua ile erdi, maksatlarına kavuşanlar, savaşa girenler bu sözü böyle söylemişlerdir.)

Du°adur bedreķa ehl-i ema a

Du°âyı kıl ema a ema an

(Cihad ehlini yola salan duadır. Dolayısıyla içtihad için dua et.)

İşleri kötü olan bu kafir kavmin, Kanije Kalesi üzerine yeniden yürüyüş yapmaya kast ve niyyet eyledikleri gece, yedi sekiz bin murdar ve inatçının, çok şiddetli olan kış soğğundan donup kadid olduklarını aynen gören, hezimete yakın mel'unların, Hakk Celle ve Ala hazretlerinin ulu inayeti ve Resul-ı Ekrem hazretlerinin (S.A.V) mucizelerinin bereketi ile, savaşa gelmiş askerleri ve hassa leşkerleri, kabil-i kıyas

olmayacak derecede bir korku ve haşyete düşüp, bir gece içinde, utanmaz kumandanları ve işleri hezimet olan banları, birbirine bakmadan firar ettiler. Kâfirlere rast gelenler ve haberleri rivayet edenler, şu şekilde rivayet ve hikâye eylediler ki, perişan olmuş olan kâfir askerleri, o zaman firar etmeye başladıkları gibi, Hazret-i Hüdavendigâr'ın yüce inayeti ile gayibten bir ses ve seda, göküzü tarafından bir nida geldi:

“Ey din ehli gaziler, ey Allah'ın birliğine inananlar,” iyiler ve kötüler hepsi işitmişler idi. Çünkü bu nida ve ulu sesi, beylerbeyi paşa hazretleri de işitti. Tiryaki Hasan Paşa hakkın inayeti ve peygamber olduğuna şüphe bulunmayan resul hazretlerinin mucizesinin yardımı ile bir miktar günahkâr olan, Hz.Muhammed asleyhisselamın ümmeti hakkında zuhur ve sudur eylediğine kani oldu. Hemen gece, sabah namazından evvel kale kapısını açtı. **ema an** askerler ve din ehli gaziler ile töreleri kötü olan kâfirlerin ardı-sıra dışarı çıkıp at koşturdu. Hezimete yaklaşmış olan kâfir askerlerine Kaniye Ovası'nda yetişti. Günahkâr kâfir askerleri, kaleden ılgar eyleyen cesaret sahibi gazileri ve düşman avlayan paşa hazretlerini görür görmez, Türk askeri gelip yetişti diye birbirlerine bakmadan, bütün toparlarını ve uğursuz kurulu çadırlarını bırakarak firar ettiler. Tiryaki Hasan Paşa hazretleri, güzel zaferleri kazanan kılıcını eline alıp, o bedbaht askerlerin üzerine yürüdü; din ehli gazilere ve keramet erbabına:

“ Bunlardan sonra yaşamaya dair haber yok, yani, bunlardan sonra, sağ ve salim, yani bunları katl edip öldürmeyince, bize hayatta lezzet kalmaz” dedi.

Müslüman gaziler göz açtırmayıp her taraftan saldırıya geçtiler. Hemen yedi bin kadar işleri kötü olan kâfiri bir an içinde yere düşürdüler. Hepsini payimal eylediler. Bu savaş meydanında gazilerle beraber bulunan Allah'ın birliğine inanmış büyükler ve sözüne inanılır Müslümanlar;

“ Gaza meydanında ve savaş sahasında bir **ema an nefer, yüz kötü zanlı kâfiri katl ve perişan eylemiştir ve bir hidayet yolundaki asker kırk elli sapık mel'unu çeke çeke, döverek getirmişlerdir.”** Diye aynen görüp müşahade eyledikleri keyfiyeti rivayet ve hikâye etmişlerdir.Sayıları yüz bin adet olan bütün hakisar kâfirlerden ancak, iki bin miktarı kadar kötü yaradılışlı süvarileri ile utanmaz kumandanları Mekomorya vilayetine firar ederek, bin bir güçlülle canını kurtarmışlardır. Adetleri kötü olan diğer askerler, cehennem sarayına misafir oldular. Bu kâfirlerin kimisi şiddetli kış soğuşundan iskelete döndü. Kimisi İslam kılıcı ile katl edilip ortadan yok oldu. İspanya kralı ile işleri kötü olan sapık Portekiz hanlarının fesat yayarak dinlerini güçlendirmek ve yardım için getirdikleri kırk sekiz adet güzel ve pahası olmayan kale-küp toparlarını,

hadd ve hesabı olmayan mücevher, elbise ve ağır yükleri ile bütün cephanelerinden başka, kahredilmiş taburlarında bulunan çadır ve otağların hepsi alınmıştır. Bunlar bütün mücahid gaziler ile o gayreti yüce, cesaretle arslanların önüne geçen Tiryaki Hasan Paşa hazretleri Kaniye Kalesi'ne gelip dâhil oldular. Hasan Paşa bu zafer ve ʿema a haberi ile düşman taburunun tamamen kırıldığını, makamı Cem gibi yüce olan serdar İbrahim Paşa'ya ve Allah'ın yeryüzündeki gölgesi olan şahlar şahı padişah hazretlerinin bahtiyar eşiklerine ulak göndererek bildirdi.

Nazm:

Yazıldı ʿema an zıll-i Hudāya

ʿİyān oldu fetih bay u ʿema a

(Allah'ın gölgesi mektuplar yazıldı. Fetih haberi zengin yoksul herkese ayan oldu.)

Sahip-kıran padişah hazretleri ve cihan şahlarının şahı olan Sultan Mehmed Han Gazi, ülkeler açan beylerbeyi ve savaş tecrübe etmiş paşa hazretlerinin yaptığı cihad ve gazasını işittikten ve düşündükten sonra, paşanın mühim mes'eleleri halledeceğine ve müşkülleri çözmek hususunda parmakla gösterilebilecek parlak fikir sahibi olduğuna yakinen inandı. Bunun için onun hakkında şimdiye kadar başkasına öylesi yapılmamış şahane inayet ve derecesiz merhameti zuhura geldi. “ **Onları büyük bir mülkle yükselttik.**” Nimeti ile mahalli ve vezaret hil'atı ile kalbinin aynasını parlattı. Kendisini sadr-ı muallaya mesned-nişin kıldı. Vezirlik tevcih ederek, Kaniye, Sigetvar ve Peçuy eyaletleri ile tazim etti ve mükerrem kıldı. İki kat hil'at, bir murassa hançer ve kılıcı, itibarı çok ve herkese adalet gösteren vezirin huzuruna irsal eyledi. Cihan padişahlarının sultanı ve dünyanın hakani padişah hazretleri, şanı yüce paşaya tergib ve ikram olarak gönderdiği vezirlik hükmü ve sadaretine dair emrin sureti beyan olunur:

Kadri Yüce Padişah Hazretlerinin Hükmü'nün Sureti

Düstur-ı mükerrem müşir-i mufahham, nizamü'l-âlem, müdebbir umur'ul-cumhur bil'l-fikr'üş-şakıbü'l-meşîyyet, Erkanü'l-saadet ve'l-iclal el mahfuḫ avatîfû'l-melikü'l-fial lima yeşa Kaniye eyaleti ile vezirim olan Hasan Paşa, yüce tevki-i hümayunum vasıl olunca, bilesin ki, bundan önce merhum baban Hüdavendigâr (Allah kıyamet gününe kadar rahmet eylesin)ın padişahlığı zamanında o ulu diyarda günahkâr kâfirlerle pek çok gaza ve sayısız belli olmayan cihad eylemiş olduğundan başka, cehennemde karar kılan mel'unları, nice sapık tehlikelerine kılıncınla karşı durmuş, savaşta tarumar etmiş idin. Bu def'a Kaniye adlı müstahkem hisarın ele geçirmeye ve mamur, abad beldelerin üzerine gelen yüz tuz bin, merasimleri kötü dinsizlere karşı koyup, seksen beş gün devamlı ceng ile

kahrolmuş taburlarını hezimete uğratıp adlarını kötüye çıkardığın mutlu tahtımın basamağına arz ve ilam olundu. Şimdi iki cihanda nimetim sana helal olsun. Yüzün ak ve kılıcın keskin, berrak olsun. Senin gönle hoş gelen rey ve parlak tedbirin, hüsn-i itikadına ve güzel itimadına vesile olduğu için, ben dahi senin hakkında padişahlığıma layık pek çok inayetimi zuhura getirdim. Bu 1009 senesi cemaziyevvelinin on üçüncü günü (20 Kasım 1600)'nde seni kendi zat-ı şerifime ve latif unsurlarıma gönlü aydınlık dolu müşir ve tedbir sahibi vezir tayin eyledim. Kendi has emamların bir murassa kılıç, topuz ve iki kat itibarlı hi'atı sana layık görüp irsal öyledim. Ve yine Kanije eyaletini, Sigetvar, Peçuy ve Pojega Sancakları ile vezaretine ilhak olarak verdim. Buyurdum ki, şanı yüce hükm-i şerifim varınca, bundan böyle kendini büyük vezirlerimden ve saygı değer vekillerimden bilip, gönderdiğim has hil'atleri insanlar arasında giyersin; kılıç ve topuzumu takınıp din ve devletime layık olduğu üzere yiğitçe, arslan gibi hareketler ve cüret eylesin. Ol diyarın halkına ait işlerde seni görevlendirdim ve seni tercih ettim. Reaya fukarasını ki bir bölük zayıflardan ibarettir. Daima zalimlerden korumayı ve himaye etmeyi, aynen serhadde bulunan kullarıma riayet eylemeyi kendine adet eylesin. İş bu nasihatim ile beğenilesin. Herkese ibret olup devletine sevinesin, mağrur olmayasın; tevekkül ve tevessülün daima yüce Allah'a olsun ve her ne tarafa yürüyüp gitsen Hazret-i Allah yardımcın ve mu'inin olsun. Benim daima hayrım seninledir. Malumun ola..."

21.3.Sadeleştirme ve Değerlendirilmesi

Hasan Paşa 1600 yılında Kanije Kalesi'ne gelir. Kral da divanını Pojun denen yerde toplar. Kanije'nin geri alınması gerektiğini Fransızlar'a ve Portekizliler'e gönderdiği elçilerle bildirir. Kimi yirmi bin, kimi otuz bin asker gönderir. Papanın kardeşi de altmış bin asker gönderir. Kısa sürede yüz altmış binden fazla asker toplanır.

Altmış bin askeri, bir komutan ile İstolni Kalesi'ni kuşatmaya gönderirler. Kanije'ye de yüzbin Avusturya, Macar, Hırvat askeri ile Leh, Çek karakolu ve kırk sekiz topla saldırı hazırlığına girişirler.

Hasan Paşa'da kale surlarına büyük topları çıkarır, dört tarafa da topraktan kuleler yapar. Kralın ordusu şehirleri toza dumana katarak gelir ve çadırını Kanije'nin karşısına kurar. O gün Hasan Paşa askeri ile kaleden çıkarak düşmanla savaşır. Üç gün

boyunca düşmanı kaleye yaklaştırmazlar. Düşman kırk bin civarındaki askeri önde tutarak ancak metris⁸⁷ kazar. Bir sabah kırk sekiz adet top birden ateşlenir.

Hasan Paşa topraktan yaptırdığı kulelerin korunması için komutanları nezaretinde askeri gönderir. Düşman kale etrafındaki bataklık ve suyu geçmek için geçit ve köprüler yapar. Bu süreç otuz dokuz gün sürer. Kırkıncı gün düşman yürüyüşe niyetlenir. Bu haber Allah'ın takdiri ilahisi ile iki Fransız askeri Müslüman olmak niyetiyle kaleye gelir ve düşman askerinin büyük bir hücum planladığını İslam askerine iletir.

Gaziler birbirleriyle helalleşerek sabaha kadar dua ederler. Sabah olduğunda düşman gerçekten de getirilen bilgi üzere yürüyüşe geçer. Düşman ilk olarak Hasan Paşa'nı olduğu kola saldırır. Hasan Paşa kalkanını koluna takarak bizzat ilerler. Bu ilk yürüyüşlerinde iki bin piyade kaybeden düşman askeri diğer kola yönelir. Bu koldaki askerlere destek gönderen Hasan Paşa bu koldada başarı gösterir. Bu şekilde başarılı olamayacağını anlayan düşman geri çekilerek topla kaleyi dövmeye başlar.

Hasan Paşa vaziyeti anlatan bir mektubu vezire gönderir. Büyük Vezir Yemişçi Hasan Paşa, Kanije'nin dayanabileceğini düşünerek kuşatmadaki İstonni-Belgrad Kalesi'ne desteğe gitmişti. Ancak büyük vezir yetişmeden kale düşer. Yine de kuşatır ve kaleyi geri alır. Daha sonra Kanije'ye yardım etmek üzere hazırlık yaparken havalar birden soğur. Askerin yolu kapanır. Altmış sekiz gün daha topa tutulan kalede Müslümanların erzak ve barutu gittikçe tükenmektedir.

Düşmanın kış hazırlığını da yaptığını gören gazilerin içini korku kaplar. Ayrıca taze güç de düşmana katılmıştır. Hasan Paşa kırılan moralin düzelmesi için bir miktar askeri kale dışına göndererek başları kesilen düşman askerinin başlarını kalede sallandırarak ümit var olmalarını sağlamıştır.

Seksen beşinci gün düşman yeniden Kanije'ye yürümeye karar verir. Cevval, cesur, korkusuz, hiddetli Hasan Paşa; gözyaşları içinde Allah'a yakarır. Öyle ki dualar kabul edilir. Hava ılık iken birden düşmana soğuk düşer. Yedi sekiz bin asker donarak ölür. Bunu gören bir kısım asker firar eder. Olayı anlatanlar düşmanın kaçtığını gaipten gelen bir ses ile Hasan Paşa'nın duyduğunu ve bunun üzerine askeri ile kaleden çıkıp düşmanı kovalar, yedi binini kılıçtan geçirir. Yüzbin askerden iki, üç bini kalır. Bunlar da Mekomorya'ya doğru kaçarlar.

⁸⁷ Doğan, M., a.g.e., s.766. “Askerin çarpışma sırasında korunması için yapılan siper veya istihkam.”

İslam askerleri kırk sekiz değerli topu, ağırlıkları, cephaneyi, çadırları alıp Kaniye'ye getirirler. Müjdeyi alan Sultan Mehmed; Hasan Paşa'ya Vezirlik ünvanı ile beraber Kaniye, Sigetvar ve Peçuy vilayetlerini verir. İki değerli kaftan, hançer ve bir kılıç gönderir.

Değerlendirme

Tiryaki Hasan Paşa'nın ismini tarihe altın harflerle yazılmasına sebep, en önemli askeri savunması olan Kaniye, Osmanlı'nın en batıdaki kalesi konumunda olması nedeniyle önemli bir hudut kalesidir. Kral ve kâfir yandaşları buranın artık geri alınması gerektiği fikri temelli, tabiri caiz ise bir Haçlı ordusu vücuda getirirler ki Papa'nın kardeşinin de ciddi bir askeri destek verdiği görülmektedir.

Hasan Paşa'nın bu tarihe mal olmuş savunmasındaki stratejilerine baktığımız zaman şunları görmekteyiz.

Hasan Paşa realiteleri göz ardı etmemekle birlikte hiçbir zaman umudunu yitirmeyen bir komutan profili çizmektedir. Tamamen mağlup olunabileceği emarelerinin ortaya çıkması esnasında bile, o sırtını dayadığı adına cihat yürüttüğü, inandığı Yüce Allah'tan inayet dilemesi manevi gücün, inancın nelere kadir olabileceğini ortaya çıkarması açısından önemlidir.

Zira kuşatmaya gelen asker miktarı ve ağırlık güçleri dikkat-i nazara alındığında Kaniye'yi kaybetmemek elden bile değildi.

Diğer bir husus ise kalenin dört tarafına topraktan yaptırdığı kaleleriyle; bir nevi psikolojik üstünlük sağlama gayreti olduğu, söylenebilir. Zaman zaman kale dışına çıkılarak gerçekleştirilen kısa çarpışmalar neticesinde öldürülen kâfirlerin başlarının kale bedenlerine asılarak gazilerin cesaretlendirilmeye çalışılması da ayrı bir cüret olduğu ortadadır.

Büyük vezirden yardım talebine mukabil, Hasan Paşa'nın başının çaresine bakabileceği düşüncesi ile büyük vezin Kaniye'ye değil de, sıkıntı içinde olan İstolni'ye desteğe gitmesi, Hasan Paşa'ya duyulan aşırı güvenin bir göstergesidir.

Dile kolay seksen beş gün savunma halinde kalıp, düşmanı kalenin içine almamak ve nicelik bakımından kat be kat üstün olan düşmanın yenilerek tüm varlıklarını bırakarak kaçması İslam askerinin Allah'ına ve kendisine duyduğu güvenin belirtilerindedir.

Düşmanın son hamlesi öncesi; kaleye gelen iki kâfirin müslüman olarak, düşmanın ertesi gün son harekâta geçeceğini iletmesi de not düşülmesi gereken bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hasan Paşa'nın ağlayarak yakarışlarının ardından, düşmana çöken çok soğuk hava ile birlikte donarak ölmeleri, büyük bir kısmının kaçması, gaybten geldiği söylenen ve **“düşmanın kaçmakta olduğunu bildiren haber”** inin üzerine tüm gücüyle Hasan Paşa'nın askerleriyle birlikte kaleden çıkarak kalan kâfirleri öldürmeleri ve zaferle savunmayı tamamlamaları önemlidir.

Tiryaki Hasan Paşa, karargâhın düşmandan tamamen temizlendiğini haber alınca Arşidük'ün otağına doğru gitti. Otağın içerisinde etrafı altın ve gümüş parmaklıklı başları mücevherli ve direklerinin başı elmaslı bir taht vardı. Tahtın iki tarafında kadife örtülü sırma saçaklı on iki koltuk bulunuyordu. Tahtın önünde tahminen dört metre uzunluğunda yemek masası konmuştu. Arşidük'ün otağına girince bunları gören Hasan Paşa iki rek'at şükür namazı kıldı ve dua edip ağladı.⁸⁸

Bu unutulmaz başarı padişaha, Reisülküttap İlyas Efendi'nin kaleme aldığı bir raporla bildirildi. Padişah sadrazamın Kanije muhafızlarına ilişkin atamalarını uygun gördü. Ayrıca övgü dolu bir mektup göndererek Tiryaki Hasan Paşa'yı takdir etmiş ve onunla birlikte Kanije'yi savunan kahramanları da övmüştür.⁸⁹ Bu zaferden sonra 1603'te İtolni-Belgrad ve Estergon geri alındı.⁹⁰

Hasan Paşa bu başarısının ardında çok önemli bir makam olarak Vezirlik makamına getirilmiştir. Hediyelerle taltif edilmiştir.

A.c.ÜÇÜNCÜ BAB

A.c.1.Üçüncü Bâb'ın ,Transkripsiyonu

Ol Şāhib-i Sa'ādet ve Lāyık-ı Şadāret A'nī Paşa-yı Müşterī Menzelet Hāzretlerinin Zamān-ı Vezāretinde Vāqī' Olan Ġazāsı ve İcmāl-i Ahvāl-i Sa'ādet-Me'allerin Bildürür

İşbu fermān-ı sa'ādet-ı unvān ve hüküm-i hümayūn-ı sultān ol vezīr-i 'ālī-şānuñ huzūrlarına vāşıl olup murād-ı fevā'idi hāşıl olduğına hāzret-i cenāb-ı kirbriyāya hāmd u şenā ēyledi ve ol diyārda ne deñlü fukārā vü zu'afā var ise ednā vü a'lā in'ām-ı tāmını ile mesrūr u hāndān ve ma'mūr u şādān oldılar ve ol rüz-ı pīrüzda 'ālī simātılar ve envā'-ı

⁸⁸ Türkiye Gazatesi, *Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi*, İhlas Yay., C.4, s.49.

⁸⁹ Hammer, J.V., *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi II*, Kumsaati yay., İstanbul 2008, s.376.

⁹⁰ Gezici, A., a.g.e., s.258.

ni°metler çekilüp sağır u kebîr bernâ vü pîr ol vezîr-i bî-naẓîrûñ ni°met-i bî-°illet ile seyr oldılar.

Nazm:

Şu deñlü bezl oldı nüzl-i ni°met

Kim éderleridi yiyene minnet

İçilür şehd ü şerbet kâse kâse

Yenen ni°met ne mümkindür kıyâsa

Neşr: Ve Kaniye muhâşarasında yararlık éden güzâta ve dilâverlık éden kümâta kimine sancağ ve kimin bölük halkına kayd u ilhâk éyledi. Kaniye kal°asında yarar ve nâmdâr kâ'im maķâmın koyup kendüleri devlet ü sa°adetle vezâret hükmini icrâ ve şadâret emrini kaçâ éylemek içün Sigetvar nâm hişâr-ı üstüvâra varup karar éyledi ve ser-hadd-i İslâma müte°allık umûr-ı cumhûruñ tahşîl ü tekmîl bâbında tamâm bir yıl sa°y-ı cemîl ve ihtimâm-ı cezîl éyledi.

Hulâşa-i kelâm hazret-i paşa-yı benâm ve vezir-i sa°adet-encâm ser-hadd-i İslâma tamâm nizâm u intizâm vérmekde ve rûz şeb uğur-ı dîn-i mübînde ikdâm u ihtimâm étmekde iken hazret-i pâdişâh-ı âlî-nihâd Sultân Mehemmed bin Sultân Murâd ferman-ı hazret-i Hudâ ve emr-i kibriyâ ile saltanat-ı fânîden hilâfeti bâķiye rihlet ve cânib-i behişte °azîmet buyurup saltanat u hilâfet sultân-ı cihan-baht ve pâdişâh-ı hürşîd rif°at sultân-ı mücâhid ü ğâzî ebû fetħu'l megâzî mazhar-ı te'yîd-i rabbu's-şamed Husrev-i şâhib-kırân Sultân Ahmed Allâhümme eyedde ve ebbedehu fî mesnedi'l hilâfeti halledehu hazretlerinüñ kudûm-ı meymîninde rûsûmî ile sene şeleşü °aşer ve elf recebinüñ on sekizinci günü serîr-i saltanatı zîb ü zînet ve âvâze-i taht-ı hilâfeti heft-iklîme şeref ü behcet véricek hazret-i sultân-ı Husrev-nihâd ecdâd-ı sa°adet emcedleri gibi dahı ğazâ vü cihâdî murâd éyledi.

Nazm:

İn-çe şâhîst der-serîr-i hüdâ

Halladllâhu zıllehu ebedâ

Neşr: ve memâlik-i küffâr-ı bed-kirdârı ber-bâd éylemek içün hazret-i sultân-ı heft-kışver ol vezîr-i dil-âver a°nî Hasan Paşa-yı hünerver hazretlerinüñ zâtı sûtûde hişâllerine mezkûr olan şeca°ât ve istikâmeti muķâbelesinde merâhim-i celiyye-i hâķânî

ve mekârim-i ‘aliyye-i sultâniden kendü vezâreti şadâretine Rûmêli beglerbegligin ilhâk êdüp beyne’l-vüzerâ ‘azîmü’ş-şân envâ-ı ‘inâyet-i celiyye-i sultânî ile müşârun ileyh bi’l-benân olduqdan soñra Qanıje eyâleti mîr-i miran-ı sa‘âdet-ârâ Boşnaq Muştafâ Paşaya verilüp müşârun ileyh vezîr-i dilîr ve müşîr-i şâhib-i şemşîre qabl-i sultâniden emr ü fermân olındı kim Rûmêli begleri ve ‘askeri ile qalkup serdâr-ı sa‘âdet-me‘âlden muqaddemce Budin muhâfazasına teveccüh ü ‘azîmet èyleye ve serdâr-ı kâmkâr ‘asker-i ‘adû-şikâr ile ser-hadd-i İslâmı gelince cemî‘ mühimmât-ı sefer ve levâzımât-ı ceng-i muqarreri hâzır èyleye. Mümâ ileyh hâzret-i vezîr-i ‘âlî-mikdâr Rûmêlinde vaqî‘ olan ümera-yı nâmdâra ve ‘asâkir-i şecâ‘at-şi‘âr ile Sigetvar ser-haddinde qalkup Budin qal‘asına ılğar èyledi. Ol târîh-i mübârekede küffâr-ı hâksâr Peşte vü Hâtvân hışârına fırsat bulup kabza-i teshîre getürmüşler idi ve bir yıl tamâm cünd-i küffâr-ı bed-encâm ol iki qal‘a-i benâmı envâ-ı istihkâm üzre metin birer hışn-ı hâşîn èylemişleridi. Peşte hışârında olan melâ‘in-i hezimet-qarîn ile Budinüñ mücâhid olan muvaḥḥidîni birbirlerinin muqâbelesine gelüp şeb ü leyâl muttaşıl ceng ü cidâl ve birbirlerine ḥiyel ü al ederlerdi.

Ol zamân hâzret-i sultân-ı ‘âlî-şân ve hâkân-ı cihân vüzerâ-yı i‘zâmdan ve vükela-yı vâcibü’l-ihtirâmdan düstür-ı ekrem ve müşîr-i a‘zam vezîr Meḥemmed Paşa (*ḥaffazahullâhu te‘âlâ ‘ani’l-ḥaṭâyâ*) hâzretlerine mühr-i vezâreti ve erkân-ı sa‘âdeti teslim êdüp vezîr-i a‘zamlık şadrî ile ‘asker-i İslâma serdâr ve vekîl-i muḥtâr èyleyüp Engürüs seferine irsâl èylemişidi ve Budin eyâleti emîrü’l-ümerâ ve mîr-i mîrân-ı merdân-ı ğazâ Bektaş Paşa hâzretlerine verilüp Rûmêlinüñ ba‘z müteferriḳ ‘askeri ile bir mikdâr ‘asker-i zafer-peyker intihâb olınup müşârun ileyh Bektaş Paşa hâzretleri ile Budin muhâfazasıçün illerüye gönderilen vezîr-i ‘âlî-nihâda mühimmât-ı seferüñ imdâdına mu‘âvenet ve takvîyet èyleyeler dèyü irsâl èylemişleridi.

Mezkûr olan mîr-i mîrân-ı şecâ‘at dişâr yanınca koşılan ‘asker-i zafer-medâr ile Budin cânibinde olan Vezîr Ḥasan Paşa ve müşîr-i kişver ğuşâ hâzretlerine gelüp vâşıl u dâḥil olmadın Peşte vü Hâtvân hışârın feth ü teshîre getürmek içün ol vezîr-i rüşen-zamîr böyle rây u bîr èyledi ki:

“Mümâ ileyh Bektaş Paşa yanında olan ‘asker-i ehl-i ğazâyı Kadvar nâm maḥalde nehr-i Tınanuñ öte yaqasına geçüreler ve ḥıyâm-ı âsmân kıyâmların Peşte şahrâsına toĝru geçürüp iki cânibden a‘dâ-yı dîne meḥâbet ve cür’et göstereler. Ola ki cünûd-ı vesvâsa ḥavf u ḥirâs düşüp zıkr olınan Hâtvân ve Peşte hışârlarına zafer ve

feth u teshîre müyesser ola.” dëyü mûmâ-ileyh Bektaş Paşaya mu‘temedün ‘aleyh çavuşların gönderüp i‘lâm u ikdâm eyledi ve kendüleri dahı ‘izz u sa‘âdetle Budin muhâfazasına olan üç biñden ziyâde tufeng-endâz yeñiçeri piyâdeleri ve üç biñ ‘asker-i nîzedâr ile sefâ’in-i bisyâra süvâr olup leyl ü nehâr Peşte hisârında vâkı‘ olan küffâr-ı bed-kirdârûñ muqâbelesinde şevket üzre cem‘iyyet ü gayret ü hamîyyet ile cür‘et gösterdi ve bi’l cümle ol vezîr-i kişver-güşâ Budin ‘askeri ile bir yañadan ve Bektaş Paşa cânib-i şarkıyyeden ‘asker-i ehl-i gâzâ ile yürüyüp a‘dâ-yı dîne karşı heybet ü şevket gösterdikleri birle hazret-i Hâk celle celâluhu ve ‘amm nevâlenüñ ‘inayet-i ezeliyyesi ve hazret-i mu‘izz-i kâ’inât ‘aleyhi ef‘dalu’s-şalavâtuñ mu‘cizât-ı celiyyesi berekâtıyla Pešta ve Hâţvan hisârlarında vâkı‘ olan ‘asker-i ehl-i dâlâlete havf u haşyet ru‘b u dehşet düşüp bir gece nâ-gehân ol kavm-i bed gümân Peşte vü Hâţvan hisârların birağup fîrâr eylediler.Fi’l hâl hazret-i müşîr-i müşârun ileyh Hasan Paşa (**edāmallāhu te‘ālā iclālehu ebeden**) serdâr-ı ‘ālî-mikdâr hazretlerine ulaqlar gönderüp işbu fütühât-ı cemîlenüñ haberin ‘arz u i‘lâm êtdükden soñra Hâţvan ve Peşte hisârlarına istikâmet-şî‘âr dizdâr ve kifayet-mikdâr guzât-ı zafer-medâr ta‘yîn ëyleyüp hazret-i serdâr-ı dîn ve leşker keş-i müslimîn Budin şahrâsına gelince cemî‘ âlât-ı kârzârın ve mühimmat-ı esfârın ihzâr êdüp fermân-ı hazret-i pâdişâh-ı gerdün vaqâr ne yüздаen zâhir ü âşikâr ola dëyü habere müterakķıb u intizârda iken hazret-i serdâr-ı güzîn ‘asker-i muvaħħidiñ ile Budin şahrâsına gelüp vâşıl u dâhîl olduķda muqaddemen tekmîl-i mühimmât-ı sefer ve tahşîl-i levazımat-ı ser-hadd-i nuşrat-eser içün gönderilen vezîr-i dâñâ ve müşîr-i tevânâ Vezîr Hasan Paşa hazretleri kifayet kadar kal‘a-küp toplar ve darb-zenler hâzır u tekmîl ve âlât-ı cenge müte‘allık mühimmâtı tedârük ü tahşîl ëyleyüp sene isnâ ‘aşer ve elf târiħinde Üstürgön kal‘asınıñ üstine ol vezir-i nâmdâr hazret-i serdar-ı ‘ālî mikdâr ile ma‘an teveccüh ü ‘azîmet eyledi.

Ol sene-i mübârekede Üstürgön kal‘asınıñ etrâf u eknâf muhâşara olunup burc u bârûların vîrân olup bî-pâyân ehl-i nîrân nâr-ı caħîme revân olduķdan soñra bi-emrillâhi’l melikü’l-mücîb eyyâm-ı şitâ karîb olmağın hazret-i serdâr-ı tab‘-ı halîm Üstürgön kıtâlınden Peşte vü Hâţvan hisârınıñ ta‘mîr u termimin taķdîm ü tahrîb-i bilâd-ı küffâr-ı dâlâlet-nihâdı cümleden mühimm bilmegin ‘asker-i ehl-i cidâl ile Budin şahrâsına irtihâl eyledi ve Peşte vü Hâţvan kal‘alarınıñ küffâr-ı bed-gümânı vîrân eyledüğü mahallerine bir cânibde hazret-i serdâr-ı celîlü’l iktidâr ‘asker-i encüm-şümâr ile varup sa‘y u ikdâm êtdiler ve bir cânibden vezîr-i rûşen-zamîr Hasan Paşa-i Müşterî-tedbîr ittifâk ve el bir êdüp gece ve gündüz çalışup ihtimâm-ı tâmm ile kal‘a-yı

mezbûrenüñ vîrân olan yerlerin tamâm istiḥkâm üzre taʿmîr ü itmâm étdükleri on beş gün ʿale'd devâm gâh taḥrîb-i memleket-i aʿdâ-yı bed-sîret ve gâh tekmîl-i mühimmât-ı ser-ḥadd-i nuşrat içün diḳḳat étdiler.

A.c.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Bu bölüm saadete sahip ve sadarete layık menzili müşteri gibi yüce olan Hasan Paşa Hazretleri'nin vezirliği zamanında vuku' bulan gazalarını ve mutluluk üzere devam ahvalini icmalen beyan eder.

Ünvanı mutluluk olan bu ferman ve padişahının hükm-i hümayunu, şanı yüce vezirin huzurlarına vasil oldu. Vezir Hasan Paşa'nın kalbinde istediği yerine geldiği için, Yüce Allah'a hamd ü sena eyledi. O diyarda ne kadar fakir ve zayıf var ise, iyi kötü hepsi onun in'amı ile mesrur ve handan, beldeleri de mamur ve şadan oldu.

O hayırlı günde, yüce ziyafetler ve türlü ni'metler çekildi. Büyük küçük, genç, ihtiyar, benzeri olmayan vezirin pak nimetleri ile doydular.

Naẓm:

Şu deñlü bezl oldu nüzl-i ni'met

Kim éderleridi yiyene minnet

(Misafir yemeği o denli çok olmuştu ki, yiyene dua ederlerdi.)

İçilür şehd ü şerbet kâse kâse

Yenen ni'met ne mümkündür kıyâsa

(Bal ve şerbetler kâse kase içilir. Yenen yemekleri kıyas etmek mümkün değildir.)

Kaniye muhasarasında yararlık gösteren gazilerin ve yiğitlik yapan savaşçıların, kimisine sancak verdi ve kimisi bölük halkına kayd ve ilhak eyledi. Kaniye Kalesi'nde yarar ve namdar kaim-makamını koyarak, kendileri devlet ve saadette vezaret hükmünü icra ve sadaret emrini kaza eylemek için müstahkem bir kale olan Sigetvar'a varıp yerleşti. İslam serhaddine dair, halkın işlerini tahsil ve tekmlil hususunda tam bir yıl, güzel bir çalışma ve pek fazla gayret gösterdi.

Sözün kısası, ünlü paşa sonu bahtiyarlık olan vezir hazretleri, İslam serhaddine düzen ve intizam vermekte, gece gündüz İslam dininin ihtimamı üzere gayret göstermekte iken, yüce yaradılışlı Sultan Murad Han oğlu, Sultan Mehmed Han hazretleri, cenab-ı Allah'ın fermanı ile fani dünya saltanatından, baki ahiret halifeliğine göçüp, cennet tarafına azimet eyledi. Saltanat ve hilafette, talihli fetih ve gazalarda bulunan mücahid ve gazilerin menzili güneş gibi yüksek sultanı, ulu Allah'ın yardımına mazhar olmuş olan Sultan Ahmed Han hazretlerinin uğurlu kudümlerinin merasim ile

1013 senesi Recep Ayı'nın sekizinci günü (10 Aralık 1604) saltanat tahtına zib ü ziynet verdi ve yüksek halifelik tahtında yedi iklime şeref ve sevinç bahşetti. Husrev huylu padişah hazretleri mutlu, ata ve dedeleri gibi gaza ve cihad yapmaya niyyet eyledi.

Nazm:

În-çe şāhîst der-serîr-i hüdā

Halladlîlâhu zıllahu ebedā

(Dğru yol gösterme tahtında oturan ne şaktır. Allah onun gölgesini ebedi olarak devamlı kılsın.)

Kötülük üzere yaratılmış olan kâfirlerin memleketlerini berbat eylemek için yedi iklimin padişahı Sultan Ahmed Han hazretleri, yiğit ve marifetli vezir Hasan Paşa hazretlerinin, övülmüş güzel huylarında, mezkûr olan şeca'at ve doğruluğu derecesinde, hakanlığının ulu merhamet ve saltanatının yüce ikramlarından, kendi sadaret vezirliğine Rumeli Beylerbeyliği'ni ilhak eyledi. Şanı yüce vezirler arasında ulu saltanatın türlü inayetleri ile Hasan Paşa hazretleri parmakla gösterilir olduktan sonra, Kanije eyaleti saadetli beylerbeyi Boşnak Mustafa Paşa'ya verildi. Yiğit vezir ve kılıç sahibi müşir Hasan Paşa, önce padişah'tan ferman alır almaz, Rumeli Beylerbeyi ve askeri ile harekete geçerek, serdardan önce Budin muhafazasına teveccüh ve azimet eyledi. Bahtiyar serdar hazretleri, düşman avlayan asker ile İslam serhaddine gelince, bütün sefer mühimmatını ve savaş levazımını hazırlayan kadri yüce vezir Hasan Paşa, Rumeli'nde vaki olan namılı kumandanlar ve şeca'at-şiar askerlerle Sigetvar serhaddinden kalkıp Budin Kalesi'ne ılgar eyledi. Bu mübarek tarihte hakisar kâfirler Peşte ve Hatvan Kaleleri'ne fırsat bulup ellerine geçirmeye muvaffak olmuşlardı. Bir yıl boyunca, encamı kötü olan küffar askeri, bu iki ünlü kaleyi türlü istihkâmlarla metin ve ele geçirilmesi imkânsız birer kale haline getirmişlerdi. Peşte hisarında bulunan sonları hezimete yakın mel'unlar ile Budin'in tevhide inanan mücahidleri, birbirlerinin karşısına gelip gece ve gündüz devamlı ceng ve cidal ederek, birbirlerine pek çok hile yapar, laf atarlardı.

O zaman şanı yüce sultan ve cihan hakanı olan padişah hazretlerinin büyük vezirlerinden ve saygıdeğer vekillerinden Düstur-ı ekrem ve müşir-i azam Vezir Mehmed Paşa (*Allah onu hatalardan hıfz eylesin*) hazretlerini, muhasır, vezareti ve erkân-ı saadeti teslim edip veziriazamlık sadrı ile İslam askerine serdar, kendisine mümtaz vekil tayin eyleyip Macaristan Seferi'ne irsal eylemiştir. Budin eyaleti, eminü'l-ümera ve gaza yiğitlerinin mir-miranı olan Bektaş Paşa hazretlerine verildi. Rumeli'nin bazı müteferrik askeri ile bir miktar zafer yüzlü gazi seçip, adı geçen Bektaş

Paşa hazretlerinin emrine vererek, Budin muhafazası için ileriye gönderilmiş olan yüce yaratılışlı vezire, sefer mühimmatı hususunda yardım ve takviye eylemeleri emriyle irsal eylemişler idi.

Adı geçen şeca'at sahibi mir-miran Bektaş Paşa, yanında beraber gönderilern zafere layık asker ile Budin canibinde bulunan ülkeler açıcı Tiryaki Hasan Paşa hazretlerine gelip vasıl ve şehre dâhil oldu. Peşte ve Hatvan Kaleleri'ni feth etmek ve ele geçirmek için gönlü aydınlık vezir, güzel bir rey ve tedbir eyledi; buna göre

“ Beylerbeyi Bektaş Paşa, yanında bulunan gaza ehli asker ile Kadvar aslı yerde Tuna nehrinin öte yakasına geçeler ve göge yükselen çadırlarını dikeler. Peşte Ovası'na doğru asker geçirip iki taraftan din düşmanlarına heybet ve cesaret göstereler. Ola ki, vesvese dolu düşman askeri, korkuya düşüp adı geçen Hatvan ve Peşte hisarlarına zafer ve fetih müyesser olup ele geçse.” Diye Bektaş Paşa'ya itimad edilir çavuşlarından birisini gönderdi ve bu hususu ilam eyledi.

Kendileri de izzet ve saadetle Budin muhafazasında bulunan üç binden ziyade tüfenk- endaz yeniçeri piyadeleri ve üç bin mızraklı asker ile bir çok gemiye binerek, gece ve gündüz Peşte hisarında bulunan kötü yaratılışlı kafirlerin karşısında şevket ve heybet üzere, kalabalık, gayret ve hamiiyet dolu cesaret gösterisinde bulundu.

O ülkeler açan vezir, bütün Budin askeri ile bir yandan ve Bektaş Paşa da şark tarafından gaza ehli askerleri ile yürüyüşe geçerek din düşmanları karşısında heybet ve şevket gösterdikleri gibi, ululuğu yüce ve herkesin rızkını veren Cenab-ı Hakk hazretlerinin ezeli inayetleri ve kainatın fahrı ve bütün insanların efdalı peygamber hazretlerinin aşikar mucizeleri berakatiyle Peşte ve Hatvan Kaleleri'nde bulunan kötü zanlı sapıklık ehli küffar askerleri, havf ve haşyete, korku ve dehşete düşüp bir gece ansızın bu iki hisarı bıraktılar ve firar eylediler. Hemen Müşir Tiryaki Hasan Paşa, kadri yüce serdar hazretlerine ***(Allah kudretini ebediyete kadar devam ettirsin.)*** ulaklar gönderip bu güzel fütuhât haberini arz ve ilam ettikten sonra, Hatvan ve Peşte hisarlarına dürüstlüğüne güvenilir kale kumandanı ve yeteri kadar zafere layık gaziler tayin eyledi.

Müslüman askerlerinin dinin serdarı olan paşa hazretleri Budin Ovası'na gelince bütün savaş aletlerini ve sefer mühimmatını ihzar ettikten sonra gerdun-vekar padişah hazretlerinin fermanı ne yüzden zahir ve aşikâr olur diye haberini beklemekte iken serdar hazretleri tevhide inanan gazilerin seçkinleri ile Budin Ovası'na geldi. Dâhil ve vasıl olduktan sonra, önce serhaddin bütün sefer mühimmatını ve levazımını tahsil için gönderilen bilgili vezir ve kudretli müşir, Vezir Hasan Paşa hazretleri yeteri kadar kale-

küp topar ve darbzenler hazır ve tekmi ceng aletlerine dair mühimmatı tedarik ve tahsil eyleyip 1012 (1603) senesinde Estergon Kalesi'nin üzerine kadri yüce vezir ve serdar hazretleri ile birlikte teveccüh ve azimet eyledi.

Bu mübarek senede, Estergon Kalesi'nin çevresi ve nahiyeleri muhasara olunup, burç ve surları tahrip edildi. Sayısı belli olmayan cehennemlik kâfir, cehennem ateşine revan olduktan sonra, cenab-ı Allah'ın emri ile kış günleri yakınlıktı ve yumuşak huylu serdar hazretleri Estergon Savaşı'ndan, Peşte ve Hatvan Kalesi'nin tamir ve termimine gayret ve sapıklık üzere yaratılmış bulunan kâfirlerin memleketlerini tahribi, hepsinden önce anladığı için, mücadele sahibi askerler ile varıp sa'y ve gayret eylediler. Diğer taraftan ise gönlü aydınlık dolu olan müşteri-tedbir vezir Hasan Paşa hazretleri, bütün maiyeti ile el-bir edip gece ve gündüz çalışarak son gayreti ile bu kalenin harap olan yerlerini tamamiyle istihkâm üzere tamir ve itmam ettiler. On beş gün devamlı bazan kötü yüzlü düşmanlarının memleketlerini tahrip ettiler, bazan da serhad zaferi için lazım olan mühimmatı ikmal etmeye gayret gösterdiler.

A.c.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

Hasan Paşa'ya Vezirlik verilditen sonraki olayları anlatan bölümdür. Vezirlik makamından sonra Hasan Paşa Sigetvar Kalesi'ne yerleşir. Bu esnada III. Mehmet vefat eder.(1604).Tahta I.Ahmed geçer.

Sultan ilk iş olarak yapacağı harekâtlar öncesi Hasan Paşa'yı Rumeli Beylerbeyliği'ne getirir. Kaniye vilayeti, Boşnak Mustafa'ya bırakılır. Bu arada Peşte ve Hatvan Kaleleri düşman eline geçmiştir. Bu kaledeki kâfirler ile Budin Müslümanları sık sık cedelleşmekte iken, padişah Mehmet Paşa'yı büyük vezirliğe getirerek Macar Seferi öncesi hazırlıkları sürdürür. Budin, Bektaş Paşa'ya verilir.

Hasan Paşa Peşte ve Hatvan Kaleleri'ni almak için düşmana korku salmak amacıyla öncelikle bir güç gösterisi yapma babında bir harekâta girişir. Bektaş Paşa ile birlikte ciddi miktarda askerle güç gösterisinde bulunduktan sonra birkaç gün içinde kâfirler kaleleri terk eyleyip firar etti.

Hasan Paşa askeriyle beraber Estergon Kalesi'ne gelir, kuşatır. Peşte ve Hatvan Kaleleri'nin stratejik önemi daha fazla olduğundan o iki kalenin tamirini öncelerler.

22.Meclis-i İsnâ ve 'İsrîn Muḥārebe-i Depedelen ve Feth-i Üstürğon

22.1.Depedelen Savaşı ve Estergon'un Fethi Transkripsiyonu

Ol zamān müşîr-i müşârun ileyh Ḥasan Paşa ḥazretlerine fermān-ı şerîf-i pâdişāhî ve emr-i laṭîf-i şehenşāhî vârid olup maẓmûn-ı hümayunlarında: *“Sen ki müşîr-i şāḥib-tedbrüm ve vezîr-i dil-peẓtrüm Ḥasan Paşasın. İşbu sene-i seniyyede Budin*

kal'ası muhâfazasında olmañ emrüm olmuşdur. Buyurdum ki hükm-i şerîfüm var olduğda evvel bahâr-ı huceste-âşâra dek Budin qavmini a'dâ-yı dînden hıfz u himâyet ve ser-hadd-i zafer-encâmı hısâret ü şiyânet eyleyesin ve ol diyârda olan sancaqlaruñ ve münâsib sâ'irenüñ 'azl u naşb senüñ rây-ı rûşen zamîrüne tevftz eyledüm." deyü fermân olunmağın emr-i şerîf-i 'âlî-şân ol vezîr-i şâhib-^uunvâna vâsıl olduğı gibi cânla Budin-i sa'âdet âyîn hîdmetin kabûl edüp Budinüñ himâyet ü şiyâneti ve kılâ'-ı sâ'irenüñ hıfz u hırâseti içün ol vezîr-i kâmrân bîr-beyân olan kulları ve şîr-i jiyân ^uaskeri ile Budin kal'asına varup mekân edindi.

Bu esnâda ^uinâyet-i hâzret-i rabbü'l-^uizzet ile küffâr-ı hâksâruñ mâ-beynlerinde ^uazîm ihtilâl ve birbirleriyle kıtâl ü cidâl vaқи^e olmağın küffâr-ı füccâruñ güzîde beglerinden Boçkayı İştuvan ^uatabe-i ^ualiyye-i hâzret-i sultân-ı cihana gelüp itâ'at ve ^uubûdiyet eylemekle hâzret-i pâdişâh-ı zıllullâh ol emîr-i hayrhâhuñ rû-siyâhlığına bakmayup cürm ü işyânın mezîd ^uinâyetine tebdîl ü tahvîl edüp Engürüs vilâyetine müstakîl kıral edüp sancaq ile hîl'atler irsâl eyledi ve a'dâ-yı dîne rağmen kendüye müstevfî ^uasker ü hâzâ'in ile imdâd edüp ri'âyet ü ^uinâyet-i sultânîye mazhar olmağın Budin muhâfazasında olan vezîr-i dilîr ve müşîr-i şâhib-tedbîr Boçkayı kıral cânibine Budin ve Egre ^uaskerin ve kendü kulların imdâda gönderüp mu'âvenet ve muzâheret ve a'dâ-yı dîn olan melâ'in bed-âyîne küllî hâkâret ü hâşâretler êtdürmege Boçkayı Kıral Beç kıralına zafer bulup Kaşa ve Tokay vilâyetlerinden gayrı ekser vilâyetlerin ve güzîde ma'den olan memleketlerin alup hüsn-i tedbîr ile fetḥ u teşhîr eylediler ve bi'l-cümle hâzret-i paşa-yı 'âlî-mikdâr diyâr-ı celîlü'l-^uıtiyâda huşûşan ser-hadd-i zafer-şi'âra bir mertebe hîdmet ve bir derece takvîyet vermişidi ki ^uasker-i müslimîn ve guzât-ı mücâhidîn her kangı tarafa teveccüh ve ^uazîmet êtseler ol vezîr-i sa'âdet-dergâhuñ zaman-ı sa'âdetlerinde manşûr ve bi'avnillâh olup hergiz a'dâ-yı bed-îmân memâlik-i İslâma zarar u ziyân erişdürmege dermân u imkânları olmamışidi.

Çün ki târîḥ-î hicret-i nübüvvetehu (**'aleyhi efḍalu't-taḥiyyat**) sene erba'a ^uaşer ve elfe tahvîl ü dâhil oldı, tekrâr serdâr-ı 'âlî-mikdâr hâzret-i paşa-yı kâmkâr cemî' ^uasker-i ^uadû-şikâr ile Üstürgön kal'asınıñ kaşdına ve ol hışâr-ı gerdün-^uurucuñ üstüne yürimege mûmâ ileyh vezîr-i nâmdâr Hasan Paşa-yı celîlü'l-^uıktidâr Rümeli ^uaskeri ile kalkup ma'ıyyet ile Üstürgön kal'asına gelüp nüzûl ve sağ ve şol zer-baft otaqlar ve zerrîn saye-bânlar kırup ^uamme-i ümera-yı devlet-ârâ ve kâffe-i dilîrân-ı ehl-i gâzâ ol kalem-i gerdün-âsâ-yı kemâli ile muhâşara eylediler ve etrâf u eknâfa kal'a-küp

Badloşka topların kırup leyl ü nehāran ve *emṭernā ‘aleyhim ḥicāreten*⁹¹ maẓmūnınca cehennemilerūn başlarına ol vāṣiḥ ḥiṣārı teng ü tār ēylediler.

Üstürğon ḳal‘ası metānet ü ḥiṣānetde bilād-ı Engürüs-i menḥūsuñ kilidi olup muḳaddemen ehl-i imān elinden ḍarb u ḳahren alınduğında ol vezīr-i ‘ālī himmet a‘nī Ḥasan Paşa-yı ḥūrşīd-ṭal‘at ḥazretlerine ‘ar u ğayret lā-ḥaḳ olmağın ok meydānı tarafından kendü bi’z-zāt metrise girüp leyl ü eyyām ol server-i ‘ālī maḳām ḥāb-ı rāḥatı kendüye ḥarām ēyleyüp sa‘y u iḳdām etmeğle cüz’i zamānuñ içinde küffār-ı ḥāksār ḳal‘alarından ḥāric peydā vü icād ēyledükleri Depedelen nām mevziḥ metrisleri ki ḥiṣārlarına muttaşıl bir seng-i bālānuñ ḳullesinde ve bir cebel-i ‘azīmūñ kellesinde maṭla‘-ı şems berāber mürūr ēdicek mevziḥ-i mu‘teberleri idi ki ol derbend-i şedīde gelmeyince düşmen-i ‘anīd bir yērden daḥı geçüp āṣikār u bedīd olmaḳ mecāle muḥāl idi.

İşbu tavşīf ile mevşūf olan metrisleri muḳābelesinde ol vezīr-i ‘ālī-şān kendü ḳulları ve sipāh-ı ‘askeri ile girüp şeb ü leyāl birbirleriyle cidāl u ḳıtāl ētdüklerinden soñra ‘asker-i ḳral-ı bed fi‘āl ve “*Zannū ennehum māni‘ atuhum ḥuṣūnuhum*”⁹² mıṣdāḳınca ḥiṣār ve metrislerūn metānet ve ḥiṣānetine mesrūr u mağrūr iken bir seḥer ol vezīr-i dil-āver Ḥasan Paşa-yı ğazā-ğüster leşker-i nuşrat-eşer ile ol ḳulle-i ḳāf-miṣāl olan meḥīb ü ‘acīb ehl-i ḍalāletūñ metrislerine toğru yüriş ü iḳdām ēyleyicek bi-‘avnilāhi te‘ālā ve bi-himmet-i mu‘cize-i resūl-i kibriyā (*‘aleyhi efḍalu’t-taḥiyyā*) yēdi biñden ziyāde ‘asker-i bed-nihāduñ piyādelerin ḳılıcdan geçüp Depedelen nām ile mezkūr olan metīn mekānları fetḥ u teşḥire gelduğı gibi ol mekān-ı ‘ālī-nāmdan ejder-miṣāl top ve ḍarbzenler ḥavāle olınıp a‘dā-yı bed-rānuñ başlarına seng-i belā ve her yañadan top-ı ḳazā ile ḥāllerin diğēr-gün ve zebūn u maḥzūn ēylediler.

El-ḥāşıl müşārūn ileyh vezīr-i ‘ādil-dil ve müşīr-i ‘āḳıl ol ḳal‘anuñ ḳal‘u ḳam‘ına şol ḳadar sa‘y-ı cemīl ēyledi ki yigirmi yēdi gün tamām ekl ü şūrbi kendüye ḥarām ēdüp gece ve gündüz düşmen-i dīnūñ muḳābil ve muḳātelesinden yüzin döndürmeyüp ḍarb-i ḥarb-i ḳal‘a-küp toplar ile melā‘īn ehl-i sa‘īrūñ ḳal‘aların mānend-i kef-gīr ētdiler. ‘Āḳıbetü’l-emr ol şerīrlerūn yērlerin be’sü’l-maşīr ēdüp ḳal‘aların fetḥ ü teşḥir ētdiler.

⁹¹ Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur’an-ı Kerim Mealî*, Diyanet Yay., Ankara 2012, s.230. Hud 11/82 “Üzerine de Rabbinin katında işaretlenmiş pişirilmiş balçıktan taşlar yağdırdık...”

⁹² Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur’an-ı Kerim Mealî*, Diyanet Yay., Ankara 2012, s.544. Haşr 59/2 “...Onlar da kalelerinin kendilerini Allah’tan koruyacağını sanmışlardı....”

22.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Bu sırada müşir Hasan Paşa hazretlerine şahlar şahı padişahın ferman-ı şerifi ve emr-i latifi varid oldu. Ferman-ı Hümayunda “ *Sen ki tedbir sahibi bir müşirimsin ve gönlümün beğendiği vezirim Hasan Paşasın. İşbu yüce senede Budin Kalesi muhafazasında bulunman emrim olmuştur. Buyurdum ki, hükm-i şerifim sana ulaşınca, uğurlarla dolu ilkbahara kadar Budin halkını, din düşmanlarından hıfz ve himaye edesin. Encamı zafer alan serhaddi koruyup gözetesin. Ve o diyarda bulunan sancakların ve diğer mansıpların azl ve nasbını senin parlak reyine tevfiğ eyledim*” diye emr olundu. Bu şanı yüce emr-i şerif, o unvan sahibi vezire vasıl olduğu gibi, canla başla, bu saadet-ayın din ve devlet hizmetini kabul edip Budin şehrinin himayesi ve korunması, sair kalelerin hıfz ve hırsreti için bahtiyar vezir hazretleri sayısız kulları ve kükremiş arslan gibi, askerleri ile Budin Kalesi’ne varıp, burasını mekân edindi.

Bu esnada izzet sahibi cenab-ı Allah hazretlerinin inayeti ile hakisar kâfirlerin kendi taraflarında, pek çok ve büyük karışıklıklar oldu. Birbirleri ile aralarında kıtal ve cidal vuku’ bulunduğu için günahkâr kâfirlerin seçkin beylerinden Boçkayı İştuvan, cihan sultanı padişahın yüce eşiklerine gelip, itaat ve kulluk eylemeyi kabul etti. Allah’ın yeryüzündeki gölgesi olan padişah hazretleri, iyilik isteyen bu kumandanın yüzünün karalığına bakmayarak, bütün isyanlarını, had ve hesabı bulunmayan inayetine tebdil ve tahvil eyleyip Macaristan ülkesine müstakil kral tayin etti. Sancak ile hil’atler gönderdi. Din düşmanlarına rağmen kendisine kâfi derecede asker ve hazine yardımı yapıp, saltanatının riayet ve inayetine mazhar ve manzar eyledi. Bundan dolayı Budin muhafazasında bulunan yiğit vezir ve tedbir sahibi müşir Hasan Paşa, kral Boçkayı tarafına Budin ve Eğri askerini ve kendi kullarını yardıma gönderdi. Kral Boçkayı’a yardım ve muavenetlerden başka, din düşmanı olan mel’unlara ve merasimleri kötü olan kâfirlere külli hakaret ve hisaretler ettirmekle, Macaristan Kralı Boçkay İştuvan, Avusturya kralına karşı zafer kazandı ve Kaşa ve Tokay vilayetlerinden başka, birçok vilayetlerini ve madeni bol olan memleketlerini aldı. Güzel tedbir ile feth ve teshir eyledi. Kadri yüce paşa hazretleri, itibarı çok olan bu diyara, hususiyle zafer-şiar serhadde o derece hizmette ve o kadar çok takviye eylemiştir ki, emam askerler ve mücahid gaziler herhangi teveccüh ve azimet etseler saadetli vezir hazretlerinin, mes’ud zamanlarında, Allah’ın yardımı ile mansur olup, her defasında imanı kötü düşmanlar, İslam memleketine zarar ve ziyan erişirmeye derman ve imkân bulamamışlardır.

Çünkü peygamberin (*Allah faziletlerini artırsın*) hicret tarihi, 1014 (1604/1605) yılına girdi. Kadri yüce ve kamuran serdar Mehmed Paşa hazretleri, düşman avlayan bütün askeri ile Estergon Kalesi'nin fethine ve o göğe yükselen hisarın üzerine yürümekle, adı geçen muktedir ünlü Hasan Paşa, Rumeli askeri ve maiyyeti ile kalkıp Estergon Kalesi'ne geldi. İner inmez, sağ ve sola altın işlemeli otaklar ve zerrin sayebanlar kurdu. Devletin bütün kumandanları ve gaza ehlinin bütün yiğitleri, büyüklüğü felek gibi olan bu kaleyi muhasara eylediler. Çevresine ve nahiyelerine kale-küp Badloşka⁹³ toplarını kurup gece ve gündüz yağmur gibi *taş yağdırarak*, o geniş hisarı cehennemlik kâfirlerin başlarına dar eylediler.

Estergon Kalesi, sağlamlık ve korunma imkânı bakımından uğursuz Macaristan ülkesinin kilidi olup, daha önce emen an lar n elinden harp ve kahr ile alındığı için, himmeti ulu ve güneş gibi parlayan vezir Hasan Paşa hazretleri, utanarak gayret edip, ok meydanı tarafına ulaşarak bizzat metrise girdi. Makamı yüce olan server, gece ve gündüz uykuyu ve rahatı kendisine haram ederek sa'y ve gayret göstermekle, az zaman içinde kafirleri kalelerinden dışarı çıkardı. İcad ve peyda eyledikleri Depedelen adlı mevzi'e metrisleri olup, hisarlarına bitişik bir yüksek taşın tepesinde ve büyük bir dağın üzerinde güneş doğar doğmaz hemen yürüyecek değerli bir mevzi idi. Bu şiddetli derbend girişinde, inatçı düşmanın bir yerden geçit bulduğu aşikâr ve meydanda bir mücadele mahalli idi.

Bu şekilde, tarif edildiği sıfatları haiz olan metrislerinin karşısında bulunan şanı yüce büyük vezir, kendi kulları ve diğer askerleri ile girerek, gece ve gündüz birbirleriyle cidal ve kıtal ettiklerinden başka, kötü işler işleyen kralın askerleri ve “ *Onlar da kalelerinin Allah'ın azabına hakikaten mani olduğunu zannettilerdi.*”(Kuran-Haşr,59/2) misdakınca hisar ve metrislerinin sağlamlık ve ele geçirilmezliğine sevinir ve mağrur olurlardı. Bir seher vaktinde gaza dağıtan dilaver vezir Hasan Paşa, zafer eseri ile olan askerleri ile, devlet ehli heybetli ve Kaf Kalesi'ne benzeyen acayib hisarının üzerine ve metrislerine doğru yürüyüşe geçtikleri sırada, Yüce Allah'ın inayeti ve Resül-i Kibriyanın (*Güzel selamlar onun üzerine olsun.*) güzel mucizesi ile yedi binden fazla kötü yaradılışlı düşman askerinin piyadeleri kılıçtan geçirildi. Depedelen namı ile anılan müstahkem mevkileri feth olunup ele geçirildiği gibi, bu adı yüce mevkiden ejderha misali top ve darpzenler havale olunarak, kötü fikirli

⁹³ Türkiye Diyanet Vakfı,Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.41,s.241. “En popüler ve yaygın Osmanlı kuşatma ve kale topu.”

düşmanın, başlarına bela taşları yağdırıp kaza topları atarak birliklerini bozdular. Zebun ve mahzun eylediler.

Velhasıl adı geçen gönlü adaletli vezir ve akıllı müşir bu kalenin yıkılmasına ve yerle bir edilmesine o kadar çok gayret sarfetti ki, yirmi yedi gün tamamen yemeği ve içmeği kendisine haram eyledi; gece gündüz din düşmanlarının karşısında durup, mücadeleden yüzünü döndürmedi. Savaş darbesi olan kale-küp toplar ile ehl-i sair'in mel'unların kalelerini delik deşik ettiler. İşin sonunda, o şerirlerin pirlerini yeis içinde bırakıp kalelerini feth ve teshir eylediler.

22.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

Padişahın emriyle Budin Kalesi'ni korumakla görevlendirilen Hasan Paşa'nın buraya gelmesiyle kâfirlerin arasında karışıklıklar baş gösterir. Kâfir beylerinden Boçkayı Aştuvan Osmanlı'ya sığınır. Padişah da bu beyi Macar Kralı ilan eder.

Avusturya kralına karşı mücadeleye girişen Bockayı'ya asker desteği sağlanır. Kaşa, Tokay vilayetlerini alır.

Büyük vezir ve Hasan Bey nihayetinde Estergon Kalesi'nin önüne gelerek çadır kurar ve kale toplarla dövülmeye başlanır. Kalenin dışında inşa edilen metrisler sayesinde kale korunaklıydı. Hasan Paşa Allah'ın inayetiyle bir sabah askeriyle harekete geçerek Depedelen'i fetheder ve kale alınır. Estergon Kalesi'nin alınması hususu Hasan Paşa'nın içinde bir ukde olarak kalmıştı.

Değerlendirme

Estergon Kalesi, padişahın da almak istediği kalelerden biri olmasının yanı sıra Tiryaki Hasan Paşa'nın içinde ukde kalan bir yerdi. Büyük vezirin desteği ile birlikte Hasan Paşa'nın içinde ukde ve utanç olarak kalan bu kâfir kalesi de alınır.

23.Meclis-i Selaşete ve İşrîn Polata Ƒal'asınũ Feth u Teshîrin Bildirür

23.1.Polata Kalesi'nin Fethi Transkripsiyonu

Küffâr-ı hâksârũn hîşâr-ı nâmdârlarından Polata Ƒal'asında vâķi° olan cünûd-ı küffâr-ı bed-°unvân memâlik-i ehl-i îmâna hûşûşan °asker-i İslâmdan zâhîre vü mühimmât-ı sâ'ire için giden ğuzât-ı bi-pâyân haylî zarar u ziyân erşidüklerinden mâ°adâ melâ°în bed-âyînũn âyîn-i fâsidederince ol kilâb-ı °aķûr ve aşhâb-ı ehl-i fücûr dîn-i °İsevînüñ müttakîleri belki °âbid ü zâhid ğâzîleri geçinürler di ve bi'l cümle ol hîşâr-ı dâlâlet-medârũn fethi içün °asker-i İslâm ile vezîr-i benâm Hasan Paşa-yı sa°âdet-encâm teveccüh ü °azîmet eylemeleri bâbında fermân-ı hâzret-i pâdişâh-ı zıllullâh şâdir u zâhir olduğdan soñra müşârũn ileyh düstûr-i nîk-hîşâl emr-i şerîf-i sultânîye imtisâl

édüp Rümeli askeri ve kendü kulları ile Üstürğon şahrāsından kalkup sene erba ve elf cemāziye'l-āhirinüñ evāsıtında İstolni Belgrad kalasına gelüp nüzül étdiler.

Yarındası Polata kalasınıñ altına hazret-i düştür-ı kaviyyu'l madûr asker-i manşûr ile vāşıl u dāhil olmak lâzım gelmegin ālāt-ı ceng ü cidāl ve mühimmāt-ı kıtāl hāzır u müheyyā olunca ol mahalde bir gün otura éyleyüp cemī tufeng-endāz ve harbe-perdāz olan askerin ve kendü kulların yerlü yerinde ve kollu kolinca tertīb ü tanzīm édüp ejder-şayha ve rad-nara topların önine katup envā-ı heybet ü şevket üzre İstolni Belgrad şahrāsından dahı kalkup ol gün vat-i zuhūrda Polata kalasInuñ sağ ve şolına asker-i erbāb-ı uul nüzül éyledükden soñra ol sancaklar ve enva-ı reng-ā-rang bayraklar ve hıyām-ı gün-ā-gün ile ol deşt ü hümayūndan gerdün gibi gülgün olmuşıdı.

Nazm:

Yollar üzre çeri gürüh gürüh

Lālezāra dönmüşıdı dāmen-ı küh

Neşr: Kable'l-kıtāl teklīf-i İslām-ı hidayet-encām sünnet-i hazret-i seyyidü'l-enām (*'aleyhi's-şalavātu ve's-selām*) olmağın hazret-i vezīr-i dilīr ve müşīr-i şāhib-i şemşīr sūr-ı mezbūrda mahşūr olan ehl-i fücūruñ re'īslerine mektüb-ı naşihat-mergüb tarīr ü irsāl éyledi ki cidāl u kıtālī terk édüp itāat ve ubūdiyyet éyleyeler ve hazret-i pādīşāh-ı alem-penāh-ı zıllullāh saltanatına (*ilā-yevmi'l intibāhuñ*) āsitāne-i saadet destgāhların mesned ü penāh edinüp kalayı vērüp teslīm éyleyeler.

Lakin ol kavm-i dālālet nihād inād u fesādlarından rücū éylemeyüp asker-i İslām ile muārebe vü muāteleye cūret ü idām gösterdükleri ecilden hazret-i paşa-yı ālī-himem hemān-dem defi itimām ve kaşd-ı intikām için cān u dilden Hākka itimām édüp asker-i nuşrat-şīāra ve leşker-i gayret dişāra emr éyledi ki hışār-ı mezbūrda olan adā-yı tağaz-ı pişe-zārı āteş-i mihnt-güzār ile hücum ve ol melāin ü bed-āyīn mişhāb-ı sihām ve āteş-i hışām ile rücū édeler. Asker-i düşmen-şikār dahı fermān-ı vezīr-i ālī-şān ile şevāık-ı nār ve bevārık-ı āteş-bār olan top ve tufengler ile ol kala-i gerdünāsāyı muāşara éylediler. Kala-i mezbûre asākir-i manşûre elinde üç gün üç gece dögilip burc u bārūları vīrān ve hākile yeksān oldudan soñra hazret-i paşa-yı saadet-unvān asker-i bī-pāyāna fermān éyledi ki hışār-ı mezbûra yüriş éyleyeler ve küffār-ı füccāra aman ve zamān vērilmeyüp çok işler édeler. Asker-i hayr-hāh ol kavm-i rü-siyāhuñ üstine üç koldan yüriş éylediler ve şaf şaf muallā sancakların ve zībā bayrakların açup tabl-hānelerin çaldırıp ol hışār-ı nāmdāruñ buru u bedenlerine umūm ile hücum étdiler.

Çünkü guzât-ı ehl-i dîn ve gumân-ı muvaḥḥidîn ol ḥiṣârı üstüvârûñ karşısunâ saflar ve alaylar yığılup yürüş èylediler, küffâr-ı ehl-i saḳar ‘iṣyân u ṣekâvetin yedi başlu ejderhâya hem-ser ve tuḡyân u şeytânede ṣu‘bân-ı Mûsâya berâber iken her biri mûr-miḳdâra dönüp muḥârebeye kuvvet ü kudretler olduḡı sebebdan ol ḳavm-i rû-siyâḥ “**fe-men ‘afâ ve aṣlaḥa fe-ecruhu ‘alallâh**”⁹⁴ âyetin ṣefî‘ ü penâḥ ve mu‘terif-i günâḥ oldukların bildürüp tîḡ-i İslâmıdan aman u zamân ve ḥazret-i paṣa-yı sa‘âdet ‘unvândan ‘uluvv-ı iḥsân ricâ vü istad‘â èylediler. Ḥazret-i paṣa-yı ‘âlî-himmet fırḳa-i ḍalâletüñ cürm ü ‘iṣyânlarına ḳalem ü ‘avf u merḥamet çeküp raḳam-ı ṣevḳat ile bunların seyyi’âtı defter-i ḥasenâta taḥvîl ü tebdîl èyledi ve cân u başlarına aman u zamân vèrüp ḡayret-i İslâm ve himmet-i ḥazret-i pâdiṣâḥ-ı benâm içün her birine ta‘zîm ü tekrîm èyledi.

Budurur âyîn-i ehl-i mekremet

Düşmenine daḡı èder merḥamet

ve ol melâ‘in-i ehl-i caḥîm ḳal‘anuñ miftâḥların getirüp müṣîr-i ṭab‘-ı selîme teslîm ètdiler. Ḥazret-i vezîr-i ‘âdil Polata ḳal‘asunuñ cemi‘ mühimmâtın ve levâzımâtın tedârük ü tekmîl èdüp ‘asker-i zafer-eṣer ile mesrûr u ḥandân Rûmêli vilâyetine müteveccih ü revân oldu ve maḳarr-ı sa‘âdeti olan maḥmiyye-i Şofya ḥırset-i ‘ani’l-beliyye cânibine varup ḳarâr èyledi ve etrâf-ı ‘aleme ‘adl u dâdın izḥâr u âṣikâr èyleyüp zâlim-i şûm olanlardan mazlûmların ḥakkın edâ ve mâ-beynlerin ḥükm-i ilâhî ve ḳânûn-ı pâdiṣâḥî muḳtezâsınca icrâ vü ḳazâ èyledüğinden mâ‘adâ zaleme-i sâ’ire naṣîḥat ü pend içün niçe zâlimleri ‘azl-i ebed èdüp redd ètmekle günden güne ‘âmme-i re‘âyâ ve kâffe-i berâyâ ol server-i dü-devlet-ârânun istimâlet ü müdârâsı sebep ile refâhiyyet ve ḥuzûr-ı ḳalb ile du‘â-yı devâm-ı devlet-i sulṭânîye müdâvemet ü mülâzemet èylediler. Ḥazret-i pâdiṣâḥ-ı devrân ve ṣehenṣâḥ-ı gerdün niṣân ol vezîr-i dil-peṣîre ekṣer ezmân ḥil‘at-ı fâḥire irsâl èdüp sâ’ir vüzera-yı ‘izâmdan ve vükelâ-yı vâcibü’l ihtirâmından ziyâde ‘uluvv-ı ‘inâyet-i pâdiṣâḥî ile mümtâz èyledi. Ḥazret-i Ḥaḳ âmenna ve ṣaddaḳa zıll-ı zâlîl-ı pâdiṣâḥî ve sāye-i ḥümâyûn-ı bârgâḥî mādâmet rûz-ı kıyâm dâ’ire-i tâffe-i enâm üzre mesbûṭ u merbûṭ èdüp a‘dâ-yı dînün ü-zerine manṣûr u mesrûr èylemekden ‘ale’t-tevâlî bir ân ḥâlî ètmeye.

⁹⁴ Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur’an-ı Kerim Meali*, Diyanet Yay., Ankara 2012, s.486. Şura 42/40 “...Ama kim affeder ve arayı düzeltirse onun mukafatı Allah’a aittir...”

Nazm:

Yā ilāhi  der m senden rec 
Lutfu  ile bu  eh-i ki ver-g   

Sal anat ta tında olup- ber-dev m
Feth  de i l m-i k   r  tam m

Ola  skender gibi   kerleri
 idmetin  de bu Ca fer kemteri

23.2.G n m z T rk esine  evirisi

Yerle bir olan k  irlerin namdar hisarlarından sayılan Polata Kalesi'nde bulunan  nvan  k t  k  ir askerleri, ema an lar n memleketlerine, bilhassa  slam ordusundan zahire, m himmat ve saire i in giden sayısız gazilere hayli zarar ve ziyan eri tiriyorlard . Bundan ba ka, adetleri k t  olan k  irlerin fesat dolu ayınlerine g re, o kuduz k pekler,  sa dininin m ttefikleri ve g nah sahipleri, belki Allah'a ibadet eden z hd sahibi gazileri ge erlerdi. B t n yle, sapıklık  zere olan hisarın fethi i in,  slam askeri ile encam  bahtiyarlık olan  nl  Vezir Hasan Pa a hazretleri tevecc h ve azimet eylemeleri hususunda, Allah'ın yery z ndeki g lgesi olan padi ah hazretlerinin fermanı sadır ve zahir olduktan sonra, iyi hasletli vezir, padi ahın emr-i  erifine imtisal ederek Rumeli askeri ve kendi kulları ile Estergon Ovası'ndan kalkıp 1014 senesi cemaziyel ahirinin ortalarında (Ekim Ortaları, 1605)  stolni-Belgrad Kalesi'ne gelip n zul eylediler.

Ertesi g n  Polata Kalesi'nin altına, iktidarı  ok olan vezir hazretleri, zafere ula mı  askeri ile vasıl ve dahil oldu. Lazım olan sava  aletleri ve m cadele m himmatı hazır ve m heyya olunca, o mahalde bir g n oturak eyleyip b t n t fenk-endaz ve harbe-perdaz olan askerini ve kendi kullarını yerli yerinde ve kollu kolunda tertip ve tanzim etti. Ejderha gibi ses  ıkaran ve g k g r lt s n  andıran toplarını  n ne katıp t rl  heybet ve  evket ile  stolni- Belgrad Ovası'ndan da kalkıp aynı g n,   le vaktinde Polata Kalesi'nin sa ına ve soluna akıllı adamları ile n z l eyledi. Sonra kırmızı sancaklar ve  e it  e it, renk renk bayraklar ile t rl  t rl   adırlar bu ovayı padi ahın fele i gibi g lg n eylemi ti.

Nazm:

Yollar  zre  eri ema ema
L lez ra d nm   di d men-  k h

(Yollar gurup gurup askerle dolmuş, dağ eteği lale bahçesine dönmüştü.)

Savaş başlamadan önce, kılıç sahibi müşir ve yiğit vezir Tiryaki Hasan Paşa, bütün halkın efendisi olan Hz.Muhammed'in **(Salat ve selam onun üzerine olsun.)** hidayet dini olan İslama girmeleri ve kaleyi teslim etmeleri için, surların arkasında kuşatılmış bulunan günahkâr düşmanların reislerine nasihat yollu bir mektup yazarak gönderdi. Mektupta, savaşı ve karşı koymayı terk ederek, itaat ve kulluk eylemelerini, bütün insanların sığındığı padişah hazretlerinin **(Allah saltanatını kıyamete kadar daim eylesin)** asitane-i saadetlerini dayanak ve sığınak kabul edip, kaleyi teslim eylemelerini bildirdi.

Lakin sapıklık üzere yaratılmış olan düşmanlar, inad ve fesatlarından dönmediler. İslam askeri ile muharebe ve mukateleye cür'et edip gayret gösterdiklerinden dolayı himmeti yüce olan paşa hazretleri hemen o anda, kederlerini def etmek ve intikam almak için, can gönülden Allah'a tutunup, zafer-şiar ve gayret sahibi olan askerlerine, Polata Kalesi'nde bulunan ve sivrisinek gibi vızıldayan düşmanlara keder veren ateş ile hücum edip ayinleri kötü olan mel'unlara, kıvılcım okları ve ateş gibi keskin kılıcı ile saldırmalarını emretti. Düşman avlayan askerler de, şanı yüce ferman ile cehennem yıldırımları ve ateş saçan şimşekler gibi top ve tüfekleri ile göğe yükselen Polata Kalesi'ni muhasara eylediler. Kuşatılan kale, zafere ulaşmış askerler tarafından üç gün üç gece döğölerek, burç ve baruları harabe haline geldi ve yerle bir oldu. Bundan snra, ünvanı saadet olan Tiryaki Hasan Paşa hazretleri, sayısı belli olmayan askerlerine, Polata Kalesi'nin surlarına yürüyüşe geçmelerini ferman eyledi. Günahkâr kâfirlere, aman ve zaman verilmeyip çok iş etmelerini de tembihledi. Hayır, işleyen İslam askerleri, yüzü kara kavmin üzerine üç koldan hücum eylediler. Saf saf yüksek sancaklarını ve süslerle bezenmiş bayraklarını açıp, mehter hanelerini çaldırdılar. Bu namı kalenin burçlarına ve bedenlerine hep birlikte hücum ettiler. Din gazileri ve tevhide inanan savaşçılar müstahkem Polata Kalesi'nin karşısında saf ve alaylar bağladılar.

Yürüyüşe geçmeleri üzerine, cehennem ehli kâfirler, isyan ve haydutluklarını yedi başlı ejderhaya benzer, taşkınlık ve şeytanlıkta, Musa'nın ejderhasına denk iken, her birisi karıncaya dönüp muhabereye kuvvet ve kudretleri olduğu sebepten o yüzü kara millet **"Fakat kim affeder, barışı sağlarsa mükâfatı Allah'a aittir."** (Kur'an-Şura 42/40) ayetinin şefaatinin sağınıp günaha yakın olduklarını bildirerek, aman ve zaman ile saadet ünvanlı Tiryaki Hasan Paşa hazretlerinden yüce ihsanını rica ettiler ve dilekte bulundular. Himmeti yüce olan paşa hazretleri, bu sapık fırkanın günah ve isyanlarına

afv ve merhamet kalemi ile bir çizgi çekip, şevkat rakamı ile bunların günahlarını, hasenat defterine tebdil ve tahvil eyledi. Canlarına ve başlarına aman ve zaman verip İslam gayreti ve namılı padişah hazretlerinin hamiiyeti için her birine tazim ve ikram eyledi.

Budurur âyîn-i ehl-i mekremet

Düşmenine dahı eder merhamet

(Kerem sahiplerinin geleneği üzr, düşmanına dahi hürmet gösterdi.)

Bu cehennemlik mel'unlar, kalenin anahtarlarını getirip müşir Tiryaki Hasan Paşa hazretlerine teslim ettiler. Adaletli vezir hazretleri, Polata Kalesi'nin bütün mühimmatı ve levazımını tedarik ve tekmil edip zafer yüzlü askerleri ile sevinçli ve mesrar olup Rumeli vilayetine müteveccih olarak yola çıktı. Saadetli makarrı olan muhafaza olunmuş Sofya şehrine varıp karar kıldı. Çevresinde bulunan herkese adalet ve hüsni-niyetini izhar ve aşıkareyleyip, zalimlerin elinden zulüm gören mazlumların hakkını ödedi ve aralarında ilahi hükümlerin ve padişah kanunlarının gerekli gördüğü şekilde karar ve icrada bulundu. Bundan başka diğer zalimlere tenbih ve nasihat için, pek çok zalimleri görevlerinden azl ve redd etmekle günden güne bütün halk ve insanlar iki cihan devletini süsleyen o serverin istimalet ve dost görünmesi sebebi ile refaha erdiler ve kalplerinin huzuru ile padişahın devletine devamlı dua eylemeye müdavemet ve mülazemet eylediler. Zamanın padişahı ve dünya şahlarının şahı Sultan Ahmed Han hazretleri, gönle hoş gelen o vezirini, çoğu zaman, fazla fazla hil'atler irsal edip, diğer bütün vezirlerinden ve saygıdeğer vekillerinden ziyade padişahlılığın yüksek inayetleri ile mümtaz eyledi. Hazreti Allah'ın koyu gölgesi olan padişahın saye-i hümayunlarında, bu dünyada kıyamet gününe kadar, daire-i zafe-i enam üzere sabit edip bağlayarak din düşmanlarının üzerine devamlı mansur ve mesrur eylemekten bir an dahi geri bırakmaya:

Nazm:

Yâ ilâhi ederüm senden recâ

Lutfuñ ile bu şeh-i kişver-güşâ

(Ya ilahi, senden, lütfi ile bu ülkeler fetheden şah için reca ediyorum)

Salṭanat tahtında olup- ber-devām

Feth ede iklīm-i ema an ema

(Saltanat tahtında devamlı kala ve kâfirlerin ülkelerini tamamen feth ede.)

Ola İskender gibi ema an

Hidmetin ede bu Ca'fer kemteri

(İskender gibi köleleri ola. Allah bu biçare Cafer'i metin ede.)

23.3.Sadeleştirme ve Değerlendirilmesi

Polata Kalesi'ndeki kâfirlerin etraflarındaki Müslümanlara sürekli olarak zarar vermekte eziyet etmekteydiler. Padişah, Hasan Paşa'ya burayı almasını emreder. Hasan Paşa maiyetiyle birlikte gelip kaleyi kuşatır. Üç gün top gülleleriyle dövülen kale nihayetinde, meskûnlarının eman dilemesi ve kale anahtarlarını teslim etmeleriyle fetih gerçekleşir. Hasan Paşa bundan sonra Sofya'ya yerleşir. Burada vazifesini ifa ederken Sultan Ahmed'in en sevdiği vezirlerden biri olur.

Değerlendirme

Hasan Paşa'nın tamamıyla bir görev adamı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Aldığı emri yerine getirme adına vakit geçirmeden hemen harekete geçen bir kumandan olup, padişahın emri alır almaz yerine getirmek için canını ortaya koymaktan çekinmeyen bir bey, bir vezir.

Polata Kalesi'ni aldıktan sonra yerleştiği Sofya'da padişahın en gözde vezirleri arasına girdiğini görmekteyiz.

24.Meclis-i Erba'ate ve 'İşrîn Müşîr-i Müşârun İleyh Hâsan Paşa Engürüs Vilâyetine Serdâr Olduğudur

24.1.Hasan Paşa'nın Macar Vilayeti'ne Serdar Olması Transkripsiyonu

El-ḥaşıl-ı kelâm ḥazret-i paşa-yı benâm (*edāmallāhi salṭanatuhu ilā-yevmi'l-kıyām*) vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekrem olan Meḥemmed Paşa ḥazretlerine isti'âne-i sa'âdet medârlarına da'vet edüp fermân-ı sulṭân-ı cihân ve emr-i ḥazret-i sulṭân Ahmed Hân ile vezîr-i a'zam ve müşîr-i ekrem mûmâ-ileyh Meḥemmed Paşa(*ḥaffazallāhu te'ālā*) mimṡā yehāfu ve yahşā isti'âne-i sa'âdet-ārā cānibine teveccüh ü 'azîmet èylemek lâzım gelmegin ḥazret-i sulṭân-ı 'ādil ve ḥāḳân-ı 'aḳıl u kāmîl ol cenāb-ı dîn ü devlet ve yemîn-i mülk ü millet nāmûs-ı esrâr-ı salṭanat ve me'nûs-ı erkân-ı ḫilâfet müretteb meşâlih-i 'asâkir-i cumhûr ya'ni düstûr-ı ḳaviyyu'l maḳdûr Hâsan Paşa (*edāmallāhi te'ālā*) eceluhu ḥazretlerini 'âmme-i bilād-ı ehl-i îmāna ve kâffe-i cünûd-ı hidâyet 'unvāna ḳā'im maḳām ve vaz'-ı havâş u 'avām edüp vezîr-i a'zamı ve müşîr-i ekremi yerine serdâr u vekîl muḫtâr èyledi.

Çün emānet ve emāret-i vedî'at-ı memleket ol 'ālî-ḥazret ve ḥürşîd-menzelet ḥazretlerine iḥsân ve envā'-ı teşrîfât-ı celiyye-i sulṭânî ile mesrûr u ḫandân oldu, 'înân u 'azîmetin ve teveccüh-i raḡbetin dâru'l-cihād maḫrûsa-i Belḡrad cānibine şarf edüp bilâ-ihmâl u imhâl ol nîk-ḫişâl emr-i şerîf-i pâdişāhiye imtişâl edüp kendü yarar ḳulları ve

şecâat-şîâr adamları ile mahmiyye-i Şofyadan kalkup sene erba'a aşer ve elf evâ'il-i şevvâl-i hüceste-hışâlde ricâlü'l-ğayb gibi ser-hadd-i İslâm cānibine teveccüh-i tām̄m èyledi ve Belğrad-ı behişt-âbâda qarīb geldügi gibi Belğradda vāķi° olan ecnād-ı zafermu°tad huşūşan sağ ve sollı kapu kulı ve bölük ağaları sipāh-ı hāzret-penāh ile qarşu çıkup °izzet ü İclāl ile ol vezīr-i derya-nevālī istiķbāl édüp envā°-ı zīnet ü şevket ve eşnāf-ı şalābet ile Belğradda vāķi° olan sarāy-ı serverlerine getürüp nüzül etdürdiler.

Nazm:

Şimdi oldur ser-āmed-i vüzerā

Mazhar-ı luṭf-ı hāzret-i mevlā

Şāni-i milket-i cihān-bānı

°Adl u dādile añā yok şānī

Ḥayrdadur niyyeti çünki her gāh

İşini ḥayr ede anuñ Allāh

Sāye şalup ḥulūş-ı niyyetile

Geldi dāru'l-cihāda devletile

Neşr: Çün ol server-i °ālī-himem şadr-ı sa°adeti olan Belğrada kadem başdı, āyīn-i selāṭīn-i devlet kārīn üzre serdār-ı sipeh-sālārılık şadrında muķīm olup hıfz u ḥırāset-i °ibādullāh ve zabṭ u rabṭ-ı memleket-i zıllullāhdan bezl-i maķdūr ve sa°y-i mevfūr èyledüğinden ğayrı cānibde düşmen-i dīn ve a°dā-yı mütemerridīn kaşd-ı bilād-ı müslimīn èyleseler fi'l-hāl ol derya-nevāl °asker-i erbāb-ı kıtālī irsāl édüp ol bed-fi°alleri semm-i semend-i ğuzāta pāy-māl ètdürdi ve her kanğı taraḑda bir zālīm-i şūm veyā bir cābir-i mezmūm işitse fuķarānuñ aḥvāl-i zarūret-me°allerin istimā° èylemek içün ḥuzūr-ı şerīf-i sa°adet redīflerine getürüp ḥukm-i ilāhī ve şer°i resūl-penāhī mūcibince ḥaķların icrā vü każā èyleyüp zaman-ı sa°adetlerinde °amme-i fuķarā ve kāffe-i zu°afā mesrūru'l-hāl ve müreffehü'l bāl olup bi'l-ğıddu'l-aşāl du°ā-yı devām-ı devlet-i sulṭānīye müdāvemet ve iştiğālī göstermişleridi. Huşūşan °adl u istiķāmete mā'il olan ümera-yı °ādilūñ ekşerine ḥil'at-i fāḥire ve merām-ı sā'ire ile ri°āyet ü iḥsān édüp devletinde ümera-yı °izām ve ulema-yı vācibü'l-iḥtirām ri°āyet-i tām̄m ile muḥaşşılı'l-merām oldukları cemī° ümmet-i seyyidü'l-enām °amm hāzretlerinüñ ma°lūmı olmağın bu efķaru'l-fuķarā maḥżan sebeb-i du°ā ve bā°iş-i medḥ ü şenā içün ol vezīr-i dilīr ve

müşîr-i bî-nazîrûñ ğazâ vü cihâdından deryâdan bir kaçre ve güneşden zerresin intihâb u tahîrîr èyledüm. Hâķ sübhânehu ve teâlâ celle celâluhu ve °amme nevâluhu ve lâ ilâhe ğayruhu ol şâhib-i sa°adet ve °âlî-himmet a°nî ħazret-i vezîr-i °âlî-mertebenüñ °izz ü sa°adetlerin ziyâde ve baĥt-ı firûzların küşâde édüp a°dâ-yı dîn kefare-i dûzah-ķarîñüñ üzerine manşûr u muẓaffer ve livâ-i devletlerin tāk-ı âsmâna berâber èylemek müyeseser ve muķadder èyle.Bi-ĥaķķ-ı ĥatmü'l-enbiyâi Muĥammedin (a.m.) Allâhu fî-küllî meşhedin

Nazm:

°Asker-i İslâmı Hâķ manşûr ède
Düşmen-i dîni ebed maķhûr ède

°Azm-i râh èyleyüp Aĥmed Hânıla
Şaĝ ve şolı cünd-i bî-pâyân ile

°İzz ü rif°atle Hâsan Paşayı hem
°Asker içre dâ'im èyle muĥterem

Her kaçan kim èyleye °azm-i ğazâ
Feth u nuşrat ola aña reh-nümâ

Ola destinde anuñ feth u zafer
Èyleye imdâd aña ĥayru'l-beşer

Devletile ķanda kim ède sefer
Nuşrat ola dâ'imâ aña maķar

Ķahr ola küllî °adû-yı bed-ma°aş
Şöyle kim göstermeye bir yerde baş

Ķral-ı bî-dîn boynı baĝlu ķul ola
Ķızıl elmaya ķulavuz ol ola

Beçden ü Pragdan geçüp éde firār
Ehl-i İslām édeler anda karar

Cümle küffār ellerin talan éde
Ehl-i küfri hākile yeksān éde

Budurur yā rab duāmuz her zamān
Bulmayalar tīg-ı kahrından amān

Her belādan hem anı éyle emīn
Müstecāb éyle duāmuz ya mu‘īn

Dağı ehl-i arz ile ehl-i semā
El açup āmīn diye yā rabbenā

24.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Sözün kısası cihan sultanının fermanı ve padişah Sultan Ahmed Han (*Allah ününü ve saltanatını kıyamete kadar devamlı eylesin*)’ın emri ile veziriazam ve müşir-i ekrem Mehmed Paşa (*Yüce Allah onu hıfz eylesin.*)’nın bahtiyarlıkla süslü olan eşiği canibine teveccüh ve azimet eylemek lazım gelmesiyle kendilerini saadetli eşiklerine davet edip, kâmil ve akıllı hakan, adaletli sultan hazretleri, Veziriazam Mehmet Paşa’nın yerine vekil olarak din ve devletin büyüğü, millet ve memleketin mutemedi, saltanat sırlarının namusu, halkın ve askerlerin maslahatını tertip etmeye alışık hilafet erkânı olan, yani muktedir vezir Hasan Paşa (*Allah eclini devam ettirsin.*) hazretlerini iman ehli beldelerin ve hidayet ünvanlı askerlerin tamamına kaim-makam, avam ve havasa veziriazam ve müşiri ekremi yerine serdar ve övünçlü vekil tayin eyledi.

Kumandanlık ve ülkenin emanetleri, güneş gibi mertebesi yüce olan paşa hazretlerine ihsan olundu ve kendileri yüce padişahın türlü teşrifatı ile mesrur ve handan kılındı. Azimet dizginini cihad diyarı olan Belgrad canibine çevirerek, ihmal etmeden iyi hasletli padişahın emr-i şerifine uyarak kendi yarar kulları ve şecaat-şiar âdemleri ile Mahmiyye-i Sofya’dan kalkıp 1014 yılının tabiatı uğurlu olan şevval ayı başlarında(Şubat Ortası 1606) İslam serhaddi tarafına kayıp olurcasına teveccüh eyledi. Cennet gibi abad olan Belgrad şehrine yakın geldiği zaman, burada da vaki’ mutadî zafer olan askerler, bilhassa sağ ve sol kapıkulu ve bölük ağaları padişah hazretlerinin sipahileri ile karşı çıkıp izzet ve ıma ile bahşişi deniz gibi bol olan veziri istikbal

eylediler. Türlü ziynet, şevket ve dayanıklı esnaf ile Belgrad şehrinde bulunan saadet dolu saraylarına getirip vasıl eylediler.

Nazm:

Şimdi oldur ser-âmed-i ema a

Mazhar-ı luṭf-ı ḥazret-i mevlā

(Yüce Allah'ın lütuf ve mazharı ile şimdi vezirlerin veziri oldu.)

Şāni-i milket-i ema -bānı

°Adl u dādile añā yok şānī

(Devletin ikinci derecede gözetleyicisini, adalette bir ikinci benzeri yoktur.

Ḥayrdadur niyyeti çünkü her gāh

İşini ḥayr ede anuñ Allāh

(Onun niyeti her zaman hayır üzerinedir. Allah onun bütün işini hayırlı kulsın.)

Sāye şalup ḥulūş-ı niyyetile

Geldi dāru'l-cihāda devletile

(Temiz ve saf niyetle gölge sardı ve cihad meydanına devletle geldi.)

Himmet yüce o kumandan mes'ud sadaretinin makarrı olan Belgrad şehrine ayakbastı. Yükselmeye yakın olan saltanat ayini üzere ordu komutanlığı sadaretinde mukim oldu. Allah'a ibadet eden kulların korunup gözetlenmesinde ve Allah'ın gölgesi olan memleketin zabt u raptında pek çok güç ve gayret sarfetti. Diğer taraftan din düşmanları ve dik kafalılık eden kâfirler, İslam beldelerine kasd eyleseler hemen o bahşişi derya gibi çok olan serdar hazretleri, savaş erbabı askerlerini irsal ederek, yaptığı işleri kötü olanları gazilerin kılıçları altında payimal ettirdi. Herhangi bir taraftan uğursuz bir zalim veya beğenilmemiş bir zorba türese, fukaranın sıkıntı içindeki hallerini işitmek için, huzur-ı şeriflerinde saadet-rediflerine getirip Allah'ın hükmü ve iltica edilecek Hazreti Resül'un şeriatı mucibince, haklarını icra ve kaza eylerdi. Mes'ud zamanlarında bütün fukara ve zayıflar, hallerinden memnun ve gönülleri rahat oldu. Padişahın devletine her zaman duaya devam edip gayret göstermişlerdir. Bilhassa adalet ve doğruluğa meyilli olan hak sever kumandanların çoğunu, hil'at-i fahire ve diğer isteklerini riayet ve ihsanlar ile karşılardı. İktidarı zamanında büyük kumandanlar ve saygıdeğer âlimler tam riayet ile gönüllerini hoş eylemiştir. İnsanların efendisi olan peygamber hazretlerinin bütün ümmeti ma'lulu olarak, bu fakirlerin fakiri, dua sebebi ve medh ü sena eylemek için, o yiğit vezir ve benzeri olmayan müşirin gaza ve cihadından deryada bir katre ve güneşten bir zerre kadarını seçerek yazdım. Hakk sübhanehu ve teala hazretleri, o himmeti yüce ve saadet sahibi, ulu mertabeli vezir

hazretlerinin izzet ve mutluluklarını ziyade, uğurlu talihlerini küşade ederek, din düşmanlarının ve cehenneme yakın kâfirlerin üzerine mansur ve muzaffer, devletlerinin bayraklarını, gökyüzü takına kadar yüceltilmesine muvaffak ve mukadder eylesin.

Nazm:

“Asker-i İslâmı Hâk manşûr êde

Düşmen-i dîni ebed maḫhûr êde

(Allah İslam askerlerini mansur ede, din düşmanlarını ebedi kahr eyleye.)

“Azm-i rāh eyleyüp Aḫmed Hânıla

Şağ ve şolı cünd-i bî-pâyân ile

(Sultan Ahmed Han sağ ve solda sayısız askerlerle yola çıkmaya azm eyleye.)

“İzz ü rifʿatle Ḥasan Paşayı hem

“Asker içre dāʾim eyle muḫterem

(Ya ilahi izzet ve rifʿat ile Hasan Paşa’yı da asker içinde daima muhterem eyle.)

Her kaçan kim eyleye “azm-i ğazā

Feth u nuşrat ola aña reh-nümā

(Eğer kendisi gaza yoluna azm ederse fetih ve erna a onun yol göstericisi olsun)

Ola destinde anuñ feth u zafer

Eyleye imdād aña ḫayruʾl-beşer

(Onun elinde fetih ve zafer olsun. Kendisine insanların en hayırlısı olan yardım eylesin)

Devletile kanda kim êde sefer

Nuşrat ola dāʾimā aña maḫar

(Devlet ile sefere çıkan kimsenin durağı daima erna a olsun.)

Ḳahr ola erna “adū-yı bed-maʿāş

Şöyle kim göstermeye bir erna baş

(Kötü huylu bütün kâfirler kahr ola, öyle ki onlar hiçbir yerde baş göstermeyeler.)

Ḳral-ı bî-dîn boynı baĝlu ḳul ola

Ḳızıl Elma⁹⁵’ya ḳulavuz ol ola

(Dinsiz kral boynu bükük kul ola; o aynı zamanda Kızıl Elma’ya kılavuz ola.)

Beçden ü Pragdan geçüp êde erna

Ehl-i İslām êdeler anda ḳarār

⁹⁵ Doĝan,M.,a.g.e.,s.655. “Ulaşılması gereken,varılmak istenen hedef,büyük ülkü ,yüce ideal.Eskiden Bizans(İstanbul) ve İstanbul’un fethinden sonra Roma şehri.”

(Avusturya'dan ve Prag'dan geçerek firar edeler ve ema an lar buralarda karar kılalar.)

Cümle ema a ellerin talan ède

Ehl-i küfri hâkile ema a ède

(Bütün kâfir ülkelerini yağma, küfür ehlini yerle bir edeler.)

Budurur yâ rab du'âmuz her ema

Bulmayalar tîğ-ı kahrından amân

(Ya Rabbi her zaman bizim duamız,onların kahır kılıcından aman bulmamalarıdır.)

Her ema an hem anı èyle emîn

Müstecâb èyle du'âmuz ya mu'în

(Ya Rabbi bütün belalardan onu ve emin, ve dualarımızı kabul eyle.)

Dağı ehl-i arz ile ehl-i ema

El açup âmîn diye yâ rabbenâ

(Ey Rabbimiz dünya ehli ile sema ehli de el açarak “Amin” diye.)

24.3.Sadeleştirme ve Değerlendirilmesi

Sultan Ahmed Han, Büyük Vezir Mehmet Paşa İstanbul'a dönerken onun yerine Hasan Paşa'yı vekil tayin eder. Hasan Paşa'da askeriyle Sofya'dan Belgrad'a doğru yola koyulur. Devlet erkânı tarafından karşılanan Hasan Paşa bu görevi müddetince de İslam beldelerini en güzel şekilde koruma kollama görevini olması gerektiği gibi yerine getirmiştir.

Değerlendirme

Hasan Paşa'nın Macar vilayetine atanması ve buradaki görevi süresince de görevi en iyi şekilde ifa ettiği görülmektedir. Hasan Paşa kendisine verilen hiçbir görevden, mevkiden; hiçbir sebep, mani öne sürerek çekince göstermeyen bir komutandır. Kendisine tevdi edilen görevi de en iyi şekilde canı pahasına yapma gayretinde olan bir serdar olduğunu söylemek yersiz olmaz.

Müellif yukarıdaki meclislerin en sonunda kendisinden bahsederek; burada yazılanların sadece denizden bir damla olabileceği teşbihinde bulunmaktadır. En sonda da Ahmed ve Hasan Paşa'ya methiye ve dua ile eseri sonlandırır.

II. BÖLÜM

B.METNİN GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ

Osmanlı İmparatorluğu'nun şa'saali dönemlerinin, son bulmaya başladığı, klasik tabiri ile duraklama dönemine yavaş yavaş girildiği, bir süreç yaşanırken; Osmanlı-Avusturya Savaşları'nın dönüm noktalarından biri olan Kaniye Mudafaası'nın kahramanı, Tiryaki Hasan Paşa'nın, XVI. yüzyıl sonları ve XVII. yüzyıl başlarına denk gelen mücadelelerinin anlatıldığı bu metin, giriş bölümünde de belirttiğimiz üzere tek nüsha olarak İstanbul Millet Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Müellif Cafer İyani Bey; bu eserini üç bab, yirmi dört mecliste toplamış olup; birinci babda; Hasan Paşa'nın Sancak Beyliği'nden, Beylerbeği oluncaya kadar ki dönemini; ikinci babda; Beylerbeyliği'nden Vezirlik makamına geçinceye kadar ki dönemini; üçüncü babda ise Hasan Paşa'nın Vezirlik dönemini anlatmıştır.

Tiryaki Hasan Paşa'nın muharebelerinin anlatıldığı metnin, en dikkat çeken ve ilerde müdafaası için büyük mücadele vereceği, tarihe mal olmasına müsebbib muhkem yerde meskûn, Kaniye Kalesi Mudaafası; olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna mebnî diğer muhasara, mücadele ve savaşlarında da, yaptığı hamlelerin her biri, ayrı bir askeri taktik-stratejik açısından, önemi kesinlikle gözardı edilemez. Metnin tüm meclislerinde, Tiryaki Hasan Paşa'nın en önemli özelliğinin ise “Tedbirli” oluşunun sarfı nazar edilmeden görülmesi gerektiği kanaati bizde hâsıl olmuştur. Mezkûr şahsiyetin askeri stratejik dehası, cesareti, cüreti, İslam inancına olan bağlılığı, sadakati ve Allah'ın inayetine olan sonsuz ve şüphesiz inancı özellikle dikkatimizi çekmiştir. Müellifin Hasan Paşa'ya olan hayranlığı ve duyduğu üstün güveni ise bir başka nokta-i nazar olarak metinde kendini hissettirmektedir.

Hasan Paşa'nın keskin askeri zekâsı ve olağanüstü harp hileleri ve askeri stratejik taktikleri ile güçlü karakterinin her mecliste ön plana çıktığı görülmekte olup; uzun süren Avusturya-Osmanlı Savaşları'nın, konu gazinin cesaretinden pek bir şey götürmediğine de şahit olduk. Türk Tarihi'nde önemli bir şahsiyet olan Tiryaki Hasan Paşa'nın gazalarının aktarıldığı eserin müellifi Cafer İyani Bey'in; olayları sadece bir vaka olarak anlatmaktan ziyade, olayların bizatihi içinde yaşarcasına neşrettiğine tanık olduk. Çalışmamızda üzerinde durduğumuz hususlardan biri de, Cafer İyani Bey'in Tiryaki Hasan Paşa'nın adını hiçbir şekilde methetmeden, vasıflarına atıflarda bulunmadan geçmemesinin sebepleri olmuştur ki; müellif, Tevarih-i Cedid-i Vilayet-i Üngürüs adlı eserinden bahisle; bu eseri inşa sebebini “Hasan Paşa'nın

kahramanlıklarını, askerlere bir teşvik olması ” olarak belirtmesi, eserin tüm meclislerinin başında ve de Tiryaki Hasan Paşa’nın adının zikredildiği yâda atıf yapıldığı tüm yerlerde, müellifin iltifatsız geçmemesi, eserin yazılış sebebinin, zikredildiği üzere askeri cesaretlendirme olabileceği ihtimalini güçlendirmektedir.

Eserin yazılış döneminin XVI-XVII yüzyıl, Osmanlı-Avusturya Savaşları’nın cereyan ettiği döneme denk gelmesi ve metinde Tiryaki Hasan Paşa’nın sürekli medhiyeler dizilerek övülmesi, eserin inşa sebebinin gerçektende “cesaretlendirme”olabileceği şüphe götürmeyecek bir gerçek olarak ortaya çıkmaktadır. Şüphesiz ki yaşanmakta olan uzun Osmanlı-Avusturya Savaşları; ihtiyaç duyulan askeri moral gücünü sağlamak amacıyla bu eserin yazılmış olma ihtimalini güçlendirmektedir ki; Avusturya ile yapılan uzun savaşlar neticesinde 1606 ‘da imzalanan Zitvatoruk Anlaşması ile Osmanlı’nın; Avusturya Arşidükü’nü protokol açısından Osmanlı padişahı ile eşit saymayı kabul edecek duruma gelmiş olması, ayrıca 1533 İstanbul Anlaşması ile elde edilen protokol ve hukuksal üstünlüğün sona ermesi, buna dayanak gösterilebilir.

Metnin inşa gerekçesi, Avusturya savaşlarında askere moral sağlama amaçlı yazılmış olma ihtimalini güçlü kılmakla birlikte bu; vukubulan savaş ve muharebelerin ve özellikle Kanije Mudaffası’nın tarihe kazındığı, Türk Tarihi açısından bir destan olduğu, askeri dehaların hep var olduğu, gerçeğini değiştirmemektedir. Müellif Cafer Iyani Bey’in eserini; her şeyden evvel konu şahsiyet hayatta iken inşa etmiş olması, eserine tarihi bir vesika-evrak niteliği sağlamaktadır. Cafer Iyani Bey’in Defterdarlık ve Defter Eminliği yapmış olmasının bir neticesi olarak da eserini sağlam ve edebi bir cümle tarzıyla ortaya koymuştur. Edebi unsurlardan olan seci ve nesirlerin kullanılış şekli, edebiyat alanında da yetkin olduğunu göstermektedir. Bu yönleriyle de döneminin önemli edebi şahsiyetlerden olduğunu söylemek, hakkını teslim etmek yerinde olacaktır.

Eserin yazılma gayesi zikredildiği gibi, Avusturya Savaşları’nda Osmanlı askerine cesaret ve moral verme ise de; eserin, Tiryaki Hasan Paşa’nın hayatta iken yazılmış olması, anlatılanların gerçekliğine tümüyle helal getirmeği önlemekle birlikte; metnin inşa şekli ve oluşturuluş biçimi ayrı bir edebi değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Hulasa, yaptığımız bu çalışma ile Türk Tarihi’nde önemli bir yer edinmiş olan Tiryaki Hasan Paşa’nın meşhur Kanije Savunması ruhunu ve Rumeli’de bizzat içinde yer aldığı fetih ve muharebelerdeki cevvalliğini, meydanlardaki askeri hamlelerini, Cafer Iyani Bey’in edebi anlatımı ile yüzyıllar öncesinden günümüze; her meclisin çevirisini yaparken ortamdaymışçasına, dönemin havasını teneffüs ederek

taşımış olduk.Hiç şüphesiz ki; okuyucular ve bu çalışmadan istifade edecekler de ,metinleri okuduklarında bir anda yüzyıllar öncesine giderek ,savaş meydanlarında kendilerini hissedecekleri bir sade anlatımımızla karşılaşacaklardır. Ayrıca son olarak şu hususu belirtmekte fayda görüyoruz. Metin; üzerinde yeniden ve yeniden, farklı yönlerle durulabilecek bir nüve olarak araştırmacılarını beklemektedir.

C.SONUÇ

İlk olarak 1949 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Saim İŞILDAK tarafından, bir mezuniyet tezine, dar çerçevede ve sadece Arap harfleriyle istinsah edilerek incelemeye konu olduğunu tesbit ettiğimiz metin; daha sonra 1978 yılında Vahit ÇABUK tarafından “Tiryaki Hasan Paşa'nın Gazaları ve Kanije Savunması” adlı yüzeysel bir sadeleştirme çalışmasına konu olmuş olan çalışmada ise mezkûr metinlerin orijinali ve transkripti mevcut olmamakla birlikte tam anlamıyla bir sadeleştirmeden söz edilemediği gibi yanlış okumaların varlığı da söz konusudur.

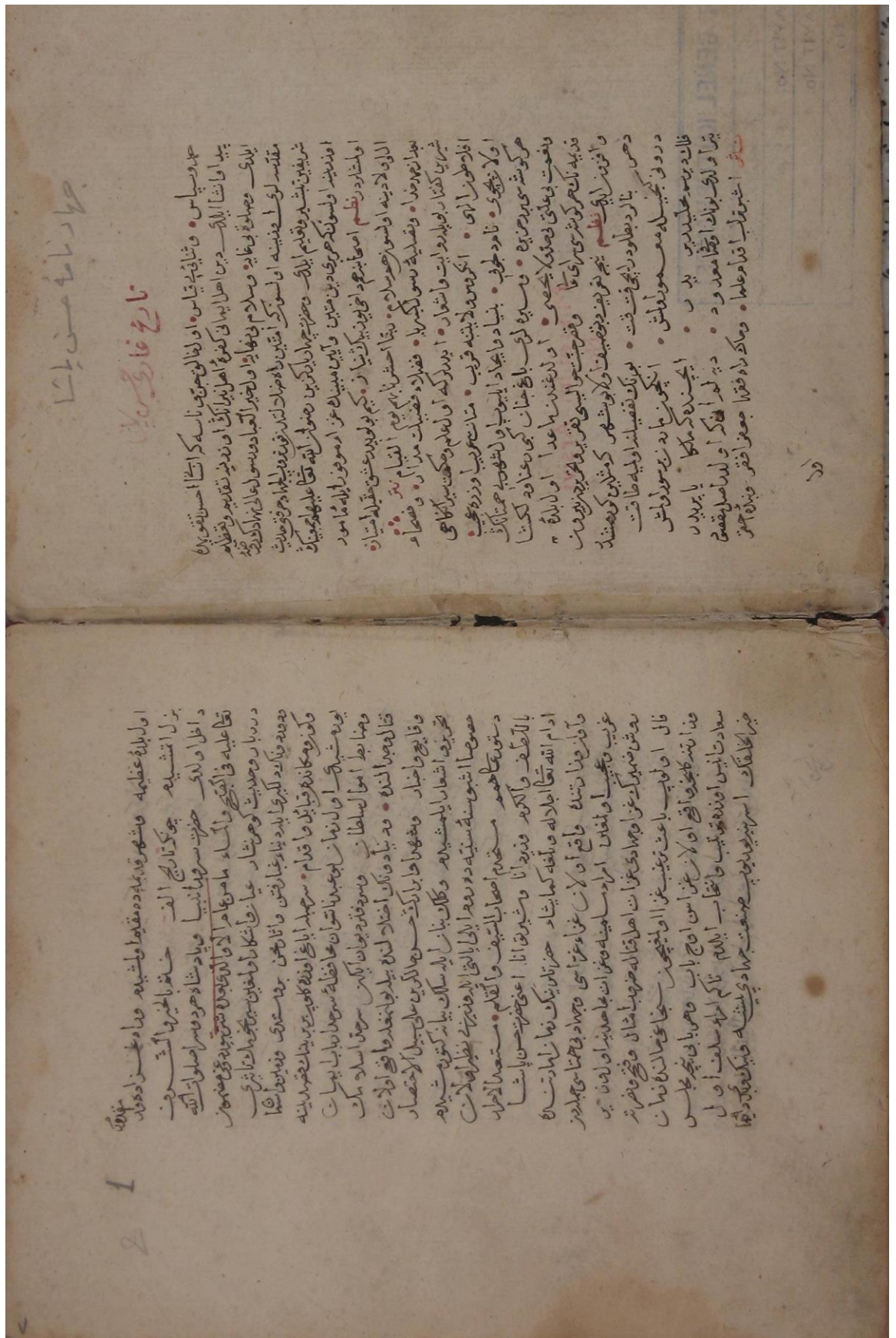
Biz ise bu çalışma ile; tek nüsha olan metnin hassas bir transkripsiyonunu ve Türkçe tercümesinin yansıra mezkûr kumandan -ki asıl lakabının “Tedbirli” olması gerektiğine kanaat getirdiğimiz-Tiryaki Hasan Paşa'nın Kanije destansı savunmasını, keskin askeri zekâsı ve olağanüstü harp hileleri ve askeri stratejik taktikleri ile güçlü karakterinin tahlilini içerik incelemesi değerlendirmesiyle ortaya koymaya çalıştık. Bu çalışma ile ayrıca Türk Tarihi'nde önemli bir yeri olan Tiryaki Hasan Paşa'nın gazalarını aktarmadan ziyade; yaşadığı dönemin savaş meydanlarındaki manevi ruhunu, askeri bir deha olarak cesaretini, ölüme hırçınca gidişini, şehadeti arzulayışını, İslam inancının gazilerdeki tezahürü ve imanlarının güçlülüğünü hissederek aktarmaya çalıştık.

Netice itibariyle Cafer İyani Bey tarafından inşa edilen eserin sadece bir vaka tarihi olmadığını, müellifin eseri yaşaya yaşaya; hissede hissede yazdığını gördük. Müellifin Tiryaki Hasan Paşa ile daha önce birlikte çalışmış olmanın, dolayısıyla konu şahsiyeti iyi tanımanın getirdiği avantajı da kullanarak yaşanılanları gözler önüne sermiştir. Bu unsurun bir artı olarak görülmesinin yanısıra; Tiryaki Hasan Paşa hayatta iken yazılmış bir eser olması nedeniyle de aşırı bir iltifata müsebbib olmuş olabileceğini de söylememiz gerekir.

Tarihi perspektiften ele aldığımız metin; ayrıca edebi açıdan da incelemeye değer bir eser olarak araştırmacıları beklemektedir. Bu çerçevede metni inceleyecek araştırmacıların yüzyıllar ötesinden nazım ve nesrin karışımından ortaya çıkan lezzeti, günümüze haz duya duya taşıyacaklarından eminiz.

III.BÖLÜM

D.METNİN ORJİNALİ(TİPKİBASIM)

غایه خنده

حاشیه

اندرین جزو ابرار اندر کمال فایده اند و در حقیقت و بشریک و رأی تدابیر
شایسته و فایده ای چون در حقیقت کما را و امیر کما را موجود بود و اینست که شایسته است
شمار آنرا که در دنیا را در این جهان فایده ای بود و اینست که شایسته است
پسوند و شایسته است و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
بر مقدار عزت و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
مستاد این را و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
غایب و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
صالح و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
نار و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
عزیز و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
بیکار و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
الهی و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
اینها را و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است

نیمه طایر کمال است و اینست که شایسته است
باینها و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
لایزال و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
عزیز و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
کود و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
عزیز و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
اینها و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
کود و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است

چونکه

کویت و لا تنه و قول الهی و در بر اسامی و اینست که شایسته است
جانب و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
اینها و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
شایسته و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
حق و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
اینها و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
کویت و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
نیمه و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
حرب و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
نیمه و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
ست و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
بر و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
قطع و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
فاسد و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
مکنه و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
اینها و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
کویت و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
اینها و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
کویت و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
کویت و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است

فاسد و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
مکنه و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
اینها و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
کویت و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
اینها و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
کویت و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
کویت و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است
کویت و اینست که شایسته است و اینست که شایسته است

7

8

[illegible]

تاریخ

[illegible]

[illegible]

27/10

[illegible]

[illegible]

3

[illegible]

81

2

40

[illegible]

طریقه خلفه اختیار نمودند و چون آمدند که در خطبه
سنان که در روز دوم یعنی اول اسفندماه
گفتند که ای اهل علم و عجم ای اهل آفاق که
بر منی یافتید گفتند که پیغمبر خدا را شاه
نشدند حضرت و در آنجا که در مشهد و کربلا و سایر
بیدیدید گفتند که شما در زمان ما این سخن می شنیدید که
عورت اندکی زمان عسکر خراسان را استعداد و لشکر کفایت
است و این سخن را در علم و حسن ظاهر ایام ابد و لاایت بود
و زنده انا و مشهور است و از اینها پادشاهانی و وزیران
صحیح است و در این جهاد اید و بیگانی به نهادهای ستم
بایمانان و لشکریان حکمت خدا را در دست خدا ایامه
نفر صریح گویند که قضا پیدا و اولون دیده اصل نقل عمل و در
و انهم از ما و ایام و اهلین مشار الیه حسن پادشاه و بود
و سنان پادشاه و غنی و زنگنه پادشاه و سایر پادشاهان که در
مشتون و بیخون جمعیت اید و پادشاه و ایام و اهلین مشار
اولان و اید و حجت حسن یکدیگر و در حجت قدیم و بعد از ایشان
خلفای اهل اسلام و عدالت را در سایه احسان ایشان و نیز
و در که صاحب خشنود و عسکران و عورت اید و بیگانی
خافظه ستم و قوی و اید و بیگانی و اید و بیگانی و اید و
امیر سعادت مالک و کجاست و عسکران را و اول قوی و اید و
را غنی است و غنی و غنی و غنی و غنی و غنی و غنی و غنی و
اولان را و اید و اید و اید و اید و اید و اید و اید و اید و

عائش و کشته چاره قوه بد چون حضرت میرزا شای غزات به بیابان حمله کرد
کبرک و صید و شکار اید که کثرت بیرون آید چون اهل و عیال و کسار
اول تا شب طغ و الفار ایوبی و در دشت ابرو کو با چند صوب بر سر کوه تله
هماندم او را کاه صوم بر نه ثابت قدم او را طبعی و از سن چال و در پ و طغ و
علمدین قلدر و دریا علمد و نه فرستو بود که کس بر سر نه نازد و کند و
اغوی به جان و با شل و دریا ایلم که کاه نازد و منت بلین فی الذی اول حضرت
با غنایک با نده بولمن غنایک و قضاوت چکار فاما کشتی بر حوض نازد
اصق اغز و ناسف و قضاوت فایده و بریز فی الحاضر و غایت نازد کل
کام ایوبی با نده بولمن غزات ایلم که کاه نازد و منت بلین فی الذی اول حضرت
طل فیدل و نازد و عدال تمام اشتغال بولوب شرا نده و از دانه ایلم که کاه
ایلم که کاه نازد و عدال تمام اشتغال بولوب شرا نده و از دانه ایلم که کاه
کوست چکار حضرت یا شای صوم بر نه ثابت قدم او را طبعی و از سن چال و در پ و طغ و
جلد ایلم که کاه نازد و عدال تمام اشتغال بولوب شرا نده و از دانه ایلم که کاه
برک حیات نازد و عدال تمام اشتغال بولوب شرا نده و از دانه ایلم که کاه
کبرک و صید و شکار اید که کثرت بیرون آید چون اهل و عیال و کسار
اول تا شب طغ و الفار ایوبی و در دشت ابرو کو با چند صوب بر سر کوه تله
هماندم او را کاه صوم بر نه ثابت قدم او را طبعی و از سن چال و در پ و طغ و
علمدین قلدر و دریا علمد و نه فرستو بود که کس بر سر نه نازد و کند و
اغوی به جان و با شل و دریا ایلم که کاه نازد و منت بلین فی الذی اول حضرت
با غنایک با نده بولمن غنایک و قضاوت چکار فاما کشتی بر حوض نازد
اصق اغز و ناسف و قضاوت فایده و بریز فی الحاضر و غایت نازد کل
کام ایوبی با نده بولمن غزات ایلم که کاه نازد و منت بلین فی الذی اول حضرت
طل فیدل و نازد و عدال تمام اشتغال بولوب شرا نده و از دانه ایلم که کاه
ایلم که کاه نازد و عدال تمام اشتغال بولوب شرا نده و از دانه ایلم که کاه

نور

الایات ابرق و سخا قاری الیکون سر حکم کربان اول سر و غزات کشته کشته
اکتف و متوجه و دریا اول لاس اشو حولا ویت و شکست و از شوم نظریه
قلم و کسار با صوم بر نه ثابت قدم او را طبعی و از سن چال و در پ و طغ و
ایلم که کاه نازد و عدال تمام اشتغال بولوب شرا نده و از دانه ایلم که کاه
حسین ایشاک اید و در چهار که سوایو بر نه ثابت قدم او را طبعی و از سن چال و در پ و طغ و
ایلم که کاه نازد و عدال تمام اشتغال بولوب شرا نده و از دانه ایلم که کاه
کوست چکار حضرت یا شای صوم بر نه ثابت قدم او را طبعی و از سن چال و در پ و طغ و
جلد ایلم که کاه نازد و عدال تمام اشتغال بولوب شرا نده و از دانه ایلم که کاه
برک حیات نازد و عدال تمام اشتغال بولوب شرا نده و از دانه ایلم که کاه
کبرک و صید و شکار اید که کثرت بیرون آید چون اهل و عیال و کسار
اول تا شب طغ و الفار ایوبی و در دشت ابرو کو با چند صوب بر سر کوه تله
هماندم او را کاه صوم بر نه ثابت قدم او را طبعی و از سن چال و در پ و طغ و
علمدین قلدر و دریا علمد و نه فرستو بود که کس بر سر نه نازد و کند و
اغوی به جان و با شل و دریا ایلم که کاه نازد و منت بلین فی الذی اول حضرت
با غنایک با نده بولمن غنایک و قضاوت چکار فاما کشتی بر حوض نازد
اصق اغز و ناسف و قضاوت فایده و بریز فی الحاضر و غایت نازد کل
کام ایوبی با نده بولمن غزات ایلم که کاه نازد و منت بلین فی الذی اول حضرت
طل فیدل و نازد و عدال تمام اشتغال بولوب شرا نده و از دانه ایلم که کاه
ایلم که کاه نازد و عدال تمام اشتغال بولوب شرا نده و از دانه ایلم که کاه

27

نور و غزات کشته کشته
نور و غزات کشته کشته
نور و غزات کشته کشته

28

[illegible]

د پېر دای عالمزینہ چارہ ساق
ای قصود راھنہ درماں دین

الحاكم رحمه الله
بر الا في دین کل برادران
چند بر سگد شک استناد آید
خانه آید شک فدا آید

حضرت شمس حضرت با شا عه مشه در رشت حضرت قاضی الحاد ادره
 رحمة الله عليه اول حضرت شمس حضرت با شا عه مشه در رشت حضرت قاضی الحاد ادره
 رحمة الله عليه اول حضرت شمس حضرت با شا عه مشه در رشت حضرت قاضی الحاد ادره

مناجات ایچک کیمت و هی متعال و ارادت ایردی نمدال ایردی کمال اورد

و حکا رم سجا نیدن غدا ب حضرت رب العزت ایله حق جل و علا جلا جیش نشه
تیار که صداد فانی می قبول و جاری نشه که حصصه له موصول بولویم

غلبه و اقرار کرد که زمین و آسمان و کون و مکان و دل و بدن و هر چه بود خلق شدت
بر او و او را تو می نامی پس سبط ابرو پنداشت که اینها ناله

دعای ابد و ازل و فضل الهی
دعای شکر از کبریا و سبحان

دیجستار یوسوزی ز مہر کینار
انکار اید مقصودا بر نال

که عسکر تفرح احکاس را و ادم را فرا از آنکه با شما را که حضرت خدا را عاقبت غایت
فرا از ابدی را و از این اخبار و نفاق در راست کفار بودید و جایب و حکایت ابد را
بر کجی که از این خبر و از این عالمی و عسکر هنر نیست شتارای هر کس را بیایید
ای عسکر و سواس و لشکر شاه خوف و حراس و عیب قیاس و تشویب
غایتی و حضرت رسو اکرم صلی الله علیه و سلم آن محضات ایضا که با کاف
مادره و هنر نیست فرین عبدی شاهده ای که در حق جان را و حق را و نیکو جان
یک سو که یک بد و عیب غایت شتو شداده و کوب قدیر و دل را قدرین
و عدا و بد و قهر اصل جهاد و عدا و قهر و سیاه اجتهاد

ایده هائیک غیبار برسد و جانب سعاد بر ندا طوکر ای غزوات اهل دین وای
کهات موعودین عسکر مشرکین فرا ایده یک دیو صوت اعادی اذ او اعاد

استماع البشائر يدرك چون بوزاء وصوت علاء حضرت باثناء استماع ایلک
بلاکیم غایت حق و رفیع بعضی حضرت رسول صلی الله علیه و آله مقدار آفت محمد

عليه السلام حضرت مودود را با مشورتها و اكر بجز وقت تجزیه قاعده
قابوسن آجود اخي عسكرو مسلماني و غزات اهل دين الله لشكره اكنك اردخ

طشج حقیقو الغار ایاک و عسکر هزوبیتو بنی قاش حصی اسده تیشوی
ایستخک عک کفر غار حصاره نال غار ایاک غار شجاع و تشارک و با

دشمن تشکارک کو رہ کبری اوله تو کلک عسکری کلویا پرنتا در دیو بر ولس بند

یاشای سعادت دست که تیغ خفربلیغی، نه الوب والجنود بدخواهکارانسته
بر عوایب شرار ابدیاد حضرت

یعنی یونانند که صانع و سالک کیدار
بر این حیات لذت کوهر کد و لمان
یو یوپ و باب و منه و عزات اهدا بیه اندر
لاخیری العیش یو صوره

و بر نذر قناری تا آه کبک غار بار من استند و صوالبی از مندی و اول دعا و نجات خاتم

یاد ابرار نامه در لفظ خاصه
عطا اولادک فیخ وادی کدایه
نقد

عبداللہ فتح باجوہ کی یاد میں

و شهنشاه محضاً سلطان گنج جهان غازی را رهبر این
کشوکوش و پادشاه صحرایان حضرتان بیکدیگر و هر چه در و شمس اسماعیله را بدیده
از انان شریف کرد و در غنایان کفایت عقل و تبحر کرد که شاهی را بدیده
و ما غازی را در پیش پادشاه غازی جای شکوه و استیلا و معلوم حال او ندانید

154

[illegible]

دعوت

[illegible]

پاشنای

[illegible]

E.KAYNAKLAR

E.1.Yazma Eser

CAFER I(A)YANİ BEY, Cihadname-i Hasan Paşa, Fatih Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Kısmı No:190,(39 v.)

E.2.Sözlükler

DOĞAN,Mehmet.Büyük Türkçe Sözlük,Bahar Yay.,İstanbul 1996

SAMİ,Şemseddin,Kamus-ı Türki,Çağrı Yay.,İstanbul 1995

_____,SAMİ,Kamusu'l-Alam,Meb İA.,C.11

E.3.İlahi Kutsal Kitaplar

TÜRKİYE DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI, Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet Yay.,Ankara 2012

E.4.Ansiklopediler, Kitaplar, Dergiler, Makaleler.

AFYONCU,Erhan,Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi,Yeditepe Yay.,İstanbul 2014,s.29

AHMET VEFİK PAŞA, Lehçe-i Osmani

ATAULLAH ATAİ, Nevizade, Hadaiü'l-Hakayık Fi Tekmiletü's-Şakaik, Devlet Matbaası Baskısı, 1268 C.1,s.539

AYDOĞARLI,DERYA,Namık Kemal,www.ege-edebiyat.org.tr.

BÜYÜK LAROUSSE Sözlük ve Ansiklopedisi,Gelişim Yay.,İstanbul 1985,C.19,s.11555

ÇABUK,Vahit,Tiryaki Hasan Paşa'nın Gazaları ve Kanije Savunması,Kervan Yay.,İstanbul 1978,s.14

GEZİCİ,Aytekin,Osmanlı Tarihi,Tutku Yay.,Ankara 2013,s.257

GÜNDÜZ, Tufan, Osmanlı Tarihi El Kitabı, Grafiker Yay. Ankara 2016 s.233

HAMMER, J.Von, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi II, Kumsaati yay. İstanbul 2008,s.368-376

İNALCIK,Halil,Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar II,Kültür Yay.,İstanbul 2009,s.30

KALE,Gül,Osmanlı Mimarlık Tarihi Yazımında Risale-i Mimariyye,Türkiye Araştırmaları Litaretür Dergisi,İstanbul 2009,C.7,S.13,s.410,412

KARATAY,Fehmi Edhem, Türkçe Yazmalar Kataloğu, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi,İstanbul 1961,C.1

KATIP ÇELEBİ, Cihannuma, Mardin Artuklu Üniversitesi,TTK,Ankara 2009

- KILIÇ, Abdullah, Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi, Hasan Paşa(Tiryaki),Yapı Kredi Kültür Sanat Yay., İstanbul 1999 C.1.s.546
- KIRKIL,Emin, Namık Kemal Kanije Muhasarası,Babıali Kültür Yay.,İstanbul 2010,s.7
- MEYDAN LAROUSSE,C.5,S.305
- MÜNECCİMBAŞI Ahmet Efendi,Camiü'd-Düvel,Umumi Kütüphane, Numara 5020/121 C.2
- _____, MÜNECCİMBAŞI, ,Sahaifu'l-Ahbar, İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi, 1285, C.3,s.603
- NAİMA, Naima Tarihi, Nur-ı Osmaniye Kütüphanesi, Numara 3160-3161,C.1,s.249,250
- ÖZCAN, Abdulkadir, Osmanlı Tarihçiliğine ve Tarih Kaynaklarına Genel Bir Bakış, Fatih Sultan Mehmet İlmî araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi -1, İstanbul 2013-Bahar, ,s.279
- PARMAKSIZOĞLU, İsmet, Tarih-Coğrafya Yazmaları Kataloğu,Manisa Genel Kütüphanesi, Ankara 1952,s.32-33
- PEÇEVİ İbrahim, Peçevi Tarihi, Mardin Artuklu Üniversitesi,C.2,s.213,215,224.
- _____,PEÇEVİ,Peçevi Tarihi,1283, Devlet Matbaası Baskısı, C.2,S.213
- SÜREYYA,Mehmed,Sicill-iOsmani,TarihVakfıYurtYay.İstanbul 1996,C.II, s.129-130,
- ŞİMŞİRGİL,Ahmet,Kayı-V O.Tarihi Azamet Yılları,Timaş Yay.,İstanbul 2016,s.207
- _____,ŞİMŞİRGİL, Gazilik ve Alplik,www.ahmetsimsirgil.com
- ŞAHİN,Kürşat Şamil,Gazavatnameler Üzerine Yapılan Çalışmalar Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/2 Spring 2012, p.997-1022 , Ankara/Turkey
- TÜRKİYE DİYANET VAKFI,Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,Vakıf Yay., C.5,İstanbul 1992
- _____,DİA,C.6,İstanbul 1992
- _____,DİA,C.20,İstanbul 1999
- _____,DİA,C.41,İstanbul 2012
- TÜRKİYE GAZETESİ,Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi,İhlas Yay.,İstanbul 1984 C.4.s.49
- UZUNÇARŞILI,İsmail Hakkı,Osmanlı Tarihi,Türk Tarih Kurumu Yay.,C.3.s.88
- ÜNLÜ,Osman,Kanije Mudafaası ve Cihadnamei Hasan Paşa,Ofis Yay.,İstanbul 2015,s.32
- YENİ CUMHURİYET Ansiklopedisi,Arkın Yay.,İstanbul,C.9,s.1553

F.1.2.MACARİSTAN-BUDAPEŞTE

Şekil-2 Macaristan-Budapeşte

G.ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Saltuk Seyhan ÖZTEKİN
 Uyruğu : T.C.
 Doğum Yeri ve Tarihi : Hasankeyf / 15.05.1974
 Telefon : 0 (505) 236 67 61
 Faks : -
 e-mail : seyhancembeyazit@hotmail.com

EĞİTİM

Derece	: Adı, İlçe, İl	Bitirme Yılı
Lise	: Batman Endüstri Meslek Lisesi-Batman	1991
Üniversite	: 100. Yıl Üniv.-Eğt. Fak.-Tarih Öğr.-Van(Birincilikle)	1999
Yüksek Lisans	: -	
Doktora	: -	

İŞ DEYİMLERİ

1999-2003	Hasankeyf 60.Yıl İ.Ö.O.	Müdür
2003-2012	Batman Gazi Lisesi	Müdür Yrd/Müdür Bşyrd./Müdür
2012-2014	Batman Turgut Özal And.L.	Müdür Yard.
2014-.....	Batman M.Akif E.A.L.	Müdür Yard.

UZMANLIK ALANI

Osmanlıca

YABANCI DİLLER

İngilizce-Arapça

BELİRTMEK İSTEĞİNİZ DİĞER ÖZELLİKLER

Arapça dilini, anadili ölçüsünde konuşabilmektedir.

YAYINLAR

-Açık Hava Müzesi “Hasankeyf Tarihi ve Tarihi Eserleri” Lisans Bitirme Tez